

การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบวนการเรียนรู้
ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

THE SOCIAL COMMUNICATION FOR THE LEARNING PROCESS
DEVELOPMENT OF BUDDHIST ORGANIZATION

นายวรพันธุ์ แยมหะษ์ปภา

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญา พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา การพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้
ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

นายวรพันธุ์ แยมหังษ์ปภา

คุณูปนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญา พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา การพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Social Communication for the Learning Process Development of Buddhist Organization

Mr. Woraphan Yeamhongpapha

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตยนิพนธ์เรื่อง
“การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษา ตามหลักสูตร สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุชนิพนธ์

ประธานกรรมการ

.....
(รศ.ดร.วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์)

กรรมการ

.....
(รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

กรรมการ

.....
(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

กรรมการ

.....
(พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.)

กรรมการ

.....
(รศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)

คณะกรรมการควบคุมดุชนิพนธ์

พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

Click or tap here to enter text.

กรรมการ

Click or tap here to enter text.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา

ชื่อคุณนิพนธ์

ก

ผู้วิจัย

Click or tap here to enter text.

ปริญญา

Click or tap here to enter text.

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์

Click or tap here to enter text.

Click or tap here to enter text.

Click or tap here to enter text.

วันสำเร็จการศึกษา

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑ (พิมพ์วันที่คุณบดลงนาม)

บทคัดย่อ

Dissertation Title Click or tap here to enter text.
Researcher Click or tap here to enter text.
Degree Click or tap here to enter text.
Dissertation Supervisor Committee
Click or tap here to enter text.
Click or tap here to enter text.
Click or tap here to enter text.
Date of Graduation August 22, 2018 (พิมพ์วันที่คณบดีลงนาม)

Abstract

...

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง
“การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์)

กรรมการ

(รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

กรรมการ

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร. โทนิญฐ์ ศรีทอง)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.โทนิญฐ์ ศรีทอง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา)

ชื่อคุณิพนธ์	: การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย	: นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการพัฒนาสังคม)
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์	: พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ร.บ. (รัฐศาสตร์), พช.ม. (การพัฒนาชุมชน), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) : รองศาสตราจารย์ ดร. โคนิษฐ์ ศรีทอง พธ.บ. (การศึกษานอกโรงเรียน), M.A. (Sociology), Ph.D. (Sociology)
วันสำเร็จการศึกษา	: พฤศจิกายน ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) คือ การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน นักการสื่อสารด้านการศึกษา จำนวน ๒๔ รูป/คน จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน และเสถียรธรรมสถาน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน และการศึกษาเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารจากการสื่อสารขององค์กร ทั้งที่เป็นความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อยืนยัน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจและการใช้ข้อมูลทางสถิติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาวิจัย

๑. การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ ด้าน ๑) ด้านรูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร ๓) สารสำคัญของสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา พบว่า องค์กรในฐานะผู้ส่งสารนั้น มีรูปแบบในด้านการสื่อสารที่เหมือนกัน คือ เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) ซึ่งเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมีบทตอบสนองในทันทีให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมามีปฏิกิริยาสนองกลับ (feedback) ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารใน

รูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์ เป็นต้น และ เป็นการสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา องค์กรรมมีการใช้สาร (Message) ที่เหมือนกัน คือใช้สารในการจัดการศึกษา การเผยแพร่ธรรมะ การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในทางกลับกันที่แตกต่างกัน คือ จะเน้นการใช้สาร ไปในเรื่องการพัฒนาสังคม และเรื่องสันติภาพ ใช้สารเป็นตัวก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และช่วยเยียวยาผู้ป่วยทางใจของคนในสังคม ในด้านช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ที่เหมือนกัน เช่น ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อใหม่ หรือโซเซียลมีเดีย

๒. กระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้ง ๕ ด้าน วิเคราะห์ร่วมกับกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ทั้ง ๗ ขั้นตอน คือ ๑) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) ๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) ๕) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ๗) การเรียนรู้ (Learning) จากการศึกษาพบว่า ด้านรูปแบบการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๙) ด้านการจัดการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๒๐) ช่องทางการสื่อสารขององค์กรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๐) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสารอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๓๐)

๓. แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น ควรมีการเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสาร จากแบบจำลองการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล คือ ผู้ส่ง (Source) ข่าวสาร (Message) ช่องทางในการส่ง (Channel) ผู้รับ (Receiver) และเป็นผู้มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล โดยผ่านการจัดการความรู้ ก็คือ คน เทคโนโลยี กระบวนการความรู้ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการสื่อสาร ร่วมกับหลักภาวนา ๔ คือ กายภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา ซึ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา นี้ จะอยู่ภายใต้กรอบของความรู้ ทัศนคติ วิธีปฏิบัติ

Dissertation Title : The Social Communication for the Learning Process
Development of Buddhist Organization

Researcher : Mr. Woraphan Yeamhongpapha

Degree : Doctor of Philosophy (Social Development)

Dissertation Supervisory Committee
: Assoc. Prof. Dr. Phra Suthirattanapundit B.A. (Political Science)
M.A. (Community Development), Ph.D. (Buddhism)
: Assoc. Prof. Dr. Konit Srithong B.A. (Non-Formal Education),
M.A. (Sociology), Ph.D. (Sociology)

Date of Graduation : November 2018

Abstract

The study entitled “Social Communication for the Learning Process Development of Buddhist Organization”, consisted of three main objectives, namely, i) to study the social communication of the Buddhist organizations; ii) to study the knowledge management process of the social communication in strengthening the Buddhism learning of Buddhist organizations; and iii) to present the guidelines for development of Buddhism learning process of Buddhism organizations. This research was conducted by the mixed methodology. For the qualitative one, data were collected by in-depth interview with 24 key informants who were persons of communication management and experts, the education communicators from Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Mahamakut Buddhist University, Chertawn International Meditation Center, Sathira Dhammasathan, while the quantity study, questionnaires were distributed to 400 listeners and participants from the said Buddhist organizations in respect of knowledge, attitudes and behaviors towards social communication for the learning process Development. The statistical techniques for data analysis were frequency, percentage, mean and standard deviation.

The Research Results were concluded as follows:

1. The 5 perspectives of Social communication of Buddhism organization are
i) Communication format, ii) Communication Channel, iii) Communication content, iv)

Participation created for the communication, and v) Communication management of the Buddhism organization. It was found that the communicators of all Buddhist organizations had the same format of communication. The First format is One-way Communication. This is the one way communication to the receiver with no response back to the communicator but the receiver will provide the feedback later to the communicator. This communication format, the receiver cannot interact immediately such as radio listening or Television watching. The Second format is Two-way Communication. This is the communication which the receivers have chances to response back to the communicators immediately. The Communicator and receivers may stand in front with each other or stay at different locations but both will be able to negotiate or response each other. The organization will have the same messages which were the education statement, Publication, Education services to public, Maintain art and cultures. In contrast, the organization will focus on the social development and peace statement for catalyzing the coordination of people understanding, support good tradition and cultures and cure the mental patients in society in the same channel such as the use of publication, television, radio, news media or social media.

2. All 5 perspectives of social communication knowledge management process to support the Buddhism learning is being co-analyzed with the 7 steps of knowledge management process, namely, i) Knowledge Identification, ii) Knowledge Creation and Acquisition, iii) Knowledge Organization, iv) Knowledge Codification and Refinement, v) Knowledge Access, vi) Knowledge Sharing, and vii) Learning. From the study, it was found that the organization communication format is excellent ($\bar{x} = 3.79$) the organization communication management is high ($\bar{x} = 4.20$), the communication channel is high ($\bar{x} = 3.60$), the communication participation encouragement is high ($\bar{x} = 4.30$)

3. The guidelines for development of Buddhism learning process of Buddhism organizations revealed that there should have the knowledge sharing for people with no specific group with the theory from the S M C R model by David K. Berlo which explains that the source, the message, the channel of the receiver must have the same attitude, knowledge and social culture background similar to the communicator. This will make the communication success by the knowledge management in human, technology, knowledge process. In order to bring the knowledge from the source to the user and the development and innovation by the Buddhism methodology to improve

the communication with the cultivation 4 which are physical development, moral development, cultivation of the heart; emotional development and cultivation of wisdom; intellectual development. For the development of Buddhism learning process of Buddhism organizations, Bhavana IV i.e. Kaya Bhavana, Sila Bhavana, Citta Bhavana, and Panna Bhavana, should be applied in social communication in respect of knowledge, attitude and practice.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ ช่วยเหลือแนะนำของ คณะกรรมการที่ปรึกษา อาทิ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานที่ปรึกษา รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง กรรมการที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดเห็น ตรวจสอบ ทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา พร้อมทั้ง ติดตามและแก้ไขดุชฎินิพนธ์มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร.วรุฒิ โรมรัตนพันธ์ ประธานกรรมการสอบป้องกันดุชฎินิพนธ์ รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เมตตาตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติม และชี้แนะให้ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ให้ทั้งการดำรงชีวิต และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้การศึกษาในระดับปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการพัฒนา สังคม กราบขอบพระคุณ พระครูภาวนาสารบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการส่วนธรรมนิเทศ ที่ให้การสนับสนุน ตลอดทั้งผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ หลักสูตรทุกท่านที่ช่วยเหลือในการประสานงานต่าง ๆ รวมถึงพระอาจารย์และเพื่อนนิสิตปริญญาเอก รุ่น ๑ ทุกรูป/ท่าน สำหรับน้ำใจที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ แก่ข้าพเจ้าด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณภรรยาและลูกทั้งสอง ที่คอยให้กำลังใจด้วยความรักมาตลอด จนทำให้ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานในส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริม พระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านสำหรับน้ำใจและ ไมตรีที่มีให้แก่งานด้วยดีเสมอมาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คุณงามความดีและประโยชน์ที่เกิดจากการทำ ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมอุทิศเป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย บิฑามารดา คุณปู่สวัสดี - คุณย่าลำภู แยมหงษ์ ผู้ที่ลาลับไปแล้ว ตลอดจนครูอาจารย์และผู้มีอุปการคุณที่ให้การสนับสนุนด้วยดี เสมอมาตั้งแต่เริ่มต้นถึงจบบริบูรณ์

วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา
๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	๗
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารและกระบวนการสื่อสาร	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ	๒๕
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ	๓๔
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการใช้จิตวิทยาในการสื่อสาร	๔๔
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทศนคติ และความพึงพอใจ	๔๖
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๕๔
๒.๗ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้	๖๐
๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้	๖๗
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๑
๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
๓.๖ สถิติที่ใช้การวิจัย	๘๘
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา	๘๙
๔.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐาน	
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๙๐
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๐๖
- ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน	๑๑๘
- เสถียรธรรมสถาน	๑๓๒
๔.๑.๒ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	๑๔๗
๔.๑.๓ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	๑๙๙
๔.๒ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กร	๒๐๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๒๑๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๑๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๓๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๓๗
บรรณานุกรม	๒๔๑
ภาคผนวก	๒๔๗
ประวัติผู้วิจัย	๓๐๑

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ ๒.๑ แสดงวัตถุประสงค์และผลคาดหวังของการสื่อสาร	๒๔
ตารางที่ ๔.๑ แสดงแนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถาน	๑๔๐
ตารางที่ ๔.๒ สรุปข้อเสนอแนะการใช้เครื่องมือการจัดการความรู้	๑๘๔
ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๙๙
ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น ต่อรูปแบบการสื่อสาร	๒๐๒
ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น ต่อช่องทางการสื่อสาร	๒๐๓
ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น ต่อสาระสำคัญของการสื่อสาร	๒๐๔
ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น ต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร	๒๐๕
ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น ต่อการจัดการสื่อสารขององค์กร	๒๐๖
ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อความรู้	๒๐๗
ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อทัศนคติ	๒๐๘
ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อวิถีปฏิบัติ	๒๐๙

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑ กระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของอริสโตเติล	๑๖
แผนภาพที่ ๒.๒ กระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของลาสเวลล์	๑๖
แผนภาพที่ ๒.๓ กระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของแซนนอนและวีเวอร์	๑๗
แผนภาพที่ ๒.๔ กระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของออสกูดและชแรมม์	๑๘
แผนภาพที่ ๒.๕ กระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของเดวิด เค. เบอร์โล	๑๙
แผนภาพที่ ๒.๖ ส่วนประกอบของทัศนคติ	๕๐
แผนภาพที่ ๒.๗ กระบวนการเรียนรู้การแก้ปัญหาของกาเย่	๖๔
แผนภาพที่ ๒.๘ โมเดลปลาทุ	๗๐
แผนภาพที่ ๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘๐
แผนภาพที่ ๓.๑ การวิจัยแบบผสมวิธีด้วยวิธีการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณคู่ขนาน และเท่าเทียมกัน	๘๑
แผนภาพที่ ๔.๑ โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๙๒
แผนภาพที่ ๔.๒ ระดับของการสื่อสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๐๑
แผนภาพที่ ๔.๓ โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๐๙
แผนภาพที่ ๔.๔ การสื่อสารแนวดิ่ง	๑๕๐
แผนภาพที่ ๔.๕ การสื่อสารแนวนอน	๑๕๑
แผนภาพที่ ๔.๖ การสื่อสารแนวไขว้	๑๕๒
แผนภาพที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความรู้ที่ชัดแจ้ง กับความรู้ที่ฝังอยู่ในคน	๑๗๘
แผนภาพที่ ๔.๘ ลักษณะเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI model	๑๗๙
แผนภาพที่ ๔.๙ กระบวนการจัดการความรู้ ๗ ขั้นตอน	๑๘๐
แผนภาพที่ ๔.๑๐ กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง ๖ องค์ประกอบ	๑๘๑
แผนภาพที่ ๔.๑๑ การบูรณาการกระบวนการจัดการความรู้ (KMP) และ กระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลง (CMP)	๑๘๕
แผนภาพที่ ๔.๑๒ โมเดลปลาทุ	๑๘๖
แผนภาพที่ ๔.๑๓ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา	๒๑๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันว่า มีความเจริญก้าวหน้าในด้านการพัฒนาประเทศด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับความสะดวกสบายทางด้านวัตถุมากขึ้น ในขณะที่ความเสื่อมทางด้านจิตใจก็เพิ่มทวีขึ้นจนเป็นที่น่าวิตก ดังจะเห็นได้จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเช่น ผู้คนไม่คิดถึงหลักของศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี ขาดระเบียบวินัย จึงส่งผลให้สภาพสังคมล่มสลาย เกิดปัญหามากมายดังเช่นทุกวันนี้ จนกล่าวได้ว่า “พัฒนาเพียงแต่ด้านวัตถุ แต่ไม่พัฒนาด้านจิตใจ”^๑

โลกของการสื่อสารในปัจจุบันเกิดขึ้นได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร และโทรคมนาคม รวมทั้งระบอบทุนนิยมแบบโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตแบบใหม่ของคนในสังคม รวมไปถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในสังคมไทย กระบวนการดังกล่าวได้ถูกผสมผสานเข้ากับสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก ไลน์ วิทยุและโทรทัศน์ผ่านระบบการสื่อสารต่อผู้ชม สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้ “ทุนเข้ามามีความสัมพันธ์กับการสื่อสารและการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” กลุ่มทุนธุรกิจสื่อสารจึงเป็นกลุ่มทุนที่ทรงอิทธิพลที่สุดในยุคโลกาภิวัตน์จนกระทั่งสามารถสร้างเครือข่ายการสื่อสารซึ่งสามารถชี้นำสังคมได้อย่างรอบด้านในลักษณะจักรวรรดินิยมการสื่อสาร สอดรับกับแนวคิดของกัลยพัชร ชاکร กล่าวว่าการสื่อสารของสังคมปัจจุบัน องค์กรทุกองค์กรมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีและข่าวสารที่รวดเร็ว ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วคือ การสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ การที่จะพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน สิ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้เลยก็คือเรื่องของการสื่อสาร เนื่องจากการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ^๒

สังคมมนุษย์ในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการต่าง ๆ มีการพัฒนาประเทศในทุกด้าน สร้างความเจริญทางวัตถุ โดยส่วนมาก

^๑ พระมหาสุวัฒน์ เพ็ชรรักษา, “กลยุทธ์การสื่อสารธรรมะเพื่อพัฒนาเยาวชน กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมและศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^๒ กัลยพัชร ชاکร, “การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของสำนักงานเลขาธิการศึกษากรณียุทธศาสตร์การสื่อสาร” รายงานการศึกษารายบุคคล, (สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งตอบสนองความต้องการทางวัตถุ หรือสิ่งเสพทั้งหลาย หรือกล่าวได้ว่าสุดโต่งไปในทางบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับชีวิตมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของกิเลสและความทะยานอยากซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกบีบคั้น การดำเนินชีวิต ระบบสังคมเช่นนี้ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความสับสนเรื่องคุณค่าความดีงาม ทำให้มนุษย์ขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง คือ จะต้องประกอบไปด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และจะให้สมบูรณ์ในระดับสูงสุดจะต้องมีหลักภาวนา ๔ ร่วมด้วย ในทางกลับกันความเจริญทางด้านวัตถุดังกล่าวส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ในทางที่เห็นแก่ตัวในการแสวงหาวัตถุหรือสิ่งเสพ เป็นการเรียนรู้เพื่อสนองกิเลสตัณหา ที่มีลักษณะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีเพียงกำลังความรู้ทางศาสตร์หรือวิชาการแขนงต่าง ๆ แต่ขาดมิติทางด้านคุณค่าหรือจิตวิญญาณ ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ภายในตัวมนุษย์เอง วิกฤตทางการศึกษา วิกฤตการณ์ทางสังคม วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ในการพัฒนากระบวนการทางการสื่อสารของมนุษย์มีความบกพร่อง

การสื่อสาร มิใช่เป็นเพียงพาหนะในการสื่อความหมายอย่างธรรมดา หากแต่การสื่อสารสามารถช่วยสร้างกรอบความคิด การปฏิรูป การประดิษฐ์ และการสื่อความหมายใด ๆ ด้วยโครงสร้างของการสื่อสารเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสารสนเทศ สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และการรักษาคุณภาพของระบบสังคมอันเนื่องมาจากการสื่อความหมาย จะเห็นความแตกต่างทางด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างชัดเจนในแต่ละสังคม

การสื่อสาร มีศักยภาพในการแสดงบทบาทด้านข่าวสารในการส่งเสริมกิจกรรมของสังคม อิทธิพลของสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะพิเศษของสื่อ ซึ่งสะท้อนได้จากความสำเร็จในด้านกระบวนการกล่อมเกลาสังคม โดยเฉพาะการเรียนรู้ และพฤติกรรมการเลียนแบบของผู้รับสารซึ่งสังเกตได้ว่า ทักษะของบุคคลจะแตกต่างกันเมื่อมีอัตราการเปิดรับสื่อต่างกัน

อิทธิพลการสื่อสาร แพร่ขยายไปในสังคม และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน สื่อมวลชนจะมีบทบาทมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณของผู้รับสาร ส่งผลกระทบและการกล่อมเกลาสังคมของสื่อมวลชนในปัจจุบัน อิทธิพลของสื่อมวลชนดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านปัจเจกชน และสังคมตามมา โดยเฉพาะองค์กรทางพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบและกระบวนการการสื่อสารอย่างเร่งด่วน

ในทางพระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งหลักคำสอนและหลักประพฤติปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้น มีการศึกษาและการปฏิบัติเป็นลำดับ เป็นขั้นเป็นตอน เพื่อการอยู่โดยสงบสุขและขัดเกลาดนเองให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น จนพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยชนหรือผู้ประเสริฐ^๓ โดยมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือเป็นผู้มีปัญญาได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สามารถเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเองจนเกิดประโยชน์สูงสุดเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงได้ ซึ่งสิ่งที่ยืนยันความสามารถในการเรียนรู้สูงสุดของมนุษย์ก็คือปัญญาตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงละอาสวะที่ทำให้เฝ้าหมอง ทรงละอาสวะที่ทำให้เกิดในภพใหม่ อุปมาดังต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน คงเหลือแต่พื้นดินที่ต้นตาลไม่สามารถจะ

^๓ คุรยละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๗๔-๗๘/๗๘-๘๔.

งอกและเจริญเติบโตขึ้นมาได้อีก^๔ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นต้นแบบของมนุษย์ในการเรียนรู้หรือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน ปัจจัยที่มีความสำคัญ คือการที่ประชากรมีคุณภาพ หรือมีความสามารถ ซึ่งต้องผ่านกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เรียกว่า “การศึกษา” การศึกษามีความสำคัญอย่างล้นลึก เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนามนุษย์และพัฒนาสังคม เราต้องใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ เพื่อทำให้เกิดความก้าวหน้าในมวลหมู่ของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่โลกซึ่งมีความยุติธรรม^๕ ด้วยเหตุผลหรืออิทธิพลของการสื่อสารที่มีผลต่อสังคม เป็นแรงผลักดันที่มีผลกระทบต่อกิจกรรมและทัศนคติของมนุษย์อันมีผลต่อการดำรงชีวิต มีทั้งในแง่บวกและลบเป็นการแสดงบทบาทและการกระทำผ่านสื่อต่าง ๆ ถ่ายทอดมายังประชาชน ซึ่งอาจมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการเรียนรู้ทางสถาบันพระพุทธศาสนา

การสื่อสารจัดได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แม้ว่าการสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นความตายของมนุษย์เหมือนกับปัจจัยสี่ แต่การที่จะให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่เหล่านั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมืออย่างแน่นอน มนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของตน และเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม การสื่อสารเป็นพื้นฐานของการติดต่อของมนุษย์ และเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการพัฒนาสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมาก และประกอบด้วยคนจำนวนมากขึ้นเท่าใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและสังคม จะนำมาซึ่งความสลับซับซ้อน หรือความสับสนต่าง ๆ จนอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและไม่แน่ใจแก่สมาชิกของสังคม ดังนั้นจึงต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

การที่มนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นชุมชนเป็นสังคม ตั้งแต่สังคมระดับเล็กคือ ครอบครัว ชุมชน เผ่าพันธุ์ ไปจนถึงการรวมตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐาน เพราะการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ และทำความเข้าใจกันได้ มีการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก ทั้งนี้เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเป็นสังคม กล่าวคือ การมีสังคมมนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสาร สังคมมนุษย์เกิดจากการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการจะรวมคนหลาย ๆ คนให้มาอยู่รวมกัน

ปัจจุบันมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ใช้หลักสื่อสารทางสังคมมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยตอบสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกในสังคม เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ แห่ง สำนักปฏิบัติธรรม วัด ศูนย์ต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่

^๔ คุรุทายะเถยตโน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๑/๕๐๕/๕๓๗/๕๔๕.

^๕ คูมบส์, ฟิลิป เฮซ, วิกฤตการณ์ของโลกในทางการศึกษา : ทัศนะในทศวรรษ ๑๙๘๐, แปลจาก The World Crisis in Education The view from the Eighties โดย ก่อ สวัสดิพานิชย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ เพื่อแบ่งปันความสุข สงบเย็นต่อเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม นำธรรมะออกสู่สังคมวิถีชีวิตของผู้คนในรูปแบบของสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร เว็บไซต์ เหล่านี้คือสิ่งที่เอื้อให้ผู้คนได้มาหยุดพักและใช้ธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเราเป็นอย่างมาก เรียกได้ว่าตลอดเวลาที่เราตื่น เราจะทำการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารไม่ว่าจะเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มใหญ่ การสื่อสารด้วยคำพูด การสื่อสารด้วยตัวหนังสือ การสื่อสารด้วยกิริยาท่าทางและการสื่อสารมวลชนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เราทำประจำวันนั้น มีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ไม่เว้นแม้กระทั่งเวลาเรานอนหลับอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนา

การที่มนุษย์อยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ตั้งแต่สังคมระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงการรวมตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศนั้น จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐาน เพราะการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ และทำความเข้าใจกันได้ มีการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก ทั้งนี้เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเป็นสังคม การมีสังคมมนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสาร สังคมมนุษย์เกิดจากการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการจะรวมคนหลาย ๆ คนให้มาอยู่รวมกัน โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตที่เป็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน องค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องนำเสนอข้อมูลที่ทำให้คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความไว้วางใจโดยอาศัยวิธีการทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความเมตตากรุณา หรือมีแนวทางในการหาทางออกสำหรับความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยการสื่อสารนั้น จะต้องไม่ดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้โดยไม่สนใจความเป็นไปของสังคมแต่ประการใด ด้วยเหตุผลที่มุ่งประโยชน์ส่วนตน อาจจะนำไปสู่การสร้างความแตกแยกของคนในองค์กรทางพระพุทธศาสนาได้ ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ กระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔. ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษานโยบายและรูปแบบการสื่อสาร พร้อมทั้งวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ มุมมองที่ดี แนวปฏิบัติที่ดี เช่น การจัดการความรู้ ชุมความรู้ ความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทักษะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาหน่วยงานที่เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยช่วงเวลาในการทำวิจัยระหว่าง มีนาคม ๒๕๖๐ - มีนาคม ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๔.๔.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้ปฏิบัติธรรม นิสิต นักศึกษา ทั้งเพศชาย และเพศหญิง เป็นผู้ที่มาใช้บริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๔ องค์กร

๑.๔.๔.๒ กลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน (มากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน/ปี) ดังนั้นขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ ๕^๖ ซึ่งสูตรในการคำนวณที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

$$\text{สูตร } n = \frac{P(1 - P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดตัวอย่าง

P แทน สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยเจาะจง .50

Z แทน ระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ ๑.๙๖ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ (ระดับ .๐๕)

E แทน ค่าความผิดพลาดสูงสุดที่เกิดขึ้น = .๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{(.05)(1 - .5)(1.96)^2}{(.05)^2} \\ &= 384.16 \end{aligned}$$

^๖ กัลยา วาณิชยปัญญา, การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๔.

ใช้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย ๓๘๔ คน จึงจะสามารถประมาณค่าร้อยละ โดยมีความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ ๕ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๔๐๐ ตัวอย่าง ซึ่งถือได้ว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด คือไม่น้อยกว่า ๓๘๔ ตัวอย่าง

๑.๔.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก จำนวน ๒๔ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ ๑ ผู้บริหารศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน	จำนวน ๔ รูป/คน
กลุ่มที่ ๒ ผู้บริหารเสถียรธรรมสถาน	จำนวน ๕ รูป/คน
กลุ่มที่ ๓ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	จำนวน ๖ รูป/คน
กลุ่มที่ ๔ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	จำนวน ๕ รูป/คน
กลุ่มที่ ๕ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสื่อสารทางสังคม	จำนวน ๔ รูป/คน

๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การสื่อสารทางสังคม หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสาร ซึ่งอยู่ในรูปขององค์กร ส่งสารไปยังกลุ่มผู้รับสารหลากหลายกลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกที่แตกต่างกันแต่ละบุคคล โดยใช้สื่อเป็นตัวกลางระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง การสื่อสารที่อาศัยหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เล็กลงน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^๗ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น^๘

การพัฒนาสังคม^๙ หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดหวั่น ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรี ความใฝ่ฝัน และความพึงพอใจในชีวิตของตนเองด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

^๗ ปกรณ์ ปรียากร, **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : สามเจริญการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘-๑๙.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๓๘.

^๙ กรรณิการ์ กาญจนวิภูธร, **เอกสารประกอบการเรียน วิชาการบริหารการพัฒนา**, หน้า ๑๒๓.

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ลำดับขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

องค์กรทางพระพุทธศาสนา หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยตอบสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้างกำลังใจให้สมาชิกในสังคม ให้ต่อสู้กับปัญหาโดยปฏิบัติตามคติความเชื่อ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักปฏิบัติธรรม วัด ศูนย์ โดยงานวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษา ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๑.๖.๒ สามารถวิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๑.๖.๓ ได้ทราบแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” นี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวางแผน วิเคราะห์ และอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการสื่อสาร
- ๒.๒ แนวคิดการสื่อสารเชิงพุทธ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจ
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาสังคม
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีและกระบวนการสื่อสาร

แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารนี้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่สามารถอธิบายถึงการสื่อสารทางสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี เพราะจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนาได้อาศัยหลักแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารเป็นสำคัญในการดำเนินกิจกรรม ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดนี้ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร

๒.๑.๑.๑ ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ ปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ คือใช้เครื่องหมายทั้งที่เป็นภาษา คำพูด และไม่ใช้ภาษา คำพูด และการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) นั่นคือ การมีปฏิกิริยาตอบโต้ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร^๑

^๑ อรรถพร บิณฑนโสภา, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)^๒

การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม^๓

Everette M. Rogers ได้ให้คำจำกัดความของการสื่อสารว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่มีความคิดหรือข่าวสาร ถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร

การสื่อสาร^๔ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร มีความเกี่ยวข้องกับการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสื่อสารของมนุษย์ ซึ่งบางครั้งเราเรียกว่า “ศาสตร์ด้านการสื่อสาร” (Communication Science) มีหลักการมากมายที่เราจะใช้แบ่งประเภทของการสื่อสารได้ แต่วิธีหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมากคือ การแบ่งตามขนาดสังคม (Social Organization) ที่มีการสื่อสารเกิดขึ้นในขณะนั้น ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๖ ระดับดังนี้

๑. การสื่อสารภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Communication)
๒. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)
๓. การสื่อสารภายในกลุ่ม (Intragroup Communication)
๔. การสื่อสารระหว่างกลุ่ม (Intergroup or Association Communication)
๕. การสื่อสารในระดับสถาบัน/องค์กร (Institutional/Organizational Communication)

๖. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

การสื่อสารภายในตัวบุคคล จะเป็นกระบวนการที่มนุษย์จัดการกับข้อมูลข่าวสาร (เช่น การทำความเข้าใจ การระลึกได้ การแปลความหมาย) ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารภายในตัวบุคคลจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและสภาวะทางจิตของมนุษย์

การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารภายในกลุ่มเล็ก จะเป็นลักษณะของการพูดคุย (Discuss) การปะทะสังสรรค์ (Interaction) ความเกี่ยวข้องผูกพัน (Attachment) การควบคุม (Control) และการปกครองตามลำดับชั้น (Hierarchy)

การสื่อสารภายในกลุ่มหรือการสื่อสารภายในสถาบันหรือการสื่อสารภายในองค์กร (องค์กร) จะเกี่ยวข้องกับการรวมตัวกัน ความร่วมมือร่วมใจกัน การสร้างปทัสถานร่วมกันของสมาชิกที่

^๒ ปรมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๐.

^๓ เกษม ศิริสัมพันธ์, **ความคิดเห็นของนิสิตสื่อสารมวลชนระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการปรับปรุงรายการโทรทัศน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๘๗.

^๔ ศุภรศม์ ฐิติกุลเจริญ, **ทฤษฎีการสื่อสาร Communication theory**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๒-๑๐๘.

อยู่ในองค์กรหรือสถาบันเดียวกันกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะเป็นสถาบันที่ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นสถาบันหรือกลุ่มที่เป็นทางการก็จะมีกฎระเบียบมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด มีการแบ่งงานกันทำ มีการปกครองตามลำดับชั้นหรือมีการติดต่อกันระหว่างกลุ่มภายในสถาบันเดียวกันเพื่อวัตถุประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามทฤษฎีการสื่อสารทุกระดับที่กล่าวมานั้น เป็นความพยายามที่จะอธิบายและให้คำตอบแก่กลุ่มของคำถามเหล่านี้

๑. ใครสื่อสารกับใคร (Sources and Receivers)
๒. สื่อสารทำไม (Function and Purpose)
๓. การสื่อสารเกิดขึ้นได้อย่างไร (Channels, Language, Codes)
๔. การสื่อสารเรื่องอะไร (Content, Objects of Reference, Types of Information)
๕. ผลการสื่อสารเป็นอย่างไร (Intended or Unintended)

การสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการหนึ่งของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในสังคมระดับกว้าง เกี่ยวข้องกับผู้คนและช่วงเวลามากกว่ากระบวนการสื่อสารระดับอื่น อย่างไรก็ตาม การสื่อสารมวลชนอาจเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารระดับอื่น ๆ ด้วย เช่น ปัจเจกชนอาจจะได้รับข่าวสารโดยตรงจากสื่อมวลชน หรือ บุคคลสนทนากันเกี่ยวกับเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อมวลชน เป็นต้น นอกจากนี้สื่อมวลชนยังอาจเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในสังคม กลุ่ม หรือสถาบันอื่น ๆ ได้ ผู้รับสารโดยทั่วไปมักจะได้รับประสบการณ์ตรงจากสื่อ นอกเหนือจากนั้นตัวองค์กรและสถาบันหลายแห่งก็ใช้สื่อมวลชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรและสถาบันนั้น ๆ เพราะเหตุว่าการสื่อสารมวลชน เป็นสิ่งที่ผูกพันกับสภาพชีวิตของคนในสังคมและมีอิทธิพลกับวิถีชีวิตของมนุษย์ ทำนองเดียวกันการสื่อสารมวลชนก็ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ด้วยเช่นกัน

การศึกษาถึงการสื่อสารมวลชน จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมโดยรวม อย่างไรก็ตาม การสื่อสารมวลชนยังมีแง่มุมที่เฉพาะเจาะจงในตัวเอง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการสื่อสารเฉพาะสาขาเพื่อใช้ในการอธิบาย ทฤษฎีเหล่านี้จะต้องเป็นทฤษฎีที่เฉพาะสาขาวิชาด้วย ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะเป็นสากลและสามารถพยากรณ์ได้อย่างน่าเชื่อถือกว่าทฤษฎีของสาขาวิชาอื่น (เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการรับรู้ ทฤษฎีการถอดรหัส ฯลฯ)

เมื่อกล่าวถึงการสื่อสารมวลชนคงจะต้องมาดูว่ากระบวนการสื่อสารมวลชน (Mass Communication process) นั้นต่างจากกระบวนการสื่อสารโดยทั่วไปในลักษณะใดบ้าง เริ่มต้นคงต้องมาดูที่การพิจารณาถึงกระบวนการสื่อสารมวลชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเราจะพบว่ากระบวนการขั้นพื้นฐานของการสื่อสารมวลชนนั้นมีความแตกต่างจากการสื่อสารระหว่างบุคคล Interpersonal Communication) หรือการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (Person to Person) หรือการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face Communication)

ในการพิจารณาความแตกต่างของกระบวนการสื่อสารมวลชนและกระบวนการสื่อสารโดยทั่วไปนี้ เราอาจจะนำเอาแบบจำลองการสื่อสารขั้นพื้นฐานของเดวิด เคเบอร์โล หรือแบบจำลอง SMCR มาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยดูจากองค์ประกอบของสารสื่อสารในแต่ละตัว เริ่ม

ตั้งแต่แหล่งสาร (Source) หรือต้นแหล่งสาร (Communication sources) ผู้ส่งสาร (Sender) หรือผู้เข้ารหัส (Encoder) สาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ผู้ถอดรหัส (Decoder) หรือผู้รับสาร (Communication receiver or receiver)

ในกระบวนการสื่อสารมวลชน ต้นแหล่งสาร (Source) ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นองค์กรที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ แต่ต้นแหล่งสารของการสื่อสารโดยทั่ว ๆ ไปไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตัวบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารสาธารณะหรือการสื่อสารกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารภายในองค์กรนั้น จะเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือตัวแทนขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง

ทางด้านผู้ส่งสาร (Sender) นั้น ในกระบวนการสื่อสารมวลชนมักจะเป็นนักสื่อสารมืออาชีพ หรือนักข่าว หรือผู้สื่อข่าวนั่นเอง ส่วนทางด้านการสื่อสารโดยทั่ว ๆ ไปใครก็ได้สามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารทั่วไปได้ทั้งสิ้น และข้อสำคัญในกระบวนการสื่อสารทั่วไปนั้น ต้นแหล่งสารอาจจะเป็นบุคคลคนเดียวกับกับผู้ส่งสารหรือผู้เข้ารหัสสารก็ได้

ทางด้านสาร (Message) หรือตัวข่าวสารนั้น ในกระบวนการสื่อสารมวลชนก็มีความแตกต่างจากสารในกระบวนการสื่อสารโดยทั่วไป คือ ข่าวสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน จะไม่ได้มีลักษณะเฉพาะแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มักเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและไม่สามารถพยากรณ์ได้ เพราะสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนนั้น จะมีทั้งข่าวสารประเภทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม ความรู้ ความบันเทิง กีฬา ประกอบกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันในทั่วโลกนั้นมีความมากมายจำนนนับไม่ถ้วนที่สามารถนำมาเสนอเป็นข่าวสารผ่านทางสื่อมวลชนในกระบวนการสื่อสารมวลชนได้หากว่าเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ มีองค์ประกอบหรือมีคุณค่าของการเป็นข่าวได้ ดังนั้น ข่าวสารจึงไม่มีลักษณะเฉพาะเหมือนอย่างข่าวสารในการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มเล็ก การสื่อสารกลุ่มใหญ่ หรือการสื่อสารสาธารณะ นอกจากไม่มีลักษณะเฉพาะแล้ว ข่าวสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนยังมักมีการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและไม่สามารถพยากรณ์ได้ เพราะในแต่ละวันจะมีสิ่งต่าง ๆ ที่มีองค์ประกอบจะนำมาเสนอเป็นข่าวเกิดขึ้นได้มากมาย ประกอบกับความสนใจของประชาชนซึ่งเป็นมวลชนผู้รับสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนก็มีความแตกต่างหลากหลายกันไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามข่าวสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน จะเป็นข่าวสารที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานในเรื่องรูปแบบการนำเสนอ เช่น โครงสร้างวิธีการเขียนข่าวสารที่จะนำเสนอผ่านสื่อแต่ละประเภทก็มีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับข้อจำกัด ข้อดี ข้อเสีย ของสื่อแต่ละประเภทที่เป็นพาหนะหรือเป็นเครื่องมือในการส่งข่าวสารไปสู่มวลชน แต่ข้อสำคัญไม่ว่าจะผ่านสื่อใดก็ต้องคำนึงถึงมาตรฐานและความหลากหลายของตัวข่าวสารด้วย ส่วนข่าวสารในกระบวนการสื่อสารทั่ว ๆ ไปนั้น เช่น ข่าวสารในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเฉพาะลงไปเลยว่าการสื่อสารครั้งนั้น ๆ เราต้องการสื่อสารเรื่องอะไร ตัวข่าวสารก็จะเป็นไปตามแนวทางที่เราวางวัตถุประสงค์ไว้ และรูปแบบการนำเสนอจะไม่มีมาตรฐานที่แน่นอนตายตัวเพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางกายภาพ หรือ Demographic ของผู้ร่วมในกระบวนการสื่อสาร เช่น การศึกษา ฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน สภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นต้น ส่วนความหลากหลายของข่าวสารในกระบวนการสื่อสารทั่ว ๆ ไปนั้นก็ไม่มีมากเท่ากับในกระบวนการสื่อสารมวลชนอย่างแน่นอน

ทางด้านสื่อหรือช่องทางการสื่อสาร (Channel) ในกระบวนการสื่อสารมวลชนและในกระบวนการสื่อสารโดยทั่ว ๆ ไปนั้นก็มีความแตกต่างกัน คือ ในกระบวนการสื่อสารมวลชนสื่อที่ใช้เราจะเรียกว่า “สื่อมวลชน (Mass Media)” ซึ่งประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ และสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนสื่อในกระบวนการสื่อสารโดยทั่ว ๆ ไปนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นการสื่อสารในระดับใด ถ้าเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเผชิญหน้า สื่อที่ใช้ก็อาจจะเป็นสื่อธรรมชาติ (อากาศในการนำเสียงจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสาร) หากเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบตัวต่อตัว (Person to Person) แต่ไม่เห็นหน้ากัน ก็อาจใช้สื่อจดหมายหรือสื่อโทรศัพท์ก็ได้ ส่วนการสื่อสารระดับกลุ่มเล็กและการสื่อสารสาธารณะนั้น สื่อที่ใช้ เช่น ไมโครโฟน เครื่องขยายเสียง โทรศัพท์วงจรปิดหรือสื่ออื่น ๆ ที่เหมาะสมกับจำนวนของผู้ที่เข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารในครั้งนั้น ๆ

ทางด้านผู้ถอดรหัส (Decoder) หรือผู้รับสาร (Receiver) นั้น ในกระบวนการสื่อสารมวลชนมีความแตกต่างจากผู้รับสารในกระบวนการสื่อสารในระดับอื่น ๆ ตรงที่ว่าผู้รับสารจะมีจำนวนมากมายมหาศาล กระจายกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ และมีความแตกต่างกันทางด้านปัจจัยทางกายภาพ (Demographic) ค่อนข้างมาก เช่น อายุ เพศ การศึกษารายได้ ตำแหน่งฐานะการงาน อาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น

สื่อมวลชนนั้นอาจจะไม่เคยรู้จัก ไม่เคยพบปะหน้าตากันมาก่อนเลยก็ได้ แต่ข้อสำคัญในการรับสารของผู้รับสารหรือมวลชนผู้รับสารนั้นจำเป็นต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นพาหนะหรือเครื่องมือในการนำสารมาสู่ตน หากผู้รับสารเป็นผู้เปิดรับสื่อมวลชนนั้น ๆ โดยตรง แต่ถ้าหากผ่านทางด้านผู้นำความคิดเห็นซึ่งเป็นผู้เปิดรับข่าวสารจากกระบวนการสื่อสารมวลชน แล้วจึงนำไปถ่ายทอดต่อมวลชนในท้องถิ่นของตนอีกทีหนึ่งนั้นก็ถือว่าการสื่อสารที่เข้าข่ายทฤษฎีการสื่อสารแบบ ๒ จังหวะ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะเป็นไปในลักษณะทางเดียวมากกว่าการสื่อสารระดับอื่นและไม่ค่อยมีการติดต่อสัมพันธ์กัน เพราะฉะนั้นการสื่อสารมวลชนจึงเป็นไปในลักษณะของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งสาร (Sender) เพียงหนึ่ง กับผู้รับสาร (Receiver) จำนวนมาก ทำให้มีอิทธิพลต่อผู้รับสารจำนวนมากในเวลาเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่ผู้รับสารเหล่านั้นอยู่กระจายกันไปตามที่ต่าง ๆ แต่มวลชนเหล่านั้นก็สามารถรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อได้ในเวลาเดียวกัน แต่ปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ที่จะมีกลับมายังผู้ส่งสารจะช้าและไม่สามารถทำได้ในเวลาเดียวกันทั้งหมด ซึ่งถ้าจะมองในแง่ของการศึกษาตามทฤษฎีการสื่อสารมวลชนก็จะเข้าข่ายทฤษฎีที่ดูถึงผลของการที่สื่อสามารถมีอิทธิพลกับผู้รับสาร (Effect Approach) บางครั้งอาจจะดูไปถึงการที่ สื่อมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้รับสารอย่างรวดเร็วและทันทีทันใดตามทฤษฎีเข็มฉีดยา หรือทฤษฎีการสื่อสารจังหวะเดียว

อย่างไรก็ตามการตอบสนองของกระบวนการสื่อสารมวลชนนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ไม่รวดเร็วเท่ากับปฏิกิริยาตอบสนองที่เกิดจากการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่ปฏิกิริยาตอบสนองของการสื่อสารระหว่างบุคคลเกิดขึ้นกับคนในจำนวนน้อยกว่าในกระบวนการสื่อสารมวลชน แม้ว่าในกระบวนการสื่อสารมวลชนปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสารจะมีจำนวนมากกว่าแต่ก็ไม่สามารถกระทำได้ในเวลาเดียวกันทั้งหมด หรือไม่สามารถกระทำได้ทันทีหลังจากการรับสารแล้ว ยกเว้นกรณีรายการสดทางวิทยุหรือทางโทรทัศน์ที่เปิดสายให้มวลชนสามารถโทรศัพท์เข้าไปแสดงความคิดเห็นได้แต่ก็สามารถ

กระทำได้ที่ละคนหรือสองคนในเวลาเดียวกัน ส่วนใหญ่จะมีปฏิริยาตอบกลับไปได้มากแต่ช่วงเวลาจะต่างกันออกไปไม่ใช่พร้อม ๆ กันทีเดียว

กล่าวโดยสรุป “การสื่อสาร” คือ การที่ผู้ส่งสารทำการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้กับผู้รับสารโดยอาศัยสื่อเป็นตัวกลางในการนำสารไปยังผู้รับสารอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

๒.๑.๑.๒ ประเภทของการสื่อสาร

การสื่อสารมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับว่าจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของการสื่อสารไว้ ดังนี้^๕

๑) การจำแนกประเภทโดยใช้จำนวนผู้ทำการสื่อสารเป็นเกณฑ์

๑.๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Intra Communication) คือ การสื่อสารของบุคคลเดียว บุคคลเดียวนั้นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร เช่น การคิดวิเคราะห์ ทบทวนเรื่องที่พูด

๑.๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Inter Communication) คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาทำการสื่อสารในลักษณะตัวต่อตัว เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็น

๑.๓) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) คือ การสื่อสารระหว่างคนจำนวนมาก ซึ่งอยู่ในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันของหน่วยงานเพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมาย

๑.๔) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) คือ การสื่อสารกับมวลชนคนจำนวนมากในขณะเดียวกันพร้อม ๆ กัน โดยที่สมาชิกของมวลชนแต่ละคนอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน เพื่อให้ข่าวสารไปถึงมวลชนได้พร้อมกัน จึงต้องอาศัยสื่อที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว คือ สื่อมวลชน

๒) การจำแนกประเภทโดยใช้ภาษาเป็นเกณฑ์

๒.๑) การสื่อสารเชิงวัจนะ (Verbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดหรือเขียนเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสาร

๒.๒) การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Nonverbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้รหัสหรือสัญลักษณ์อื่นในการสื่อสารแทนที่จะใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียน

๓) การจำแนกประเภทโดยใช้การเห็นหน้าเป็นเกณฑ์

๓.๑) การสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน (Face to Face Communication) ในการสื่อสารประเภทนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเห็นหน้าซึ่งกันและกันได้ สามารถสังเกตกิริยาท่าทางของฝ่ายตรงกันข้ามได้

^๕ ประม อดะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔-๓๕.

๓.๒) การสื่อสารแบบไม่เห็นหน้ากัน (Non-Face to Face Communication) การสื่อสารในลักษณะนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่เห็นหน้าค่าตากัน เพราะอยู่ห่างไกลกันด้วยระยะทาง และสถานที่ ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถสังเกตกิริยาของฝ่ายตรงข้ามได้ เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันจึงมักจะสื่อสารทางโทรคมนาคมและสื่อมวลชน

๔) การจำแนกประเภทโดยใช้ความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นเกณฑ์

๔.๑) การสื่อสารระหว่างเชื้อชาติ (Racial Communication) การสื่อสารนี้เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ

๔.๒) การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) การสื่อสารประเภทนี้เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นได้ทั้งในระหว่างคนอยู่ในประเทศเดียวกัน แต่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

๔.๓) การสื่อสารระหว่างประเทศ (International Communication) เป็นการสื่อสารระดับชาติ ระหว่างคนที่เป็นประชาชนของประเทศต่างกัน ลักษณะของผู้ที่ทำการสื่อสารระหว่างประเทศนี้มีลักษณะเป็นทางการมากกว่าการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ในแง่ที่ว่าผู้สื่อสารทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศ

๒.๑.๑.๓ องค์ประกอบของการสื่อสาร

สัมพันธ์ พูนนารถ กล่าวไว้ว่า การสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๑) ผู้ส่งสาร หรือ แหล่งสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้เริ่มต้นส่งสารผ่านช่องทางหรือสื่อไปยังผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารกับผู้รับสาร ซึ่งผู้รับสารอาจจะเป็นผู้เข้ารหัสด้วยตนเองหรือไม่ก็ได้

๒) สาร หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดไปยังผู้รับสารในรูปของรหัสสัญญาณ หรือ สัญลักษณ์ ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน

๓) สื่อหรือช่องทาง หมายถึง ตัวกลางหรือตัวนำ ที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร หรือ ตัวเชื่อมผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน เช่น เสียง แสง อากาศ เป็นต้น

๔) ผู้รับสาร หรือจุดหมายปลายทางของการส่งสาร หมายถึง ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ชม และผู้ฟัง เป็นต้น อาจจะเป็นคน ๆ เดียว หรือหลายคน ผู้รับสารเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการสื่อสาร เพราะเป็นเป้าหมายของผู้ส่งสารที่ต้องการจะให้ผู้รับสารได้รับข่าวสาร การศึกษา และการจงใจหรือการโน้มน้าวใจ

๒.๑.๑.๔ วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ในการสื่อสารแต่ละครั้ง ผู้ส่งสารจะต้องมีวัตถุประสงค์การสื่อสาร ดังต่อไปนี้^๖

^๖ ศณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, **ภาษากับการสื่อสาร (LANGUAGE AND COMMUNICATION)**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

๑) เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform) ในการทำการสื่อสาร ผู้สื่อสารควรมีความต้องการที่จะบอกกล่าวหรือชี้แจงข่าวสาร เรื่องราว เหตุการณ์ หรือสิ่งอื่นใดให้ผู้รับสารได้รับทราบ

๒) เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Education) ผู้ทำการสื่อสารอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อจะถ่ายทอดวิชาความรู้ หรือเรื่องราวเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้รับสารได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น

๓) เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please of Entertain) ผู้ทำการสื่อสารอาจใช้วัตถุประสงค์ในการสื่อสารเพื่อสร้างความพอใจ หรือให้ความบันเทิงแก่ผู้รับสาร โดยอาศัยสารที่ตนเองส่งออกไป ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการพูด การเขียน หรือการแสดงกิริยาต่าง ๆ

๔) เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (Propose or Persuade) ผู้ทำการสื่อสารอาจใช้วัตถุประสงค์ในการสื่อสารเพื่อให้ข้อเสนอแนะ หรือชักจูงใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อผู้รับสาร และอาจชักจูงใจให้ผู้รับสารมีความคิดคล้อยตาม หรือยอมปฏิบัติตามการเสนอแนะของตน

๕) เพื่อเรียนรู้ (Learn) วัตถุประสงค์นี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้รับสาร การแสวงหาความรู้ของผู้รับสาร โดยอาศัยลักษณะของสาร ในกรณีนี้มักจะเป็นสารที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวิชาความรู้ เป็นการหาความรู้เพิ่มเติมและเป็นการทำความเข้าใจกับเนื้อหาของสารที่ผู้ทำการสื่อสารถ่ายทอดมาถึงตน

๖) เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ (Dispose or Decide) ในการดำเนินชีวิตของคนเรามีสิ่งหนึ่งที่ต้องกระทำอยู่เสมอก็คือ การตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการตัดสินใจ นั้นอาจได้รับการเสนอแนะ หรือชักจูงใจให้กระทำอย่างนั้นอย่างนี้จากบุคคลอื่นอยู่เสมอ ทางเลือกในการตัดสินใจของเราจึงขึ้นอยู่กับข้อเสนอแนะนั้น

๒.๑.๒ แนวคิดและทฤษฎีกระบวนการสื่อสาร

๒.๑.๒.๑ ความหมายของกระบวนการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสาร หมายถึง การส่งข่าวสารผ่านบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง โดยใช้สัญลักษณ์และกล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร กระบวนการสื่อสาร SMCR ของ David K. Berlo ซึ่งถือว่า เป็นรูปแบบที่ง่ายและเป็นพื้นฐานของการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ^๗

ผู้ส่งสาร (Source-S) คือ ผู้ต้องการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด ทศนคติ ความรู้ ค่านิยม และความต้องการให้ผู้อื่นทราบ

สาร (Message-M) คือ ความรู้สึนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม และความต้องการของผู้ส่งสาร ซึ่งอาจอยู่ในรูปวัจนภาษา หรือ อวัจนภาษาได้

สื่อ (Channel-C) คือ ช่องทางการถ่ายทอดของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร

^๗ อัญชลี ธีรเนตร. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

ผู้รับสาร (Receiver-R) คือ ผู้ที่ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ ความรู้ ความต้องการของผู้ส่งสาร

๒.๑.๒.๒ แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร

ตามแนวคิดของนักวิชาการ การสื่อสารต่าง ๆ สามารถอธิบายถึงกระบวนการสื่อสารได้ด้วยแบบจำลองการสื่อสารได้ ดังนี้^๔

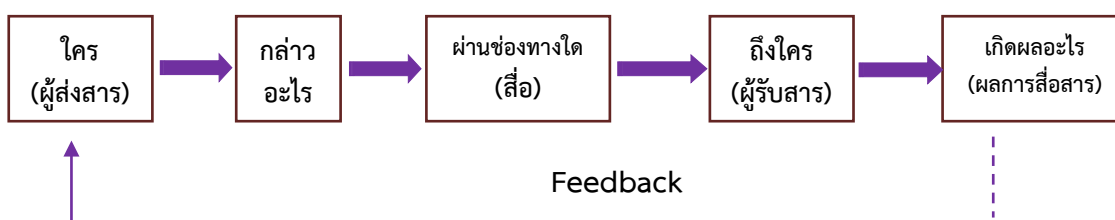
๑) แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของอริสโตเติล

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของอริสโตเติล

อริสโตเติล (Aristotle) ได้อธิบายว่า การพูดที่มีประสิทธิผลในการชักจูงได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้พูด (Character หรือ Ethos) ว่ามีความรู้ มีความน่าเชื่อถือ น่าเลื่อมใส น่าไว้วางใจเพียงใด ในขณะที่เดียวกันคำพูดก็มีความสำคัญด้วย กล่าวคือ เนื้อหาสาระของคำพูด ตลอดจนการเรียบเรียงและวิธีการพูดก็มีผลต่อการชักจูงใจด้วย ในส่วนของผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพูด เป็นผู้ถูกชักจูง จะเชื่อตามคำพูดผู้พูดหรือไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ฟัง

๒) แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของลาสเวลล์

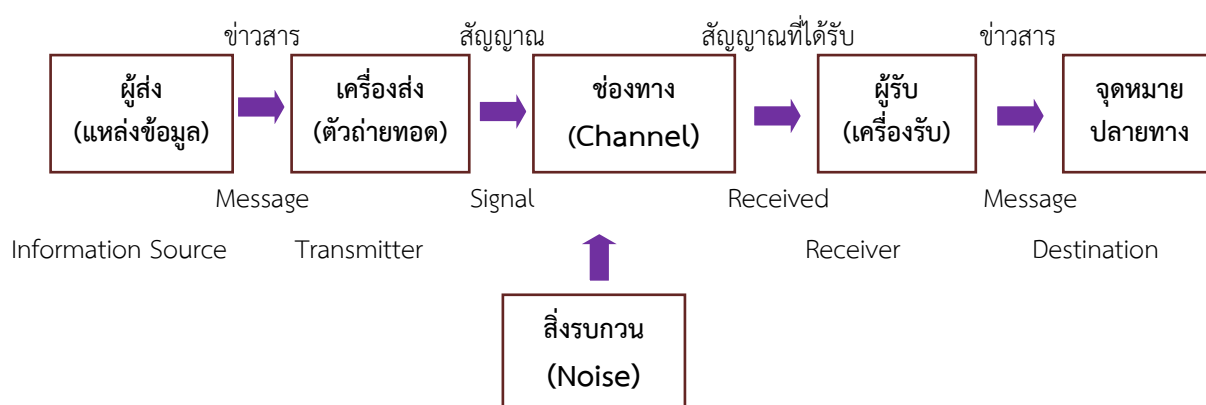
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของลาสเวลล์

ในความคิดของลาสเวลล์ องค์ประกอบของกระบวนการการสื่อสารจึงประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร (ใคร) สาร (พูดอะไร) สื่อ (ผ่านสื่อใด) ผู้รับสาร (ถึงใคร) และผลของการสื่อสาร (เกิดผลอย่างไร) ซึ่งเป็นแบบจำลองการสื่อสารที่อธิบายกระบวนการสื่อสารเชิงพฤติกรรม (The Behavioral of Thought) เป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ชนิดของสื่อที่ใช้ และผลอันเกิดจากการกระทำการสื่อสาร การที่ลาสเวลล์ได้ยกเอาประเด็นในเรื่อง “ผล” ของการ

^๔ ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์ อรวรรณ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕-๕๔.

สื่อสารที่เกิดขึ้นกับผู้รับสาร นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการสื่อสารสองทางที่ผู้ส่งสารจะสามารถรับรู้และประเมินผลการสื่อสารหรือปฏิกิริยาตอบกลับของผู้รับสารได้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของการสื่อสารที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่ง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นอาจมีสาเหตุมาจากการทำงานขององค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งหรือหลายองค์ประกอบ

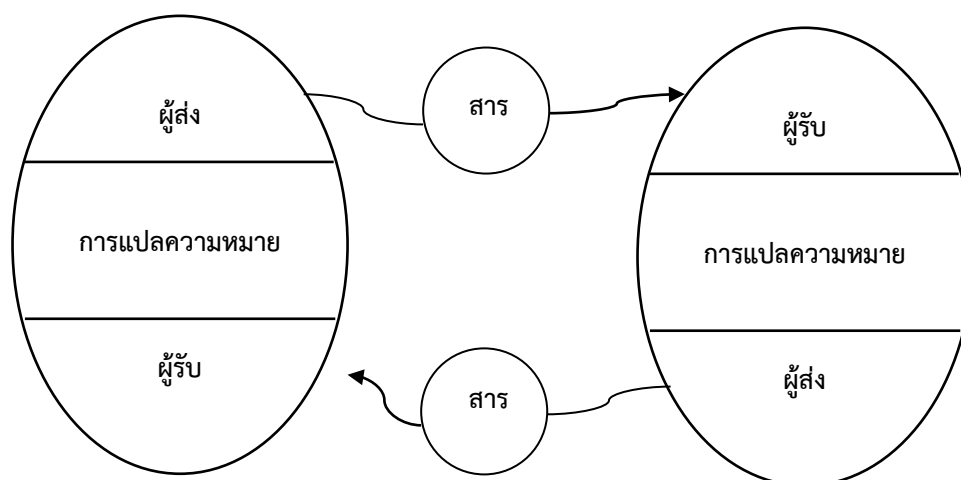
๓) แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของแชนนอนและวีเวอร์

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของแชนนอนและวีเวอร์

แชนนอนและวีเวอร์ (C.Shannon and W.Weaver) ได้เสนอแบบจำลองซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในวงการสื่อสารยุคเริ่มต้น โดยใช้ชื่อว่า แบบจำลองการสื่อสารเชิงทฤษฎีคณิตศาสตร์ (The Mathematical Theory of Communication) ซึ่งอธิบายว่า กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเพียงฝ่ายเดียว และการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประกอบ ๖ ประการ คือ ผู้พูด (Information Source) เครื่องส่ง (Transmitter) สัญญาณ (Signal) เครื่องรับ (Receiver) ผู้ฟัง (Destination) และเสียงรบกวน (Noise Source) สัญญาณอาจถูกแปรสภาพ เมื่อมีสิ่งรบกวนเข้ามาขัดขวางการสื่อสาร และทำให้การสื่อสารล้มเหลวหรือผิดพลาดได้

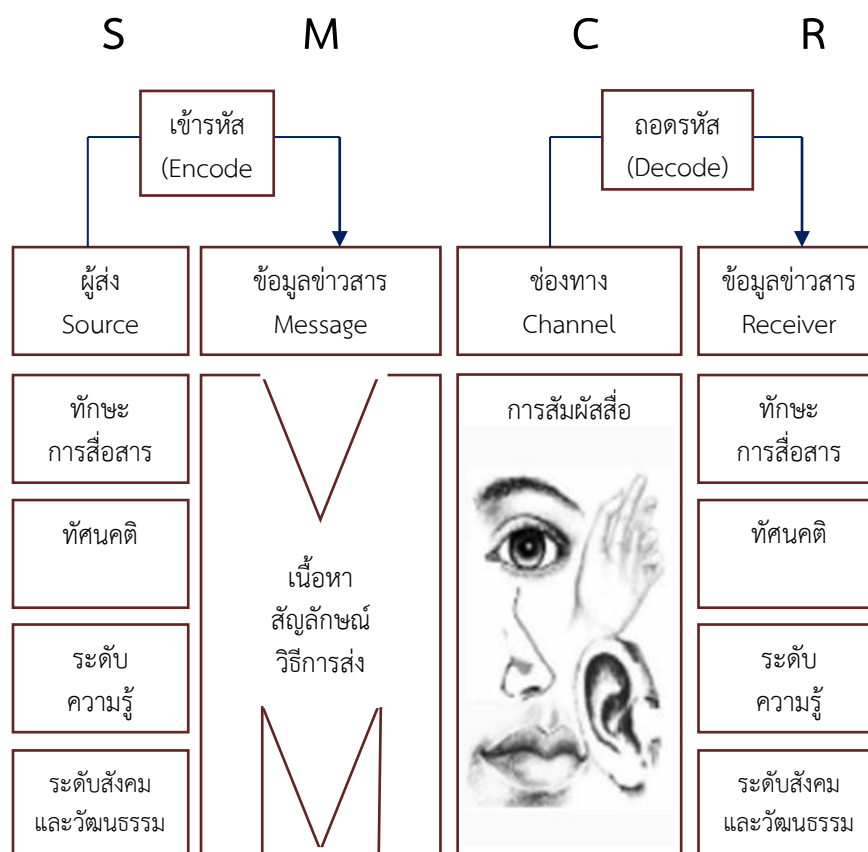
๔) แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของออสกูตและชแรมม์

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของออสกูตและชแรมม์

จากแบบจำลองที่ ๔ นี้ จะเห็นว่า ออสกูตและชแรมม์ได้เพิ่มองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารอีก ๒ องค์ประกอบ คือ การสื่อสารกลับและสื่อ ซึ่งเป็นแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยการสื่อสารกลับเป็นตัวแสดงลักษณะของการสื่อสารทางที่สอง ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็ทำหน้าที่เดียวกัน กล่าวคือ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสาร อันเกิดจากการที่ทั้งสองฝ่ายต้องทำงานเหมือนกันในระหว่างที่ทำการสื่อสาร คือ การเข้ารหัส แปลความหมาย และถอดรหัส ให้เป็นสัญลักษณ์ส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งเมื่อรับเนื้อหาสารไว้แล้ว ก่อนที่จะทำการส่งสารออกไป ก็ต้องนำสาร ที่จะส่งออกมาเข้ารหัส แปลความ และถอดรหัส เช่นเดียวกัน เพื่อส่งกลับไปยังผู้รับซึ่งเป็นผู้ส่งในครั้งแรก

๕) แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของเบอร์โล (Berlo's SMCR Model)

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงกระบวนการสื่อสารตามแนวคิดของเดวิด เค. เบอร์โล

จากแบบจำลองการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล สามารถอธิบายกระบวนการสื่อสารได้ว่า กระบวนการสื่อสารประกอบด้วยส่วนประกอบพื้นฐานสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

๒) ข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

๓) ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึง วิธีการที่จะส่งข่าวสาร โดยการให้ผู้รับข่าวสารข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น การฟัง การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

๔) ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สาร เป็นผู้มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล

๒.๑.๒.๓ ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสาร

๑. ผู้ส่งสาร (Source) เดวิด เค เบร์โล (David K. Berlo) ได้อธิบายถึงปัจจัยเฉพาะตัวของผู้ส่งสาร ๕ ประการ ที่มีผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสาร คือ

๑) ทักษะในการสื่อสาร คือ ความชำนาญหรือความสามารถในการสื่อสารทั้งทักษะในการเข้ารหัส-ถอดรหัส และการคิดเชิงวิเคราะห์ ก่อนที่จะส่งสารผ่านช่องทางสารไปยังผู้รับ เพราะทักษะเหล่านี้ช่วยให้ผู้ส่งสารวิเคราะห์จุดประสงค์และเจตนาของการสื่อสารได้เหมาะสมและพร้อมที่จะถ่ายทอดไปยังผู้รับสารอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ทัศนคติในการสื่อสาร คือ ทัศนคติของผู้ส่งสารมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะทัศนคติดังกล่าวเป็นตัวกำหนดท่าทีของผู้ส่งสารในการสื่อสาร ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารมากเพียงไรขึ้นอยู่กับทัศนคติที่มีต่อตนเอง ต่อสาร และต่อผู้รับสาร

๓) ความรู้ คือ ผู้ส่งสารที่มีความรู้ในเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสารและมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเป็นอย่างดี ก็จะส่งผลให้เกิดความแจ่มชัด และความเข้าใจที่ปรากฏกับผู้รับสาร เพราะผู้ส่งสารสามารถชี้แจง อธิบายได้โดยไม่สับสน วกวน และต่อเนื่องกัน

๔) ระบบสังคมและวัฒนธรรม คือ การที่ผู้ส่งสารมีความเข้าใจในสภาพภาพในระบบสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี ย่อมส่งผลให้เขามีอิทธิพลต่อการสื่อสารได้มาก เพราะผู้ส่งสารสามารถปรับใช้ หรือดัดแปลงวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับการยอมรับของผู้รับสารได้

พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์ กล่าวว่า ผู้ส่งสารที่ดีต้องมีความพร้อมในการสื่อสาร กล่าวคือ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ มีความรับผิดชอบในสาร เข้าใจวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ควบคุมความรู้สึกและความเชื่อมั่นของตนเองขณะสื่อสารได้ พฤติกรรมการสื่อสารที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ^๙

ในด้านความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือเป็นคุณลักษณะภายนอกของผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้รับสาร ความน่าเชื่อถือขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ประการ คือ ความสามารถหรือความชำนาญ (Competence or Experience) และความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ปัจจัย ๒ ประการนี้ ผู้รับสารต้องรับรู้ว่ามีอยู่ในตัวผู้ส่งสาร ความน่าเชื่อถือนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ส่งสารจะประกาศให้ผู้อื่นทราบแล้วได้รับการยอมรับ หากแต่เป็นสิ่งที่ ผู้รับสารมองเห็น รับรู้ และเชื่อ^{๑๐}

^๙ พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร : การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเขตรังสิต”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

^{๑๐} อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕.

เบตทิงเฮาส์ Bettinghaus กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร มี ๓ อย่าง คือ

๑) ความปลอดภัยหรือความน่าไว้วางใจของผู้ส่งสาร ได้แก่ ลักษณะของผู้ส่งสารที่มี ความเป็นมิตร ไม่เห็นแก่ตัว มีความยุติธรรม มีความจริงใจ มีจริยธรรม ให้อภัย เป็นต้น

๒) คุณลักษณะของผู้ส่งสาร ได้แก่ ความประทับใจของผู้รับสารที่มีต่อความสามารถ ของผู้ส่งสาร เช่น การมีประสบการณ์ การมีอำนาจ ความฉลาด ความเชี่ยวชาญของผู้ส่งสาร เป็นต้น

๓) บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร ได้แก่ ความเป็นกันเองกับผู้รับสาร ความคล่องตัวของ ผู้ส่งสาร ความกระตือรือร้น เป็นต้น

๒. สาร (Message) สาร คือ เนื้อหา ข้อมูล ข่าว ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ฯลฯ ที่ แสดงออกในรูปของคำพูด หรือข้อเขียน เป็นต้น เดวิด เบอร์โล ได้ให้ความหมายของสารว่า สาร คือ ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนที่ ปรากฏออกมาในรูปของรหัส (Code) มี องค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑) รหัสสาร (Message Code) ได้แก่ กลุ่มของสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถจะนำมาจัด โครงสร้างให้มีความหมายที่ผู้รับสารเข้าใจ ทั้งนี้การที่รหัสสารจะเกิดขึ้นได้ต้องมีส่วนประกอบและ กระบวนการในการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ส่วนประกอบเหล่านี้มีความหมายขึ้นมา โดย ส่วนประกอบเหล่านี้ได้รับการเรียบเรียงอย่างเป็นระบบให้อยู่ในลักษณะที่มีความหมาย

๒) เนื้อหาสาร (Message Content) คือ ส่วนประกอบในตัวสารที่ผู้ส่งสารใช้ เพื่อการถ่ายทอดสาระ ข้อมูล หรือเจตนาของตน

๓) การจัดสาร (Message Treatment) คือ การพิจารณาเลือกสรรจัดโครงสร้าง รหัสและเนื้อหาสาร ซึ่งกระทำโดยผู้ส่งสาร

วิธีการจัดเรียบเรียงสารเพื่อโน้มน้าวใจที่มีประสิทธิภาพ คือ การจัดเรียบเรียงสาร ในแบบแผนที่ผู้รับสารคุ้นเคย โดยมีวิธีการจัดเรียบเรียงสารแบบต่าง ๆ คือ

๑) จัดเรียบเรียงตามตำแหน่งพื้นที่ ได้แก่ การจัดเรียบเรียงองค์ประกอบของสาร โดยอาศัยตำแหน่งพื้นที่ของสิ่งที่กล่าวถึงเป็นเกณฑ์

๒) จัดเรียบเรียงตามลำดับเวลา หรือการเรียบเรียงโดยอ้างถึงสภาพการณ์ที่ เป็นมาในอดีต แล้วนำไปสู่การคาดการณ์หรือการหาแนวทางยุติที่จะเกิดขึ้นอีกต่อไป

๓) จัดเรียบเรียงโดยแบ่งเป็นหัวข้อ มักจะทำโดยหยิบยกประเด็นหลักของสาร ขึ้นมาเขียนในรูปแบบของวลีหรือประโยคคำถาม อันจะทำให้ประเด็นชัดเจนมากขึ้น

๔) จัดเรียบเรียงโดยวิธีการนิรนัย เป็นการให้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยา โดยเริ่ม จากการกล่าวถึงสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหนึ่ง ๆ จากนั้น จึงเสนอสถานการณ์เฉพาะที่ ต้องการกล่าวถึง ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน เมื่อใช้หลักตรรกวิทยาก็จะสรุปได้ว่า สถานการณ์ เฉพาะนั้นจะต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับสถานการณ์ทั่วไปด้วย

๕) จัดเรียงเรียงโดยวิธีการอุปนัย เป็นการเสนอสารโดยยกตัวอย่างสถานการณ์ที่มีลักษณะเดียวกันหลาย ๆ อย่าง แล้วจึงสรุปถึงสถานการณ์เฉพาะที่ต้องการกล่าวถึงว่า จะต้องเป็นไปในลักษณะเดียวกับกับตัวอย่างที่ได้ยกขึ้นมา

๖) จัดเรียงเรียงโดยอาศัยหลักทางจิตวิทยาของมอนโร (Monroe) เป็นการจัดองค์ประกอบของสาร ซึ่งควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของลำดับขั้นแห่งการจูงใจ ซึ่งแบ่งเป็น ๕ ขั้น ได้แก่ ขั้นความตั้งใจ (Attention) ขั้นความต้องการ (Need) ขั้นการตอบสนองความต้องการ (Satisfaction) ขั้นการบรรยายให้เห็นภาพชัด (Visualization) และขั้นการกระทำ (Action) ความสำเร็จของแต่ละขั้นจะนำไปสู่สภาพจิตใจในระดับขั้นต่อไป

๗) จัดเรียงเรียงโดยอาศัยวิธีเสนอปัญหาและวิธีแก้ไข เป็นรูปแบบที่คนทั่วไปคุ้นเคยและกันมาก โดยขั้นแรกผู้ส่งสารต้องเสนอภาพหรือธรรมชาติของปัญหา ก่อน แล้วจึงเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา

๘) จัดเรียงเรียงโดยอาศัยลำดับเหตุผล เป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันมาก โดยไม่เพียงแต่การกล่าวถึงปัญหาเท่านั้น แต่ยังลึกเข้าถึงสาเหตุของปัญหาด้วย เป็นสถานการณ์ที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อจะบอกว่าอะไรเป็นสาเหตุของผล

๙) จัดเรียงเรียงโดยวิธีของทูลมิน (Toulmin) เป็นการแสดงเหตุผลโต้แย้งจากหลักฐานขั้นหนึ่งหรือข้อเท็จจริงขั้นหนึ่ง โยงไปยังข้อสรุปโดยใช้ข้อสนับสนุนและบทขยาย

การจัดเรียงเรียงสารไม่เป็นระเบียบ และความคลุมเครือของการสื่อสาร เป็นสาเหตุทำให้การสื่อสารมีอุปสรรค นอกจากนี้ สารที่มีลักษณะขัดกับระบบความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของผู้รับสารก็เป็นสาเหตุทำให้การสื่อสารมีอุปสรรคเช่นกัน ดังนั้น สารที่สอดคล้องกับความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนในวัฒนธรรมนั้น ก็จะส่งผลให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผล ทั้งนี้ เพราะผู้รับสารมักจะแสวงหาข่าวสารที่มาสสนับสนุนทัศนคติและความเชื่อที่มีอยู่ก่อนแล้ว และจะไม่แสวงหาข่าวสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อของตน

๓. สื่อ หรือ ช่องทางการสื่อสาร (Channel) สื่อ คือ ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเหมือนทางหรือพาหะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร ซึ่งเบอร์โลได้แบ่งช่องทางการสื่อสารออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) ช่องทางที่เป็นตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ช่องทางเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องสื่อทางเทคโนโลยี

๒) ช่องทางที่เป็นพาหะของสิ่งที่นำสาร เช่น อากาศ ซึ่งเป็นตัวนำคลื่นเสียงไปสู่ประสาท รับความรู้สึกต่าง ๆ หรือประสาททั้งห้า ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส ช่องทางประเภทนี้พบในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล

๓) วิธีในการเข้ารหัสและถอดรหัสสาร เช่น การใช้รหัสเขียน การใช้วิธีเขียน เป็นต้น

ขวรัตน์ เชิดชัย กล่าวว่า สื่อ คือ ช่องทางข่าวสาร ซึ่งอาจเป็นคำพูด ตัวอักษรหรืออย่างอื่น สื่อจึงหมายถึง หนทางซึ่งผู้ส่งสารใช้สำหรับส่งสารต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร กล่าวอีกนัยหนึ่ง สื่อ

ถือเป็นทาง (Paths) หรือพาหนะ (Vehicles) ที่นำข่าวสารจากจุดเริ่มต้นไปสู่จุดหมายปลายทางนั่นเอง^{๑๑}

๔. ผู้รับสาร (Receiver) เดวิด เค เบอร์โล ได้อธิบายถึงปัจจัยเฉพาะตัวของ ผู้รับสาร ๕ ประการ เหมือนกันกับผู้รับสาร ที่มีผลกระทบต่อการสื่อสาร คือ ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคติ ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม

การสื่อสารในแต่ละระดับในแต่ละสถานการณ์อาจมีจุดเน้นในการวิเคราะห์ ผู้รับสารต่างกัน เช่น ขณะทำการสื่อสารแบบซึ่งหน้า (Face-to-face communication) ผู้ส่งสารอาจ สามารถวิเคราะห์ความสนใจ และอวัจนภาษาของผู้รับสารได้ แต่ผู้ส่งสารไม่อาจทำได้ในการ สื่อสารมวลชน เช่น ครูที่กำลังสื่อสารเพื่อให้ความรู้แก่นักเรียน อาจสนใจที่จะทราบถึงระดับความรู้ และประสบการณ์ของนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ มากกว่าที่จะวิเคราะห์ความต้องการและทัศนคติ ของผู้รับเหมือนเช่นการโฆษณา หรือการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจอื่น ๆ โดยทั่วไปผู้ส่งสารอาจศึกษาและ วิเคราะห์ผู้รับสารในแง่ต่าง ๆ คือ

๑) ลักษณะทางกายภาพหรือทางประชากรศาสตร์และทางเศรษฐกิจสังคม (Physical/Demographic and Socioeconomic) ประเด็นวิเคราะห์ ได้แก่ วัย รูปร่าง หน้าตา ระดับการศึกษา และสาขาการศึกษา ประสบการณ์ ภูมิหลังทางครอบครัว อาชีพ ศาสนา ฐานะทาง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น

๒) ลักษณะทางจิตวิทยา (Psychological) ประเด็นวิเคราะห์ ได้แก่ ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม แรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจ ความต้องการ ความคาดหวัง ความสนใจ อารมณ์และ ความรู้สึก สมาธิ อคติหรือความโน้มเอียง ความเข้าใจ เป็นต้น

๓) ลักษณะบุคลิกนิสัย (Personality/Characteristics) ประเด็นวิเคราะห์ ได้แก่ เปิดตัว ปิดตัว ใจกว้างใจแคบ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ตี้อารมณ์ รักความก้าวหน้า พุดเก่ง พุดน้อย ขาด ความเชื่อมั่น เป็นต้น

๔) ประเภทของผู้รับสาร ประเด็นวิเคราะห์ ได้แก่ สัมผัสใจหรือสนใจที่จะสื่อสาร ด้วย ถูกเกณฑ์หรือมอบหมายให้มาฟังหรือสื่อสารด้วย สัญจรไปมาและสนใจเพียงชั่วคราว

๕. ผลของการสื่อสาร หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างและหลังการสื่อสาร ซึ่งมาจากการตีความสารที่ได้รับของผู้รับสาร หรือสิ่งที่แสดงว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีการรับรู้ความหมายของ สารในกระบวนการสื่อสารร่วมกันหรือไม่และมากน้อยเพียงใด แต่โดยทั่วไปเมื่อพูดถึง ผลของการ สื่อสาร นักวิชาการส่วนใหญ่มักหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการสื่อสารหนึ่ง ๆ จบสิ้นลงแล้ว จากคำ นิยามหลังนี้ ผลของการสื่อสารจึงมีความหมายอย่างน้อย ๓ อย่างด้วยกัน คือ

๑) หลังการสื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดในกระบวนการสื่อสาร หรือไม่ อย่างไร

๒) ผู้ส่งสารสามารถสร้างอิทธิพลบางอย่างเหนือผู้รับสารได้หรือไม่ อย่างไร

^{๑๑} ขวรัตน์ เชิดชัย, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๐

๓) การสื่อสารประสบผลสำเร็จตามที่ผู้ส่งสารมุ่งหวังไว้หรือไม่ อย่างไร

ภรินทร ทองลัม กล่าวไว้ว่า ผลของการสื่อสารจึงอาจเป็นผลทางด้านความนึกคิด หรือปัญญา (Cognitive or Intellectual) ด้านอารมณ์และความรู้สึก (Affective) และด้าน พฤติกรรมหรือการกระทำ (Behavioral) การสื่อสารหนึ่ง ๆ จะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อการ ตีความหมายสารที่ได้รับของผู้รับสารสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร หรืออีกนัยหนึ่ง คือ จุดมุ่งหมายของผู้ส่งสารตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้รับสาร (ความหมายที่ผู้ส่งสารตั้งใจส่งไป) และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารมีมากมายต่างกัน ผลของการสื่อสารที่คาดหวังก็ย่อมต่างกันไป ดังแสดงไว้ในตาราง ดังนี้^{๑๒}

ตารางที่ ๒.๑ แสดงวัตถุประสงค์และผลคาดหวังของการสื่อสาร

จุดหมายของผู้ส่งสาร	สิ่งที่เกิดขึ้นในตัวผู้รับสาร
๑. เพื่ออธิบาย บรรยาย เล่า สอน แจ้งให้ทราบ (To inform)	เข้าใจ ได้ข้อมูล มีความรู้ รับทราบ
๒. เพื่อโน้มน้าวหรือชักจูงใจ (To persuade)	คล้อยตาม เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม หรือการกระทำ การลงมือปฏิบัติ
๓. เพื่อจรรโลงใจ (To inspire)	เกิดอารมณ์คล้อยตาม มีความรู้สึกชื่นชม จิตใจถูกยกระดับขึ้น
๔. เพื่อผ่อนคลายหรือให้ความบันเทิง (To entertain)	สนุกรื่นเริง คลายความตึงเครียด

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication) นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับ ปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๑. ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร
๒. รายละเอียดของเนื้อหา/สาร
๓. การใช้วัจนภาษา
๔. การใช้วัจนภาษา
๕. การสื่อสารแบบ ๒ ทาง
๖. อิทธิพลของผู้นำความคิดเห็น

^{๑๒} ภรินทร ทองลัม. กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจ เลิกยาเสพติดแบบฉับพลัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตรพัฒนการ, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๓).

๗. ผู้ที่มีอิทธิพลในกลุ่ม
๘. การเลือกที่จะเปิดรับสาร
๙. การมีส่วนร่วมของผู้รับสาร

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารเชิงพุทธเป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติบนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม^{๑๓}

๒.๒.๑ ความหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ

จากหลักการและแนวทางปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา และวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา นำมาขยายความความหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้ดังนี้

การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง การสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพในตนเองและของแต่ละบุคคล เชื่อมั่นในกฎของการกระทำซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยทำการสื่อสารทั้งการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงวิจนะและเชิงอวิจนะ ด้วยการเพียรสื่อสารไปในทางที่ดี เพียรระวังที่จะไม่ทำการสื่อสารไปในทางที่ไม่ดี ด้วยสติ ด้วยปัญญาในแต่ละขณะที่ทำการสื่อสาร เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข หรือเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้นทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น

๒.๒.๒ คุณลักษณะของการสื่อสารเชิงพุทธ

จากความหมายของคำว่า การสื่อสารเชิงพุทธ นำมาพิจารณาคุณลักษณะโดยทั่วไปของการสื่อสารเชิงพุทธได้ดังนี้

๑. เป็นการสื่อสารที่ผู้สื่อสารทำการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในกันและกัน และรับผิดชอบในการสื่อสารของตน
๒. เป็นการสื่อสารที่อยู่บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงที่เป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน
๓. เป็นการสื่อสารที่แต่ละบุคคลสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มที่ตนเองจากการสื่อสารภายในตนเองหรือการสื่อสารกับตนเองก่อนเป็นลำดับแรก

^{๑๓} ทศนีย์ เจนวนิสิฐ, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ข.

๔. เป็นการสื่อสารที่ประกอบด้วยสติ อยู่กับปัจจุบัน รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้อง และสมมติที่ถูกต้อง ไม่ว่าผู้ทำการสื่อสารจะอยู่ในฐานะของผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร และไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น

๕. เป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญา

๖. เป็นการสื่อสารที่มุ่งแต่ประโยชน์ ไม่ว่าการสื่อสารนั้นจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น

๗. เป็นการสื่อสารที่สร้างสรรค์ในทางที่ดีงาม หรือเป็นการสื่อสารในทางบวกนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

๒.๒.๓ วิธีการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารเชิงพุทธ สามารถพิจารณาได้ทั้งในการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับบุคคลอื่น ดังนี้

๑. วิธีการสื่อสารกับตนเองที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับตนเอง หรือการสื่อสารภายในตนเองที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายลักษณะ ได้แก่ การคิดในรูปแบบต่างๆ การนึก การระลึกได้ การรู้สึก การมีสติ การรู้อยู่ พิจารณาเห็น การระลึกถึงหรือระลึกได้ การเจริญสติ การกำหนดสติ การเข้าใจตนเอง การรู้จักตนเอง และการตระหนักรู้

วิธีการสื่อสารกับตนเองที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ ที่มีลักษณะเป็นการใช้ความคิดนั้น จะไม่เป็นการคิดในลักษณะของการปรุงแต่งไปเรื่อยๆ หรือการฝันกลางวัน แต่เป็นการคิดในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การคิดแบบอุปมาเปรียบเทียบ การตั้งคำถามกับตนเอง การหาหรือปรึกษากับตนเอง การสอน การให้อโวาทหรือเตือนตนเอง การมนสิการ การพิจารณา การใคร่ครวญ เป็นต้น การที่บุคคลจะไม่ทำการสื่อสารกับตนเองด้วยการคิดในลักษณะของการปรุงแต่งไปเรื่อยๆ นั้นต้องมีสติกับกับอยู่เสมอ

ส่วนที่มีลักษณะเป็นการนึก การระลึกได้ จะเป็นการนึก หรือระลึกถึงแต่สิ่งหรือเรื่องราวที่ดีงาม ที่เป็นบุญ กุศล ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีงาม เป็นสุข หรือเป็นมูลเหตุให้กระทำสิ่งที่ดีงาม สำหรับการสื่อสารกับตนเองในลักษณะของความรู้สึกต่างๆ ก็เช่นกันที่จะไม่เป็นความรู้สึกที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่น รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉาริษยา เศร้าโศกเสียใจ เป็นต้น แต่เป็นความรู้สึกที่เป็นไปในทางที่ดี เช่น รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สงบ ปลอดโปร่งเบิกบาน แจ่มใส กระตือรือร้น เป็นต้น และสื่อสารกับตนเองอย่างมีสติอยู่เสมอ

๒. วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารเชิงวิจนะหรือเชิงอวิจนะ การสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทางด้วยวิธีการสื่อสารรูปแบบใด เช่น บรรยาย อภิปราย อุปมาอุปไมย สนทนา สากัจฉา โต้ตอบ ถามคำถาม ตอบคำถาม หรือสื่อสารด้วยภาษาท่าทาง เช่น ภาษากายต่างๆ เป็นต้น ก็ได้ การสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เป็นการสื่อสารที่คำนึงถึงหลักการและแนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตามแนวคิด

เกี่ยวกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการละเว้นการสื่อสารที่เป็นการกระทำทางกายและวาจาที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น แต่เป็นการสื่อสารที่เป็นการกระทำทางกายและวาจาที่เป็นไปในทางที่ดี มุ่งให้เกิดประโยชน์และไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม โดยสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยวิธีการสื่อสารต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วยสติ เป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริง เข้าใจและเคารพในกันและกัน และรับผิดชอบในการสื่อสารของตน

ทั้งวิธีการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ มีวิธีการที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ โดยอาศัยการสำรวมเป็นเครื่องมือ เมื่อเป็นผู้ส่งสารต้องสำรวมและมีสติระลึกไว้ว่า จะสื่อสารสารใดออกไป เพื่อประโยชน์อะไร ในเวลาหรือสถานการณ์ใดที่เหมาะสม กล่าวคือ ในการสื่อสารกับบุคคลอื่นก็ย่อมต้องมีการสื่อสารกับตนเองเกิดขึ้นด้วย โดยเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนการการสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น ก่อนที่บุคคลจะพูดย่อมมีการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่จะพูดมาก่อน การสื่อสารเชิงพุทธ คือ ให้คิดในทางที่ดีหรือพิจารณาไตร่ตรองให้ดีก่อนที่จะพูดเกี่ยวกับเรื่องนั้น หรือตั้งสติให้ดีก่อนที่จะพูดอะไรออกไป เมื่อเป็นผู้รับสารต้องสำรวมและมีสติระลึกไว้ ในการรับสารหรือสิ่งที่เข้ามากระทบ กล่าวคือ ใส่ใจในการรับรู้ เช่น ตั้งใจฟัง เมื่อได้ยิน หรือรับรู้สารใด ให้รับรู้อย่างมีสติ คิด พิจารณา ไตร่ตรองให้ดีก่อน โดยอย่าเพิ่งด่วนสรุป หรือปลงใจเชื่อในสิ่งที่ได้รับรู้สารนั้นๆ

๒.๒.๔ ทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธ

ทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น การสื่อสารเชิงวัจนะหรือเชิงอวัจนะ ที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทางก็ตาม เมื่อพิจารณาในประเด็นทิศทางการสื่อสาร เป็นการพิจารณาทิศทางในเชิงคุณค่าของการกระทำที่ว่า เป็นไปในทิศทางที่ดี เป็นกุศล หรือทิศทางที่ไม่ดี เป็นอกุศล สำหรับทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปในทิศทางที่ดี เป็นกุศล เท่านั้น เป็นทิศทางการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญา เมื่อสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการ ก็เป็นแต่โยนิโสมนสิการเท่านั้น ไม่เป็นอโยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สนทนา ก็สนทนาแต่เนื้อหาที่ก่อประโยชน์ ที่ดี ดังพุทธดำรัสในกามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วยผู้ต้องการประโยชน์ว่า “วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจาที่ไม่ดีไม่ควรปล่อย” ^{๑๔}

๒.๒.๕ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปัญญา ที่สามารถ ทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา ดังนั้นเป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ จึงได้แก่ การมีชีวิตที่มีความสุข ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ดำเนินชีวิตที่ดีงามอย่างมีเป้าหมาย สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง และอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น อันเป็นประโยชน์ในระดับโลกิยะที่เป็นประโยชน์ในโลกนี้

๒.๒.๖ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ

จากความหมายและคุณลักษณะต่างๆ ของการสื่อสารเชิงพุทธ บ่งบอกถึงปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

ก. ปัจจัยภายนอก

^{๑๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๘/๘๔.

ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ आयตนะภายนอกที่เข้ามกระทบ
ปรโตโมสะและกัลยาณมิตร

๑. आयตนะภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นภายนอกที่เกี่ยวข้อง
การเห็น การได้ยินได้ฟัง การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัสทางกาย การสัมผัสหรือรับรู้ทางใจ ที่ในทาง
พระพุทธศาสนาเรียกว่า आयตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์^{๒๔}
(หรือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และสิ่งหรือเรื่องราวที่กระทบหรือสัมผัสทางใจ) आयตนะภายนอก
เหล่านี้มีมากมายที่เข้ามกระทบบุคคลหรือผู้รับสารตลอดเวลา ดังเช่น ในวันหนึ่ง ๆ บุคคลย่อมได้เห็น
สิ่งต่างๆ ได้ยินเสียง ลิ้มรสในขณะที่กินหรือดื่ม สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบทางกายไม่ว่าจะเป็นสัมผัสจาก
บุคคล วัตถุสิ่งของตลอดจน อุณหภูมิ หรือแม้แต่สายลมที่มากระทบรวมทั้งสิ่งหรือเรื่องราวที่มา
กระทบหรือสัมผัสทางใจ เช่น เรื่องราวของบุคคล เรื่องเกี่ยวกับกิจหน้าที่การงาน ความรู้สึกสุข ทุกข์
ทางใจ ทั้งที่เคยเกิดขึ้นแล้ว เป็นอดีต หรือที่ยังไม่เกิดขึ้น เป็นอนาคต เป็นต้น

๒. ปรโตโมสะ

ปรโตโมสะ หรือเสียงจากผู้อื่น^{๒๕} หรือการได้สดับจากบุคคลอื่น หมายถึง การได้รับ
เนื้อหาสารจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร ปรโตโมสะอาจเป็นไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์ หรือหรือ
เป็นไปในทางที่ไม่ดี ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือก่อให้เกิดโทษก็ได้ แต่ในทางพระพุทธศาสนามุ่งถึงปร
โตโมสะ ที่หมายถึง การฟังธรรมที่เป็นสัปปายะหรือเป็นที่สบายเหมาะแก่ตนเท่านั้น มิได้หมายถึงการ
ฟังอัสถรรวมจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะปรโตโมสะในความหมายดังกล่าวเป็นหนึ่งในปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ
^{๒๖} ดังนั้น ในการสื่อสารเชิงพุทธ จึงมุ่งหมายแต่เฉพาะที่เป็นปรโตโมสะหรือการได้รับเนื้อหาสารที่ดี
ก่อให้เกิดประโยชน์จากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร

ปรโตโมสะ เป็นปัจจัยฝ่ายภายนอก ที่ครอบคลุมถึง การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด
การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง คำอธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็น
ปัจจัยทางสังคม ในที่นี้หมายเอาเฉพาะส่วนที่ดงามถูกต้อง

ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโมสะนี้ กล่าวได้ว่าเป็น การได้รับเนื้อหาสารที่ดี ก่อให้เกิด
ประโยชน์แก่ตนจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร

๓. กัลยาณมิตร

พระพุทธองค์ได้ตรัสยกย่องความมีกัลยาณมิตร หรือมิตรดี ไว้ในที่หลายแห่งเช่น “เพราะ
พูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มาก
เหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ฯลฯ ความมี
กัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสัทธิธรรม” และ “เมื่อมี
กัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” พระพุทธองค์
ทรงเปรียบกัลยาณมิตรเป็นตวันำ เป็นบุญนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดุจดั่งแสงอรุณ
ที่เกิดขึ้นมาก่อนอาทิตย์อุทัย และเมื่อภิกษุเมื่อมีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ว่าจะเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘
ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก

กล่าวได้ว่า แหล่งสารที่ส่งสารไปยังผู้รับสารนั้น ต้องเป็นแหล่งสารหรือเป็นผู้ส่งสารที่ดี เมื่อบุคคลทำการสื่อสารกับแหล่งสารหรือผู้ส่งสารที่ดี ย่อมได้รับสารที่ดี ที่ก่อประโยชน์แก่ตนเอง อีกนัยหนึ่งในกระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่น เมื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสารก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารที่ดี เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสารด้วย

กล่าวโดยรวมเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก กล่าวถึงปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลาย (๒) สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้านั้น หรือเนื้อหาสาร (๓) ผู้ส่งสาร ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและในการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาว่า สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลายเหล่านั้นเป็นของกลางๆ ที่มีอยู่เป็นปกติ แต่สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้า หรือเนื้อหาสารนั้น ต้องเป็นสารที่ดี ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์ โดยถูกส่งหรือถูกสื่อสารออกมาจากผู้ส่งสารที่ดี

ข. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ อายตนะภายใน การทำหน้าที่ของจิต และโยนิโสมนสิการ

๑. อายตนะภายใน

สิ่งที่เป็นช่องทางแห่งการติดต่อให้ถึงกัน หรือการสัมผัสรับรู้กัน หรือเป็นเครื่องมือที่บุคคลใช้เป็นช่องทางติดต่อระหว่างตนเองกับโลกภายนอกหรืออายตนะภายนอก เรียกว่า อายตนะ หรือ สื่อ ๓๒ อายตนะที่ใช้ติดต่อกับอายตนะภายนอก เรียกว่า อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ๓๓ (อายตนะภายในเหล่านี้กล่าวในสถานะโดยทั่วไปว่า อยู่ในสภาวะที่ใช้การได้ตามปกติ)

๒. การทำหน้าที่ของจิต

การทำหน้าที่ของจิตในการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกันระหว่างอายตนะภายนอก หรือ อารมณ์ กับอายตนะภายใน หรือทวาร เนื่องจากจิตเป็นธรรมชาติที่รู้หรือทำหน้าที่เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สีต่อการสัมผัสถูกต้องทางกาย และรู้สึกนึกคิดทางใจ การเกิดขึ้นของวิญญาน หรือจิต คือการรับรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออารมณ์มากระทบหรือเรียกว่าผัสสะกับทวาร ซึ่งหลังจากทำหน้าที่ในการรับรู้แล้ว จิตยังทำหน้าที่ต่อไปในการพิจารณาอารมณ์ เสพอารมณ์ และยึดหน่วงอารมณ์ เก็บสะสมวิบาก ขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ เป็นขั้นตอนในกระบวนการสื่อสารกับตนเอง การสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาว่า การสื่อสารกับตนเองที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในลักษณะของการคิด หรือรู้สึก มีสติ นึกได้ เป็นต้นนั้น ต้องดำเนินไปในทิศทางที่ดี ที่ถูกต้อง เป็นกุศล เช่น เมื่อคิด ก็ต้องเป็นการคิดในรูปแบบที่ดี เช่น โยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๓. โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล โดยถือเป็นคุณสมบัติภายในทั้งนี้ เพราะโยนิโสมนสิการ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ๓๘ และเนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นธรรม ๑ ใน ๔ ประการ ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญาได้ปัญญา เป็นผู้มิปัญญา มาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาลึกซึ้ง มีปัญญาไพศาล มีปัญญาร่าเริง มีปัญญาแล่นไป มีปัญญาเฉียบแหลม และมีปัญญาชำรบกิลเลส โยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีการแห่งปัญญา พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญโยนิโสมนสิการว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็

เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนโยนิโสมนสิการนี้ เมื่อมนสิการโดยแบบ
กาย กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป”

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับปัจจัยภายในของการสื่อสารเชิงพุทธได้ว่า กล่าวถึงส่วนของผู้รับ
สารเป็นสำคัญ โดยมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ (๑) เครื่องรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นจากภายนอก
(และสิ่งเร้าภายใน ในกรณีที่เป็นการสื่อสารกับตนเอง คือ สิ่งหรือเรื่องราวที่ปรากฏขึ้นทางใจของ
บุคคล แม้ในยามที่ไม่มีได้รับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นจากภายนอก) (๒) กระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้น (๓)
ลักษณะหรือทิศทางในกระบวนการรับรู้สิ่งเร้า ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาและการสื่อสารเชิงพุทธ
พิจารณาว่า เครื่องรับสิ่งเร้าทั้งหลายนั้นเป็นของกลาง ๆ สิ่งสำคัญอยู่ที่กระบวนการรับรู้และลักษณะ
หรือทิศทางในกระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้นว่ามีลักษณะอย่างไร เป็นไปในทิศทางเช่นใด การสื่อสารเชิง
พุทธมีหลักการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการรับรู้อย่างถูกต้องประกอบด้วยสติ เป็นไปในทิศทางที่
ถูกต้อง ดีงาม ก่อให้เกิดปัญญา

๒.๒.๗ กุศโลบาย (เทคนิค) การแสดงธรรม องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีเทคนิควิธีสอนที่หลากหลาย ทรง
สอนแบบทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม หรือจากง่ายไปหายาก ธรรมะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาลึกซึ้ง ยากที่
จะเข้าใจ โดยเฉพาะธรรมะชั้นสูง เพราะพระองค์ทรงใช้เทคนิควิธีต่อไปนี้

๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ทรงยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและ
เล่านิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน เช่น เรื่องที่พราหมณ์ทะเลาะกันยึดความเห็น
ของตนเท่านั้นว่าถูก พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วจึงตรัสว่า ผู้ที่รู้เห็นอะไรแหม่มเดียว
ไม่แคล้วที่จะทะเลาะกัน ดูกคนตาบอดคลำช้าง แล้วเล่าเรื่องคนตาบอด ๙ คนให้ฟัง เป็นต้น

๒) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา ทำให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัด
ออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น เช่น ตรัสสอนราหุลว่า ราหุล เห็นน้ำที่เราเหลือไว้ในภาชนะหนึ่งไหม ?
ราหุลตอบว่า เห็นพระเจ้าข้า ตรัสต่อไปว่า ดูก่อนราหุล คนที่พูดเท็จทั้งที่รู้ มีคุณความดีเหลืออยู่น้อย
ดุน้ำในภาชนะนี้แหละ ตรัสแล้วทรงเทน้ำที่เหลือหนึ่งนั้นทิ้ง เป็นต้น

๓) การใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน พระองค์ทรงใช้สื่อทุกอย่างที่อยู่ใกล้ตัวมาสอน เช่น
ขณะที่เดินไปในป่าแห่งหนึ่ง มีพระสงฆ์หมู่ใหญ่ตามเสด็จ พระองค์ทรงหยิบใบไม้ขึ้นมากำหนึ่ง แล้ว
ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า เห็นใบไม้ในมือตาคาตไหม เห็นพระเจ้าข้า พระสงฆ์ตอบพร้อมกัน นี่คือการ
ใช้สื่อใกล้ตัวในการสอน

๔) การทำเป็นตัวอย่าง เฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง เช่น ทรงพยาบาล
ภิกษุไข้ และตรัสสอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีบิดามารดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้า
พวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุผู้
อาพาธเถิด”

๕) การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของความสามารถใน
การใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ เช่น กรณีของเวรัญชพราหมณ์ เป็นตัวอย่าง

๖) อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายอันสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเริ่มต้นที่บุคคลซึ่งเป็นประมุขหรือหัวหน้าของชุมชนนั้น ๆ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ในการสอนธรรมะอย่างได้ผล

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ตัดต้นหามานะ ทิฏฐิเสีย ให้น้อยที่สุด ก็จะมีผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เราย่อมฝึกฝนด้วยวิธีอ่อนละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง”

๙) การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้ คือ การลงโทษตนเองซึ่งมีทั้งทางธรรมและทางวินัยอยู่แล้ว มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัล คือ การแสดงธรรม ไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร เป็นต้น

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้ง ต่างคราว ย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมต้องอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการ และเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่องเฉพาะคราวไป

๒.๒.๘ ผู้ส่งสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า ความจริง ผู้สอนหรือนักเผยแผ่ที่ดีต้องสร้างบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็นหรือผู้ฟังจะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกายทั้งดงาม มีพระสุรเสียงที่โน้มนำจิตใจควรแก่ศรัทธาปสาทะทุกประการ ทรงมีพระมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ และอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ พระฉวีวรรณผุดผ่องดังทอง น่าดู น่าเลื่อมใส ส่วนพระสุรเสียงก็ไพเราะ สุภาพ สละสลวย แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวลชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พร่า ซึ่ง กังวาน ดุจเสียงพรม สำเนียงใสไพเราะดุจการเวกพระพุทธศาสนา ถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^{๑๕}

๑) ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกรักสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒) ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้อย่างปลอดภัย

๓) ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่าง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔) วัตตา เป็นนักพูด โดยเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ

^{๑๕} พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑). หน้า ๒๖.

๕) ว่าจะนักขะโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำใดก็ตามคำล่วงเกิน คำ ตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนได้ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์ แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจาก ลัทธิภายนอกมาขัดขวางต้องงานเผยแผ่

๖) คัมภีร์อังคะ กะถิง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะ ต้องมีความรู้ในศาสตร์หลาย ๆ อย่าง และต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่าง ๆ เพื่อให้ เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

๗) โน จัณฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในทางไม่ใช่ฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอก พุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร

อีกอย่างหนึ่ง คำสอนในทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นสอนให้คนมีธรรมะหรือใช้หลักธรรมะ ที่มีในคำสอนไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นกรอบแห่งการประพฤติดีทางกาย วาจา ซึ่งเป็นบุคลิก ภายนอก และทางใจที่ถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมทางกาย วาจาที่เป็นกุศล ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับของ ผู้คนและสังคม บุคคลที่จะมีคุณสมบัติที่ดีสำหรับการสื่อสารเป็นที่น่าเชื่อถือของคนฟังนั้น ใน พระไตรปิฎกได้ระบุถึงหลักธรรมสำหรับการประพฤติตนให้เป็นคนดีน่าเลื่อมใส เรียกว่า สปัปฺริสธรรม มี ๗ ประการ ได้แก่

๑) ธัมมัญญุตตา เป็นผู้รู้ธรรมะ คือ หลักการ หลักความจริง เนื้อหาของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้ แจ่มแจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒) อัตถัญญุตตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน

๓) อัตตัญญุตตา รู้จักตนเอง ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่ พร้อมอย่างไร การรู้จักตน เองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองแล้วจะนำไปสู่การยอมรับตน แล้วจะเปิดเผยตน สามารถ สื่อสารภายในตนเองได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนเองได้ดี จะเป็นผู้ที่รับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่รอบคอบ มีเหตุ มีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

๔) มัตตัญญุตตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมีมากเกินไป ผู้รับ สารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร คือไม่ส่งสารที่ซ้ำซาก คือ มาก เกินไป หรือน้อยจนเกินไป

๕) กาลัญญุตตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้เวลาในการสื่อสารว่า เวลาไหนควร เวลาไหนไม่ ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักรู้เวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่าง บุคคล หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว บางครั้งอาจมีข้อ พิพาทตามมา

๖) ปริสัณญุตตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์ เรียกว่า กลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายการสื่อสาร จึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้มากเท่าไรการสื่อสารก็ยิ่งมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแผ่พระธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่า พระองค์ทรงรอบรู้ผู้รับสารอย่างรู้แจ้งตลอด

๗) บุคคลลัญญตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่า ผู้รับสารแต่ละคนมีลักษณะจำเพาะเป็นตนเอง มีจิต มีอริยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้แยกแยะผู้รับสารได้

๒.๒.๙ กลุ่มผู้รับสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา

นักวิชาการสื่อสารชาติตะวันตกได้จำแนกกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายออกเป็น ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กลุ่มที่เห็นด้วย กลุ่มเป็นกลาง กลุ่มที่ไม่เห็นด้วย และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนในทางพระพุทธศาสนา จำแนกกลุ่มเป้าหมายในการรับสารไว้ ๔ กลุ่ม เปรียบเหมือนบัว ๔ เหล่า ได้แก่

๑) กลุ่มบัวพ้นน้ำ เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะแย้มบานทันที กลุ่มนี้เปรียบเทียบกับเสมือนคนผู้มีปัญญาเฉียบแหลม มีปัญญาดี ไม่ต้องการเนื้อหา หรือการอธิบายอะไรมากมาย เพียงแต่ให้หัวข้อธรรมะก็รู้ได้ กลุ่มนี้เพียงได้รับหัวข้อข่าวสารก็สามารถยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้

๒) กลุ่มบัวใต้ผิวน้ำ เพียงรอวันจะโผล่พ้นน้ำรับแสงอรุณแล้วแย้มบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเสมือนผู้มีปัญญามากอยู่แล้ว ให้ข้อมูลข่าวสารเล็กน้อยก็จะเข้าใจ ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้

๓) กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ โอกาสที่จะโผล่ขึ้นรับแสงอรุณแล้วแย้มบานกับการที่ปลาเต่ากุดกินเป็นอาหารมีเท่ากัน เปรียบเสมือนกลุ่มคนมีปัญญานานกลาง หากประคับประคองดี โอกาสจะประสบผลสำเร็จในชีวิตมีมาก

๔) กลุ่มบัวในโคลนตม คือ บัวที่ยังเป็นหน่อยังไม่พ้นโคลนตมขึ้นมา โอกาสที่จะเป็นอาหารเต่าและปลามีมากที่สุด เปรียบเสมือนผู้รับสารที่มีปัญหาทึบ ห่อหุ้มด้วยอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้ง การสื่อสารกับกลุ่มนี้ ผู้ส่งสารต้องออกแรงมากจึงประสบผลสำเร็จ หรือบางครั้งอาจเลิกรากันไปเฉย ๆ พระพุทธเจ้าทรงใช้ญาณพิเศษเพื่อทราบถึงภูมิหลังอดีตชาติ จึงช่วยกลุ่มนี้ให้บรรลุนิพพานได้ เพราะกลุ่มนี้เป็นกลุ่ม ปทปรมะ คือ ผู้มีตนน้อยอย่างยิ่ง

๒.๒.๑๐ องค์ประกอบของสารที่ควรจะเป็นตามแนวทางพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบด้านสาร ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญยิ่ง จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ

๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่จะเสนอต่อมวลชนต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความจริง

๒) ตถตา เรื่องที่จะเสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริงไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีใส่ไข่

๓) กาละ เรื่องที่จะเสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔) ปิยะ เรื่องที่จะเสนอนั้นต้องเป็นเรื่องที่คนชอบ ชื่นชมของผู้รับสาร

๕) อัตถะ เรื่องที่จะเสนอนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม

สรุปได้ว่า พุทธวิธีในการสื่อสารของพระพุทธองค์จะเป็นไปตามหลักนิเทศศาสตร์ ซึ่งวิธีการหรือเทคนิคดังกล่าว พระองค์จะทรงตั้งจุดมุ่งหมายในการสื่อสารว่า ทรงกำหนดจุดมุ่งหมายแต่ละครั้งเพื่ออะไร แล้วก็ทรงเตรียมเนื้อหา เนื้อเรื่อง ที่จะทรงสอนไปตามลำดับความยากง่ายไปพร้อม

ๆ กันกับทรงคำนึงตัวผู้รับสารด้วยว่า เขาจะสามารถเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้ และสนใจเอาใจใส่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะวิธีการสื่อสารก็ทรงมีความหลากหลายรูปแบบและวิธีการดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ในระยะแรกที่ทรงประกาศพระศาสนานั้นมีบุคคลในทุกชั้นวรรณะ เลื่อมใสศรัทธาอุปสมบทตาม และสามารถบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์เป็นจำนวนมาก และแนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีหรือเทคนิคการสื่อสารของพระพุทธเจ้านี้ ถือว่าเป็นเทคนิคหรือกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งที่พระภิกษุสงฆ์ได้นำมาใช้ในการเทศน์สอนธรรมะทั่วไป เป็นการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะไปยังผู้รับสาร โดยใช้หลักการพุทธวิธีหรือวิธีการเผยแผ่ในทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ

การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจนี้ เป็นอีกแนวคิดทฤษฎีหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นกลยุทธ์ของการสื่อสารที่ทำให้กระบวนการสื่อสารประสบผลสำเร็จด้วยดี ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำมาเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ

เบรมเบ็ค และ ฮาวเวล (Brembeck and Howell) ได้ให้คำจำกัดความว่า การโน้มน้าวใจ หมายถึง ความตั้งใจในการสื่อสารที่จะมีอิทธิพลเหนือทางเลือก

มิลเลอร์ และ เบอร์กูน (Miller and Burgoon) ให้คำอธิบายว่า การโน้มน้าวใจใช้เมื่อผู้โน้มน้าวใจตั้งใจที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้ได้รับการโน้มน้าวใจ

ไซมอนส์ (Simons) สรุปความหมายของการโน้มน้าวใจว่า หมายถึง การสื่อสารของมนุษย์ที่สร้างขึ้นเพื่อให้มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น โดยการเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยม หรือทัศนคติ

คาร์เลส ยู. ลาร์สัน (Charles U. Larson) ได้อธิบายความหมายของว่า การโน้มน้าวใจตามแนวคิดของ อริสโตเติล ว่า การโน้มน้าวใจเป็นสิ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยอาศัยความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (Ethos) การจูงใจทางอารมณ์ (Pathos) หรือการจูงใจด้วยเหตุผล (Logos)

เออร์วิน พี. เบตทิงเฮาส์ (Erwin P. Bettinghaus) ได้สรุปการโน้มน้าวใจว่า เป็นรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลคนเดียวต้องการที่จะตอบสนองเฉพาะจากบุคคลคนเดียวหรือมากกว่า และมีความตั้งใจที่จะได้รับการตอบสนองผ่านการใช้การสื่อสาร ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสองคน หรือมากกว่าเห็นด้วยกับการให้ความร่วมมือในการสื่อสาร ที่พยายามจะเข้าถึงการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจและการกระทำ การโน้มน้าวใจเป็นเครื่องมือที่ใช้การเปลี่ยนแปลงสังคม แต่เรามักโต้แย้งว่า มันมีประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือหลักที่จะแก้ปัญหาสังคมที่หลากหลาย

โดยสรุปจึงกล่าวได้ว่า การโน้มน้าวใจมีลักษณะ ดังนี้

- ๑) ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ
- ๒) โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่ง และผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

๓) สิ่งที่คุณโน้มน้าวใจต้องการ คือ การเปลี่ยนแปลง หรือ การสร้าง หรือการดำรงไว้ซึ่ง ความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของคุณถูกโน้มน้าวใจ ซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่นอันได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น

การสื่อสารโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) จึงหมายถึง การสื่อสารเพื่อการ จูงใจ ชี้แนะ และชักชวนให้บุคคลทำตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การศึกษาเรื่องการโน้มน้าวใจนั้นมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางในการพยายามทำความเข้าใจ และผลักดันพฤติกรรมของผู้อื่นให้ปฏิบัติ ตามที่ต้องการ โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจ โดยมุ่งไป ที่เป้าหมาย คือ ผู้รับสาร สถานการณ์ ข่าวสาร และช่องทางการสื่อสาร^{๑๖}

๒.๓.๒ องค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารโน้มน้าวใจ

อรรถพรณ ปิณฑนโรวาท อธิบายไว้ว่า การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจจะเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ ประกอบ ดังต่อไปนี้^{๑๗}

๑) เมื่อมองจากภายนอกผู้รับสาร องค์ประกอบในการโน้มน้าวใจ มี ๔ คือ

๑.๑) ความแตกต่างภายในผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารแต่ละคนมีปัจจัยแตกต่างกัน ซึ่งทำให้มี ความน่าโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน เช่น ความน่าเชื่อถือ อำนาจทางสังคม บทบาททางสังคม สัมพันธภาพกับผู้รับสาร และลักษณะทางประชากรอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ

๑.๒) ความแตกต่างภายในสาร สารแต่ละชิ้นจะมีความน่าโน้มน้าวใจแตกต่างกัน การพูดหรือการเขียน มีความน่าโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน ความแตกต่างในหัวข้อเนื้อหาของสาร ลักษณะของการโน้มน้าวใจที่ใช้ การจัดเรียบเรียงสาร ข้อโต้แย้งภาษา ตลอดจนลักษณะของ ท่วงทำนองลีลา

๑.๓) ความแตกต่างของสื่อ ความน่าโน้มน้าวใจของสารจะแตกต่างกัน เมื่อเป็นการ สื่อสารระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับสื่อสารโดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

๑.๔) ความแตกต่างภายในสภาพการณ์ สภาพการณ์ที่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือขาด บุคคลหนึ่งบุคคลใด เช่น การโน้มน้าวใจให้บริจาคเงิน โดยมีสื่อมวลชนคอยถ่ายภาพรายล้อม อาจจะ เป็นตัวเร่งบวกในการโน้มน้าวใจก็ได้

๒) สำหรับตัวผู้รับสารเอง การที่ผู้รับสารคนหนึ่ง ๆ จะมีความละเอียดอ่อน (Susceptible) ต่อการถูกโน้มน้าวเพียงใด อาจพิจารณาได้จาก

๒.๑) ลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ

๒.๒) ทัศนคติหรือทัศนคติ

๒.๓) ความรู้ ซึ่งผู้รับสารมีเกี่ยวกับสารนั้น ๆ

๒.๔) ลักษณะด้านอารมณ์

๒.๕) ความสำคัญที่ผู้รับสารให้แก่หัวข้อหนึ่ง ๆ

๒.๖) วิธีการที่ผู้รับสารรับรู้สภาพการณ์หนึ่ง ๆ

^{๑๖} อรรถพรณ ปิณฑนโรวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๕.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

๓) ด้านแนวคิดจิตวิทยาในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ James, A. Bayton ได้แบ่งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ว่า มีส่วนประกอบสำคัญ ๓ ประการ

๓.๑) การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การผลักดันความมุ่งประสงค์หรือความต้องการต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งที่ตามมา คือ พฤติกรรม

๓.๒) ความเข้าใจ (Cognitive) หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับการรวมตัวของมโนภาพหรือความนึกคิดจากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ ความเข้าใจจากการรับรู้ (Perception) การจดจำ (Memory) การใช้ดุลยพินิจ (Judging) การคิด (Thinking)

๓.๓) การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาอันสืบเนื่องมาจากสภาพการกระตุ้นจากภายนอก (External Stimulus Condition)

๒.๓.๓ การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ

อัญชลี ถิรเนตร อธิบายไว้ว่า ในการโน้มน้าวใจ หน่วยพื้นฐานที่สุดของข้อความที่โน้มน้าวใจ คือ ความคิดที่ผู้ส่งสารนำมาใช้ในการโน้มน้าว การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารถอดความคิดออกมาส่งผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบที่ผู้รับสารจะเข้าใจได้ เราทราบแล้วว่า ความคิดหนึ่ง ๆ สามารถแสดงออกได้ด้วยถ้อยคำหลายอย่างต่าง ๆ กัน แม้ในภาษาเดียวกัน การใช้คำที่แตกต่างกันทำให้เกิดความประทับใจในระดับที่แตกต่างกันแก่ผู้รับสาร^{๑๘}

วิธีการสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ ซึ่งจะพัฒนาเรื่องราวหรือข้อความที่เราจะโน้มน้าวใจให้เข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้น มีน้ำหนักมากขึ้น ได้แก่

๑) การยกตัวอย่าง (Examples) ซึ่งอาจมาใน ๓ รูปแบบ คือ ตัวอย่างโดยละเอียดจากเรื่องจริง ตัวอย่างย่อ ๆ เพียงคำสองคำ และตัวอย่างที่แต่งสมมติขึ้น ซึ่งมักเป็นเรื่องในอนาคต ถ้าเราจะวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไป เราจะถามว่า ตัวอย่างนั้นเป็นแบบฉบับของประเภทนั้นหรือไม่ ตัวอย่างนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรากำลังพูดอยู่หรือไม่ เป็นต้น

๒) การใช้สถิติ (Statistics) ที่จริงแล้ว สถิติเป็นตัวอย่างหลาย ๆ ตัวอย่างนั่นเอง แต่แทนที่จะเสนอตัวอย่างสองสามสี่ห้าอัน ก็เสนอมาในเชิงปริมาณเสีย วิธีการที่จะทดสอบสถิติที่ใช้ในการโน้มน้าวใจนั้น คือ ต้องพิจารณาดูว่า หน่วยที่นำมาเปรียบเทียบกันนั้นเปรียบเทียบได้หรือไม่ ครอบคลุมระยะเวลาที่พอเหมาะหรือไม่ เป็นต้น

๓) การใช้พยาน (Testimony) หมายถึง การอ้างถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายและเป็นหลักฐานที่แข็งแกร่ง โดยพิจารณาว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่อ้างถึงนั้นเป็นที่ยอมรับในสาขานั้นหรือไม่ เป็นต้น

๔) การเปรียบเทียบ (Comparison) หน้าที่สำคัญของการเปรียบเทียบคือ การหาความคล้ายคลึงระหว่างสิ่งหนึ่ง ที่เรารู้จักเข้าใจดีแล้วกับอีกสิ่งหนึ่งที่เรารู้จัก ไม่เข้าใจ เช่น เปรียบเทียบโดยภาพพจน์ คือ เปรียบเทียบของสองอย่างที่ต่างหมวดหมู่กัน เป็นต้น

^{๑๘} อัญชลี ถิรเนตร. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒.

๕) รายละเอียด (Details) หมายถึง ลักษณะต่าง ๆ หรือส่วนต่าง ๆ ของวัตถุชิ้นหนึ่งของเหตุการณ์หนึ่ง ๆ หรือของความคิดรวบยอดความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เฉพาะเจาะจง ผู้พูดสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างกระจ่างได้ในเรื่องที่พูด

๖) การพรรณนาความ (Description) การพรรณนาความเป็นขบวนการบอกเล่าถึงรูปร่างหน้าตา ลักษณะหรือบรรยากาศของเหตุการณ์ สถานที่ วัตถุ หรือประสบการณ์ โดยขึ้นอยู่กับการสังเกตการณ์หรือความรู้สึกของผู้พูด ประโยชน์ของการพรรณนาความก็คือ ช่วยให้ผู้ฟังได้เห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

๗) การบอกเล่า (Narration) คล้ายกับการพรรณนา แต่ต่างกันตรงที่ว่า การบอกเล่าเป็นการบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา เรื่องเล่าส่วนตัวแทบทั้งหมดเป็นการบอกเล่าประเภทนี้

กล่าวโดยสรุป ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ผู้ส่งสารต้องเอาใจใส่ตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดของข้อความ ซึ่งก็คือคำ และขยายขึ้นเป็นวลี ประโยค ย่อหน้า บทความ ฯลฯ นอกจากนั้น ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่เรารู้สึกว่าสำคัญ คือ การสื่อสารด้วยอวัจนภาษา ซึ่งมีผลทางการโน้มน้าวใจมากกว่า

๒.๓.๔ จุดจูงใจในสาร (Message Appeals)

การโน้มน้าวใจจะได้ผลดียิ่งขึ้นถ้ามีจุดจูงใจที่ผู้รับสารสามารถเชื่อมโยงได้กับกรอบอ้างอิงของตัวเอง จุดจูงใจที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่ ^{๓๔}

๑) จุดจูงใจโดยให้ความกลัว (Fear Appeals) มีการศึกษาด้านการใช้จุดจูงใจโดยให้ความกลัว ปรากฏว่า ความกลัวในระดับต่ำมีผลในทางโน้มน้าวใจมากกว่าความกลัวในระดับสูง ถ้าความกลัวมีมากเกินไปแล้ว ผู้รับสารอาจจะเกิดความกระวนกระวาย ฉะนั้นแทนที่เขาสงสัยในสาร เขาจะสนใจในความกระวนกระวายของเขาแทน นั่นก็คือ ถ้าผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือสูง เขาสามารถใช้ความกลัวในระดับสูงมาโน้มน้าวใจ ถ้าผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือต่ำ ผู้ส่งสารสามารถใช้ความกลัวในระดับต่ำมาโน้มน้าวใจ นอกจากนี้ นักวิจัยยังค้นพบว่า ความสัมพันธ์ของหัวข้อของการโน้มน้าวใจก็สัมพันธ์กับระดับความกลัวที่จะใช้กับผู้รับสาร คือ ถ้าผู้รับสารรู้สึกว่าตัวเองเกี่ยวข้องกับหัวข้อนั้น ผู้ส่งสารอาจใช้ความกลัวในระดับสูงมาโน้มน้าวใจได้ ตัวแปรที่จะอธิบายประสิทธิผลของการใช้ความกลัวในการโน้มน้าวใจมีหลากหลาย อาทิ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ความสำคัญของเนื้อหาที่มีต่อผู้รับสาร บุคลิกภาพของผู้รับสาร เป็นต้น

๒) จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ (Emotional Appeals) นักวิจัยชาวตะวันตกได้ทำการทดลองและพบว่า สารที่ใช้อารมณ์จะโน้มน้าวใจได้มากกว่าสารที่ไม่ใช้อารมณ์ ตามปกติการโน้มน้าวใจโดยใช้อารมณ์จะมีวิธีการ ดังนี้

ก. การใช้ภาษาที่ใช้อารมณ์เพื่อบรรยายสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง นี้จะก่อให้เกิดความตระหนักในตัวผู้รับสาร แต่อาจสร้างทัศนคติได้ทั้งบวกและลบ

^{๓๔} ปาจริย์ อ่อนสะอาด, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าว, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖), หน้า ๔๕-๕๐.

ข. การเชื่อมโยงความคิดที่เราเสนอใหม่กับความคิดเก่า ความคิดเก่าบางอย่างเป็นที่ชื่นชอบ ความคิดเก่าบางอย่างเป็นที่รังเกียจ ถ้าผู้ส่งสารสามารถเชื่อมโยงความคิดใหม่กับความคิดเก่าได้ ก็อาจจะจูงใจอารมณ์ให้ผู้รับสารคล้อยตามได้ ไม่ว่าจะเลือกความคิดเก่าที่เป็นบวกหรือลบ

ค. การเชื่อมโยงความคิดที่เสนอเข้ากับอวัจนสารที่สามารถเร้าอารมณ์ได้ เช่น การเสนอรูปเด็กผู้หญิงเวียดนามที่วิ่งหนีระเบิดนาปาล์ม ร่างกายล่อนจ้อน เพราะแรงระเบิดและร้องไห้ด้วยความตกใจ รูปนี้เป็นนัยนิตยสารที่มีชื่อและจำหน่ายทั่วโลก เป็นรูปที่สะท้อนใจผู้รับสารมากที่สุด หรือการพูดปลุกใจให้รักชาติอาจมีรูปผู้นำธงชาติเพื่อสร้างบรรยากาศ

ง. การทำให้วัจนสารและอวัจนการสอดคล้องกันโดยผู้ส่งสาร กรณีนี้เป็นกรณีพิเศษสำหรับการพูด ถ้าผู้พูดเรื่องที่ต้องใช้อารมณ์เข้าเจือปน ผู้พูดต้องมีอากัปกริยาท่าทางน้ำเสียงประกอบด้วย ผู้ฟังจึงจะคล้อยตาม ถ้าผู้พูดด้วยเนื้อหาที่เจืออารมณ์และมีท่าทางเฉยเมย ผู้ฟังก็มักจะถูกโน้มน้าวใจได้ยาก

๓) จุดจูงใจโดยใช้ความโกรธ (Anger Appeals) วิธีนี้ผู้ส่งสารสร้างความโกรธหรือความคับข้องใจแก่ผู้รับสารและวิธีแก้ไข

๔) จุดจูงใจโดยใช้อารมณ์ขัน (Humorous Appeals) วิธีนี้โน้มน้าวใจโดยการลดความเครียด อาจทำได้โดยวิธีเขียนประชดแค้น เช่น เขียนประชดโจรว่า “ขอความกรุณาอย่าขโมยอีกเพราะไม่มีให้ขโมยแล้ว” และติดป้ายนี้ไว้หน้าบ้าน

๕) จุดจูงใจโดยใช้รางวัล (Rewards as Appeals) ปกติแล้วสารที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับสารจะประสบความสำเร็จมากกว่าสารที่ไม่ได้ให้คำสัญญาสิ่งใดกับคนฟัง ยิ่งสารมีรางวัลหรือสิ่งตอบแทนมากก็จะยิ่งเรียกร้องความสนใจหรือจูงใจคนฟังได้มาก

๖) จุดจูงใจโดยใช้แรงจูงใจ (Motivational Appeals) แท้จริงแล้วจูงใจทุกชนิดที่กล่าวมาแล้วถือเป็นแรงจูงใจ แต่มีแรงจูงใจบางอย่างที่มนุษย์เรียนรู้เมื่อประสบการณ์ผ่านเข้ามาในชีวิต แรงจูงใจเหล่านี้ได้แก่ ความรักชาติ ความรักเพื่อนมนุษย์ ศาสนา และค่านิยมต่าง ๆ

๒.๓.๕ หลักการสร้างอิทธิพลเพื่อให้เกิดการจูงใจคล้อยตาม

นอกจากจุดจูงใจต่าง ๆ แล้ว ยังมีหลักการสร้างอิทธิพลเพื่อให้เกิดการจูงใจคล้อยตาม ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑) กฎว่าด้วยพันธะผูกพันและการทำตนให้สอดคล้อง (Principle of commitment and consistency) เช่น เราเป็นคนติดเหล้าติดบุหรี่ และเราไปประกาศว่า จะเลิกดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ในสัปดาห์หน้า มีผู้คนได้ยินมากมาย เรายึดมั่นในคำสัญญาที่ให้ไว้ ก็พยายามปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับที่ลั่นวาจาไว้

๒) กฎว่าด้วยสังคมยอมรับ (Principle of social proof) สิ่งใดที่สังคมปฏิบัติ หรือยอมรับ สิ่งนั้นก็จะจูงใจให้เราคล้อยตาม

๓) อิทธิพลของน้ำเสียง ด้อยคำถ่ายทอดความคิด แต่เสียงถ่ายทอดอารมณ์ สิ่งสำคัญกว่าคำพูดที่เราใช้ก็คือ วิธีการที่เราใช้เสียงในการพูด

๔) คำพูดให้เกิดภาพ ช่วยให้แนวคิดของผู้พูด ฟุ้งเข้าสู่จิตใจของผู้ฟังได้อย่างรวดเร็ว

๕) คำพูดง่าย ๆ สามารถเข้าใจได้ทันที เป็นคำพูดที่เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้ฟัง

๒.๓.๖ ข้อควรพิจารณาในการสื่อสารโน้มน้าวใจ

ในการทำการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจนั้น จำเป็นที่ผู้สื่อสารต้องคำนึงข้อพิจารณาต่อไปนี้^{๒๐}

๑) วัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวใจ การโน้มน้าวใจจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ระบุไว้อย่างแจ่มชัด เพื่อ

๑.๑) ให้เกิดความเป็นเอกภาพ มีการเน้น การย้ำ การกระตุ้น การซ้ำ ได้อย่างต่อเนื่อง

๑.๒) ทำให้ผู้สื่อสารสามารถเลือกใช้ช่องทางและช่องทางการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง

๑.๓) สามารถติดตามผลการดำเนินงานโดยมีการประเมินผลเป็นระยะตามต้องการ รวมทั้งพิจารณาถึงปฏิกิริยาสะท้อนกลับแล้วนำมาปรับปรุงการสื่อสารครั้งใหม่ต่อไป

๑.๔) เป็นแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินงาน ถือเป็นสิ่งจูงใจสำหรับผู้สื่อสาร

๑.๕) ทำให้ผู้รับสารรับรู้ วิเคราะห์และประเมินสาร เพื่อการโน้มน้าวใจได้ถูกต้อง

๒) การถือเอาผู้รับสารเป็นศูนย์กลางในการโน้มน้าวใจ เป็นคนสำคัญมากสำหรับการโน้มน้าวใจ ต้องมีการวิเคราะห์อย่างแน่ชัดว่า ผู้รับสารคือใคร เป็นอย่างไร มีประสบการณ์ การรับรู้ ค่านิยม ความเชื่อ ทักษะคติ และระบบสังคม วัฒนธรรมอย่างไร เราจะสามารถโน้มน้าวใจผู้รับสารได้เลย หากไม่ทำการวิเคราะห์ผู้รับสารอย่างแจ่มแจ้ง และถือว่าผู้รับสารเป็นศูนย์กลางในการเตรียมสาร ที่ถูกต้องเหมาะสม

๓) กระบวนการโน้มน้าวใจ การโน้มน้าวใจเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการ เพราะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด กระบวนการโน้มน้าวใจประกอบด้วย

๓.๑) มีวัตถุประสงค์ตั้งไว้เด่นชัด

๓.๒) วิเคราะห์ผู้รับสารอย่างถ่องแท้เพื่อทำการเตรียมสาร

๓.๓) การเลือกสื่อ หรือช่องทางส่งสารของผู้รับสาร

๓.๔) ผู้รับสารถอดรหัสของสาร และตีความสาร

๓.๕) การมีปฏิกิริยาตอบสนอง

โดยกระบวนการโน้มน้าวใจจะเกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา คือ การโน้มน้าวใจจะเป็นไปได้ต่อเมื่อผู้รับสารมีความตั้งใจรับสารนั้น ในการสื่อสารมีการใช้สัญลักษณ์ที่เห็นได้และฟังได้ เพื่อให้สารง่ายแก่การเข้าใจ อีกทั้งสามารถรู้ความต้องการและความจำเป็นของผู้รับสารและที่สำคัญ สารนั้นให้การตอบสนองผู้รับสารได้ตามที่ต้องการ

๔) ข้อจำกัดของการโน้มน้าวใจ

๔.๑) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมอาจใช้เวลานานกว่าจะมองเห็นผล

๔.๒) การโน้มน้าวใจขึ้นอยู่กับทักษะของผู้ส่งสาร

^{๒๐} กรรณิการ์ อัครเดชา. สื่อและเครื่องมือเพื่อการประชาสัมพันธ์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔). หน้า ๑๖๑.

๔.๓) การโน้มน้าวใจต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

๔.๔) มีช่องว่างระหว่างทักษะของผู้ส่งสาร และความสามารถในการตอบสนองของผู้รับสาร บางครั้งผู้รับสารอาจจะทำตาม แต่สภาวะแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย

๔.๕) การโน้มน้าวใจในปัจจุบันนิยมมีมากอย่างกว้างขวาง ผู้รับสารไม่พร้อมที่จะรับหรือได้รับ แต่ไม่เชื่อไม่ทำตาม ซึ่งเป็นสิทธิของผู้รับสารในการตัดสินใจ

๕) องค์ประกอบทางจิตวิทยาในการโน้มน้าวใจ

ผู้สื่อสารโน้มน้าวใจ ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาของบุคคลในเรื่องความสนใจและการรับรู้ของผู้ส่งสาร โดยสังเกตการเปิดรับของบุคคลด้วยอวัยวะสัมผัสต่าง ๆ อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส กระบวนการรับรู้ซึ่งจะแปลความหมายของสิ่งที่ได้สัมผัส ถ้าคนไม่สนใจ ไม่เปิดรับ การสื่อสารจะไม่เกิดขึ้น และจะไม่มีการรับรู้สิ่งใดเลย

๒.๓.๗ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการสื่อสารได้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่สำคัญ คือ ความน่าเชื่อถือ ความน่าเลื่อมใสของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร ซึ่งมีนักทฤษฎีหลายท่านได้เสนอแนวคิดในเรื่องนี้ไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๒๑}

๑) แนวคิดของ Aristotle

Aristotle ได้กล่าวสรุปถึง แนวคิดบุคลิกภาพหรือภาพลักษณ์ของผู้สื่อสารในการโน้มน้าวใจ ให้ผู้รับสารเชื่อถือในสิ่งที่โน้มน้าวได้เป็นอย่างดีนั้น ผู้สื่อสารควรจะประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้^{๒๒}

๑.๑) ผู้โน้มน้าวต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญา ไหวพริบดี มีเหตุผลในการโน้มน้าว เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องของผู้รับสาร (Good sense)

๑.๒) ผู้โน้มน้าวต้องมีการชักจูงในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ชักจูงสิ่งที่ผิดหรือหลอกลวงผู้รับสาร (Good moral values)

๑.๓) ผู้โน้มน้าวต้องมีความปรารถนาดี และมีความตั้งใจจริงที่จะมุ่งรักษาประโยชน์ให้กับผู้รับสาร (Good will)

๒) แนวคิดของ Berlo, Lermert & Mertz

Berlo, Lermert & Mertz ได้พัฒนาการศึกษาด้านความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร และสรุปปัจจัยที่ผู้รับสารมักใช้ตัดสินความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้ ๓ ปัจจัย ดังนี้^{๒๓}

^{๒๑} กิติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร = Introduction to communication*, (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๒๒} อรวรรณ ปลั่งธนโอวาท, *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖). หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

๒.๑) ปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นใจ (Safety factor) เป็นปัจจัยที่แสดงถึงบุคลิกต่อไปนี้เป็น ใจดี (Kind) เข้ากับคนอื่นได้ง่าย (Congenial) ความเป็นเพื่อน (Friendly) ไม่ขัดคอใคร (Agreeable) น่าคบ (Pleasant) สุภาพ (Gentle) ไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish) ยุติธรรม (Just) รู้จักให้อภัย (Forgiving) เอื้อเฟื้อ (Hospitable) ร่าเริง (Cheerful) มีศีลธรรม (Ethical) ออดทน (Patient) และ สงบเยือกเย็น (Calm)

๒.๒) ปัจจัยที่เน้นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร (Qualification factor) เป็นปัจจัยที่เน้นในด้านความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ของผู้ส่งสาร ได้แก่ มีประสบการณ์ (Experienced) ได้รับการฝึกฝน (Trained) มีความชำนาญ (Skilled) มีอำนาจในหน้าที่ (Authoritative) มีความสามารถ (Able) และมีเชาวน์ปัญญา (Intelligent)

๒.๓) ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (Dynamism factor) เป็นปัจจัยที่แสดงถึงความคล่องแคล่ว มีชีวิตชีวา กระตือรือร้นของผู้ส่งสาร ได้แก่ เป็นฝ่ายรุก (Aggressive) เอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathic) ตรงไปตรงมา (Frank) กล้า (Bold) กระตือรือร้น (Active) และคล่องแคล่ว (Energetic)

หากผู้รับสารพิจารณาว่าผู้ส่งสารมีคุณสมบัติตามปัจจัยทั้ง ๓ ประการตามแนวคิดของ Berlo และคณะแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ผู้ส่งสารมีความสามารถในการโน้มน้าวใจได้ เชื่อกันว่าเรื่องที่ผู้ส่งสารพูดจะมีความสำคัญน้อยกว่าบุคลิกภาพของตัวผู้ส่งสารเอง ซึ่งจะมีพลังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติผู้รับสารได้มากกว่า ปรากฏการณ์การสื่อสารได้สรุปออกมาในลักษณะคล้ายคลึงกันว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ประการคือ ความสามารถหรือเป็นผู้ชำนาญ (Competence or Expertness) และความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งความน่าเชื่อถือนี้ต้องเป็นสิ่งที่ผู้รับสารมองเห็น รับรู้ และเชื่อ ทั้งนี้ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญเป็นลักษณะที่เฉพาะเจาะจงแตกต่างกันไปตามหัวข้อของสารแต่ละเรื่อง และต่างกันในแต่ละสถานการณ์ ส่วนความน่าไว้วางใจเป็นลักษณะทั่วไป^{๒๔}

๓) แนวคิดของ Mc Croskey

Mc Croskey ได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้ว่า เป็นการรับรู้สารเกี่ยวกับบุคลิกภาพของผู้ส่งสารนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้ประกอบด้วยปัจจัย ๕ ประการที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ส่งสาร ได้แก่^{๒๕}

๓.๑) ความสามารถ (Competence) ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถในการประมวลข่าวสาร เรื่องที่จะสื่อสาร และการส่งสาร ตลอดจนความสามารถในการจัดการสถานการณ์การสื่อสารได้

๓.๒) คุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะ (Character or appearance) ผู้ส่งสารต้องมีบุคลิกลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายใน แสดงถึงความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบดี สามารถตัดสินใจ

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๒๐.

^{๒๕} กิตติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการสื่อสาร*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘). หน้า ๑๑-๑๒.

กระทำในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม แสดงออกต่อผู้รับสารทั้งลักษณะที่ให้ความอบอุ่น เป็นที่น่าไว้วางใจ ก็จะทำให้ผู้รับสารมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้ส่งสาร

๓.๓) ความสุขุม เยือกเย็น (Composure) และความคล่องแคล่วในการสื่อสาร กล่าวคือ ไม่มีอาการตื่นเต้น หวาดกลัว ไม่ติดคำที่แสดงอาการทางประสาท เช่น อ้า อือ ขณะพูด สามารถควบคุมอารมณ์ได้ เหล่านี้จะทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ส่งสาร

๓.๔) การเป็นคนที่ยอมรับหรือเป็นที่รู้จักของสังคม (Sociability) คือ เป็นคนที่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ส่งผลให้ผู้รับสารนิยม เชื่อถือ มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ส่งสาร

๓.๕) การเป็นคนเปิดเผย (Extroversion) หากผู้ส่งสารเป็นคนเปิดเผยจะช่วยสร้างความไว้วางใจให้กับผู้รับสารได้ ทั้งนี้ผู้ส่งสารต้องให้ข้อมูลที่เพียงพอ ไม่ปิดบัง ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ไว้วางใจผู้ส่งสาร อีกทั้งยังสามารถรับรู้และเข้าใจวัตถุประสงค์หรือความต้องการของผู้ส่งสาร ทำให้การสื่อสารมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

๒.๓.๘ จิตวิทยาขั้นพื้นฐานในความต้องการของผู้รับสาร

ในการวิเคราะห์การโน้มน้าวใจผู้ฟัง ผู้วิเคราะห์ควรจะมีใจความเข้าใจในจิตวิทยาขั้นพื้นฐานในความต้องการของผู้รับสาร นั่นคือ เข้าใจว่าผู้รับสารมีแรงจูงใจหรือแรงผลักดันอะไรบางอย่างในการจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เอ เอช มาสโลว์ (A.H. Maslow) ได้จำแนกความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้น (Maslow's Hierarchy of Needs) เรียงลำดับตามความต้องการพื้นฐาน คือ^{๒๖}

๑) ความต้องการด้านสรีระ (Physiological Needs) คือ การที่มนุษย์จะทำการสิ่งหนึ่งเพราะต้องการอาหาร น้ำ การสืบพันธุ์ การสร้างสภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นกับสิ่งรอบข้างความต้องการนี้ก่อนจึงจะสนองความต้องการขั้นสูงขึ้นไป

๒) ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) คือ มนุษย์ต้องการโลกซึ่งมีระเบียบ ทุกสิ่งดำเนินไปตามระบบ มนุษย์จึงหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่คุกคามเป็นอันตราย

๓) ความต้องการที่จะผูกพันกับสถาบันและเป็นที่รัก (Belongingness and Love Needs) คือ มนุษย์ต้องการเป็นที่รักของครอบครัว ญาติ มิตรสหาย ต้องการมีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งในองค์กรหรือสถาบันที่สังกัดอยู่

๔) ความต้องการที่จะเปลี่ยนเป็นที่นับถือยกย่องในวงสังคม (Esteem Needs) คือ มนุษย์ชอบที่จะมีความเคารพในตนเองให้เกียรติตนเอง ขณะเดียวกันก็ต้องการได้รับเกียรติและความยกย่องในตัวเขาจากบุคคลอื่นด้วย มนุษย์ต้องการสถานภาพและต้องการให้คนอื่นตระหนักในความสำคัญของเขา

๕) ความต้องการสัมฤทธิ์ผลในอุดมคติที่ตนเองตั้งไว้ (Self-Actualization) คือ มนุษย์ปรารถนาที่จะเป็นอย่างที่ตนเองได้ใฝ่ฝันไว้ นี่คือแรงจูงใจที่อธิบายว่า ทำไมมนุษย์จึงยังคงทำ สิ่งนี้แม้เมื่อจะได้สิ่งที่ปรารถนาทั้งสี่ขั้นแรกแล้วก็ตาม

^{๒๖} อรรถพร ปิณฑน์โอวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖). หน้า ๒๓๔-๒๓๕.

๒.๓.๙ การพูดเพื่อโน้มน้าวใจ

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ ได้กล่าวถึงหลักการพูดเพื่อโน้มน้าวใจว่า เป็นการพูดเพื่อชักจูงใจให้ผู้ฟังเห็นด้วย เพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดเดิม และเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ผู้พูดต้องการ การพูดชักจูงใจเป็นการพูดที่ได้ยากที่สุด ผู้พูดต้องใช้ความรู้ ประสบการณ์ จิตวิทยา และศิลปะการพูดอย่างสูง ทั้งนี้มีหลักการพูดเพื่อโน้มน้าวใจ คือ

- ๑) เรื่องที่พูดควรเป็นปัญหาของผู้ฟังหรือเกี่ยวกับผลประโยชน์ของคนหมู่มาก
- ๒) ต้องสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูด ผู้พูดต้องมีบุคลิกภาพดี มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนพูด แสดงพฤติกรรมให้ผู้ฟังเห็นว่า ผู้พูดมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่พูดเป็นอย่างดี และจะต้องแสดงความสามารถในการสื่อความหมายได้ดี
- ๓) ต้องสร้างความสนใจให้แก่ผู้ฟัง โดยมีวิธีการดังนี้
 - ๓.๑) ผู้พูดต้องสร้างความพอใจให้แก่ผู้ฟัง พูดให้ผู้ฟังเห็นว่า จะได้รับประโยชน์
 - ๓.๒) สร้างความไว้วางใจให้แก่ผู้ฟัง โดยต้องพูดให้ผู้ฟังรู้สึกว่าผู้พูดเป็นฝ่ายเดียวกับผู้ฟัง มีปัญหาแบบเดียวกันกับผู้ฟัง ต้องกล่าวในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจผู้ฟัง และคิดว่าปัญหานั้น ผู้พูดพอจะช่วยแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้ ถ้าผู้ฟังรับความคิดเห็นของผู้พูด
 - ๓.๓) สร้างความเชื่อมั่น ผู้พูดต้องยกตัวอย่าง ยกเหตุผล ข้อเท็จจริง ผลเสีย ผลดีของการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ มาอ้างอิงให้ผู้ฟังเห็นข้อแตกต่าง
 - ๓.๔) พูดอย่างมีชีวิตชีวาใช้สีหน้าท่าทางต่าง ๆ ประกอบการพูดอย่างสมจริง ใช้ น้ำเสียงหนักแน่น เน้นคำพูดบางตอนที่ควรเน้น ใช้ถ้อยคำภาษาที่เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน
 - ๓.๕) ต้องพูดเข้าใจหรือกระตุ้นให้ผู้ฟังลงมือกระทำ โดยใช้จิตวิทยาที่ว่า มนุษย์ย่อมมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- การกระตุ้นทางร่างกาย พูดเน้นสิ่งที่ช่วยในการอยู่รอดของมนุษย์ เช่น เมื่อรอดพ้นจากความหิวกระหาย เพื่อให้กำลังใจแข็งแรงรอดพ้นโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อการเป็นอยู่สุขสบาย
- การกระตุ้นทางจิต ใช้คำพูดที่จะเสริมให้ผู้ฟังรู้สึกภาคภูมิใจ หยิ่งผยอง เชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเป็นคนมีค่า มีสมรรถภาพ มีความรู้และมีความคิด
- การกระตุ้นทางสังคม กระตุ้นให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นคนที่สังคมยอมรับยกย่อง ให้เกียรติ มีสิทธิเสรีภาพและฐานะทางสังคมเสมอเหมือนบุคคลทั่วไป
- การกระตุ้นทางนิสัย พยายามชี้ให้ผู้ฟังเห็นว่า ผู้ฟังมีนิสัยสูง มีนิสัยดี มีปัญญา มีนิสัยรักการอ่าน ตลอดจนมีความขยันขันแข็ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจนั้นถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสารทุกประเภทที่ทำให้ผลของการสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ หรือสัมฤทธิ์ผลได้ดี ไม่ว่าจะเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในตัวของผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารเอง จะต้องใช้หลักการโน้มน้าวใจเป็นสำคัญ ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ในกรณีของศึกษาคณะนี้

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีการใช้จิตวิทยาในการสื่อสาร

จิตวิทยาการสื่อสาร เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จได้ เพราะเวลาจะสื่อสารอะไรกับใครนั้น จำเป็นจะต้องรู้ถึงสภาพจิตใจของคู่สื่อสารด้วย เมื่อรู้แล้วก็สามารถที่จะทำการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม และสำเร็จผลได้ เหมือนกับการสื่อสารธรรมเพื่อพัฒนาเยาวชนที่ได้นำหลักการของจิตวิทยามาใช้ในการสื่อสารด้วย

มัลลิกา คณานุรักษ์ กล่าวว่า วิชาจิตวิทยาหรือ Psychology เป็นวิชาว่าด้วยการศึกษาถึงพฤติกรรมมนุษย์ และสัตว์ พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์หรือสัตว์กระทำ หรือพูด ดังนั้น วิชาจิตวิทยาจึงเป็นวิชาที่ศึกษาถึงการกระทำของมนุษย์และสัตว์ โดยยังมีวิชาอื่น ๆ เช่น วิชามานุษยวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่ม Behavioral Sciences เกี่ยวข้องกับวิชาจิตวิทยาด้วย กล่าวคือทุกอย่างที่มีมนุษย์กระทำ หรือพูดล้วนเป็นเรื่องของจิตวิทยาทั้งสิ้น ผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงจิตใจ ความคิด และอื่น ๆ ของผู้รับสาร ก่อนการส่งสารเสมอ โดยใช้หลักจิตวิทยามาช่วยจะทำให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผล โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างของผู้ที่ไปสื่อสารด้วยเสมอ ก่อนการสื่อสารด้วยวัจนภาษา หรืออวัจนภาษา หลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องการสื่อสารได้แก่ การรับรู้ การเรียนรู้ อารมณ์ แรงจูงใจ ทักษะคติ เซกซ์ปัญญา สุขภาพจิต การเลียนแบบ บุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งการใช้หลักจิตวิทยาเพื่อการสื่อสาร สรุปได้ดังนี้^{๒๗}

๑) การใช้หลักจิตวิทยาในการสื่อสารเกี่ยวกับอารมณ์ โดยให้สังเกตอารมณ์ของคู่สื่อสารว่าขณะที่กำลังสื่อสารกันอยู่นั้นคู่สื่อสารของตนมีอารมณ์อย่างไร ให้สังเกตสีหน้า แววตา สังเกตดูรอยยิ้มว่าเป็นรอยยิ้มแบบใด เช่น ยิ้มยินดี ยิ้มกลบเกลื่อน ยิ้มเยาะ หรือยิ้มแหย ๆ สังเกต แววตาของคู่สื่อสารว่าแววตาแจ่มใสหรือมีแววตากำลังครุ่นคิด แววตาเซื่องซึม ฯลฯ การสังเกตอารมณ์ของคู่สื่อสารเช่นนี้จะทำให้ผู้ส่งสารรู้ว่าเวลานั้น ควรจะสื่อสารด้วยวัจนภาษาใดและอวัจนภาษาใดจึงจะสบอารมณ์ทำให้ผู้รับสารพึงพอใจ สัมฤทธิ์ผลการสื่อสารตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

๒) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยผู้ส่งสารจะต้องรู้ความต้องการ (Need) ของมนุษย์ที่ตนสื่อสารด้วย รู้ว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นมีความต้องการไม่เท่ากัน ตามความแตกต่างทางชีวภาพตามวัฒนธรรม และสังคมแวดล้อมของแต่ละคน ความต้องการของมนุษย์เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์หาทางตอบสนองด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารหวังสัมฤทธิ์ผลในการสื่อสารจะต้องเข้าใจถึงความต้องการในระดับต่าง ๆ ของผู้รับสาร แล้วนำเอาความต้องการของมนุษย์มาเป็นแรงจูงใจ ตามหลักจิตวิทยามนุษย์ทุกคนต้องการมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นความต้องการลำดับที่ ๔ ตามแนวคิดของอับราฮัม มาสโลว์ ผู้ส่งสารจึงไม่ควรสื่อสารโดยตำหนิผู้รับสารอย่างรุนแรงต่อหน้าผู้อื่นแม้ผู้นั้นจะเป็นผู้ได้บังคับบัญชาก็ตาม

๓) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับทักษะคติ โดยที่ผู้ส่งสารรู้ว่าผู้รับสารมีทักษะคติเป็นอย่างไร จะทำให้สามารถเลือกสารมาสื่อได้เหมาะสมกับผู้รับสารเป็นอย่างดี และจะช่วยให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหวัง โดยเฉพาะผู้ที่มีทักษะคติด้านลบจะต้องระมัดระวังในการเลือกสารเป็นพิเศษและระมัดระวังวิธีการส่งสารให้เหมาะสมกับความรู้สึก เหมาะกับฐานะของผู้รับสาร ที่สำคัญต้องเหมาะสมกับ

^{๒๗} มัลลิกา คณานุรักษ์. จิตวิทยาการสื่อสารของมนุษย์. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕๐.

โอกาสในขณะที่มีการสื่อสารด้วยทุกครั้ง โดยไม่ลืมว่าความประทับใจในการรับรู้และการเรียนรู้รวมทั้งประสบการณ์ในครั้ง แรก ๆ ของคู่สื่อสารมีความสำคัญต่อการเกิดองค์ประกอบทางทัศนคติ เพราะคู่สื่อสารมีแนวโน้มที่จะตีความตามประสบการณ์เดิมที่เคยมีในครั้งแรก นั้น คือถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันในครั้งแรก ๆ แล้ว ทัศนคติที่ดีต่อไปในอนาคตของคู่สื่อสารมักจะดีเหมือนกัน

๔) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับเขาวนปัญญา โดยให้ผู้ส่งสารที่สามารถรู้ระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสาร มีส่วนช่วยให้ผู้ส่งสารเข้าใจ และรู้ว่าควรที่จะเลือกเนื้อหาของสารแบบใดจึงจะเหมาะสมกับระดับเขาวนปัญญาของผู้รับสารเพื่อให้การสื่อสารในแต่ละครั้งสัมฤทธิ์ผลมากที่สุด การที่ผู้ส่งสารรู้ว่าเพศชายกับเพศหญิงมีความสามารถทางเขาวนปัญญาแตกต่างกันด้านใด เพศใดเก่งกว่าและมีความรู้ความสามารถเข้าใจเรื่องใดได้ดีกว่า จะได้เลือกวิธีการส่งสารและเลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะกับบุคคล และเหมาะสมกับโอกาสในแต่ละครั้ง

๕) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับสุขภาพจิต โดยให้ผู้ส่งสารรู้ว่ามนุษย์ในสังคมทุกคนจะมีสุขภาพจิตแตกต่างกันไปตามพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมที่มนุษย์ได้รับการสั่งสอนมาจากครอบครัว และสังคมของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้น การสื่อสารต้องระมัดระวัง และคำนึงถึงข้อแตกต่างเกี่ยวกับสุขภาพจิตของมนุษย์แต่ละคนไว้เสมอ เมื่อใดที่สื่อสารกับผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต ผู้ส่งสารควรระมัดระวังมากเป็นพิเศษระหว่างการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นวิธีการสื่อสาร การเลือกใช้ถ้อยคำในเนื้อหาของสาร หรือการแสดงท่าทางที่สื่อสารด้วยจะต้องไม่ทำให้ผู้รับสารกระทบกระเทือนใจ ไม่ทำให้ผู้รับสารขุ่นเคือง ไม่พอใจ และไม่ทำให้ผู้รับสารหวาดระแวงในตัวผู้ส่งสารด้วย โดยให้สังเกตระดับความสูงต่ำของสุขภาพจิตของคู่สื่อสารด้วยเสมอว่า มีปัญหามาก หรือน้อยเพื่อจะได้หลีกเลี่ยงความรู้สึกที่อาจกระทบกระทั่งต่อกันโดยไม่จำเป็น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารทุกครั้ง

๖) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ โดยให้ผู้ส่งสารที่มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้รับสารสามารถเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารได้ และช่วยให้ผู้สื่อสารสามารถคาดคะเนผลของการสื่อสารได้ด้วย เช่น ผู้รับสารสามารถเอาจุดอ่อนนี้มาโน้มน้าวใจด้วยการทำให้ผู้รับสารเกิดความเลื่อมใส โดยให้ผู้ส่งสารนั้นพยายามทำตนให้เป็นผู้มีอำนาจในเรื่องนั้น ๆ เสียก่อน แล้วจึงค่อยชักจูงเพื่อสื่อสารจะสัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหวังได้

๗) การใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์ โดยให้ผู้ส่งสารรู้ว่าผู้ที่กำลังรับสารอยู่นั้นมีมนุษย์สัมพันธ์หรือไม่ ด้วยการสังเกตว่าผู้รับสารเป็นคนมีความจริงใจ มองโลกในแง่ดีหรือร้าย หรือเป็นคนมีอารมณ์อย่างไร จะได้เลือกวิธีการสื่อสาร เลือกเนื้อหาของสารมาสื่อสารได้เหมาะสม ถ้าผู้รับสารเป็นคนไม่มีมนุษย์สัมพันธ์จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ และพิถีพิถันวิธีการสื่อสารให้มากเป็นพิเศษ รวมทั้งการเลือกวัจนภาษา และอวัจนภาษา ให้สังเกตและเรียนรู้พฤติกรรมการแสดงออกของผู้รับสารทุกครั้งเสมอ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลในการสื่อสาร

สรุปว่า ทฤษฎีจิตวิทยาที่นำมาใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ คือ ทฤษฎีวิเคราะห์การติดต่อหรือทฤษฎีการวิเคราะห์การสื่อสารระหว่างบุคคล (Transactional Analysis หรือ T.A.) เป็นทฤษฎีช่วยให้คู่สื่อสารเข้าใจ และรู้ว่าการรู้อดีตของคู่สื่อสารจะช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ กล่าวคือรู้ว่าสิ่งที่เขาชอบ หรือไม่ชอบอะไรมาก่อนจะทำให้เข้าใจซึ่ง กันและกันได้ถูกต้อง ทำให้การเลือกเนื้อหาของสาร และเลือกวิธีการส่งสารได้เหมาะสมกับบุคคลที่สื่อสารด้วย โดยเฉพาะถ้าได้เลือก

รูปแบบการสื่อสารแบบคล้ายตามกัน (Complementary Transaction) คือ ไม่ขัดแย้งกัน จะนำความพอใจแก่คู่สื่อสารได้อย่างมาก

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจ

ซิมบาโต และคณะ กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ ถ้ามีความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติก็จะมีเปลี่ยนแปลงและเมื่อทัศนคติเกิดการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามมา ซึ่งทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้จะต้องมีความเชื่อมโยงกัน

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ดังนี้^{๒๘}

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร ๓ ตัว คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) ของผู้รับสารที่อาจจะมีผลกระทบต่อสังคมโดยมีหลักการว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ ถ้ามีความรู้ความเข้าใจดี ทักษะก็จะมีเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะมีการยอมรับปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมมีความเชื่อมโยงกัน ดังนั้น การที่จะมีการยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใด ต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติก่อนโดยการให้ความรู้

๒.๕.๑ ความรู้ (Knowledge)

เบนจามิน เอส บลูม นักการศึกษาชาวอเมริกัน กล่าวถึงความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ ระลึกถึงวิธีและกระบวนการต่าง ๆ หรือระลึกถึงแบบกระบวนการโครงสร้าง วัตถุประสงค์ในด้านความรู้นี้ใช้ในเรื่องกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ เป็นกระบวนการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบใหม่

แพทริก เมียร์ดิส กล่าวถึงความรู้ไว้ว่า ความรู้จำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ ๒ ประการ คือ ความเข้าใจ (Understanding) และการคงอยู่ (Retaining) เพราะความรู้ หมายถึง ความสามารถจดจำได้ในบางสิ่งบางอย่างที่เราเข้าใจมาแล้ว

คาร์เตอร์ วี กูด กล่าวว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับ และรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

โรเจอร์ อธิบายว่า บุคคลส่วนมากจะได้รับความรู้ผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองสิ่งเร้า และจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ประสานระหว่างความจำกับสภาพจิตวิทยา ด้วยเหตุนี้ ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรร ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง เป็นกระบวนการภายในที่ผู้อื่นจะรับรู้ได้จากการอนุมานมากกว่าการสังเกตโดยตรง

ความรู้ (Knowledge) ในที่นี้เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากจะได้รับผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองสิ่งเร้า (S-R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่างความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตวิทยา ด้วยเหตุนี้ความรู้ความจำที่เลือกสรรซึ่ง

^{๒๘} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติและพฤติกรรม. ๒๕๓๓ หน้า ๑๑๘-๑๒๒.

สอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกก็อาจส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์ได้ต่อไป ผลกระทบที่มีต่อผู้รับสารเชิงความรู้ในทฤษฎีการสื่อสารนั้นอาจปรากฏได้จากสาเหตุ ๕ รูปแบบ คือ^{๒๙}

๑) การตอบข้อสงสัย (Ambiguity Resolution) การสื่อสารมักจะสร้างความสับสนให้สมาชิกในสังคม ผู้รับสารจึงมักจะแสวงหาสารสนเทศโดยการอาศัยสื่อทั้งหลายเพื่อตอบข้อสงสัยและความสับสนของตน

๒) การสร้างทัศนคติ (Attitude Formation) เป็นผลกระทบเชิงความรู้ต่อการปลูกฝังทัศนคตินั้น ส่วนใหญ่นิยมใช้กับสารสนเทศที่เป็นนวัตกรรม เพื่อสร้างทัศนคติให้คนยอมรับการแพร่ นวัตกรรมนั้น ๆ ในฐานะความรู้

๓) การกำหนดวาระ (Agenda Setting) เป็นผลกระทบเชิงความรู้ที่สื่อกระจายออกไป เพื่อให้ประชาชนตระหนักและผูกพันกับประเด็นวาระที่สื่อกำหนดขึ้น หากตรงกับภูมิหลังของปัจเจกชนและค่านิยมของสังคมแล้ว ผู้รับสารก็จะเลือกสารสนเทศนั้น

๔) การพอกพูนระบบความเชื่อ (Expansion of Belief System) การสื่อสารสังคมมักจะกระจายความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน จึงทำให้ผู้รับสารรับทราบระบบความเชื่อที่หลากหลายและลึกซึ้งไว้ในความเชื่อของคนมากขึ้น

๕) การรู้แจ้งต่อค่านิยม (Value Clarification) ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยม และอุดมการณ์เป็นภาวะปกติของสังคม สื่อมวลชนที่นำเสนอข้อเท็จจริงในประเด็นเหล่านี้ ย่อมทำให้ประชาชนผู้รับสารเข้าใจถึงค่านิยมเหล่านั้นได้ชัดเจนขึ้น

ประม ะ สตะเวทิน กล่าวว่า ความรู้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร ซึ่งจะต้องมองทั้งในแง่ความรู้ของผู้ส่งสาร และผู้รับสาร โดยในด้านของผู้ส่งสารนั้น คนไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะพูดหรือเขียนได้อย่างถูกต้อง และประสิทธิภาพ ความถูกต้อง และประสิทธิผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความรู้ ๒ ประเภท คือ^{๓๐}

๑) ความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร (Knowledge of the Subject Matter) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร

๒) ความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the Communication Process) การรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารผิดไป ตลอดทั้งจะสามารถรับสารและตีความสารได้อย่างถูกต้อง

๒.๕.๒ ทัศนคติ (Attitude)

ทัศนคติเป็นความคิดและความรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อม โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่อด้านพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองสิ่งเร้า และทัศนคติเป็นพรมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรม

^{๒๙} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับสังคม. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

^{๓๐} ประม ะ สตะเวทิน, หลักนิเทศศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพฯ : หกจ.ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๑.

โลคิช (Rokeach) กล่าวว่า “ทัศนคติ” หมายถึง การผสมผสานความเชื่อภายในบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด จนทำให้บุคคลนั้นโน้มเอียงที่จะตอบสนองต่อสิ่งที่ตนชอบ

ฟิชบายน์ (Fishbein) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นการโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ที่จะตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรมและเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

สรุปได้ว่า ทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี อาจทำได้โดยที่บุคคลรับข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารนี้อาจจะมาจากบุคคลอื่นหรือมาจากอุปกรณ์ สื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของทัศนคติด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive Component) เปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) ก็จะเปลี่ยนแปลงด้วย

๒.๕.๒.๑ องค์ประกอบของทัศนคติ ซิมบาโด และเอบบีเซน (Zimbardo and Ebbeson) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้ว่า มี ๓ ประการ คือ

๑) องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (The Cognitive Component) เป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

๒) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective Component) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้น เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล เป็นตัวเร้าความคิดอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีก็จะแสดงออกมาในขณะคิดถึงสิ่งนั้นออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ความรู้สึกในด้านบวกเรียกว่า Positive Affective Component ก็จะมีความรู้สึกในด้านบวกเป็นไปในทางที่ดี ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่มีความรู้สึกในด้านลบ เรียกว่า Negative Affective Component ก็จะมีความรู้สึกในด้านลบเป็นไปในทางที่ไม่ดี

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The behavior Component) คือ การแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก

๒.๕.๒.๒ แหล่งที่มาของทัศนคติ จากคำจำกัดความของทัศนคติที่กล่าวมา จะเห็นว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองไม่ได้ ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้^{๓๑}

๑) ทัศนคติที่เกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เป็นการได้รับความรู้หรือประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ทั้งในด้านดีหรือไม่ดี จะทำให้บุคคลนั้นเกิดทัศนคติไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

^{๓๑} ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ : การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช), ๒๕๒๐.

๒) ทศนคติที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น (Communication from others) ถือเป็นการได้รับความเร็วหรือประสบการณ์ทางอ้อม โดยการได้รับการติดต่อข่าวสารจากบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลนั้นมักจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด และมีความน่าเชื่อถือ จะทำให้เกิดทศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ นั้นได้

๓) ทศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากสิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Model) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทศนคติขึ้นได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ เด็กที่มีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อเห็นว่าพ่อแม่ไม่ชอบสิ่งใด เด็กก็จะเลียนแบบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นไปด้วย

๔) ทศนคติที่เกิดจากสถาบัน (Institutional Factors) เกิดจากการหล่อหลอมสถาบันที่บุคคลนั้น ๆ เป็นสมาชิกอยู่ สถาบันมักจะพยายามให้การสนับสนุนให้สมาชิกเกิดทศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปในทิศทางเดียวกัน และสถาบันแต่ละกลุ่มจะมีค่านิยมและการตัดสินใจที่ต่างกัน ทำให้มีทศนคติในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันไปด้วย

๒.๕.๒.๓ ประเภทของทศนคติ ทศนคติแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ตามการแสดงออกของบุคคล ^{๓๒} ดังนี้

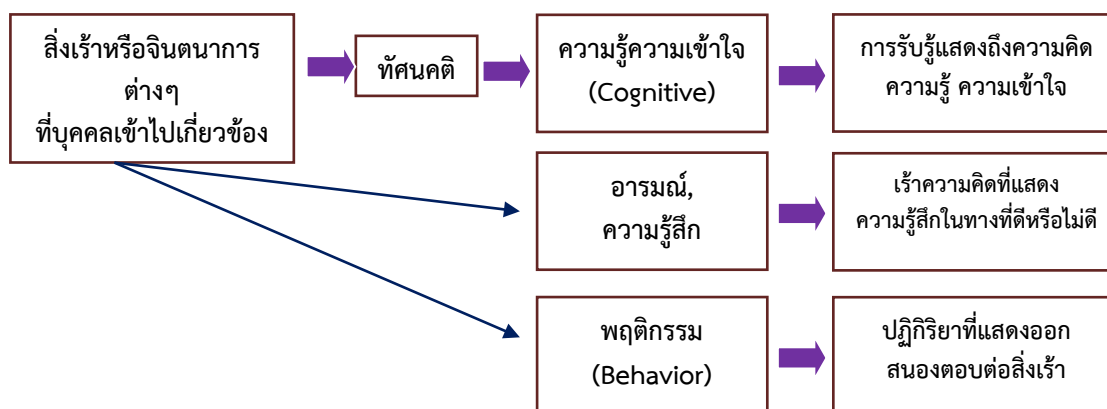
๑) ทศนคติทางบวก (Positive Attitude) เป็นทศนคติที่ชักนำบุคคลให้แสดงพฤติกรรมในด้านดีต่อบุคคล เรื่องราวหรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและความร่วมมือในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และนับเป็นพื้นฐานที่ดีในการยอมรับความคิดหรือข้อมูลใหม่ ๆ

๒) ทศนคติในทางลบ (Negative Attitude) เป็นทศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดีต่อบุคคล เรื่องราว หรือสิ่งต่าง ๆ มักจะเกิดขึ้นร่วมกับความไม่พอใจ และความแตกแยกทศนคติด้านลบนี้จะก่อให้เกิดอคติขึ้นในใจของบุคคลนำไปสู่การด่วนสรุปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ แม้ยังไม่เข้าใจในเรื่องนั้นอย่างถ่องแท้ก็ตาม

๓) ทศนคตินิ่งเฉย (Passive Attitude) เกิดขึ้นจากในบางครั้ง บุคคลอาจไม่มีความคิดเห็นในเรื่องนั้นอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ ส่วนใหญ่มักมีสาเหตุมาจากความห่างไกลจากผลกระทบที่เกิดขึ้นหรือขาดข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

^{๓๒} ยุพา สุภากุล, การสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐). หน้า ๓๙.

๒.๕.๒.๔ ส่วนประกอบของทัศนคติ

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงส่วนประกอบของทัศนคติ

๒.๕.๒.๕ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของบุคคลจะมีความรุนแรงหรือเหนียวแน่นมากน้อยเพียงใดนั้น จะขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของทัศนคตินั้น ทัศนคติที่ซับซ้อนมักจะมีหลายด้าน รวมทั้งความรู้ค่อนข้างซับซ้อนอยู่ ซึ่งถ้ายังมีความซับซ้อนมาก ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงยาก การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางตรงข้าม เช่น เปลี่ยนทัศนคติในทางลบให้กลับมาเป็นทางบวก เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นเมื่อทัศนคติเดิมที่เคยมีอยู่ไม่เป็นที่พอใจหรือไม่สามารถสนองตอบความต้องการของบุคคลได้หรืออาจเกิดขึ้นเมื่อได้รับความรู้ใหม่เพิ่มเติมแล้ว เกิดกระบวนการวิเคราะห์ทางความคิดใหม่ ทำให้ทัศนคติเปลี่ยนไปได้

แม็คไกวร์ (Mcquire) ได้สรุปสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประกอบด้วย

๑) สถานการณ์แนะนำ (Suggestion Situations) ปัจจัยพื้นฐานของสถานการณ์แนะนำนี้ คือ การแข่งขันการนำเสนอในเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนคติ หรือพฤติกรรมต่อบุคคลซ้ำ ๆ กัน จนกว่าบุคคลนั้นจะยอมรับคำแนะนำ โดยทั่วไปการแนะนำไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลรองรับว่าทำไมบุคคลจึงต้องยอมรับคำแนะนำ และการแนะนำอาจเกิดจากการทำงานของบุคคล หรือมาจากกลุ่มเพื่อน หัวหน้างาน หรือเกิดจากการแนะนำภายในตัวเอง

๒) สถานการณ์ความสอดคล้องลงรอยกัน (Conformity Situations) เป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม โดยบุคคลพบว่า ความเชื่อของตนเองแตกต่างไปจากความเชื่อปทัสถานของกลุ่ม หรือผู้มีอำนาจ จึงพยายามเปลี่ยนความเชื่อของตนให้สอดคล้องกับปทัสถานความเชื่อของกลุ่ม หรือผู้มีอำนาจ ซึ่งบางครั้งบุคคลกระทำโดยไม่มีแรงกดดันใด ๆ

๓) สถานการณ์การพูดคุยภายในกลุ่ม (Group Discussion Situations) คือ สมาชิกภายในกลุ่มเสนอความเห็นที่ขัดแย้งกับความเห็นของบุคคลภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นความเห็นที่กลุ่มให้การ

ยอมรับ แต่เมื่อมีการเสนอข้อโต้แย้งขึ้น กลุ่มจะต้องเพิ่มเติมข้อโต้แย้งนั้นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย

๔) สารโน้มน้าวใจ (Persuasive Messages) คือ การที่บุคคลได้รับสารที่มีการชี้แจงข้อโต้แย้งของบุคคลและทำให้เห็นว่า บุคคลจะต้องยอมคล้อยตามสาร

๕) การปลูกฝังความคิดใหม่ (Intensive Indoctrination) การปลูกฝังความคิดใหม่นี้เปรียบเสมือนการล้างสมอง ลบความคิดเก่าออกไป และนำความคิดใหม่เข้ามาแทน โดยทำการปลูกฝังได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ ๑-๔ มาก่อน

เมื่อพิจารณาจากกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแล้ว พบว่า จะต้องมีส่วนเร้าหรือสิ่งกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง กระบวนการสื่อสารมีส่วนในการเป็นสิ่งเร้าที่สำคัญในการให้ความรู้และประสบการณ์ทางอ้อมเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้นมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ ๓ ระดับ คือ^{๓๓}

๑) การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชน และบุคคลกลุ่มอื่น

๒) การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก จะมาจากประสบการณ์หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ

๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งมีผลต่อบุคคลทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเสียใหม่

๒.๕.๓ ความพึงพอใจ

๒.๕.๓.๑ ความหมาย

นักวิชาการให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ

ความพึงพอใจ หมายถึง ทัศนคติทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำของบุคคลที่มีต่องานในทาง บวก ความสุขของบุคคลอันเกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ ทำให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้น มีความสุข ความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและมีกำลังใจ มีความผูกพันกับหน่วยงาน มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ทำ และสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน ส่งผลต่อถึงความก้าวหน้าและความสำเร็จขององค์การอีกด้วย^{๓๔}

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนอง

^{๓๓} จุมพล รอดคำดี. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒).

^{๓๔} ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย. ทฤษฎีความพึงพอใจ สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๐, ๒๕๖๘. จาก

หรือบรรลุจุดหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงและไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือจุดหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง^{๓๕}

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือเป็นความรู้สึกขั้นสุดท้ายที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์^{๓๖}

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นทัศนคติอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นรูปร่างได้ เป็นความรู้สึกส่วนตัวที่เป็นสุข เมื่อได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนในสิ่งที่ขาดหายไป และเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมในการแสดงออกของบุคคลที่มีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ ความพึงพอใจจะทำให้บุคคลสบายใจหรือทำให้เกิดความสุข รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยทำให้เกิดความพอใจหรือไม่พึงพอใจ

๒.๕.๓.๒ แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

วิชัย เหลืองธรรมชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์ คือ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง ซึ่งไม่ว่าอยู่ในที่ใดย่อมมีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ต่างกัน^{๓๗}

พิทักษ์ ตรุษทิบ กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นเพียงปฏิกิริยาด้านความรู้สึกต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงผลออกมาในลักษณะของผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมิน โดยบ่งบอกทิศทางของผลการประเมินว่าเป็นไปในลักษณะทิศทางบวกหรือทิศทางลบ หรือไม่มีปฏิกิริยาคือเฉย ๆ ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่มากระตุ้น^{๓๘}

สุเทพ พานิชพันธุ์ ได้สรุปถึงสิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้บุคคลเกิดความพึงพอใจไว้ดังนี้^{๓๙}

๑) สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ (material inducement) ได้แก่ เงิน สิ่งของ หรือสภาวะทางกายที่ให้แก่ผู้ประกอบการกิจกรรมต่าง ๆ

^{๓๕} ชาริณี เดชจินดา, ทฤษฎีการแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำสิ่งใด ๆ ที่ให้มีความสุขและจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำในสิ่งที่เขาจะได้รับความทุกข์หรือความยากลำบาก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๓๕). หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๖} สง่า สู้ณรงค์, ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอ ตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอและความพึงพอใจของข้าราชการสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา ๗. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๐.) หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๗} วิชัย เหลืองธรรมชาติ. ความพึงพอใจและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ของประชากรในหมู่บ้านอพยพโครงการเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๓๑). หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๘} พิทักษ์ ตรุษทิบ, ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเขตยานนาวา, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๘.) หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๙} สุเทพ พานิชพันธุ์, “ความพึงพอใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต** (ส่งเสริมการเกษตร). เชียงใหม่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ๒๕๔๑.) หน้า บทคัดย่อ.

๒) สภาพทางกายที่พึงปรารถนา (desirable physical condition) คือ สิ่งแวดล้อมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งอันก่อให้เกิดความสุขทางกาย

๓) ผลประโยชน์ทางอุดมคติ (ideal benefaction) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สนองความต้องการของบุคคล

๔) ผลประโยชน์ทางสังคม (association attractiveness) คือ ความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับผู้ร่วมกิจกรรม อันจะทำให้เกิดความผูกพัน ความพึงพอใจและสภาพการอยู่ร่วมกัน อันเป็นความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะทำให้รู้สึกมีหลักประกันและมีความมั่นคงในการประกอบกิจกรรม

ปริยากร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้สรุปว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ใช้เป็นเครื่องมือชี้บ่งถึงปัญหาที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในการทำงานนั้นมี ๓ ประการ คือ^{๔๐}

๑) ปัจจัยด้านบุคคล (personal factors) หมายถึง คุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน เพศ จำนวนสมาชิกในครอบครัว อดทน อายุ เวลาในการทำงาน การศึกษา เงินเดือน ความสนใจ เป็นต้น

๒) ปัจจัยด้านงาน (factor in the job) ได้แก่ ลักษณะงาน ทักษะในการทำงาน ฐานะทางวิชาชีพ ขนาดของหน่วยงาน ความห่างไกลของบ้านและที่ทำงาน เป็นต้น

๓) ปัจจัยด้านการจัดการ (factors controllable by management) ได้แก่ ความมั่นคงในงานรายรับ ผลประโยชน์ โอกาสก้าวหน้า อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ สภาพการทำงาน เพื่อนร่วมงาน ความรับผิดชอบ การสื่อสารกับผู้บังคับบัญชา ความศรัทธาผู้บริหาร เป็นต้น

๒.๕.๓.๓ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน ได้รวบรวมกลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในรูปแบบของแรงจูงใจไว้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้^{๔๑}

๑) ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's theory motivation) ทฤษฎีนี้เขาได้เสนอความต้องการในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์เรียงลำดับจากความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อการอยู่รอดไปจนถึงความต้องการทางสังคมและความต้องการยอมรับนับถือจากกลุ่มว่าตนมีคุณค่า และการพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น มาสโลว์ ถือว่าการเรียงลำดับความต้องการนี้มีความสำคัญ โดยมนุษย์จะมีความต้องการในระดับสูง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้ว

๒) ทฤษฎีการจูงใจการบำรุงรักษาของ Herzberg ได้กล่าวถึงปัจจัยการ จูงใจซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานด้านความพึงพอใจ ได้แก่ โอกาส ความสำเร็จ การยอมรับ ความ

^{๔๐} ปริยากร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล**. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ. ๒๕๓๕.) หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^{๔๑} อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน, ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนของสถานีตำรวจภูธร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๔๓.)

รับผิดชอบ ความเจริญก้าวหน้า และปัจจัยการบำรุงรักษา ซึ่งเป็นตัวขัดขวางความพึงพอใจ ได้แก่ นโยบายขององค์การ สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

๓) ทฤษฎีแรงจูงใจของ Mc Celland ซึ่งแบ่งความต้องการของมนุษย์ เป็น ๓ ประเภท คือ ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการมีอำนาจ และความต้องการความสัมพันธ์ โดยความต้องการความสำเร็จหรือที่เรียกว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น ถ้าบุคคลใดมีสูงจะมีความปรารถนาที่จะทำสิ่งหนึ่งให้ลุล่วงไปด้วยดี และแข่งขันกันมาตรฐานอันดีเยี่ยม

๔) ทฤษฎีการคาดหวังของ Vroom ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคคล จะประเมินความเป็นไปได้ของผลที่จะบังเกิดขึ้นแล้ว จึงดำเนินการปฏิบัติที่ตนคาดหวังไว้ การจูงใจขึ้นอยู่กับ การคาดหวังของมนุษย์ต่อผลที่เกิดขึ้น ทฤษฎีการคาดหวังของ Vroom นี้ทำนายว่าบุคคลจะร่วมกิจกรรมที่เขาคาดหวังว่าจะได้รับรางวัลหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เขาปรารถนา

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา (Development) ซึ่งพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้แปล คำว่า “การ” หมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ และแปลคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ “การพัฒนา” จึงหมายถึง “การทำให้เจริญ” ซึ่งอาจจะอธิบายความหมายแบบกว้าง ๆ ได้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^{๔๒}

การพัฒนา (Development) หมายถึง การสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (Change for the Better)^{๔๓}

การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาตามที่ได้กำหนดคุณค่าไว้ และได้สรุปความหมาย คำว่า การพัฒนา ตามทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ไว้ดังนี้

๑) การพัฒนา คือ สภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่งๆ สามารถทำให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติสูงถึงร้อยละ ๕-๗ ต่อปี และสามารถรักษาระดับนี้ไว้ได้เป็นสภาวะที่ประชาชน มีความอยู่ดีกินดี

๒) การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเร่งรัดให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศสูงขึ้นและประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓) การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานที่ได้วางแผนไว้แล้วเพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริหาร

๔) การพัฒนา คือ การสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกัน และการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต

^{๔๒} สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

^{๔๓} สุเทพ เชาวลิต, หลักการพัฒนาชุมชน, (ขอนแก่น : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๑.

๕) การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติการเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียม และจัดความยากจน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมภายในทั้งระบบเป็นก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกนึกคิด

๖) การพัฒนา คือ การสร้างความทันสมัย กล่าวคือ การที่คนในสังคมมีเหตุมีผลมีทัศนคติและความคิดที่ไม่มั่งงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนการพัฒนา มีความเท่าเทียม กันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต การปรับปรุงสถาบันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีเอกราชและมีประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน^{๔๔}

การพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่าความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไก ซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึงเรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วยไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

๒) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

๓) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความเป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย^{๔๕}

การพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าหรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมถึงความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้คำว่า วัฒนะ หมายถึงกรู่งรัง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้เช่น คำว่า โลกวัฒโน หมายถึง เป็นคน

^{๔๔} เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๔๕} โสสิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, การพัฒนาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕.

รกโลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตามคำว่าพัฒนาในที่นี้เป็นคำ ที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู ปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ^{๕๖}

การพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้นหรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิด

^{๕๖} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

การเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^{๔๗}

พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๔๘}

การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตรา การเปลี่ยนแปลงด้วย สภาวะการพัฒนาเป็นสภาวะ สมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้น ทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่^{๔๙}

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีการกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้^{๕๐}

การพัฒนาเป็นเครื่องรักษาชีวิตทุกชนิดให้อยู่ได้ชีวิตของคนอยู่ได้ด้วยการพัฒนา การพัฒนา คือ การคุ้มครองการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสถานที่เหมาะสมประการหนึ่งเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพอ อีกประการหนึ่งคนเราอยู่อย่างมีความสุขกับการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของมนุษย์จะต้องควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม เรียกว่า สร้างความเจริญ ถ้าเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมาะสมก็เป็นความเสื่อมการพัฒนาจึงเป็น ลักษณะการคุ้มครองความเปลี่ยนแปลงได้เหมาะสมตามที่เราต้องการและเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามที่เราต้องการที่ยังไม่มีให้มีขึ้นในลักษณะที่เหมาะสม^{๕๑}

พัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มีการทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ การ

^{๔๗} สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๕), หน้า ๕-๖.

^{๔๘} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^{๔๙} จิตยา สุวรรณขุ, “สังคมวิทยา” ในวิทยาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗๗๙.

^{๕๑} พระธรรมญาณมุนี (วราณ มนุญโญ), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร : การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๖.

อบรมหรือบำเพ็ญสมาธิและคำว่า วิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา^{๕๒}

การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรม และจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการ เพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่ การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๕๓}

การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นของดีสำหรับกลุ่มหรือชุมชนที่สร้างขึ้น^{๕๔}

การพัฒนา หมายถึง การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ในสังคม^{๕๕}

การพัฒนา (Development) คือ ขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยังความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง และความสามารถในการควบคุมตัวเขาเอง^{๕๖}

การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐานและค่านิยมต่าง ๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๕๗}

การพัฒนา คือรูปแบบหนึ่ง ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น^{๕๘}

^{๕๒} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ติวณโณ), *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๕๓} วิทยากร เชียงกุล, *การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉบับแกระ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๕๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๑.

^{๕๕} อมร รักษาสัตย์และชัตติยา กรรณสูตร, *ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๑.

^{๕๖} R. Constantino, *The Challenge of the Churches*, (Paper Presented During the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984), p.112.

^{๕๗} R.P. Misra and M. Jonjo, (ed.), *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*, (Hong Kong : Maruzen Investment (Hong Kong), 1981), p.111.

การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^{๕๘}

การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน^{๖๐}

การพัฒนาประเทศนั้นจะต้องมีกรอบแนวคิดทฤษฎีเป็นแนวทางในการพัฒนา ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมี ๓ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

๑. ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีนี้อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neo-Classic Theory) และทฤษฎีสังคมศาสตร์ของอเมริกันมาประยุกต์เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งจุดเน้นของแนวคิดทฤษฎีนี้ คือ การที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยนั้นต้องมีการดำเนินไปในทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ความรู้สึกนึกคิด และความรู้ของคนในสังคมจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันตลอดจนส่งผลซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีภาวะทันสมัย เน้นในเรื่องต่อไปนี้คือ

๑. เน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยอุตสาหกรรมเป็นตัวนำในการพัฒนา

๒. เน้นบทบาทของรัฐในการวางแผนจากส่วนกลาง (Top – down Planning)

๓. เน้นพัฒนาสังคมเมือง (Urbanization) โดยสร้างสังคมเมืองให้ทันสมัย

๔. เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม

๕. เน้นการใช้ทุนเข้มข้นจากภายนอกประเทศ

๒. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory)

ทฤษฎีนี้เกิดจากปัญหาความด้อยพัฒนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา โดย เป็นการศึกษาถึงปัญหาการเหง้าของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยมีขอบข่ายที่ ครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพา (Self-dependency) ชาตินิยม (Nationalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และพัฒนานิยม (Developmentalism) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ต่อต้าน ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาและประเทศที่มีความเจริญ แล้วต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา โดยการปรับปรุงโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

^{๕๘} M. Roger, Everette and J. Burdge Rabel, *Social Change In Rural Societies*, (New Jersey : Prentice Hall, 1972), p. 23

^{๕๙} P. Freire, *Education : The Practice of Freedom*, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

^{๖๐} W. Riggs, Fred, “Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites” *Development Nations : Guest for A Model* (Beling and Toten), (New York : Van Nostran Reinhold, 1970), p. 110.

การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุง ความสัมพันธ์ทางการผลิต เพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคม ใหม่ Frank, Cardose, Doossantos ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีพึ่งพาเอาไว้ดังนี้ คือ

๑. ถ้าพัฒนาตามทฤษฎีภาวะทันสมัย ประเทศตะวันตกที่เจริญจะเป็นศูนย์กลางทุกอย่าง ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาจะเป็นบริวาร หรือต้องพึ่งพาทายนอกอยู่ตลอดเวลา

๒. ควรมีการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมเสียใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระจายผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๓. กระบวนการที่สามารถกระทำได้คือ การลดการพึ่งพาจากภายนอก และทำให้ประเทศพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองให้มากขึ้น

ทฤษฎีพึ่งพานี้ นักวิชาการมิได้เสนอแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน

๓. ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

เกิดจากแนวคิดของนักวิชาการกลุ่มองค์การกรรมระหว่างประเทศ (ILO = International Labour Organization) และนักเศรษฐศาสตร์ เช่น ดัดเลย์ ซีเยร์, (Duley Seer) พอล สทริทเทิน (Paul Streeten), กุนนาร์ ไมดัล (Gunnar Myrdal) ซึ่งเรียกร้องให้มีการดำเนินการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเงื่อนไขทางสังคมและการจัดเตรียมสถาบันต่างๆ ก่อนการพัฒนา ตามทฤษฎีนี้ แนวทางการพัฒนามาจากกรอบความคิดในการวางแผนจากส่วนกลาง ไปสู่การวางแผนจากระดับล่าง (bottom – up planning) ตามความต้องการความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประเทศจุดเน้นสำคัญของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน คือ

๑. เน้นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นพื้นฐานของประชาชน
๒. เน้นการกระจายอำนาจ (Decentralization) และความเจริญไปยังพื้นที่เป้าหมายอย่างทั่วถึง
๓. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชนบทมาก
๔. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology)
๕. เน้นการพัฒนาคูณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประเทศ
๖. เน้นการพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กันแบบบูรณาการ (Integration) ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๗. สนับสนุนการใช้แรงงาน และทุนภายในประเทศ (Labour & Capital)
๘. เน้นการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนในชุมชน

๒.๗ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

เมื่อกล่าวถึงการเรียนรู้ (Learning) นั้น ไม่ว่าเราจะทำอะไรทุกอย่างก็เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น เพียงแต่เราต้องใช้ความคิดไปด้วยกับการทำสิ่งนั้นๆ คือทำไปคิดไป ข้อสำคัญคือเราใช้ความคิดให้เป็นหรือไม่ ความคิดที่ดีสร้างสรรค์มันก็เกิดประโยชน์แต่ความคิดไม่ดีหรือไม่รู้เท่าทันก็เกิดโทษได้ ความหมายของการเรียนรู้ในทางจิตวิทยานั้น หมายถึง “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์” การเรียนรู้นั้นไม่ใช่เป็นการสั่งสอนหรือการบอกเล่าให้เข้าใจและจำได้เท่านั้น แต่ความหมายคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทาง

พฤติกรรมอันเป็นผลจากการสังเกตพิจารณา ไตร่ตรอง แก้ปัญหาทั้งปวง การเรียนรู้เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เป็นความเจริญงอกงาม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ต้องเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัดและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นควรจะต้องมีความคงทนถาวรเหมาะสมแก่เหตุเมื่อพฤติกรรมดั้งเดิมเปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งหวัง ก็แสดงว่าเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้ว

๒.๗.๑ หลักการเรียนรู้

การเรียนรู้ ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy) ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น ๖ ระดับ ดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถในการจดจำแนกประสบการณ์ต่างๆ และระลึกเรื่องราวต่างๆ ออกมาได้ถูกต้องแม่นยำ

๒. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถบ่งบอกใจความสำคัญของเรื่องราว โดยการแปลความหลัก ตีความได้ สรุปใจความสำคัญได้

๓. การนำความรู้ไปประยุกต์ (Application) เป็นความสามารถในการนำหลักการ กฎเกณฑ์และวิธีดำเนินการต่างๆ ของเรื่องที่ได้รู้มา นำไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ได้

๔. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเรื่องราวที่สมบูรณ์ให้กระจายออกเป็นส่วนย่อยๆ ได้อย่างชัดเจน

๕. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน โดยปรับปรุงของเก่าให้ดีขึ้นและมีคุณภาพสูงขึ้น

๖. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการวินิจฉัยหรือตัดสินกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป การประเมินเกี่ยวข้องกับการใช้เกณฑ์คือ มาตรฐานในการวัดที่กำหนดไว้

๒.๗.๒ องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้

ดอลลาร์ด และมิลเลอร์ (Dallard and Miller) เสนอว่าการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. แรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้ของบุคคลทั้งสอง ระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ แรงขับและความพร้อมเหล่านี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมที่จะชักนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีต่อไป

๒. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมตอบสนองออกมาในสภาพการเรียนการสอน สิ่งเร้าจะหมายถึงผู้สอน กิจกรรมการสอนและอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ผู้สอนนำมาใช้

๓. การตอบสนอง (Response) เป็นปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าทั้งส่วนที่สังเกตเห็นได้และส่วนที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหว ท่าทาง คำพูด การคิด การรับรู้ ความสนใจ และความรู้สึก เป็นต้น

๔. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอันมีผลในการเพิ่มพลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเพิ่มขึ้น การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นอันมาก

๒.๗.๓ ลำดับขั้นของการเรียนรู้

ในกระบวนการเรียนรู้ของเรานั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญ ๓ ขั้นตอนด้วยกัน กล่าวคือ

๑. ประสบการณ์ (experience) ในบุคคลปกติทุกคนจะมีประสบการณ์อยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนใหญ่ที่เป็นที่เข้าใจก็คือ ประสบการณ์สัมผัสทั้งห้า ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นเสมือนช่องประตูที่จะให้บุคคลได้รับรู้และตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ถ้าไม่มีประสบการณ์เหล่านี้แล้ว บุคคลจะไม่มีโอกาสรับรู้หรือมีประสบการณ์ใด ๆ เลย ซึ่งก็เท่ากับเขาไม่สามารถเรียนรู้สิ่งใด ๆ ได้เลย ประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคลได้รับนั้นย่อมจะแตกต่างกัน บางชนิดก็เป็นประสบการณ์ตรง บางชนิดเป็นประสบการณ์ทางอ้อม บางชนิดเป็นประสบการณ์รูปธรรมและบางชนิดเป็นประสบการณ์นามธรรม

๒. ความเข้าใจ (understanding) หลังจากบุคคลได้รับประสบการณ์แล้ว ขั้นต่อไปก็คือตีความหมายเป็นหลักการ(concept) ในประสบการณ์นั้น กระบวนการนี้เกิดขึ้นในสมองหรือจิตของบุคคลเพราะสมองจะเกิดสัญญาณ (percept) และมีความทรงจำ (retain) ขึ้นซึ่งเราเรียกกระบวนการนี้ว่า “ความเข้าใจ” ในการเรียนรู้นั้น บุคคลจะเข้าใจประสบการณ์ที่เขาประสบได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถจัดระเบียบ (organize) วิเคราะห์(analyze) และสังเคราะห์ (synthesis) ประสบการณ์ต่าง ๆ จนกระทั่งหาความหมายอันแท้จริงของประสบการณ์นั้นได้

๓. ความนึกคิด (thinking) ความนึกคิดถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง Crow ได้กล่าวว่า ความนึกคิดที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องเป็นความนึกคิดที่สามารถจัดระเบียบ (organize) ประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับให้เข้ากันได้ สามารถที่จะค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเป็นการเรียนรู้

๒. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเกิดจากการฝึกฝนหรือเคยมีประสบการณ์นั้น ๆ มาก่อน

การเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต มนุษย์มีการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนตาย และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ การเรียนรู้จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณหรืออู่อภิวาจะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย

บลูม (Bloom) กล่าวถึง การเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ๓ ประการ จึงจะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

๑) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น ความคิดรวบยอด

๒) การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อเจตคติ ค่านิยม

๓) การเปลี่ยนทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดทักษะ และความชำนาญ เช่น (Psychomotor Domain) การว่ายน้ำ เล่นกีฬา

การเรียนรู้มีพฤติกรรม ๒ ส่วน คือ

๑. พฤติกรรมเดิมก่อนให้การเรียนรู้

๒. พฤติกรรมหลังจากให้การเรียนรู้แล้ว

ค่านิยมของการเรียนรู้กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากพฤติกรรมเดิมไปเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร เป็นผลที่ได้จากประสบการณ์ ผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ความรู้สึก และทักษะ^{๖๑}

หากพิจารณาถึงองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้จากตัวอย่างดังกล่าวแล้วจะมี ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ขั้นตอนของกิจกรรม (syntax) ในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีขั้นตอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น จากตัวอย่างการเรียนรู้ “การเรียกคำว่าแม่” จะมี ๕ ขั้นตอน และเราจะพบเสมอว่า การเรียนรู้ในแต่ละประเภทจะกำหนดขั้นตอนของการเรียนรู้ไว้ด้วย เช่น กระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์มีขั้นตอน เริ่มจากการกำหนดปัญหา การตั้งสมมุติฐาน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลจากข้อมูล หรือในทางศาสนาพุทธได้กำหนดขั้นตอนแก้ปัญหา (การดับทุกข์) ไว้ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นกำหนดทุกข์ ขั้นการแสวงหาสมุทัย ขั้นกำหนดนิโรธ และขั้นแสวงหาอมรรค เป็นต้น

๒) การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน (social system) หรือการกำหนดบทบาทในแต่ละขั้นตอนว่า ผู้เรียนต้องทำอะไร ผู้สอนต้องทำอะไร ดังเช่น การเรียนรู้การเรียกคำว่าแม่นั้น บทบาทของแม่คือเป็นตัวแบบด้วยการพูดเป็นแบบอย่าง แล้วให้ลูกพูดตามและเมื่อลูกพูดได้ถูกต้อง แม่มีบทบาทในการให้การเสริมแรง เป็นต้น ดังนั้น ในกระบวนการเรียนรู้ จึงต้องกำหนดบทบาทของผู้เรียนและผู้สอนในทุกขั้นตอนของกิจกรรม

๓) สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ (supporting system) ในการจัดกิจกรรมแต่ละขั้นตอนอาจจำเป็นต้องใช้สื่อหรือจัดสภาพแวดล้อมเฉพาะอย่างโดยหนึ่งเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว เช่น มีสื่อที่เปลี่ยนจากสภาพนามธรรมให้เป็นรูปธรรม สิ่งสนับสนุนนั้นอาจเป็นตัวบุคคลเป็นสื่อทางกายภาพ หรือสื่อทางจิตภาพ เป็นต้น

๒.๗.๔ ประเภทของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้

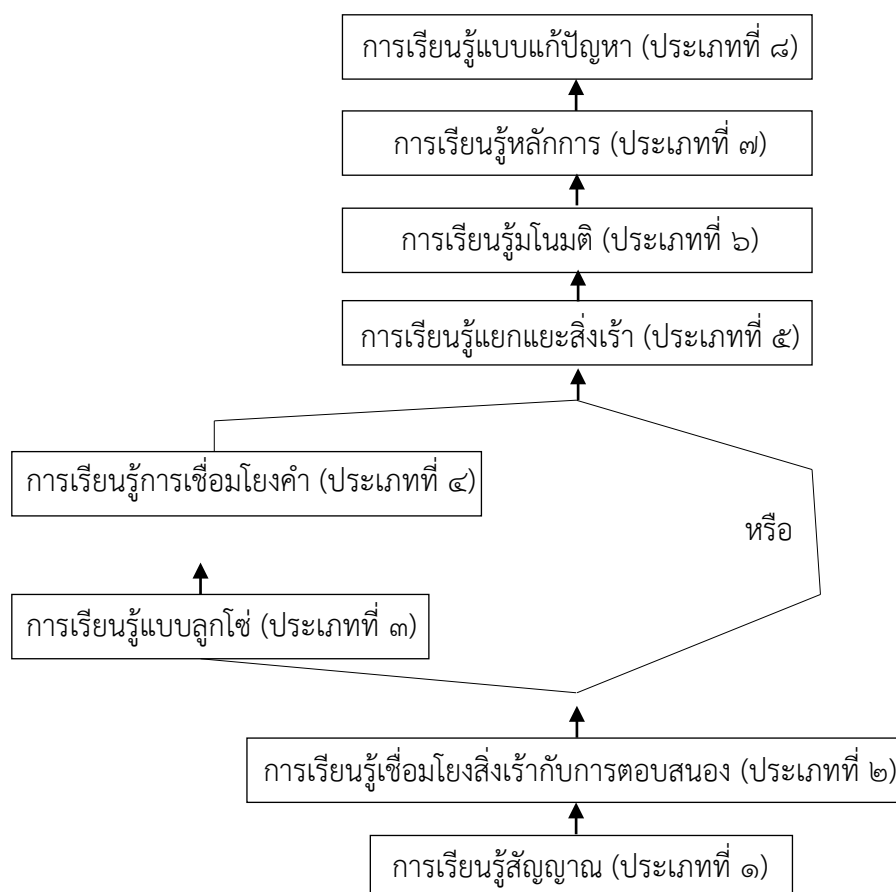
การจำแนกประเภทของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นประเภทใดบ้าง ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้จำแนก เช่น อาจจำแนกเป็นเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธิพิสัย เจตพิสัย หรือทักษะพิสัย หรือจำแนกเป็นการเรียนรู้วิชาภาษาไทย การเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือจำแนกเป็นการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ของเด็กประถมศึกษา การเรียนรู้ของเด็กมัธยมศึกษา

กาเย ได้เสนอว่า การเรียนรู้ขั้นสูงสุดของมนุษย์ ได้แก่ “การเรียนรู้การแก้ปัญหา” และได้จำแนกประเภทของการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนเป็น ๘ ประเภท อาทิเช่น การเรียนรู้สัญญาณ

^{๖๑} ปรียาพรวงศ์ อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖-๒๗.

การเรียนรู้การเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนอง การเรียนรู้แบบลูกโซ่ การเรียนรู้เชื่อมโยงถ้อยคำ การเรียนรู้แยกแยะสิ่งเร้า การเรียนรู้โมติ การเรียนรู้หลักการ การเรียนรู้การแก้ปัญหา

การเรียนรู้การแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุดนั้น ประกอบด้วยการเรียนรู้จากขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสุดท้าย มีทั้งหมด ๘ ประเภทและเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเรียงตามลำดับจากประเภทที่ ๑ จนถึงที่ ๘ ได้ดังภาพ

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงกระบวนการเรียนรู้การแก้ปัญหของกาเย่

การจัดกระบวนการเรียนรู้ของกาเย่ เริ่มด้วยการวิเคราะห์ลำดับขั้นการเรียนรู้ ด้วยการ ศึกษาว่า “ก่อนที่ผู้เรียนจะทำสิ่งนั้นได้ ผู้เรียนจะต้องทำอะไรได้มาก่อน” เช่น การเรียนรู้ปลายทาง คือให้ผู้เรียนเรียนรู้การคำนวณพื้นที่ของรูปสามเหลี่ยมได้ นักเรียนจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับอะไรมาก่อน จากการศึกษาของกาเย่พบว่า หากผู้เรียนจะเรียนรู้การแก้ปัญหา หรือการเรียนรู้ประเภทที่ ๘ ได้ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ประเภทที่ ๗ ได้มาก่อน และก่อนจะเรียนรู้ประเภทที่ ๗ ได้จะต้องเรียนรู้ประเภทที่ ๖ ได้มาก่อน เป็นเช่นนี้ตามลำดับ

๒.๗.๕ การลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้

ครอนบาค (Cronbach) ได้กำหนดสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคลว่า ประกอบด้วยลำดับขั้น ๗ ขั้น คือ

๑. สถานการณ์ หมายถึง สภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องเผชิญ

๒. ลักษณะประจำตัวบุคคล เป็นคุณสมบัติประจำตัวผู้เรียนที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น คุณสมบัติเหล่านี้ได้แก่ ความสามารถทางสมอง เจตคติ ความสนใจและความพร้อม เป็นต้น

๓. เป้าหมาย คือ สิ่งที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะได้รับการเรียนรู้

๔. การแปลความหมาย คือ การที่ผู้เรียนเฝ้าฟังเสียงความสนใจไปยังสถานการณ์ที่แวดล้อมอยู่ พิจารณาเกี่ยวโยงไปยังประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วเลือกวิธีการตอบสนองที่คาดว่าจะให้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้

๕. การกระทำจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่ผู้เรียนได้แปลความหมายของสถานการณ์ที่เผชิญอยู่แล้ว ผู้เรียนจะเลือกกระทำสิ่งที่คาดว่าจะนำไปสู่เป้าหมายที่สร้างความพอใจให้แก่ตน

๖. ผลการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำ ถ้าผลของพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ และบรรลุเป้าหมายที่มุ่งหวัง ผู้เรียนก็นำพฤติกรรมนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่มีความคล้ายคลึงกัน

๗. ปฏิกริยาต่อความล้มเหลว เมื่อผู้เรียนประสบความล้มเหลวในการแสวงหาความพอใจ ในการมุ่งทิศทางไปสู่เป้าหมายก็จะเริ่มแปลความหมายสถานการณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่งทดลองแสวงหาพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และเกิดความพอใจในที่สุด

ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

๑. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy)

๒. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของเมเยอร์ (Mayor)

๓. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner)

๔. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tylor)

๕. ทฤษฎีการเรียนรู้ ๘ ขั้น ของกาเย่ (Gagne)

๖. องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแนวคิดนักการศึกษา กาเย่ (Gagne)

๒.๗.๖ การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy)

Bloom ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น ๖ ระดับ

- ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด
- ความเข้าใจ (Comprehend)
- การประยุกต์ (Application)
- การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้
- การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้

ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

- การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

๒.๗.๗ การเรียนรู้ตามทฤษฎีของเมเยอร์ (Mayor)

ในการออกแบบสื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์ความจำเป็นเป็นสิ่งสำคัญ และตามด้วยจุดประสงค์ของการเรียน โดยแบ่งออกเป็นย่อยๆ ๓ ส่วนด้วยกัน

- พฤติกรรม ควรชี้ชัดและสังเกตได้
- เงื่อนไข พฤติกรรมสำเร็จได้ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ
- มาตรฐาน พฤติกรรมที่ได้นั้นสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด
- การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner)
- ความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดยประสบการณ์
- ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน
- ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุมต่างๆ
- ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง
- ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเอง
- เนื้อหาควรถูกสร้างในภาพรวม

๒.๗.๘ การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tylor)

ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อยๆ และต่อเนื่องกัน

การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง หรือการจัดสิ่งที่มีความง่าย ไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บูรณาการ (Integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมด ของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่แวดล้อม

๒.๗.๙ ทฤษฎีการเรียนรู้ ๘ ขั้น ของกาเย่ (Gagne)

- การจูงใจ (Motivation Phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้
- การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending Phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ
- การปรุ้งแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว
- ความสามารถในการจำ (Retention Phase)
- ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recall Phase)
- การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization Phase)
- การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance Phase)

- การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback Phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง

องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ จากแนวคิดนักการศึกษา กาเย่ (Gagne)

ผู้เรียน (Learner) มีระบบสัมผัสและ ระบบประสาทในการรับรู้

- สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

- การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

- การสอนด้วยสื่อตามแนวคิดของกาเย่ (Gagne)

- เร้าความสนใจ มีโปรแกรมที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เช่น ใช้ การ์ตูน หรือ กราฟิกที่ดึงดูดสายตา

- ความอยากรู้อยากเห็นจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียน การตั้งคำถามก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง

- บอกวัตถุประสงค์ ผู้เรียนควรทราบถึงวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียน เพื่อให้ทราบว่าบทเรียนเกี่ยวกับอะไร

- กระตุ้นความจำผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์ในการโยงข้อมูลกับความรู้ที่มีอยู่ก่อน เพราะสิ่งนี้สามารถทำให้เกิดความทรงจำในระยะยาวได้เมื่อได้โยงถึงประสบการณ์ผู้เรียน โดยการตั้งคำถาม เกี่ยวกับแนวคิด หรือเนื้อหานั้นๆ

- เสนอเนื้อหา ขั้นตอนนี้จะเป็นการอธิบายเนื้อหาให้กับผู้เรียน โดยใช้สื่อชนิดต่างๆ ในรูป กราฟิก หรือ เสียง วิดีโอ

- การยกตัวอย่าง การยกตัวอย่างสามารถทำได้โดยยกกรณีศึกษา การเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจได้ซาบซึ้ง

- การฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะหรือพฤติกรรม เป็นการวัดความเข้าใจว่าผู้เรียนได้เรียนถูกต้อง เพื่อให้เกิดการอธิบายซ้ำเมื่อรับสิ่งที่ผิด

- การให้คำแนะนำเพิ่มเติม เช่น การทำแบบฝึกหัด โดยมีคำแนะนำ

- การสอบ เพื่อวัดระดับความเข้าใจ

- การนำไปใช้กับงานที่ทำในการทำสื่อควรมี เนื้อหาเพิ่มเติม หรือหัวข้อต่าง ๆ ที่ควร จะรู้เพิ่มเติม

๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

๒.๘.๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

โลกแห่งเทคโนโลยีก้าวหน้าและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศ ที่องค์กรจะต้องเกี่ยวข้อง รับรู้และจัดการรวบรวมก็มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ ปัญหาที่องค์กรต้องเผชิญและแก้ไขมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ความรวดเร็วฉับไวของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอีกซีกโลกหนึ่งส่งต่อถึงอีกซีกโลกหนึ่งในชั่วพริบตา ศาสตร์และวิชาการกลายเป็นสิ่งที่คนทั่วไปสามารถจะค้นหาและเรียนรู้ได้อย่างง่ายดายหากต้องการ ความยากจึงไม่ใช่การค้นหาความรู้ และข้อมูล แต่เป็นการทำความเข้าใจกับองค์ความรู้ (Knowledge) และความหมาย (Meaning) ต่าง ๆ อย่างถ่องแท้มากกว่า จุดหมายปลายทางของการจัดการความรู้ไม่ใช่ความเป็นเลิศของการ

จัดการความรู้ เช่น การมีคลังความรู้ที่ทันสมัยครบถ้วน การมีวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรอย่างทั่วถึง ฯลฯ ความเป็นเลิศของการจัดการความรู้เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ แต่ไม่ใช่จุดประสงค์ของการจัดการความรู้ องค์กรต่างๆ ดำเนินการจัดการความรู้เพื่อสิ่งต่อไปนี้

๑. ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการ
๒. ผลักดันให้เกิดการสร้างนวัตกรรม
๓. เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
๔. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร
๕. เรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดีขึ้นและเร็วขึ้น

เป้าหมายของการจัดการความรู้ มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. การพัฒนาคน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร ให้มีสมรรถนะ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ สูงขึ้น ปฏิบัติงานได้ดีขึ้น โดยที่บุคลากรระดับต้น ระดับกลางจะได้ประโยชน์มากที่สุด

๒. การพัฒนางาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เช่น ผิดพลาดน้อยลง รวดเร็วขึ้น มีประสิทธิผล เช่น ลดต้นทุน ผลผลิตสูงขึ้น เกิดนวัตกรรม

๓. การพัฒนาองค์กร ทำให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์ มีศักยภาพในการแข่งขันสูง สามารถเติบโตก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

ความรู้อาจแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใดโดยเฉพาะ สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นความรู้ที่ไม่ค่อยสำคัญต่อความได้เปรียบในการแข่งขัน เพราะใครๆ ก็เข้าถึงได้

๒. ความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่นๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่งโดยเฉพาะ สื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ความรู้ในองค์กรส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ฝังในตัวคน เปรียบเทียบเป็นอัตราส่วนกับความรู้ที่ชัดแจ้งอาจได้เป็น ๘๐ : ๒๐ ซึ่งเปรียบเทียบได้กับภูเขาน้ำแข็ง ส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมา เปรียบเสมือนความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นส่วนที่น้อยมาก ประมาณ ๒๐ % ของทั้งหมด ในขณะที่ส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งเปรียบเสมือนความรู้ที่ฝังในตัวคน เป็นส่วนที่ใหญ่มาก ประมาณ ๘๐ % ของทั้งหมด

รูปแบบการจัดการความรู้ในประเทศไทย มีหลากหลายรูปแบบด้วยกันแต่การนำมาใช้นั้น องค์กรต่างๆ ก็มีการประยุกต์ใช้เพื่อให้เหมาะสมกับองค์กรของตัวเองในครั้งนี้จะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการความรู้ที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย คือ Tuna Model

โมเดลปลาทู (Tuna Model : thai-UNAids Model) คิดขึ้นโดย ดร.ประพนธ์ ผาสุกยัต เป็นแนวทางเบื้องต้นในการจัดการความรู้ และในการทำความเข้าใจ ๓ ส่วนหลักของการจัดการความรู้ว่าสัมพันธ์กับบุคคล ๓ กลุ่ม ในการดำเนินการจัดการความรู้เปรียบการจัดการความรู้เหมือนกับปลาทูหนึ่งตัวที่มี ๓ ส่วนคือ

๑. หัวปลา หมายถึง เป้าหมายหลักของการดำเนินการจัดการความรู้ สะท้อน วิสัยทัศน์ ความรู้ หรือหัวใจของความรู้ เพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางของการจัดการความรู้ โดยก่อนที่จะทำจัดการความรู้ ต้องตอบให้ได้ว่า เราจะทำ KM ไปเพื่ออะไร โดย “หัวปลา” จะต้องเป็น “คุณกิจ” หรือผู้ดำเนินกิจกรรม KM ทั้งหมด บุคคลที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดหัวปลาที่ชัดเจน คือ “คุณเอื้อ(ระบบ)”

๒. ตัวปลา หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือการแบ่งปันความรู้ (KS) เป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บุคคลสำคัญในการส่งเสริมให้เกิด “ตัวปลา” ที่ทรงพลังคือ “คุณอำนวย” ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ “คุณกิจ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ซ่อนเร้นที่อยู่ในตัว “คุณกิจ” พร้อมอำนวยให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้แบบเป็นทีม ให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ ยกระดับความรู้และเกิดนวัตกรรม

๓. หางปลา หมายถึง ชุมความรู้ (KA) ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้สกัดชุมความรู้ ออกมาจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และบันทึกไว้ใช้งานต่อ คือ “คุณกิจ” โดยที่การจดบันทึก ชุมความรู้ อาจมี “คุณลิขิต” เก็บสะสม “เกร็ดความรู้” ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ตัวปลา” ซึ่งอาจเก็บส่วนของ “หางปลา” ด้วยวิธีต่างๆ เช่น ICT ซึ่งเป็นการสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด นำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ พร้อมยกระดับต่อไป

รูปแบบดังนี้ ^{๖๒}

เป้าหมาย (ส่วนหัวปลา) หรือ KV (Knowledge Vision)

ส่วนหัวที่ทำหน้าที่มองหาเส้นทางที่เดินทางไป แล้วคิดวิเคราะห์ว่า จุดหมายอยู่ที่ไหนต้องวางแบบใดไปในเส้นทางไหน และไปอย่างไร ในที่นี้เราจะเปรียบเทียบ เป็น การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ก่อนที่เราจะทำงานอะไรซักอย่างเราต้องรู้ก่อนว่าเราต้องการอะไร จุดหมายคืออะไร และต้องทำอย่างไรบ้าง

ส่วนกิจกรรม (ตัวปลา) หรือ KS (Knowledge Sharing)

ส่วนลำตัวที่มีหัวใจของปลาอยู่ทำหน้าที่สับฉีกเลือดไปเลี้ยงส่วนต่างๆ ของร่างกาย ในที่นี้เราจะเปรียบเทียบ เป็นการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) คือเราจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศที่เกิดการเรียนรู้เพื่อให้คนเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

ส่วนการจดบันทึก (หางปลา) หรือ KA (Knowledge Access)

หางปลา ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนที่ไป เปรียบเสมือนการเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) หรือ คลังความรู้ ที่ได้จากการเก็บสะสมความรู้ที่มาจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งความรู้เหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบเอกสารหรือ คู่มือต่างๆ

^{๖๒} สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, รายงานประจำปี สคส. ฉบับ KM ประเทศไทย,

โดยทุกส่วนนั้นมีความสำคัญ และ เชื่อมโยงถึงกันเพื่อให้การจัดการความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหากส่วนใดที่ทำแล้วบกพร่องหรือไม่ชัดเจนก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ตามมาด้วย

แผนภาพที่ ๒.๘ โมเดลปลา

“โมเดลปลา” เป็นโมเดลอย่างง่ายที่เปรียบการจัดการความรู้เหมือนกับปลาหนึ่งตัว ที่มี ๓ ส่วน คือ

๑. ส่วน “หัวปลา” (Knowledge Vision- KV) คือ วิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ เป็นการกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ว่าดำเนินการไปเพื่อวัตถุประสงค์อะไร เช่น เพื่อพัฒนาสมรรถนะของพนักงานสู่ความเป็นเลิศ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้า OTOP ระดับ ๕ ดาว เป็นต้น ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ในแต่ละประเด็น ก็เปรียบเสมือนหัวปลาที่บอกทิศทางในการว่ายว่าจะเคลื่อนที่ไปทางใด โดยเป้าหมายสำคัญที่กำหนดขึ้นต้องสอดคล้อง และสนับสนุนกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กร

๒. ส่วน “ตัวปลา” (Knowledge Sharing-KS) คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจ และยากที่สุดสำหรับการจัดการความรู้ เพราะโดยทั่วไปคนมักคิดว่า ผู้มีความรู้คือผู้ที่มีอำนาจ ถ้าต้องถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นก็จะรู้สึกไม่มั่นคง ไม่มีอำนาจ อาจโดนคนอื่นแย่งตำแหน่ง แย่งหน้า ที่ การงาน ดังนั้น ในการจัดการความรู้ในส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมุ่งหวังจัดการให้เกิดเหตุปัจจัย และสิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมให้คนตระหนัก และพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

๓. ส่วน “หางปลา” (Knowledge Assets-KA) คือ ความรู้ที่ถูกจัดเก็บอยู่ในคลังความรู้ โดยความรู้ที่ถูกจัดเก็บต้องเป็นความรู้ที่จำเป็น มีความสำคัญ และสอดคล้องกับเป้าหมายในการจัดการความรู้ จะไม่จัดเก็บความรู้ที่นอกเหนือจากนั้นในคลังความรู้นี้ โดยจะต้องมีการวางระบบในการจัดเก็บ มีการจัดหมวดหมู่ รวมถึงมีระบบที่ทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้น และค้นคืนได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงความรู้ที่จัดเก็บไว้ได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ต ที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เสมือน ให้คนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ง่ายขึ้น รวมถึงต้องมีการตรวจสอบ ปรับปรุงให้ความรู้ที่ถูกจัดเก็บในคลังความรู้มีความถูกต้อง ทันสมัยอยู่เสมอ และที่สำคัญความรู้ที่ถูกจัดเก็บต้องถูกกำกับด้วยบริบท

ของเรื่องทุกครั้ง พร้อมกันนี้ควรมีการระบุถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งได้แก่ ผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลสำหรับการติดต่อ เป็นต้น

การจัดการความรู้ตาม “โมเดลปลา” เริ่มต้นด้วยการกำหนดส่วนหัวของปลา นั่นคือ วิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ที่สอดคล้อง สนับสนุน หรือไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กร โดยต้องมีผู้บริหารมาทำหน้าที่เป็นตาของปลา เพื่อกำกับเป้าหมาย และทิศทางของการว่ายน้ำสำหรับหัวปลาเพื่อให้ว่ายน้ำไปในทิศทางเดียวกันกับองค์กร เรียกผู้บริหารนี้ว่า CKO (Chief Knowledge Officer) หรือ “คุณเอื้อ” ซึ่งนอกจากการกำกับทิศทางการว่ายน้ำแล้ว ยังช่วยทำหน้าที่ในการเอื้อให้เกิดความสะดวกในด้านต่างๆ ได้แก่ การบริหารงานแบบเอื้ออำนาจ (Empowerment) การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ การเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับกิจกรรมและโครงการต่างๆ แสดงความชื่นชม ยกย่องการปฏิบัติงานที่ประสบผลสำเร็จ ที่สำคัญต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และมีส่วนร่วมกับการจัดการความรู้ที่ดำเนินการอยู่ โดยมีทีมการจัดการความรู้เรียกว่า “คุณอำนวย” ทำหน้าที่สอดประสานระหว่าง “คุณเอื้อ” กับ ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเรียกว่า “คุณกิจ” “คุณอำนวย” หรือทีมงานการจัดการความรู้ จะเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ อำนวยทุกๆ อย่างสำหรับการจัดการความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง “คุณกิจ” กับ “คุณเอื้อ” และ “คุณกิจ” กับ โครงการการจัดการความรู้โครงการต่างๆ ทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กรเข้าหากัน สร้างกระบวนการหรือบรรยากาศเพื่อให้ “คุณกิจ” ได้เล่าประสบการณ์ความประทับใจในความสำเร็จของงานที่ได้ปฏิบัติ และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมกันนั้นก็รวบรวมองค์ความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางปฏิบัติที่ดี เก็บไว้ในฐานความรู้ (หางปลา) จัดการ จัดระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึง ใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม และต่อยอดองค์ความรู้เหล่านั้นให้ถูกต้องและทันสมัยอยู่เสมอ และที่สำคัญ คือ การทำหน้าที่ในการกระตุ้นและสร้างบรรยากาศ ให้กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเป็นกันเอง และเป็นธรรมชาติ ให้ทุกคนเกิดความรู้สึกของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เล่ายินดียิ่งที่จะถ่ายทอดความรู้ ให้แก่ผู้อื่น และผู้รับก็จะเปิดใจรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงต้องคอยซักไซ้ประเด็นสำคัญของเรื่อง ที่ผู้เล่าเล่าไม่ละเอียด หรือยังไม่ถึงแก่นของความรู้อีกด้วย ทั้งนี้ต้องกำหนดให้มี “คุณลิขิต” ทำหน้าที่จดบันทึกข้อมูล รายละเอียดต่างๆ และประเด็นสำคัญๆ ที่ได้จากการเล่า

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๑) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นในการทำงาน ๒) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ ๓) การปรับปรุงดัดแปลงสร้างความรู้ให้เหมาะกับตนเอง ๔) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงาน ๕) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัดขุมความรู้ ๖) การจดบันทึกขุมความรู้/แก่นความรู้ และ ๗) การปรับปรุงและจัดเก็บความรู้

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาในประเด็นที่ใกล้เคียง ดังนี้

๒.๙.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารด้านพระพุทธศาสนา

วลีฐพัชร วาฤทธิ และคณะ^{๒๓} ได้ทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเฉพาะด้านพุทธศาสนาของคนรุ่นใหม่ เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ยุคปัจจุบันในประเทศไทย เพื่อนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะได้มาซึ่งแนวทางการสร้างรูปแบบการสื่อสาร

จากการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาของคนรุ่นใหม่ได้ใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้สื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์บ่อยที่สุด โดยใช้การเชื่อมต่อระดับอินเทอร์เน็ตทาง Wireless การเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาพบว่าส่วนใหญ่มีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาไม่บ่อยโดยส่วนใหญ่มีความถี่ ๒ สัปดาห์ต่อครั้ง ลักษณะการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาเป็นไปโดยไม่ตั้งใจ ช่วงเวลาที่ใช้เปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์เป็นประจำพบว่าช่วงเวลา ๑๘.๐๑ – ๒๑.๐๐ น. วันที่เปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนา คือ วันอาทิตย์มากที่สุด และส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์ต่ำกว่า ๓๐ นาทีต่อครั้ง สถานที่ในการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่ พบว่า คือที่พักอาศัย บริการ/โปรแกรมการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ที่ใช้เปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนามากที่สุด คือ เฟสบุ๊ก (Facebook) รองลงมาคือ ยูทูบ (Youtube) และ อินสตาแกรม (Instagram) บุคคลที่มักจะอยู่ด้วยในขณะที่เปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนา พบว่า ในขณะที่เปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างมักจะอยู่คนเดียว

รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในภาพรวม พบว่าควรใช้ เฟสบุ๊ก (Facebook) เป็นช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และนำเสนอด้วยภาพวิดีโอ โดยใช้การสื่อสารผ่านเว็บไซต์แบบไม่พร้อมกันระหว่างบุคคลกับหลายคน ด้านเนื้อหาที่ต้องการเปิดรับคือ ข่าวสารเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการในการสื่อสาร เป็นหลัก

นอกจากนี้ผลวิจัยยังค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ติดตามข่าวสารด้านพุทธศาสนาทางสื่อออนไลน์โดยยึดติดกับตัวบุคคล รูปแบบการนำเสนอต้องมีความน่าสนใจเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดเรียงเนื้อหาที่ถูกต้องทำให้เข้าใจง่าย การคัดประเด็นด้านพุทธศาสนาควรเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน การสื่อสารออนไลน์จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่ม

จากผลการศึกษาพบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จะได้มาซึ่งแนวทางการสร้างรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือระยะสั้นหรือเร่งด่วนได้แก่ ๑. ประชาสัมพันธ์สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ด้านศาสนาของพระภิกษุสงฆ์หรือหน่วยงานองค์กรด้านพุทธศาสนาที่เป็นที่ยอมรับของสังคมอยู่แล้ว ๒. เพิ่มความถี่และปริมาณในการสื่อสารด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น ๓. ใช้รูปแบบการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการสื่อสาร และ ๔. ศึกษาวิจัยรูปแบบการ

^{๒๓} วลีฐพัชร วาฤทธิ และ คณะ “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

สื่อสารด้านพุทธศาสนาต้นแบบจากพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี และพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต แนวทางการสร้างรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมด้านพุทธศาสนาระยะยาวได้แก่ ๑. ยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานด้านพุทธศาสนาให้มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับจากพุทธศาสนิกชนในวงกว้าง ๒. ควรส่งเสริมทางด้านทรัพยากรบุคคลให้มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ๓. ควรส่งเสริมองค์ความรู้ทางการสื่อสารแบบบูรณาการเพื่อเพิ่มการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์แบบบูรณาการ ๔. ผลิตนักสื่อสารด้านพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคม ๕. ควรลดช่องว่างในการเข้าถึงสื่อออนไลน์ระหว่างเยาวชนในตัวเมืองกับเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ๖. ปลุกฝังข้อมูลด้านพุทธศาสนาให้กับเยาวชนตั้งแต่เด็กอย่างต่อเนื่อง และ ๗. ควรรณรงค์ให้คนรุ่นก่อนหน้านั้นแสดงออกถึงความสนใจด้านพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อออนไลน์ด้านพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน อายุ ระดับการศึกษา และภูมิภาคที่แตกต่างกันมีผลต่อความพึงพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และภูมิภาคที่แตกต่างกันมีผลต่อความพึงประสงค์ต่อรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์แตกต่าง ระยะเวลา และความถี่ในการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาทางสื่อออนไลน์ที่ได้รับในปัจจุบัน ค่าใช้จ่าย ระยะเวลา และความถี่ในการสื่อสารผ่านสื่อเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงประสงค์ต่อรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาผ่านสังคมออนไลน์

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข^{๒๔} ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ (๑) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคม (๒) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงสังคมในทัศนะของพระพุทธรูป และ (๓) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม :

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม

การสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้ โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตน และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม

^{๒๔} ทัศนีย์ เจนวิถีสุข “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่งดงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี^{๖๕} ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจุบันช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ในระดับมาก การสื่อสารของผู้นำเป็นสาเหตุของพัฒนาสถานการศึกษาเหล่านั้น อยู่ในระดับมาก พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสื่อสารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และประเด็นข้ออื่นๆ เช่น การได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก

ดังนั้น สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหาร จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนา เมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำทางการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้านคือ ๑) ความสามารถในการส่งสาร ๒) ความสามารถในการรับสาร และ ๓) ความสามารถในการตอบสนอง ภาวะผู้นำทางการสื่อสารที่จะเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารควรยึดถือหรือประยุกต์ใช้หลักสัจจวาทีหรือการพูดความจริงมาเป็นอันดับแรก ส่วนลำดับที่รองลงมานอกจากจะพูดแต่ความจริงแล้ว ผู้บริหารจะต้องพูดในสิ่งที่เป็นจริงหรือพูดอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือก่อประโยชน์ไม่ใช้การพูดไร้สาระ ขณะเดียวกันก็ต้องพึงระวังว่าจะต้องพูดด้วยความเป็นธรรม โดยอยู่บนบรรทัดฐานแห่งจรรยาบรรณ และสิ่งที่ไม่ควรละเลยก็คือการพูดที่ต้องอาศัยจังหวะ เวลาหรือกาลเทศะที่เหมาะสมจึงจะทำให้ทักษะทางการสื่อสารมีประสิทธิภาพ และมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

พระครูพินลปัญญานุยุต (บุญทา อินตะปัญญา)^{๖๖} ได้ทำการวิจัย เรื่อง กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ ผลการวิจัยสรุป ได้ดังนี้ ๑) กระบวนการพัฒนาตนตาม

^{๖๕} สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๖} พระครูพินลปัญญานุยุต (บุญทา อินตะปัญญา) “กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า บทคัดย่อ.

หลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ทั้งตัวแปรทางพุทธจิตวิทยาและตัวแปรทางจิตวิทยา ประกอบด้วย (๑) กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยา (๒) กัลยาณมิตรของครูในโรงเรียนวิถีพุทธ และ (๓) ภาวะการตื่นรู้ ๒) โมเดลเชิงสาเหตุ ที่สร้างขึ้นมีจำนวน ๒ โมเดล คือ โมเดลที่ ๑ กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้โดยมีกัลยาณมิตรของครูในวิถีพุทธเป็นตัวแปรส่งผ่าน ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง ๓ ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรภายในแฝง ๒ ตัวแปร ได้แก่ ภาวะตื่นรู้ มีตัวแปรสังเกตได้ คือ (๑) รู้ (๒) ตื่น (๓) เบิกบาน และกัลยาณมิตรของครูในวิถีพุทธเป็นตัวแปรส่งผ่าน มีตัวแปรสังเกตได้ คือ (๑) น่ารัก (๒) น่าเคารพ (๓) น่ายกย่อง (๔) เป็นที่ปรึกษาที่ดี (๕) อุดหนุนฟังถ้อยคำ (๖) อธิบายเรื่องซับซ้อนได้ (๗) ไม่แนะนำทางเสื่อมเสีย ตัวแปรภายนอกแฝง ๑ ตัวแปร ได้แก่ กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ มีตัวแปรสังเกตได้ ๗ ตัว คือ (๑) รู้จักตนเอง (๒) รู้คุณค่า (๓) รู้ศักยภาพที่แท้จริงของตน (๔) การนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างเต็มศักยภาพ (๕) ศีล (๖) สมาธิ (๗) ปัญญา และโมเดลที่ ๒ กระบวนการพัฒนาตนตามหลักจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้โดยมีการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาเป็นตัวแปรส่งผ่าน ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง ๓ ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรภายในแฝง ๒ ตัวแปร ได้แก่ ภาวะตื่นรู้มีตัวแปรสังเกตได้ คือ (๑) รู้ (๒) ตื่น (๓) เบิกบาน และการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา เป็นตัวแปรส่งผ่าน มีตัวแปรสังเกตได้ คือ (๑) น่ารัก (๒) น่าเคารพ (๓) น่ายกย่อง (๔) เป็นที่ปรึกษาที่ดี (๕) อุดหนุนฟังถ้อยคำ (๖) อธิบายเรื่องซับซ้อนได้ (๗) ไม่แนะนำทางเสื่อมเสีย ตัวแปรภายนอกแฝง ๑ ตัวแปร ได้แก่ กระบวนการพัฒนาตนตามหลักจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ มีตัวแปรสังเกตได้ ๔ ตัว คือ (๑) รู้จักตน (๒) รู้คุณค่าของตน (๓) รู้ศักยภาพที่แท้จริงของตน (๔) การนำศักยภาพไปใช้ให้เต็ม ๓) ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้ง ๒ โมเดล ดังนี้ ๓.๑) โมเดลกระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ ที่มีตัวแปรกัลยาณมิตรของครูในวิถีพุทธเป็นตัวแปรส่งผ่าน ค่าไค-สแควร์ เท่ากับ ๓๘.๗๕ องศาอิสระเท่ากับ ๕๑ และค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .๐๕๐ ดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ ๐.๙๙ ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๘ ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๐๐ อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อการตื่นรู้ (TUV) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ ๐.๗๐ และ .๐๐๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๓.๒) โมเดลกระบวนการพัฒนาตนตามหลักจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้ที่มีการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา เป็นตัวส่งผ่าน ค่าไค-สแควร์ เท่ากับ ๑๘.๙๗ องศาอิสระเท่ากับ ๒๐ และค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ .๐๕๒ ดัชนีวัดความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ ๐.๙๙ ค่าดัชนีความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ ๐.๙๘ ค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ ๐.๐๐ อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อการตื่นรู้ (TUV) โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ ๐.๐๑ และ ๐.๙๗ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จุไรรัตน์ บุญที่สุด^{๖๗} ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์. เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวทางของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) (๒) เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ๑.พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณะสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๒. พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมพบว่าท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสมในการได้ปกครองคณะสงฆ์ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ด้านการศึกษาได้วางรากฐานโดยส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษาและระดับอุดมศึกษา โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมชั้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทำการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในวาระโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการจัดตั้งหน่วยและบุคลากรในการเผยแผ่ โดยเฉพาะ เช่นงานพระธรรมทูต ให้การอบรมประชาชนในแต่ละโอกาส ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้ดำเนินการสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างแก่อนุรักษ์งานราชการ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล และองค์กรภาคประชาชนตามความเหมาะสม

ชลวิทย์ เจียรจิตต์^{๖๘} ทำการวิจัย เรื่อง องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นและความคาดหวังของพระสงฆ์ต่อแนวทางการปฏิรูปองค์กรทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเพื่อศึกษาการดำเนินงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและการปฏิรูปองค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยเป็นการวิจัยเชิงผสมผสานซึ่งสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยมุ่งเน้นการใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นและความคาดหวังของพระสงฆ์ต่อแนวทางการปฏิรูปองค์กรทางพระพุทธศาสนา ขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลในการวิเคราะห์การดำเนินงานของคณะสงฆ์ รวมทั้งเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการปฏิรูปองค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๖๒) (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๐๒๕)

^{๖๗} จุไรรัตน์ บุญที่สุด “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์.”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชารัฐศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๘} ชลวิทย์ เจียรจิตต์ “องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๙ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๖๐-๖๑.

ในส่วนขององค์กรทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าในด้านการศึกษาควรพัฒนาการจัดโรงเรียนสงเคราะห์วันอาทิตย์ เป็นอันดับหนึ่ง (ค่าเฉลี่ย = ๔.๒๒) รองลงมาคือควรพัฒนาการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา (ค่าเฉลี่ย = ๔.๑๙) และการพัฒนาโรงเรียนสาธิต ประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ (ค่าเฉลี่ย = ๔.๑๑) ประการที่สอง การดำเนินงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการทำงานตามหลักพันธกิจคณะสงฆ์ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ (๕) การเผยแผ่ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ ประการที่สาม องค์กรทางพระพุทธศาสนาควรกระจายอำนาจ การปกครองออกสู่ภูมิภาค และให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

๒.๙.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

ดร.หฤทัย อนุสสรราชกิจ^{๖๙} ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ในเขตจังหวัดจันทบุรี” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครูในเขตจังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ของครูที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ในด้านความรู้เจตคติและทักษะวิชาชีพ โดยผลการวิจัยทำให้ทราบถึง กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการที่บูรณาการแนวคิดการบริการสังคม และการพัฒนาครู มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะวิชาชีพ รวมถึงการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในสิ่งที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งกับชุมชนของตนเอง คือการรู้จักตนเอง ทั้งความรู้ ความสามารถ ความถนัดของตนเอง การรู้จักสังคม/ชุมชน รู้บริบท ปัญหา และความต้องการของชุมชน การบริการสังคมและชุมชน การมีประสบการณ์ตรงโดยนำความรู้ความสามารถของตนเองเข้าลงปฏิบัติจริงในชุมชน การสะท้อนการเรียนรู้ การวิพากษ์ประสบการณ์เดิม นำสู่การเกิดประสบการณ์ใหม่

ผลการเรียนรู้จากการบริการสังคมของครูสะท้อนใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านองค์ความรู้ ครูได้เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจองค์ความรู้ทางการศึกษา คือ จิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การประสานสัมพันธ์กับชุมชน ๒) ด้านเจตคติ ครูพัฒนาเจตคติในการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเองและกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และพัฒนาความเมตตาเอื้ออาทร ๓) ด้านทักษะวิชาชีพครูพัฒนาทักษะวิชาชีพครูในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนรู้ และการจัดการชั้นเรียน

พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุวรรณา) และ สมศักดิ์ บุญปุ^{๗๐} ทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” นี้ ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายในการนำหลักไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นองค์ความรู้หรือเครื่องมือ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกี่ยวข้องกับ

^{๖๙} ดร.หฤทัย อนุสสรราชกิจ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ในเขตจังหวัดจันทบุรี”, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรำไพพรรณี ๒๐-๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๒, (มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ

^{๗๐} พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุวรรณา) และ สมศักดิ์ บุญปุ, “กระบวนการ พัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๘) : หน้า ๑๑๔.

กิจกรรมการเรียนการสอนของครูหรือสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการศึกษา สามารถทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการครบทั้ง ๔ ด้าน อันประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) และพัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อประกอบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาและปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณธรรมอยู่ในจิตใจ จนผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคมไทยได้

นางสาวพรรณปพร โภคัง และคณะ^{๗๑} ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เป็นการศึกษาในลักษณะเปรียบเทียบกับบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) และบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด (มหาชน) สภาพอโดยรวมทั้ง ๓ ได้แก่ ประสิทธิภาพด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายของการสื่อสาร ประสิทธิภาพด้านการมอบหมายงานตามบทบาทหน้าที่เพื่อการปฏิบัติ และประสิทธิภาพด้านการติดต่อสื่อสาร รวมถึงรูปแบบการสื่อสาร หลักสำคัญจะเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อหาช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม โดยจำแนกตามเพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา และสถานภาพ กลุ่มตัวอย่างคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารภายในคณะ ผู้บริหารทุกระดับ บุคลากรสายวิชาการ บุคลากรสายสนับสนุน และ กลุ่มสโมสรนักศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ๑) บุคลากรคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ส่วนใหญ่มีความพอใจต่อประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายของการสื่อสาร มีประสิทธิภาพมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรมีประสิทธิภาพด้านการสื่อสาร และบุคลากรมีประสิทธิภาพด้านการมอบหมายงานตามบทบาทหน้าที่ ๒) บุคลากรรับทราบข่าวสารด้วยรูปแบบวิธีการ อันดับแรกคือจากเพื่อนร่วมงานเดียวกัน รองลงมาคือจาก Facebook และ จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ และพบว่าบุคลากรมีความต้องการรับทราบข่าวสารด้วยรูปแบบวิธีการอันดับแรกจาก Facebook รองลงมาจากข้อความสั้น (SMS) และจากการประชุมในหน่วยงาน ๓) บุคลากร ที่มีเพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา และสถานภาพต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กรโดยรวมแตกต่างกัน

^{๗๑} นางสาวพรรณปพร โภคัง และคณะ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร”, รายงานการวิจัย (คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

พระสุวรนธีรอาจารย์ และ พระมหาสังเวช จนทโสภี (ศรีโคตร)^{๗๒} ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาสภาพองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของ ไมเคิล มาร์ควอดท์ เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้และเพื่อวิเคราะห์องค์กรแห่งการเรียนรู้ของวิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของมาร์ควอดท์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ผลการศึกษาพบว่า ระดับองค์ประกอบองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ มีความคิดเห็นตรงกันอยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน คือ ด้านพลวัตร ของการเรียนรู้ ด้านการปรับเปลี่ยนองค์กร และด้านการเพิ่มอำนาจสมาชิกองค์กร ส่วนที่เหลืออีก ๒ ด้าน คือ ด้านการจัดการความรู้ ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ผู้บริหาร อาจารย์ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก แต่เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการมีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง สรุปว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยรวมเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

^{๗๒} พระสุวรนธีรอาจารย์ และ พระมหาสังเวช จนทโสภี (ศรีโคตร), “ศึกษาสภาพองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของ ไมเคิล มาร์ควอดท์”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” นี้ เป็นการศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยโดยการสำรวจเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน นักการสื่อสารทางการศึกษา และการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลที่เป็นความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจการสื่อสารจากองค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยตามลำดับดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

แผนภาพที่ ๓.๑ การวิจัยแบบผสมวิธีด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณคู่ขนานและเท่าเทียมกัน

จากแบบแผนการวิจัยในภาพ ทำให้ได้แนวทางในการออกแบบการวิจัยโดยตั้งคำถามวิจัยทั้งคำถามเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณควบคู่กัน และดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามวิจัยแต่ละด้านอย่างเหมาะสม โดยดำเนินการวิจัยพร้อมกันเพื่อให้ได้ผลการวิจัยเสริมกัน และได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์มากกว่าการใช้วิธีใดวิธีหนึ่งวิธีเดียว

การศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ประกอบด้วย

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร โดยจะทำการศึกษเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารและกระบวนการสื่อสาร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์ในการสื่อสาร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน นักการสื่อสารทางการศึกษา ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส จำนวน

๒๔ รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ๑. สัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมของผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร ๒. การประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และ ๓. แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๓. การศึกษาในเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจ ต่อรูปแบบการสื่อสารจากองค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของผู้ที่เข้ารับบริการ ประกอบด้วย ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย รวมทั้งเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบอย่างการใช้วิธีการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กร รวมทั้งสิ้นจำนวน ๔๐๐ รูป/คน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้ปฏิบัติธรรม นิสิต นักศึกษา ทั้งเพศชายและเพศหญิง เป็นผู้ที่มาใช้บริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๔ องค์กร

๓.๒.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน (มากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน/ปี) ดังนั้นขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ ๕^๑ ซึ่งสูตรในการคำนวณที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

$$\text{สูตร } n = \frac{P(1 - P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดตัวอย่าง

P แทน สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยเจาะจง .50

Z แทน ระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ ๑.๙๖ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ (ระดับ .๐๕)

E แทน ค่าความผิดพลาดสูงสุดที่เกิดขึ้น = .๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{(.05)(1 - .5)(1.96)^2}{(.05)^2} \\ &= 384.16 \end{aligned}$$

^๑ กัลยา วาณิชย์บัญชา, การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล, (กรุงเทพมหานคร : คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๗๔.

ใช้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย ๓๘๔ คน จึงจะสามารถประมาณค่าร้อยละ โดยมีความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ ๕ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ เพื่อความสะดวกในการประเมินผล และการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๔๐๐ ตัวอย่าง ซึ่งถือได้ว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด คือไม่น้อยกว่า ๓๘๔ ตัวอย่าง

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก จำนวน ๒๔ คน ประกอบด้วย

- ผู้บริหารศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน	จำนวน ๔ รูป/คน
- ผู้บริหารเสถียรธรรมสถาน	จำนวน ๕ รูป/คน
- ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	จำนวน ๖ รูป/คน
- ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	จำนวน ๕ รูป/คน
- ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสื่อสารทางสังคม	จำนวน ๔ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) งานวิจัยวิทยานิพนธ์ ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ศึกษา

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นระบุไว้ในแบบสัมภาษณ์ ผู้บริหาร และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านสื่อสารมวลชน นักการสื่อสารทางการศึกษา จำนวน ๒๔ รูป/คน ซึ่งแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมของผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร

ตอนที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๓.๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยจะใช้แบบสอบถามโดยการสร้างเครื่องมือ ออกแบบสอบถามโดยครอบคลุมไปถึงความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจในการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการ
 สื่อสาร
 ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธ
 ศาสนา

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการสื่อสารขององค์กร เป็นลักษณะคำถามปลาย
 เปิด (Open-end) เพื่อให้ทราบถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

โดยผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นแล้วมีการหาคุณภาพ ดังนี้

๓.๓.๓.๑ Face Validity : การหาค่าความตรงเชิงพินิจโดยอาจารย์ที่ปรึกษา

๒ ท่าน

๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานกรรมการ

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง กรรมการ

๓.๓.๔ การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ
 ๒ ส่วน คือ ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ
 แบบสอบถาม ดังนี้

๑. ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไป
 เรียนปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุม
 ของ เนื้อหาที่ต้องการศึกษา จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. รองศาสตราจารย์ ดร.บำรุง สุขพรรณ

อาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๔. ดร.ลำพอง กลมกุล

ผู้อำนวยการส่วนวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. อาจารย์ ดร.เดชา กัปโก

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. นำค่าที่ได้มาวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC) โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index Of Concordance : IOC)

R หมายถึง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ และให้คะแนนดังนี้

๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

-๑ หมายถึง แน่ใจว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผู้ศึกษาได้เลือกคำถามข้อความที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕ มาใช้เป็นข้อความจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสอบถามแล้วเห็นว่า แบบสอบถามทุกข้อมีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุม ในแต่ละด้าน และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยได้ค่า IOC เท่ากับ^๒ ดังนี้

๓. นำแบบสอบถามไปทดลองผู้บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ชุด ที่ไม่ได้ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาคำนวณหาความเชื่อมั่น (reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach, Alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับเท่ากับ .๙๒๔๖ จากนั้น นำแบบสอบถามดังกล่าวเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบ แก้ไขและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์สำหรับการนำไปใช้จริง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ผู้วิจัยจะใช้วิธีสืบค้น รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตำราวิชาการ รวมทั้งบทความ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้อย่างรอบด้าน จากนั้นผู้วิจัยจะตรวจสอบเนื้อหาของเอกสาร จำแนกประเภทข้อมูลตามประเด็นต่าง ๆ ที่จะดำเนินการวิจัย โดยจะใช้เฉพาะเอกสารซึ่งมีข้อมูลและเนื้อหาที่ถูกต้องชัดเจน เป็นที่เชื่อถือได้ และเอกสารซึ่งมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

^๒ ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, การประยุกต์ใช้ SPSS วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๗.

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In – depth Interview) ผู้วิจัยจะจำแนกผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ในการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่จะให้สัมภาษณ์อ่าน จากนั้นผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ทีละประเด็น ในลักษณะการสนทนาโต้ตอบ โดยใช้อุปกรณ์บันทึกเครื่องเสียงเพื่อจัดเตรียมข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่าน เมื่อเสร็จสิ้นการให้สัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปสรุปเรียบเรียงต่อไป

๓.๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจในการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๔๐๐ ชุด จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน นำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจัดบันทึกการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร โดยใช้วิธีค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยจึงมีวิธีการจำแนกและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร การสื่อสารทางสังคม หรือ การสื่อสารมวลชน แนวคิดทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้ และวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสังเคราะห์หาแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา เอกสารที่เกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อสังเคราะห์แนวคิดหาขั้นตอนและวิธีการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๒. นำข้อมูลเอกสารซึ่งได้สังเคราะห์แล้ว ไปพิจารณาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) จากผู้เชี่ยวชาญ มาประมวลผลเป็นองค์ความรู้เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการสื่อสารทางสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารจากการสื่อสารขององค์กร ทั้งที่เป็นความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจและการใช้ข้อมูลทางสถิติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าความเชื่อมั่น ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้รับสาร ประกอบด้วย เพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กร การรับรู้ข้อมูลขององค์กร รวมทั้งสาเหตุที่สนใจกิจกรรมขององค์กร

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการสื่อสาร ที่ประกอบไปด้วย :-

๑. รูปแบบการสื่อสาร
๒. ช่องทางการสื่อสาร
๓. สารสำคัญของการสื่อสาร
๔. การสร้างการมีส่วนร่วม
๕. การจัดการสื่อสารขององค์กร

โดยใช้คำถามแบบประเมินค่าระดับของตัวแปร ๕ ระดับ (Rating Scale)^๓ คือ

มากที่สุด = ๕ คะแนน

มาก = ๔ คะแนน

ปานกลาง = ๓ คะแนน

น้อย = ๒ คะแนน

น้อยที่สุด = ๑ คะแนน

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๔.๕๑ – ๕.๐๐ มีความคิดเห็นระดับมากที่สุด

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐ มีความคิดเห็นระดับมาก

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐ มีความคิดเห็นระดับปานกลาง

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๕๐ มีความคิดเห็นระดับน้อย

ระดับคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๑.๕๐ มีความคิดเห็นระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ กระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ที่ประกอบไปด้วย

๑. ความรู้

๒. ทัศนคติ

๓. วิถีปฏิบัติ

โดยใช้คำถามแบบประเมินค่าระดับของตัวแปร ๕ ระดับ (Rating Scale) คือ

มากที่สุด = ๕ คะแนน

มาก = ๔ คะแนน

ปานกลาง = ๓ คะแนน

น้อย = ๒ คะแนน

น้อยที่สุด = ๑ คะแนน

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๔.๕๑ – ๕.๐๐ มีความคิดเห็นระดับมากที่สุด

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐ มีความคิดเห็นระดับมาก

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐ มีความคิดเห็นระดับปานกลาง

ระดับคะแนนเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๕๐ มีความคิดเห็นระดับน้อย

ระดับคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๑.๕๐ มีความคิดเห็นระดับน้อยที่สุด

^๓ จานินทร์ ศิลป์จารุ, วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญสิขิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๕), หน้า ๘๖-๘๗.

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการสื่อสารขององค์กร เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-end) เพื่อให้ทราบถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์และประมวลผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม เมื่อได้ทราบถึงเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับ พร้อมทั้งความหมายของค่าเฉลี่ยในแต่ละประเด็นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean= $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๒) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และ ๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผ่านความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๔ รูป/คน จากนั้นนำผลที่ได้มาออกแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวนทั้งสิ้น ๔๐๐ ชุด เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ และความพึงพอใจในการสื่อสารจากองค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อหาข้อสรุปของรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ซึ่งผู้วิจัย ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยดังนี้

ผู้วิจัยเสนอเป็น ๓ ส่วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

๔.๑ ศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๔.๒ ศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๔.๓ นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๔.๑ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การวิจัยเรื่องการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยได้ทำการศึกษา ๔ องค์กร ประกอบด้วย

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน
๔. เสถียรธรรมสถาน

ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐาน

๔.๑.๑.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๔.๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์กรทางการศึกษาในระดับอุดม ศึกษาที่กำลังปรับตัวเพื่อให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยมีจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาคือพัฒนาคนให้รับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๙ ประการ คือ นวลักษณ์ : วัฒนธรรมองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ (๑) ปฏิปทาน้ำเลื่อมใส (๒) รู้เท่า

หันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (๓) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (๔) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (๕) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (๖) มีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม (๗) มีโลกทัศน์กว้างไกล (๘) มีความเป็นมีความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (๙) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม

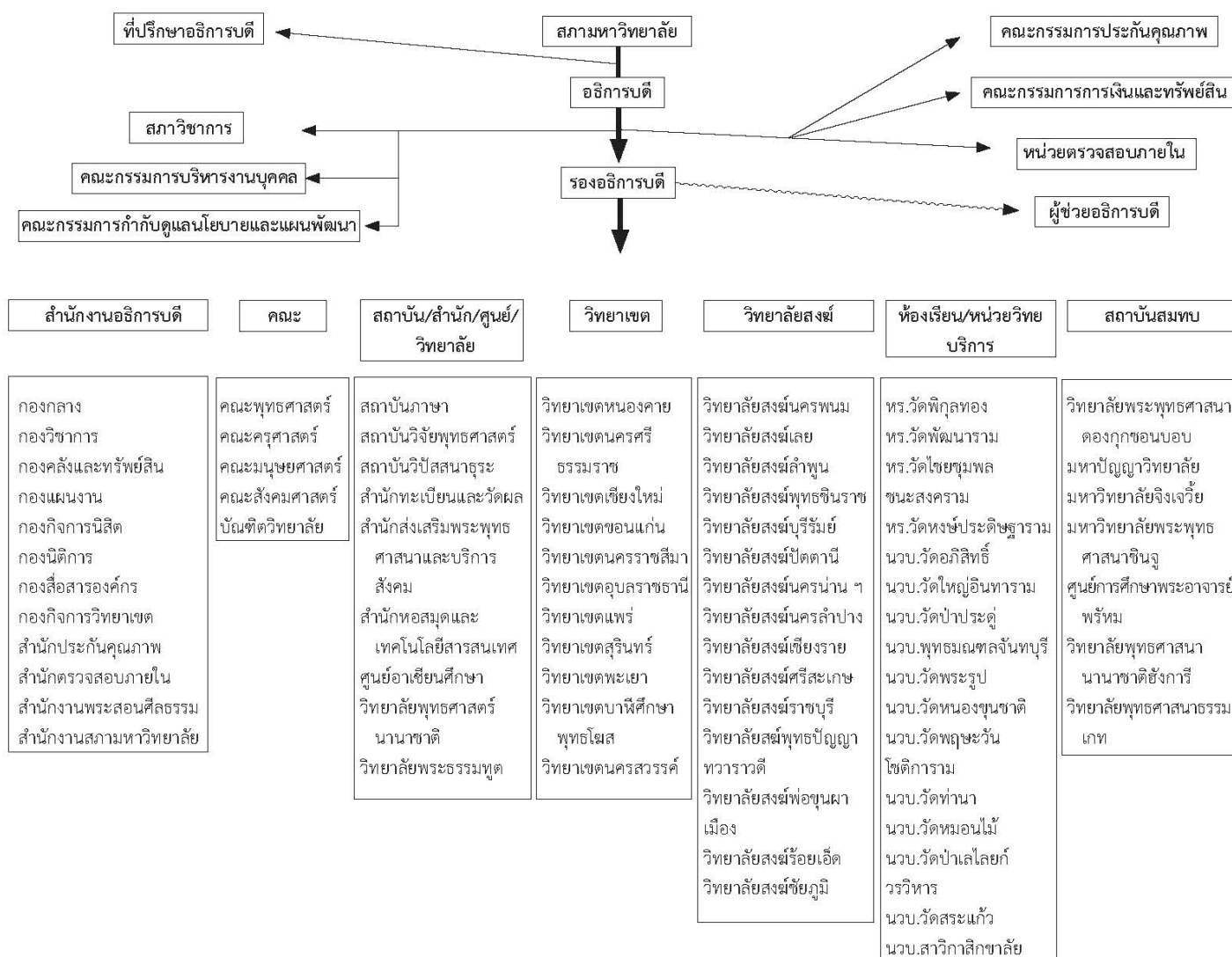
มหาวิทยาลัยมีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการและห้องเรียนกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก มหาวิทยาลัยตระหนักถึงความรับผิดชอบในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพและคุณธรรม เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) นอกจากนั้นยังมีการกิจหลักในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในฐานะสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญของแผนพัฒนาและภารกิจหลักดังกล่าว จึงได้พยายามจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ^๑

ในขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีจุดเด่นในด้านพระพุทธศาสนาที่มีจุดหมายในการเผยแผ่ธรรมะ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศไว้ โดยมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาที่ผลิตและพัฒนากำลังคน ระดับอุดมศึกษาที่กระจายตัวอยู่ในท้องถิ่นทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยมีส่วนกลาง ๑ แห่ง วิทยาเขตในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ จำนวน ๑๑ แห่ง วิทยาลัยสงฆ์อีก ๑๖ แห่ง ห้องเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน ๑๖ แห่ง สถาบันสมทบทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำนวน ๗ แห่ง ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีการบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน มีแผนยุทธศาสตร์ นโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด ทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต มีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในแต่ละปี

^๑ สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

เป็นจำนวนมาก ซึ่งมหาวิทยาลัยมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาระบบการบริหารได้อย่างอิสระ มีเสรีภาพทางวิชาการโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภามหาวิทยาลัย^๒

โครงสร้างการบริหาร

แผนภาพที่ ๔.๑ โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ พระมหาสหัส คำคุ้ม, “การพัฒนารูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพ”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๘๐-๑๘๑.

มหาวิทยาลัยได้ตระหนักและกำหนดทิศทางการพัฒนารูปแบบการสื่อสารองค์ความรู้ เพื่อเผชิญกับอนาคต และเตรียมความพร้อมโดยการศึกษาปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ว่าในขณะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยควรมีทิศทางเป็น เช่นไร รวมทั้งศึกษากรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทั้ง ๔ ด้าน คือ คุณภาพบัณฑิต การวิจัย และการสร้างสรรค์ การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ว่าแต่ละพันธกิจควรมีการสื่อสารยุทธศาสตร์อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพ^๓

ที่ผ่านมา สามารถแบ่งช่วงเวลาแห่งการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออกเป็น ๔ ยุค ดังนี้^๔

มจร ๑.๐ MCU 1.0 ยุคราชวิทยาลัย

มจร ๒.๐ MCU 2.0 ยุคมหาวิทยาลัยสงฆ์

มจร ๓.๐ MCU 3.0 ยุคมหาวิทยาลัยของรัฐ

มจร ๔.๐ MCU 4.0 ยุคมหาวิทยาลัยนานาชาติ

รายละเอียดประกอบการแบ่งยุค ดังนี้

มจร ๑.๐ MCU 1.0 ยุคราชวิทยาลัย (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๙๐)

นับจากช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนา มหาธาตุวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุใน พ.ศ. ๒๔๓๐ มหาธาตุวิทยาลัยเปิดเรียนบาลีใน พ.ศ. ๒๔๓๒ ต่อมา ในพ.ศ. ๒๔๓๙ รัชกาลที่ ๕ ทรงเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง แต่คณะสงฆ์ก็ไม่ได้จัดการศึกษาวิชาชั้นสูงตามพระราช ปณิธานแต่อย่างใด คงมีแต่การเรียนบาลีอย่างเดียว

มจร ๒.๐ MCU 2.0 ยุคมหาวิทยาลัยสงฆ์ (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๒๗)

คณะสงฆ์เริ่มดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยสมัยใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ แบ่งส่วนงานจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีออกเป็นคณะต่าง ๆ มีการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้ระบบ หน่วยกิตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๒ มหาเถรสมาคมได้มีคำสั่งรับการศึกษาของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยที่ในยุคนี้ยังไม่มี การรับรองปริญญาจาก รัฐบาล

มจร ๓.๐ MCU 3.0 ยุคมหาวิทยาลัยของรัฐ (พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๕๐)

รัฐบาลออกพระราชบัญญัติรับรองปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดย ไม่มีการรับรองสถานภาพของมหาวิทยาลัยแต่อย่างใด จนกระทั่งต่อมา มีการออกพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ และเป็นนิติบุคคล สามารถจัดการศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยได้ขยายการศึกษา

^๓ สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๔ สารจากอธิการบดี, มจร ๔.๐ ในยุคประเทศไทย ๔.๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=24 [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

ออกไปยังส่วนภูมิภาคตามวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งรับสถาบันสมทบเข้าสังกัดใน ๕ ประเทศ คือ เกาหลีใต้ จีนไต้หวัน สิงคโปร์ ศรีลังกา อังการี

มจร ๔.๐ MCU 4.0 ยุคมหาวิทยาลัยนานาชาติ (พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นต้นมา)

ตั้งแต่แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ ๑๐ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๕๐ มหาวิทยาลัยได้รับเลือกให้เป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของสมาคมนานาชาติ ๒ สมาคม คือ ๑. สมาคมกลวัณวิสาขบูชาโลก (ICDV) และ ๒. สมาคมมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (IABU) โดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยเป็นประธานของทั้งสองสมาคม

พ.ศ. ๒๕๕๑ ย้ายสำนักงานใหญ่ของมหาวิทยาลัยมาตั้งอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ ประมาณ ๓๒๓ ไร่เศษ ณ ตำบลลำไทร อำเภอยางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) รองรับการจัดการศึกษาผ่านสื่อทางไกล

พ.ศ. ๒๕๕๑ ซื้อที่ดินและดำเนินการก่อสร้างสร้าง อาคารสำหรับวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ (IBSC)

พ.ศ. ๒๕๕๕ มหาวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันภาษาเพื่อสอนภาษาต่างประเทศให้กับบุคลากรและนิสิตของมหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๖ สมาคมกลวัณวิสาขบูชาโลกได้รับการรับรองจากสหประชาชาติให้เป็นองค์กรที่ปรึกษาพิเศษของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ

พ.ศ. ๒๕๕๖ มหาวิทยาลัยประกาศตั้งส่วนงานระดับคณะเพื่อดำเนินกิจการนานาชาติ ๓ ส่วนงาน คือ วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ ศูนย์อาเซียนศึกษา วิทยาลัยพระธรรมทูต

พ.ศ. ๒๕๖๐ วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติย้ายเข้าสู่อาคารเรียนหลังแรกที่สร้างเสร็จพร้อมกับอาคารหอพักนานาชาติ ขณะนี้กำลังดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนและหอพักหลังต่อไปพร้อมกับดำเนินการก่อสร้างอาคารหอสมุดรูปทรงเจดีย์

พ.ศ. ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์เผยแพร่พระไตรปิฎกฉบับสากล (CBT) ที่รวมแก่นพระไตรปิฎกเถรวาท มหายานและวัชรยานมาไว้ในเล่มเดียวกันเป็นครั้งแรกในโลก โดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยเป็นประธานบรรณาธิการ (Chief Editor)

นับได้ว่า ในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เตรียมความพร้อมที่จะก้าวสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติไว้ในระดับหนึ่ง สิ่งที่ต้องแสวงหาเพิ่มเติม คือ นวัตกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเป็น มจร ๔.๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องสร้างนวัตกรรมใน ๔ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. นวัตกรรมด้านผลผลิต เช่น การนำเอาองค์ความรู้ในอภิธรรมปิฎกและวิธีปฏิบัติกรรมฐานมาบูรณาการเข้ากับจิตวิทยาตะวันตกจนเกิดสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

๒. นวัตกรรมด้านการบริการ เกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งวิทยุ โทรศัพท์ และสื่อออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอนและการเผยแพร่ธรรม

๓. นวัตกรรมด้านกระบวนการ คือการแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อลดขั้นตอนในการผลิต เช่น วิธีการสอนภาษาอังกฤษเกมหาปริศนาโดยเทียบเคียงกับภาษาบาลี

๔. นวัตกรรมด้านการบริหาร เช่น การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการจนได้ผลจริง

กล่าวโดยสรุป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในยุคมหาวิทยาลัยนานาชาติ หรือ มจร ๔.๐ นอกจากจะมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อการพัฒนาต่อไปแล้ว ยังจะต้องมีความพร้อมในเรื่องภาษาอังกฤษให้แก่อาจารย์ นิสิต และประชาชนทั่วไป การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารอย่างเหมาะสม และนวัตกรรมทั้งสี่ด้านดังกล่าวมา

ภาพที่ ๔.๒ <http://www.mcu.ac.th/site/> เว็บไซต์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่มนุษย์สามารถรับรู้ เรียนรู้ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อองค์กรและบุคลากรในองค์กรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ องค์กรต่าง ๆ จึงต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรให้สามารถดำเนินต่อไปได้และเกิดความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความเป็นผู้นำที่ก้าวนำองค์กรอื่น ๆ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ท่ามกลางสภาวะการณ์เช่นนี้ผู้บริหารองค์กรที่ชาญฉลาดและมีภาวะผู้นำจะต้องหันมาให้ความสำคัญกับการสื่อสารองค์กรเพื่อการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดนิ่ง ซึ่งในบรรดากลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ผู้บริหารจะต้องนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น “การสื่อสาร” กล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญที่สุด เพราะการสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่การรับรู้ เรียนรู้ ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันของบุคลากรทั่วทั้งองค์กรตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับปฏิบัติการ ทำให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ร่วมกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องนำมาใช้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานขององค์กรทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบการบริหาร ทัศนคติ และค่านิยม รวมทั้งวัฒนธรรมของบุคลากรใน

องค์กรจึงจะทำให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ “กลยุทธ์การสื่อสาร” จึงเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่องค์กร^๕

การสื่อสารเป็นหัวใจของการทำความเข้าใจระหว่างกันของมนุษย์ในสังคม มนุษย์จะทำความเข้าใจกันได้ต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อให้ข้อมูล ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อีกทั้งการสื่อสารยังช่วยให้มนุษย์พัฒนาปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด การสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการส่งและรับสัญลักษณ์ที่ก่อให้เกิดความหมายขึ้นในใจของผู้เกี่ยวข้อง โดยบุคคลเหล่านั้นมีประสบการณ์อย่างเดียวกัน^๖ การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการรับรู้ หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน^๗ การติดต่อสื่อสารจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสามารถส่งผลต่อความหมายและผู้รับเกิดความเข้าใจถูกต้อง การสื่อสารอาจมีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และเป็นเครือข่ายองค์กรหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าการติดต่อสื่อสารขององค์กร การสื่อสารเป็นการส่งมอบสารสนเทศและส่งมีความหมายต่าง ๆ จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง โดยการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน หรือเป็นการแลกเปลี่ยนสารสนเทศและการส่งมอบสิ่งที่มีความสำคัญต่าง ๆ^๘

การสื่อสาร เป็นการติดต่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ การถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายในเป้าหมายการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ประชาชนทั่วไป รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ^๙ กระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคลากรท่านหนึ่งไปยังอีกท่านหนึ่งโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ จนเกิดการเรียนรู้การสื่อสารการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้

^๕ สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรวิทย์, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระมหาชำนาญ มหาชาโน,ดร. ผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

การสื่อสารองค์กรมหาวิทยาลัยมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ระบบช่องทางที่มีการรับยอมรับในทางปฏิบัติตามระเบียบงานสารบรรณคือการส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรซึ่งเชื่อมโยงองค์กรภายใน สำหรับภายนอกมีการจัดทำเป็นกระดาษ การนำส่งต้นฉบับจะส่งทางระบบออนไลน์ ทางอีเมล รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน^{๑๑}

การสื่อสารภายในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในมหาวิทยาลัยให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒}

การสื่อสารจึงเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญต่อองค์กรในการบริหารที่จะทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อไปและช่วยในการประสานงานของหน่วยงาน ในแง่ของการบริหารองค์กรการสื่อสารทำให้เกิดความหมาย ทำให้คนคาดคะเนความคิดซึ่งกันและกันได้และทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในฐานที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานขององค์กร การสื่อสารนำไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนางาน การควบคุมและประสานงาน ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรอาจพิจารณาในฐานที่เป็นระบบรวม คือ การใช้การสื่อสารติดตามรายงานและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งการติดต่อกับองค์กรอื่น ๆ ในฐานที่เป็นระบบย่อยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงาน และการสร้างความพอใจ ในฐานที่เป็นระบบเฉพาะบุคคลอาจพิจารณาการสื่อสารในแง่ของพฤติกรรมทางการสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ เช่น การร่วมประชุม การเขียนคู่มือ การร่างจดหมาย การทำสัญญา การพูดคุยในกลุ่มคนที่ทำงานด้วยกัน และการโต้แย้ง เป็นต้น^{๑๓}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ กันตามลักษณะของงาน แต่ก็มีลักษณะร่วมกัน คือ มีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์ มีการแบ่งงานกันทำ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและจำเป็นต้องรู้ข้อมูล การสื่อสารในองค์กรจึงต้องกระทำเพื่อหาข้อมูลที่จะสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ โดยต้องเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร และใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในองค์กรและกับบุคคลและสถาบันอื่น

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรุจ, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสุพัสรินทร์ ขาวช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ชำนาญการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

ที่อยู่นอกองค์กรด้วย ดังนั้น การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้หน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรดำเนินการต่อเนื่องกันและเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กร^{๑๔}

การสื่อสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยเพื่อให้เกิดความรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร^{๑๕}

ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การสื่อสารเป็นเส้นใยเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กรทำให้สมาชิกในองค์กรสามารถปฏิบัติงานที่มีพื้นฐานการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันทั้งระดับการบังคับบัญชาและรูปแบบการทำงาน การสื่อสารที่ดีนำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขันกับสมาชิกภายในองค์กรและการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการสื่อสารองค์กรมีขั้นตอนการสื่อสาร^{๑๖}

วัฒนธรรมองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีวัฒนธรรมการสื่อสารบนพื้นฐานการปรับตัวจากองค์กรของพระสงฆ์ วัฒนธรรมการปฏิบัติงานมีลักษณะของการยืดหยุ่นและยึดถือข้อบังคับกับข้อปฏิบัติของพระสงฆ์นำไปสู่การสื่อสารขององค์กร การปรับตัวของการสืบสานวัฒนธรรมจึงมีทั้งทางตรงและทางอ้อม องค์กรทำการสื่อสารแบบทางตรง เป็นลักษณะของการสื่อสารในเชิงเอกสารนำไปสู่การปฏิบัติกรร่วมกันของสมาชิกในองค์กร แต่วัฒนธรรมที่เป็นบรรทัดฐานเชิงทัศนคติที่มีการปรับตัวอาศัยคำชี้แนะ คำแนะนำจากผู้บริหารหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทำให้เกิดการปรับตัวการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากหลักการเดิม ๆ มหาวิทยาลัยมีบุคลากรทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ คุณลักษณะวัฒนธรรมองค์กร เป็นวิถีชีวิตบุคลากรยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา กลายเป็นนิสัยและความเคยชิน และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประเพณีปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งภาษา แนวปฏิบัติต่าง ๆ ก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมองค์กร^{๑๗}

มหาวิทยาลัยมีแนวคิดปลูกฝังค่านิยมขยายแนวคิดความเป็นเลิศขององค์กรสู่นานาชาติ โดยจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรองรับภารกิจการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ จัดตั้งวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ จัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ จัดสมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก ร่วมกันองค์กรพระพุทธศาสนาทั่วโลกได้ร่วมกันลงนามจัดตั้งสมาคมสภา

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรวิทย์, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

สากลวันวิสาขบูชาโลกขึ้น เพื่อกระตุ้นให้องค์กรพระพุทธศาสนาได้ร่วมกันเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ในฐานะวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า และดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกสาร และความสามัคคีของกลุ่มชาวพุทธทั่วโลก โดยให้มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้นำต้นแบบในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรสู่ความเป็นเลิศ พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. (ประยูร ธรรมจิตโต) ประธานสมาคมสภาสากลวันวิสาขบูชาโลก และ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดตั้งสถาบันภาษา มีการพัฒนาบุคลากรเพื่อสื่อสารกับองค์กรภายนอกในระดับนานาชาติ ปลุกฝังค่านิยมและกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานในเชิงนโยบายต่อการพัฒนาสถาบันภาษาเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติ รองรับการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ซึ่งปัจจุบันประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลกของไทยต่างๆ ให้ความสนใจส่งบุคลากรเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น^{๑๘}

มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษา เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียนนั้น ถือเป็นยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้ ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๖ มหาวิทยาลัยจึงได้จัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษา ให้มีสถานะเทียบเท่ากับคณะ (ศูนย์อาเซียนศึกษา วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ และวิทยาลัยพระธรรมทูต) เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยให้ศูนย์อาเซียนศึกษา มีภารกิจเกี่ยวกับการบริหารงาน การวางแผนงาน การพัฒนาเครือข่าย การศึกษาวิจัย การจัดระบบสารสนเทศ และการให้บริการวิชาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการงานอาเซียน คอยประสานความร่วมมือกับส่วนงานของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่น ๆ ในประชาคมอาเซียน แบ่งการบริหารงานออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนงานบริหาร และส่วนวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการ^{๑๙}

จัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูต^{๒๐} วิทยาลัยพระธรรมทูตมีพัฒนาการมาจากโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยสมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) กรรมการมหาเถรสมาคม ได้เป็นกรรมการอำนวยการฝึกอบรม โดยมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันในการดำเนินงานคือ เพื่อฝึกอบรมพระธรรมทูตให้มีความรู้ความสามารถ จริยวัตรอันงดงาม และความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น เพื่อเตรียมพระธรรมทูต ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมส่งไปต่างประเทศ เพื่อสนองงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย

มหาวิทยาลัยจัดการประชุมในระดับนานาชาติอย่างต่อเนื่อง การประชุมเพื่อเสริมสร้างสันติภาพโลก การจัดประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ร่วมมือกับคณะสงฆ์เนกขัมมคัมภีร์ ประเทศญี่ปุ่น จัดประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แห่งโลก ครั้งที่ ๒ ณ หอประชุมพุทธ

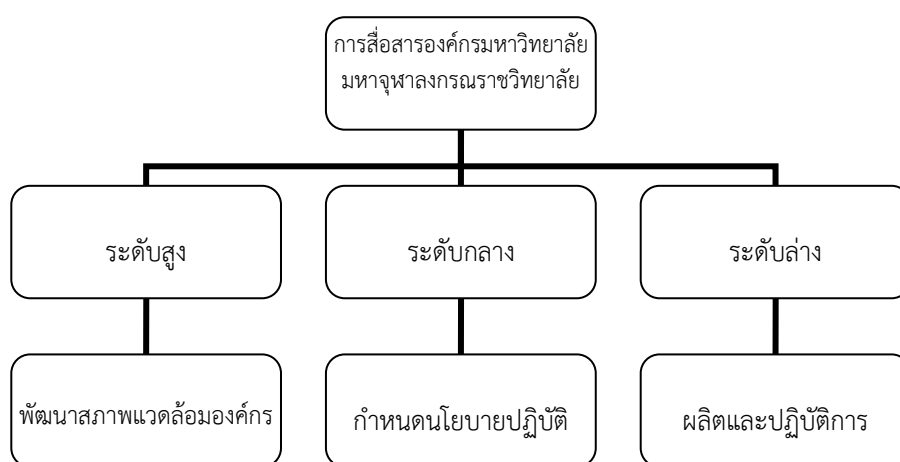
^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

มณฑล จังหวัดนครปฐม การประชุมครั้งนี้เน้นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวพุทธทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเผยแผ่ศาสนา

ระดับการและเป้าหมายการสื่อสารองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย องค์กรแบ่งระดับของการสื่อสารออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับสูงซึ่งสนใจในเรื่องการสื่อสารด้านการพัฒนา วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และจัดทำกลยุทธ์ขององค์กร ระดับกลางจะเกี่ยวข้องกับการสื่อสารการดำเนินงานนโยบายและคำสั่งของฝ่ายบริหารระดับสูงไปปฏิบัติ และระดับล่างจะสื่อสารด้านการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการผลิตและการบริการขององค์กร ดังนั้น การที่องค์กรมีระดับและเป้าหมายขององค์กรที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องใช้การสื่อสารที่แตกต่างกัน

แผนภาพที่ ๔.๒ ระดับของการสื่อสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งกองสื่อสารองค์กรขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสื่อสาร ทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์งานของมหาวิทยาลัยแก่บุคลากรมหาวิทยาลัยและบุคคลภายนอก โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มีดังนี้^{๒๑}

นอกจากนี้ยังจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแผ่ธรรมขึ้น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของมหาวิทยาลัย คณะสงฆ์ วัด สถานศึกษาและองค์กรทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เพื่อให้การศึกษาในเรื่องพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติและนานาชาติ และเพื่อเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ ความสามัคคีและการอยู่

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรวิทย์, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

ร่วมกันอย่างสันติสุขและสร้างสรรค์ plugged สำนึกให้คนในชาติมีความรัก เกิดความห่วงใยในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้นมา^{๒๒}

ขนาดขององค์กรกับการสื่อสารภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลางเป็นศูนย์รวมในการสื่อสารขององค์กรซึ่งมีขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ที่ตำบลไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คอยควบคุมการดำเนินงานต่าง ๆ โดยมีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน เป็นองค์กรย่อยของมหาวิทยาลัย องค์กรย่อยแบ่งอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ อนึ่งขนาดองค์กรมีผลโดยตรงต่อการสื่อสาร องค์กรที่มีขนาดเล็ก ผู้บริหารสามารถสื่อสารได้โดยตรง เนื่องจากการติดต่อระหว่างสมาชิกกันได้ง่าย ห้องทำงานของสมาชิกส่วนมากอยู่ติดกัน การสั่งการสามารถออกคำสั่งด้วยวาจาก็เกิดการปฏิบัติตาม องค์กรที่มีขนาดเล็กส่วนมากใช้วิธีการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการก่อนให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินงาน ผู้ส่งและผู้รับข้อมูลข่าวสารสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ แต่เมื่อองค์กรเจริญเติบโตขึ้นเป็นองค์กรขนาดใหญ่ระดับวิทยาเขต และผู้บริหารมีความต้องการข้อมูลข่าวสารในการบริหารและการตัดสินใจมากขึ้น จำเป็นต้องใช้ช่องทางการสื่อสารอย่างเป็นทางการ เนื่องจากผู้บริหารมีภาระหน้าที่มาก จึงต้องใช้กฎเกณฑ์ นโยบาย และระเบียบปฏิบัติเป็นเครื่องมือของการติดต่อสื่อสารอย่างเป็นทางการ การใช้หนังสือบันทึกข้อความ คำสั่งแต่งตั้งแจ้งไปยังผู้รับสารซึ่งเป็นสมาชิกในองค์กร

ความต้องการเป็นอิสระของการสื่อสารของมหาวิทยาลัย ผู้บริหารตั้งแต่ระดับสูงจนถึงเจ้าหน้าที่ระดับล่างสามารถแสดงความคิดเห็นบนพื้นฐานของระเบียบที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัย ผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรล้วนมีความต้องการส่วนบุคคลที่จะสื่อสารกับสมาชิกคนอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตน เช่น ความเจริญก้าวหน้า และความต้องการเป็นอิสระ เป็นต้น โดยอาศัยการสื่อสาร เป็นอาจารย์ เป็นเจ้าหน้าที่ หากสื่อสารกับคนอื่นไม่ได้ ทำงานร่วมกับคนอื่นไม่ได้จะหวังอะไรกับความเจริญก้าวหน้า ความเจริญก้าวหน้าเกิดจากผลงานที่ปฏิบัติงานร่วมกันประสานกัน บนพื้นฐานความเข้าใจ ความร่วมมือร่วมมือของสมาชิกในองค์กร ความเจริญก้าวหน้าก็จะมาสู่องค์กรและสมาชิกในองค์กร^{๒๓}

คุณภาพของชีวิตในงาน บุคลากรทุกคนในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีคุณภาพของชีวิตในงาน มีหลายแนวทางที่นำมาใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพของชีวิตในงาน เช่น สิ่งย้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของตน การปฏิบัติงานที่มีโอกาสสื่อสารกับผู้อื่น และการส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น การสื่อสารถูกนำมาใช้ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน การทำงานร่วมกันอาจเกิดข้อผิดพลาดความไม่เข้าใจ ข้อขัดแย้งของสมาชิกในองค์กรส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การสื่อสารไปยังผู้บังคับบัญชาระดับสูงช่วยให้เกิดการปรับความเข้าใจ ลดข้อขัดแย้ง แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ อีกทั้งการทำงานหากพบปัญหาต้องการ

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาชำนาญ มหาชาโน,ดร. ผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

การสนับสนุนจากส่วนต่าง ๆ ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมั่นคงในการทำงาน การสื่อสารถูกนำมาใช้แสดงความต้องการของกันและกันให้สมาชิกในองค์กรได้รับทราบ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตอาศัยกิจกรรมการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในองค์กร การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ซึ่งต้องสื่อสาร การนำเสนอข้อมูลให้สมาชิกได้เข้าใจ อีกทั้ง ผู้รับสารต้องเปิดใจรับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนสมาชิก มีผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิด แนวปฏิบัตินำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี

นอกจากนี้ การบริหารจัดการภายในองค์กรจำเป็นจะต้องมีการสื่อสารด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ลักษณะขององค์กร วัฒนธรรมขององค์กร ระดับและเป้าหมายขององค์กร ขนาดขององค์กร ความต้องการเป็นอิสระของบุคลากร และคุณภาพของชีวิตในการทำงานของบุคลากร ดังนั้น ผู้บริหารในฐานะ ผู้นำขององค์กรและเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารภายในองค์กร จำเป็นจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาเพื่อให้การสื่อสารภายในองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทขององค์กร และนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้เป็นผลสำเร็จ

การสื่อสารในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารประกอบด้วย ขั้นตอนส่งสาร เป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารนำความประสงค์ของตนเองหรือองค์กรส่งไปยังผู้รับสารเพื่อให้เข้ามามีส่วนในการปฏิบัติงาน หรือเข้ามามีส่วนในการดำเนินการต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้บริหาร อีกทั้งผู้ใต้บังคับบัญชามีการส่งข่าวสารความต้องการของตนเองสะท้อนไปยังผู้รับสารที่เป็นผู้บริหารระดับสูงกว่าตนเอง เพื่อให้การสนับสนุนและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น ขั้นตอนรับสาร เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร มาเพื่อปฏิบัติ เพื่อให้การสนับสนุนตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร หรือองค์กรที่แจ้งความประสงค์มายังผู้รับสาร ผู้รับสารสามารถสั่งการและปฏิบัติการตามผู้ส่งสารแจ้งความประสงค์มา ขั้นตอนการใช้ช่องทางการสื่อสารเป็นการดำเนินงานตามขั้นตอน ระเบียบปฏิบัติด้านงานสารบรรณและแนวทางทางวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดการสื่อสารกันและกัน เช่น การใช้ระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ในการสื่อสารในองค์กร เป็นต้น ขั้นตอนการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ภายในองค์กร เป็นการสัญลักษณ์ที่ระบุแหล่งที่มาของสารและผู้รับสารผ่านการใช้สัญลักษณ์ ที่ประกาศให้สมาชิกได้รับรู้

มหาวิทยาลัยมีเส้นทางการสื่อสาร เช่น การสื่อสารจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง เป็นการสื่อสารจากผู้บังคับบัญชาตามโครงสร้างขององค์กร การสื่อสารลักษณะนี้จะเป็นไปตามสายการบังคับบัญชา เช่น จากอธิการบดีลงมาที่รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการส่วน ลงมาถึงคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ลดหลั่น กันตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยผู้บริหารจะพิจารณาข้อมูลข่าวสารก่อนที่จะส่ง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารจากเบื้องล่างขึ้นสู่เบื้องบน ซึ่งเป็นการสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาตามโครงสร้างขององค์กร การสื่อสารลักษณะนี้จะเป็นไปตามสายการบังคับบัญชา เช่น คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้ช่วยอธิการบดี รองอธิการบดี และ

บนสุดเป็นอธิการบดี มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการรับรู้สารที่ส่งมาตามลำดับชั้น และสารที่ได้รับนำไปสู่การกำหนดแนวปฏิบัติที่สนองตอบความต้องการระดับล่างตามโครงสร้างองค์กร และการสื่อสารจากเบื้องล่างขึ้นสู่เบื้องบน จะสำเร็จได้หรือไม่นั้น บุคลากรต้องให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจของผู้บริหารและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้บริหารต้องรู้ว่าเมื่อไรที่บุคลากรพร้อมที่จะรับข้อมูลข่าวสาร และยอมรับสิ่งที่ฝ่ายบริหารได้บอกกล่าวมามากน้อยเพียงใด ผู้บริหารต้องรู้ถึงสิ่งที่รบกวนบุคลากรที่อยู่ใกล้ชิดกับการปฏิบัติงานจริง ๆ และทำให้รู้ว่าบุคลากรเข้าใจความหมายของข้อมูลข่าวสารได้มากน้อยเพียงใด และการทำให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการให้บุคลากรมีโอกาสดำเนินการ และให้ข้อเสนอแนะทางด้านการดำเนินงานขององค์กรอื่นจะช่วยให้บุคลากรแก้ปัญหาการทำงานของเขาได้ เป็นต้น

การสื่อสารตามแนวนอน เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารระหว่างเพื่อนร่วมงานในหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งอยู่ในระดับอำนาจหน้าที่เดียวกันภายในองค์กรและมีผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน เป็นการประสานงานและการมอบหมายงาน เช่น เจ้าหน้าที่ของแผนกฝึกอบรมและพัฒนาต้องการจัดฝึกอบรมให้บุคลากรของหน่วยงาน ซึ่งพวกเขาจะต้องพบกันเพื่อประสานงานว่าใครจะต้องทำอะไร การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม ความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว การสื่อสารในระดับเดียวกันจึงมีความสำคัญ เช่น ในการจัดฝึกอบรมหรือการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ สมาชิกของแต่ละแผนกอาจจะต้องส่งข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและสิ่งที่พวกเขาจะต้องทำร่วมกัน การแก้ปัญหา บุคลากรอาจจะได้รับมอบหมายงานให้ทำร่วมกันในหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารตามแนวนอนเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างของหน่วยงาน การสร้างความเข้าใจร่วมกัน เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น องค์กรจะต้องร่วมกันสร้างความเข้าใจถึงสิ่งที่ควรเปลี่ยนแปลงร่วมกัน การประชุมและสนทนาระหว่างบุคลากรระดับเดียวกัน และภายในหน่วยงานเดียวกันเป็นสิ่งสำคัญต่อการบรรลุความเข้าใจร่วมกัน

การสื่อสารข้ามสายงาน บุคลากรอาจจะต้องส่งข้อมูลข่าวสารให้กับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้บังคับบัญชาของเขาเอง เช่น แผนกวิจัย แผนกบัญชี แผนกบุคคล ซึ่งจะต้องรวบรวมข้อมูล รายงาน เตรียมแผนงาน ประสานกิจกรรม และให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารในทุกส่วนขององค์กรในลักษณะข้ามสายงานซึ่งพวกเขาไม่มีอำนาจตามสายงานที่จะสั่งการกับบุคคลที่ต้องสื่อสารด้วย เพียงแต่เขาต้องใช้การขายความคิดของเขาเท่านั้น การสื่อสารข้ามสายงานจะเป็นกรณีเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และถือว่าเป็นความรับผิดชอบของพวกเขาที่จะแสดงผลงานให้ไปเกิดขึ้นกับแผนกอื่น ๆ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอาจจะมีการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิดกับผู้บริหารระดับสูงอยู่เสมอซึ่งส่งผลให้มีอำนาจในการทำงานมากขึ้น การสื่อสารข้ามสายงานมีความเหมาะสมและจำเป็นอย่างมากต่อบุคลากรระดับล่างเพราะช่วยประหยัดเวลา

การสื่อสารภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสื่อสารที่เป็นทางการ และการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ โดยมีหลักการที่จะทำให้การสื่อสารทั้งสองลักษณะนี้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

การสื่อสารที่เป็นทางการ เป็นช่องทางการสื่อสารที่ให้อย่างชัดเจนและแน่นอน อำนาจหน้าที่ปรากฏอยู่ในช่องทางของการสื่อสารอย่างเป็นทางการ เส้นทางของการสื่อสาร ต้องสั้นและตรง ประเด็น ศูนย์กลางของการสื่อสาร ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ หัวหน้างาน เป็นต้น

การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เป็นการตอบสนองความต้องการและความรู้สึกของปัจเจกบุคคลในเรื่องของการรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเคารพตนเอง และการตัดสินใจเลือกที่เป็นอิสระ ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในองค์กร

การใช้กลยุทธ์การสื่อสารในองค์กรเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานนั้น ผู้บริหารจะต้องใช้การสื่อสารทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับสิ่งที่จะสื่อสารและบุคคลที่จะสื่อสาร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการสื่อสารตามที่ต้องการได้อย่างแท้จริง

๔.๑.๑.๒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาพที่ ๔.๔ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น

ครั้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงรับอุปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงประจำปี แม้ในบัดนี้ มหามกุฏราชวิทยาลัยก็ยังอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าวแล้วนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งพระวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการของ มหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร
๒. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ
๓. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัดอุปประสงค์ เหล่านั้นได้รับผล เป็นที่น่าพอใจตลอดมา^{๒๒}

เพื่อที่จะให้พระวัดอุปประสงค์นั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ในฐานะที่ทรงเป็นนายกสภา กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยพระเถรานุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัย พระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยนามว่า “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีจุดหมาย เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการค้นคว้าโต้ตอบหรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรดงพระพุทธานุสาและเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย เพื่อความเจริญก้าวหน้าและคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้ ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาแห่งนี้ได้เริ่มเปิดให้การอบรมศึกษา แก่ภิกษุสามเณร ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๘๘ จนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ กำหนดให้เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นนิติบุคคล กำหนดสถานภาพและวัตถุประสงค์ (ตามมาตรา ๖) ไว้ ดังนี้ “ให้เป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษ วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนา แก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม”

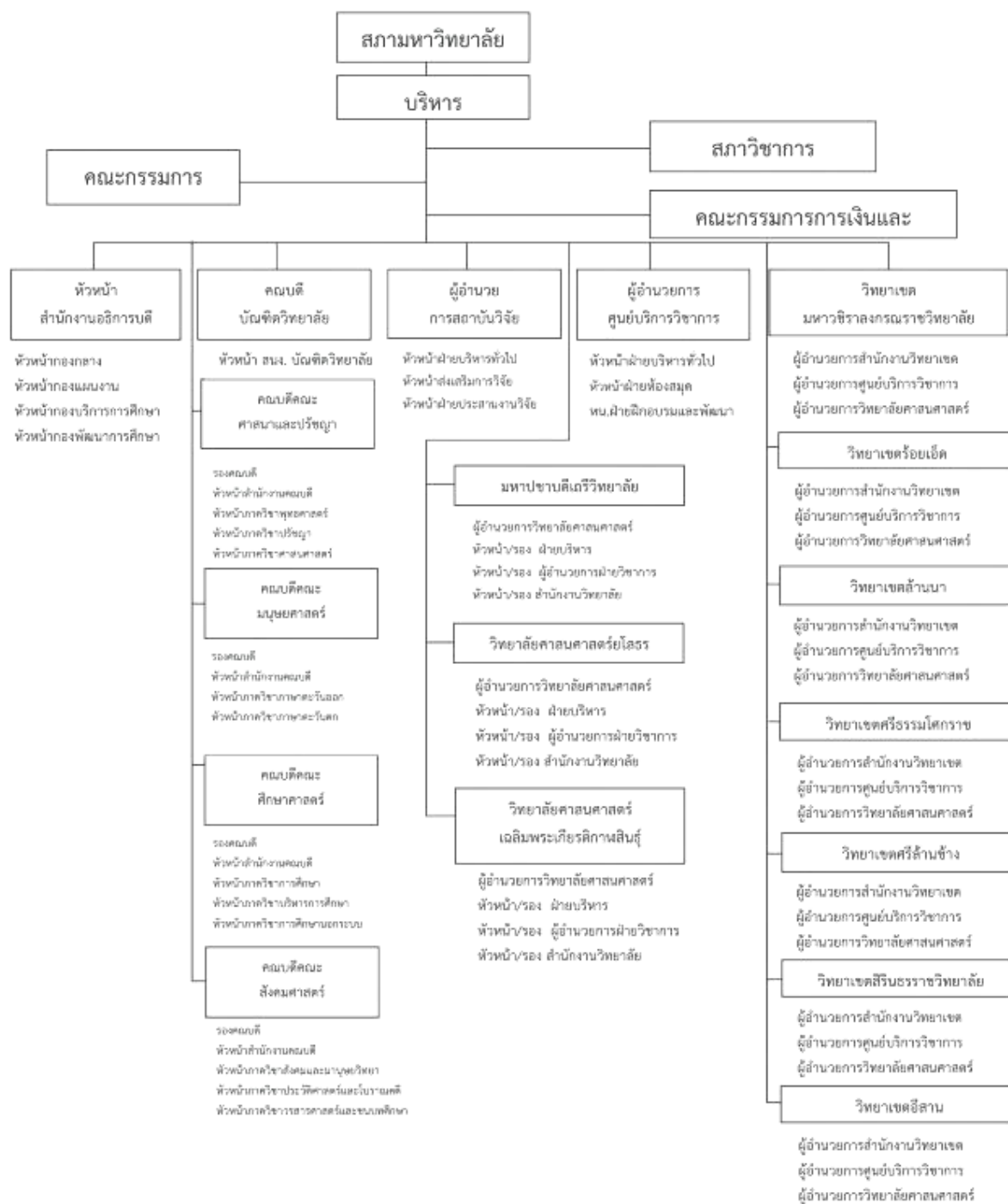
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการ วิชาการแก่ชุมชน และงานงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงรับมหามกุฏราชวิทยาลัยอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งวัดอุปประสงค์ เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น คือ เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติ

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญูสร, ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

ภูมิและของต่างประเทศ และเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา^{๒๓} เมื่อกิจการของมหาวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกรัฐมนตรี มหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมด้วยพระเถระนุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยนามว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า โต้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสม เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้เริ่มเปิดให้การอบรมศึกษาแก่ภิกษุสามเณร ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๙ จนถึงปัจจุบัน

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

โครงสร้างการบริหารงานมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย(ส่วนกลาง)

แผนภาพที่ ๔.๓ โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) เป็นมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่พึงตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา และด้วยตระหนักในภาระกิจการปลูกฝังหลักศีลธรรมและจริยธรรม และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน จึงร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมและนิทรรศการงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก เป็นประจำทุกปี^{๒๔}

ภาพที่ ๔.๕ การสื่อสารทางป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้านศาสนาซึ่งเน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านความรู้และความประพฤติ ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ สำหรับค่าหน่วยกิตและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ สำหรับนักศึกษาที่ได้เข้ามาศึกษาต่อเมื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยทั่วไปแล้วจะถูกกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ ซึ่งเป็นโอกาสดีให้นักศึกษาที่ขาดโอกาสในการเข้าศึกษาต่อเนื่องจากปัญหาด้านการเงิน สามารถเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ ป.ธ. ๙, คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๓ เมษายน ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๔.๖ พระเทพบัณฑิต อธิการบดี มจร กล่าวปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “มจร กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ณ โรงแรมรามาร์คเดนท์ กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญในด้านการสื่อสารในเรื่องของการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และทุกระดับชนชั้น ทั้งในและนอกสถาบันโดยเน้นประชาชนภายนอกเป็นส่วนใหญ่ มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และส่งพระภิกษุสงฆ์ไปสอนธรรมะแก่ประชาชนตามสถานที่ต่าง ๆ มีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์^{๒๕}

ภาพที่ ๔.๗ พระเมธาวิสัยรณ, ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ บรรยายเรื่อง “หัวใจพุทธศาสนา” เนื่องในวันมาฆบูชา ณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเมธาวิสัยรณ, ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๔.๘ กิจกรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จัดโครงการอบรมประชาชน จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี โดยร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนจัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ตามโอกาสต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแพร่ธรรมของมหาวิทยาลัย โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น^{๒๖}

พระไตรปิฎกและอรรถกถา ๕๑ เล่ม
ภาษาไทย จ.มหามกุฏราชวิทยาลัย

แผนภาพที่ ๔.๙ การสื่อสารทางสื่อสิ่งพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนาออกจำหน่าย หรือแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพละคร ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมะออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำ ในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ทั้งภายในมหาวิทยาลัย และนอกสถานที่ นอกจากนี้ยังมีการให้คำปรึกษาผู้ที่ต้องการทราบรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยทางโทรศัพท์ อีกด้วย

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แหวนทอง บุญคำ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการสังคม มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๔.๑๐ <http://www.mbu.ac.th/> เว็บไซต์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การสื่อสารภายในองค์กรของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะโครงสร้างการบริหารงาน และกฎระเบียบต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมีความยืดหยุ่นไม่ซ้ำซ้อน มีความเป็นสากล ให้เน้นการกระจายอำนาจการบริหารงานแก่วิทยาเขตต่าง ๆ โดยให้ผู้บริหารและคณะกรรมการแต่ละวิทยาเขต มีอำนาจและอิสระในการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารมีความคล่องตัว โดยในส่วนของระบบการทำงาน ผู้บริหารจัดระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีการพัฒนาระบบการประสานงานและการติดตามงานระหว่างหน่วยงาน ทั้งภายในและภายนอกให้มีความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีการพัฒนาระบบแผนงานและกลยุทธ์ขององค์กร โดยผู้บริหารจะมีการสร้างเครือข่ายทางวิชาการของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เน้นการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเชิงรุกทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งมีการปรับปรุงกระบวนการบริหารงานใหม่โดยให้มีระบบแผนงาน แผนพัฒนา เป้าหมาย กลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน ซึ่งการที่ระบบแผนงานดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย มีการพัฒนาระบบบุคคลในองค์กรให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง มีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับบุคลากรได้มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ และเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจน มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมขององค์กรและมีความผูกพันต่อองค์กร

๒๗

นอกจากนี้ระบบทักษะการทำงานของบุคลากรจะพัฒนาทักษะความถนัดที่โดดเด่นของบุคลากร โดยจัดอบรมเสริมสร้างศักยภาพให้มีความชำนาญและความสามารถในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งและหน้าที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการพัฒนาระบบทักษะการทำงานของบุคลากรให้มีความ

^{๒๗} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แหวนทอง บุญคำ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๑.

รวดเร็วเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในสถานการณ์ปัจจุบัน มีการพัฒนาระบบรูปแบบการบริหาร โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทุกระดับ มีการประสานงานระหว่างส่วนกลางและวิทยาเขตอย่างชัดเจน มีการปรับประยุกต์หลักธรรมาภิบาลและรูปแบบการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์มาใช้ในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป้าหมายของมหาวิทยาลัย คือการสร้างองค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นจุดเด่นของมหาวิทยาลัยที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านศีลธรรม และเป็นผู้นำทางปัญญาให้กับสังคมไทยและสังคมนานาชาติ

มหาวิทยาลัยเน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีการกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน^{๒๘}

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ เพราะได้เน้นหลักธรรมคำสอนทางด้านพระพุทธศาสนามาสอดแทรกไว้ในหลักสูตรและการเรียนการสอนทุกระดับ จึงสามารถผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีองค์ความรู้ทั้งทางด้านศาสนาและวิชาการอื่น ๆ^{๒๙}

การดำเนินงานได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบสังคมและนโยบายในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องปรับเปลี่ยนทั้งกระบวนการเรียน การสอน เป้าหมายและวิธีการสอน รวมทั้งต้องมุ่งเน้นการสร้างนิสัยใฝ่รู้การเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถก้าวทันกับการขยายตัวขององค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ควบคู่กับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ โดยเน้นนวัตกรรมการจัดการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของสังคม ด้วยการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในอนาคตควรตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความต้องการกำลังคนเพื่อการพัฒนาประเทศ และความต้องการองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการแข่งขันบนเวทีโลก

ในด้านการบริหารการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัย ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างของมหาวิทยาลัยใหม่ ให้มีลักษณะที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารให้เป็นไปตามรูปแบบสากลทั่วไป และปรับปรุงโครงสร้างการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การบริหารของวิทยาเขตมี

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสถียร วิพรหมหา, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ธวัชชัย หอมทวนลม, หัวหน้าวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๑.

ความเป็นเอกภาพ อำนาจในการบริหารชัดเจน มีการกระจายอำนาจสู่วิทยาเขต และมีอิสระในการบริหารและจัดการศึกษาวิทยาเขตด้วยตนเอง มีการพัฒนาระบบโครงสร้างการบริหารให้มีความเป็นอิสระสามารถปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งการที่สถาบันอุดมศึกษาจะสามารถดำเนินภารกิจตามบทบาทและหน้าที่ให้บรรลุได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีความคล่องตัวในการดำเนินงานทั้งด้านการบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณและบุคลากร และมีเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อสามารถคิดค้น แสวงหาความรู้ สร้างสรรค์นวัตกรรม และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการให้กับประเทศ และสามารถที่จะแข่งขันกับนานาชาติได้ ปัจจุบันสภาพสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเทคโนโลยีข่าวสาร เป็นสังคมที่มุ่งเน้นการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และเป็นสังคมที่ไร้พรมแดนแห่งการเรียนรู้ ทำให้การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะต้องเน้นความเป็นอิสระในการบริหารให้มีความคล่องตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ด้านระบบการทำงานของมหาวิทยาลัย บุคลากรของมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานของมหาวิทยาลัย และให้ความร่วมมือในการทำงานฝ่ายผู้บริหารกับบุคลากรฝ่ายปฏิบัติ มีการบูรณาการในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก ทำให้การปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายมีประสิทธิภาพ สามารถปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคลากรได้ นอกจากนี้ยังมีการหมุนเวียนภาระงานหรือเปลี่ยนแปลงแนวคิดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จึงทำให้บุคลากรมีระบบในการทำงาน มีประสบการณ์ในการทำงานที่ตรงสาย หรือทำงานตรงกับความรู้ ความสามารถ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลภายใน เนื่องจากการมีบุคลากรที่มีความรู้ ทักษะความคิดสร้างสรรค์ และแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลดีต่อความสำเร็จขององค์กร ทรัพยากรมนุษย์นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้น ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ องค์กรมีการฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรบุคคล เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะสูงสุดของบุคลากรอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จขององค์กร

การดำเนินการของมหาวิทยาลัยเพื่อให้เป็นไปตามปณิธานที่ตั้งไว้ ต้องใช้ระบบการวางแผน และการดำเนินการที่เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการที่ดี โดยเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อมุ่งไปสู่อนาคตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความเห็นร่วมและเห็นพ้องของประชาคม การจัดระบบงานที่กำหนดหน้าที่งานชัดเจน ควบคุมกำกับกระบวนการตัดสินใจให้รับรู้ตรงกัน มีระบบฝึกอบรมและพัฒนาเป็นขั้นตอน มีระบบการประเมินผลและบริหารจัดการที่อาศัยข้อมูลอย่างเป็นระบบ ประเมินตรงตามวัตถุประสงค์ เชื่อถือได้ เปิดเผย โปร่งใส และมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการปฏิบัติของตน^{๓๐}

ในด้านระบบแผนงานและกลยุทธ์ขององค์กร มหาวิทยาลัยมีระบบแผนงานและกลยุทธ์ขององค์กรที่สอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย มีความพร้อมเพื่อรับกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการ

^{๓๐} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ธวัชชัย หอมทวนลม, หัวหน้าวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๑.

ดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดทิศทางขององค์กร และช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ อีกทั้งการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงนั้น จะทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดวัตถุประสงค์และทิศทางการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ และนโยบายของสถาบันไว้อย่างชัดเจน เป็นการสร้างความเข้าใจให้บุคคลเห็นความสำคัญและร่วมมือในการจัดทำแผนขององค์กร รวมทั้งทำให้บุคลากรเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผน เพื่อพัฒนาองค์กรในระยะยาวเพื่อชื่อเสียงที่มั่นคงและยั่งยืน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการพัฒนาระบบแผนงาน กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้างหลักสูตร งานประชาสัมพันธ์ และแนวทางการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และกระแสสังคมที่มุ่งสู่อุดมศึกษาอันเปิดกว้าง อีกทั้งเตรียมความพร้อมและพัฒนาบุคลากรที่อยู่ภายในองค์กรได้^{๓๑}

มหาวิทยาลัยมีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่เป็นกระบวนการมุ่งเน้นกลยุทธ์การบริหารงานภาครัฐสมัยใหม่ ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปราชการ เนื่องจากเป็นระบบการบริหารงานที่มุ่งเน้นความรวดเร็ว คล่องตัว และการบริหารจัดการภายใต้หลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วยหลักของความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า มีการปรับประยุกต์หลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์มาใช้ในการบริหารงาน พร้อมทั้งมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานเพื่อเผยแพร่หลักธรรมและประชาสัมพันธ์กิจการของมหาวิทยาลัย โดยมีการสร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่างๆ เช่น การวิจัย การพัฒนาอาจารย์ และการแลกเปลี่ยนนักศึกษาเพื่อให้มหาวิทยาลัยมีการพัฒนาที่เข้มแข็งมากขึ้น มหาวิทยาลัยพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการสู่ระบบการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาสู่การเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศภูมิภาคเอเชียและนานาชาติ มีการจัดตั้งกองทุนวิจัย โดยสนับสนุนให้บุคลากรทำโครงการวิจัยร่วมมือกับองค์กรนานาชาติ มีการมุ่งเน้นการตีพิมพ์เอกสารรายงานวิจัย เผยแพร่ในวารสารนานาชาติอย่างต่อเนื่อง^{๓๒}

ผู้บริหารมหาวิทยาลัย มีการกำหนดเป้าหมายร่วมขององค์กร ความรู้สึกร่วมกันของบุคลากรให้มีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร โดยสร้างค่านิยมร่วมกันของบุคลากรให้มีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินภารกิจให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีการสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรทุกระดับให้มีความรู้สึกภาคภูมิใจต่อองค์กร เพื่อให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะสรรค์สร้างองค์กรโดยมุ่งเน้นสร้างองค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพุทธศาสนา เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนา มีพันธกิจที่จะมุ่งผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีความรู้ดี มีความประพฤติดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีพันธกิจที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์โดยการผลิตบัณฑิตทางด้าน

^{๓๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสถียร วิกรมหา, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

พระพุทธศาสนาให้มีคุณสมบัติตรงตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย และกระจายโอกาสให้พระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์และผู้สนใจมีโอกาสศึกษามากขึ้น สามารถชั้นนำสังคมและยุติข้อขัดแย้งในหลักวิชาการพระพุทธศาสนาและจริยธรรม^{๓๓}

วิธีการสื่อสารในองค์กรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการทำโดยทำหนังสือตามแบบฟอร์มที่มหาวิทยาลัยกำหนด ระบุถึงแหล่งที่มาของต้นสาร การสื่อสารเป็นไปตามระเบียบงานสารบรรณ ส่งผ่านระบบออนไลน์ และการนำต้นฉบับ แจกไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารมีการลงทะเบียนรับ และขยายผลสื่อสารไปยังผู้ปฏิบัติลงนามกำหนดแนวทางที่ชัดเจน

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แหวนทอง บุญคำ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๑.

๔.๑.๑.๓ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน

ภาพที่ ๔.๑๑ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ต.ห้วยสัก อ.เมือง จ.เชียงราย

ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ก่อตั้งโดยพระมหาวิชัย วชิรเมธี (ท่านว.วชิรเมธี) พระนักคิด นักเขียน นักเทศน์ และนักพัฒนาสังคมชื่อดังของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น “ศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก” (International Meditation Center) รมณีสถานแห่งนี้นั่งอยู่เลขที่ ๒๑๗ บ้านใหม่สันป่าเหียง ต.ห้วยสัก อ.เมือง จ.เชียงราย บนเนื้อที่กว่า ๑๗๐ ไร่ ทิศเหนือติดทุ่งนา ทิศใต้ติดอ่างเก็บน้ำห้วยสัก ทิศตะวันออกติดอ่างเก็บน้ำห้วยสัก ทิศตะวันตกติดถนนของชุมชน

ที่มาคำว่า “เชิญตะวัน” หมายถึง “เชิญธรรมะมาเป็นแสงสว่างนำทางชีวิต”

ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม ที่ท่านพระมหาวิชัย วชิรเมธี (ว.วชิระเมธี) ได้สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจที่จะหาที่ปลีกวิเวกส่วนตัวสงบ ๆ ปลายมาเป็นที่ส่วนรวมเพื่อทุกคนไปแล้วในปัจจุบัน เพื่อให้คนกรุงที่มีเวลาน้อยได้มีที่ปฏิบัติธรรม ที่ช่วยเสริมเติมพลังมาชาร์ตแบตเตอรี่แล้วกลับไปทำงานใหม่ ด้านในมีปริศนาธรรม ออกแนวศิลปะเป็นตุ่งให้ถอดความกัน มาที่นี่แล้วความสงบ สวยงามเย็นสบายดีจริง ๆ

นอกจากเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ยังเป็นที่ตั้งของ

- สำนักงานมูลนิธิวิมุตตยาลัย
- สถาบันวิมุตตยาลัย
- มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ (สถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์)

อาจารย์พระมหาอุทัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้เล่าความเป็นมาของไร่เจริญตะวันให้ฟังว่า ที่นี้เป็นไร่ล้นจี่มาแต่ดั้งเดิม ลูกศิษย์พระอาจารย์ได้ซื้อไว้ หลังจากที่พระอาจารย์จบเปรียญธรรม ๙ ประโยค ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ ทุกเดือนก็จะมาปลีกล้วย ปักกลดอยู่ที่บนเขาฝั่งโน้นใกล้ไร่นี้ เมื่อปี ๒๕๕๑ สมเด็จพระเทพฯ เสด็จมาเปิดโรงเรียน ที่ท่านว.วชิรเมธีสร้างไว้ที่บ้านเกิด ก็ถือว่าได้ทำอะไรให้บ้านเกิดเรียบร้อยแล้ว ที่เหลือก็อยากทำอะไรที่เป็นการคืนกำไรให้กับตัวเองบ้าง ก็เลยเข้าป่าเลยเพราะ รู้สึกว่าตั้งแต่เรียนจบ เราก็กินทำงาน ๆ จนกระทั่งเราได้ไปสร้างโรงเรียนให้ที่บ้านเกิด (วัดครึ่งใต้) เปิดสอนตั้งแต่ ม.๑ จนถึงปริญญาตรี เด็ก ๆ ที่เขียงของจึงสามารถเรียนจบที่ตัวอำเภอ ก็คิดว่าเราทำอะไรให้คนอื่นเยอะแต่ยังไม่ได้ทำอะไรให้ตัวเองเลย เลยอยากหาที่ปลีกล้วยเก็บ ๆ ก็ไปอยู่ที่เขาข้าง ๆ นี่แหละ อยู่ได้สักพักการวาดดี และสิทธิชัยหยุ่น มาถ่ายรายการ อยู่ไปอยู่ไปก็รู้สึกว่ามีคนเข้ามาหาขายไปหน่อย ลึกเข้ามาแค่ ๗ กิโลเมตร ก็เลยย้ายมาที่นี่ ลูกศิษย์ก็ถวายที่ให้ ก็เลยเป็นที่ ที่ใช้สำหรับชาตแบบเตอร์ตัวเอง^๑

คือเวลาเราอยู่กรุงเทพฯ เราจะรู้ว่าคุณภาพชีวิตไม่ค่อยมี เมื่ออยู่วัดเบญจมบพิตร เวลาที่ประท้วงกันพระไม่ได้ยินขบตาเลยนะ ก็เลยคิดว่าแทนที่จะหลบลิ้นมาเป็นพัก ๆ ออกมาถาวรเลยดีกว่า เลยตัดสินใจกลับบ้านเกิดที่เขียงราย รู้สึกว่าจบเปรียญ ๙ แล้วมันไม่เห็นวิเศษอะไรขึ้นก็เหมือนจบ Dr. ทางพระแล้ว แต่กิเลสก็ยังอยู่ครบ ก็เลยไปสวนโมกข์ก่อน แล้วก็มาอยู่ที่เขาลูกข้าง ๆ นี่แหละ อยู่ไปไม่นานชาวบ้านก็แห่กันมาขอเลข เหมือนอยากให้เป็นผู้วิเศษให้ได้ เลยรู้สึกว่าต้องหลบเข้ามาให้ลึกกว่าเดิม ซึ่งแต่เดิมที่ไร่เจริญตะวันเราไม่มีป้ายบอกไว้นะ แต่พอดีมีรับเสด็จจึงขึ้นป้าย

ทั้งหมดก็เพื่อต้องการหาที่ปลีกล้วย เพื่อศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นส่วนตัว เมื่อได้ที่เหมาะก็เลยพัฒนาให้เป็นศูนย์วิปัสสนาสำหรับชาวบ้านด้วย เพราะเวลาพระอาจารย์มาที่นี่ก็มักจะมีโยมมาขอปฏิบัติธรรมด้วยเสมอ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จะคิดว่ามาอยู่เงียบ ๆ คนเดียวก็ดูจะไม่ยุติธรรมสักเท่าไร ไหน ๆ ก็ทำแล้วก็ขอพัฒนาให้เป็นศูนย์วิปัสสนาสำหรับภาคเหนือเสียเลย

เราก็มาคิดว่าจะตั้งชื่อว่าอะไร เนื่องจากของเดิมมันเป็นไร่ แล้วทุกเช้าดวงอาทิตย์ขึ้นตรงเขาฝั่งโน้นสวยงามมาก เราก็จับเอาไร่มากับดวงอาทิตย์ ก็เลยได้ชื่อมาเป็น “ไร่เจริญตะวัน” พระอาจารย์ได้แต่งบทกวีซึ่งเป็นบทนิยามของไร่เจริญตะวันไว้บทหนึ่ง

ไถ่หวานผ่านพื้นแผ่นดินใจ เสาะแสวงสินสโฬเศสวรรณ
เย็นยังหยดยังอยู่ยังรู้ทัน เจริญตะวันสาดแสงสู่ผู้มาเยือน

ที่ไร่นี้อากาศดีมาก ทำให้จิตใจบริสุทธิ์ บทกวีนี้ ๆ ก็มีมาทุกวัน ทำให้ทำงานได้เยอะมาก หัวใจของที่นี่คือ คินสู่ธรรมชาติ จึงเห็นวิหารเราไม่มีผนังสร้าง ๑๕ วันเสร็จแล้ว เมื่อมานั่งสมาธิ มองไปรอบทิศก็เห็นธรรมชาติ เราคือธรรมชาติ มาที่นี่ต้องมาปฏิบัติธรรม ทางศูนย์ทำคอร์สสำหรับคนทำงานไว้ด้วย คือ วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ คอร์สสั้น ๆ สำหรับหนุ่มสาว Office ไม่ต้องเอาเวลาทำงานไปเสียหาย เลิกงานตอนเย็นวันศุกร์ก็บินขึ้นมาเลย มาอยู่ที่นี่เสาร์ อาทิตย์ ปฏิบัติสมาธิ คินสู่ธรรมชาติ มีคอร์สสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติศาสนาเชิงลึก คือ คอร์ส ๕ วัน ลึกกว่านั้นก็มี ๗ วัน

^๑ สัมภาษณ์ พระมหาอุทัย วชิรเมธี, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เจริญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สำหรับชาวต่างชาติ เราจะไม่เน้นคอร์สเกิน ๗ วัน เพราะว่าจากบทเรียนที่ได้ถ้าเกินไปกว่านั้น มันล้าเกิน ๗ วันจะเริ่มคิดถึงลูกคิดถึงเมีย เริ่มคิดถึงงานกันแล้ว เอาให้ตี ๓ วันดีสุด หลักสูตรเดียวที่เราใช้คือ “กิเลสแมนเนจเม้นท์” เราสอนวิชาเดียว การจัดการกิเลส ไม่จำเป็นต้องไปถอดถอนออกทั้งหมดหรอก แค่ให้รู้ว่าจะจัดการมันอย่างไร ความโกรธเกิดขึ้นเราจะยับยั้งอย่างไร ความโลภเกิดขึ้นเราจะยับยั้งอย่างไร ความหลงเกิดขึ้นจะยับยั้งอย่างไร ในฐานะปุถุชนธรรมดา ท่านทั้งหลายจะต้องกลับไปบริหารครอบครัวและธุรกิจของท่าน มันไม่จำเป็นที่จะต้องเอากิเลสออกไปให้หมดเหมือนพระ แต่อย่างน้อยท่านต้องจัดการมันให้ได้

ท่านขับรถอยู่บนถนน ท่านปฏิเสธไม่ได้หรอกว่า “บนถนนสี่ลมต้องไม่มีรถนะ ต้องมีแต่รถฉันเท่านั้น” ทำได้มัย ในความเป็นจริงเราไม่สามารถขับไล่รถทุกคันออกไปได้ แต่เราสามารถทำให้รถของตัวเองไม่ไปชนรถคนอื่นได้ ถ้าทำเช่นนี้ได้ นี่คือการบริหารจัดการกิเลส ไม่จำเป็นที่จะต้องไปไล่ต้อนรถทุกคันออกจากท้องถนน แต่คุณดูแลรถของคุณให้ดีที่สุด ตัวเองก็ปลอดภัยตัวเองก็ปลอดภัย เราอยู่ท่ามกลางกิเลสแต่เราต้องมีศิลปะการจัดการปัญหาอย่างดี ไม่ใช่ให้มันมาจัดการเรา เราต้องจัดการมัน

ที่นี้จึงออกแบบทุกอย่างให้เอื้อกับการปฏิบัติ ทาน ๒ มื้อ ถือศีล ๘ งดใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารทุกชนิด จะได้พูดช่วงเดียวคือหลัง ๒ หุ่่ม ทำวัตรสวดมนต์ เสร็จแล้วก็มาสอบอารมณ์ คือมาบอกเล่าว่า ปฏิบัติวันนี้แล้วเป็นอย่างไร คุยกับพระอาจารย์ ตอนเช้าตื่นตี ๕ ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ และเดินจงกรมรอบแหลม ตรงอ่างเก็บน้ำเข็ญตะวันตก ๙ โมงครึ่งกลับมาอีกครั้ง เพื่อปฏิบัติสมาธิ และฟังธรรมะ บรรยายประจำวัน ภาคบ่ายเราพัก ๒ ชั่วโมง บ่ายก็เข้าป่า แล้วใครจะนั่งสมาธิหรือเดินจงกรมก็เข็ญ จนถึง ๔ โมงเย็น ก็อาบน้ำแล้วเลิก ๕ โมงครึ่ง จะมาเดินจงกรมหมู่ร่วมกัน ซึมซับเก็บรับธรรมชาติ กลางคืนทำวัตร สวดมนต์ กลางคืนเรามีทริปเดินในความมืดเพื่อสัมผัสธรรมชาติ ไปฟังเสียงซิมโฟนีวงใหญ่ริมน้ำ เสียงกบ อังอ่าง จะมาจัดให้แจ่ม ๆ เลย จิ้งหรีดก็มา หน้าหนาวมีหิ้งห้อย คนกรุงโอกาสคืนสู่ธรรมชาติน้อยมาก เอาแต่ทำงาน ๆ ที่นี้เราพยายามให้สัมผัสธรรมชาติ คืนสุดท้ายเราให้ฝึกเจริญมรณะสติ คือฝึกตาย ไปนอนกลางสนาม ซึ่งเราจะจัดช่วง พ.ย.- ก.พ. ๔ เดือนเป็นหลัก ช่วงฤดูร้อน จะทำเป็นค่ายบวชเณรภาคฤดูร้อน มีส่วนด้านหน้า จะทำเป็นห้องสมุดธรรมะ ให้กับผู้ปฏิบัติธรรม ก็กำลังพัฒนา ส่วนตรงกลางสนามมีเข็มทิศเข็มธรรม แล้วก็นั่งร้านปลูกเสาวรส แล้วก็ปรีศนาธรรม ๔ ๓ ๑๒ ที่เป็นตุ้งลำนนานั้นแหละ ใครถอดปรีศนาได้พระอาจารย์จะมีของดีให้ (ไม่รู้ว่าจะอะไร พระอาจารย์บอกว่า เป็น หัวใจพุทธศาสนา) มีห้องน้ำอีก ๑๐ ห้อง เลยไปก็เป็นทะเลสาบเข็ญตะวันตก อ้อมไปนิดนึงเป็นแหลม Good Hope อารมณ์ดีของท่านกับความคิดสร้างสรรค์ ทำให้ที่ไร่เข็ญตะวันตกเป็นอีกจุดที่น่าสนใจมาก หลายคนมาปฏิบัติธรรมที่นี้ในวันหยุด ทางไร่ฯ มีคอร์สสำหรับคนเมืองโดยเฉพาะ รอบ ๆ ไร่เข็ญตะวันตก ชาวบ้านแถวนี้นิยมปลูกข้าว บนเขา และก็มีสวนยาง ไม่บ่อยนักที่จะได้เห็นนาข้าวกับสวนยางอยู่ติดกันแบบนี้

“ไร่เข็ญตะวันตก” ธรรมะและทำกิน บนพื้นที่กว่า ๒๐๐ ไร่ สอนคนได้ทั้งธรรมะ และทำมาหากิน ปรีศนาธรรมของชีวิตจริง “ธรรมะ และทำกิน” สองคำ สองความหมาย อธิบายความเป็นไร่เข็ญตะวันตก ที่ท่าน ว.วชิรเมธี พระนักคิด นักปฏิบัติ ที่เข้าไปสร้างเป็นศูนย์วิปัสสนาสากล ได้เป็น

อย่างดี บนเนื้อที่ ๒๐๗ ไร่ ที่บ้านใหม่สันป่าเหียง ต.ห้วยสัก อ.เมือง จ.เชียงราย ติดอ่างเก็บน้ำห้วยสัก แต่เดิมเป็นพื้นที่ปลูกลิ้นจี่ของลูกศิษย์ของท่านว.วชิรเมธี และได้ถวายให้กับท่าน ว. วชิรเมธี เพื่อให้ท่านใช้เป็นที่พักวิเวก ศึกษาและปฏิบัติธรรม เพราะช่วงก่อนหน้านั้น ท่าน ว.วชิรเมธี ได้ไปปฏิบัติธรรม ปักกลด ปลีกวิเวกอยู่ที่บนเขา ที่อยู่ใกล้ ๆ กับไร่ลิ้นจี่ดังกล่าวทุกเดือน ก็มีผู้คนมาหา มีชาวบ้านมาขอหอย ซึ่งไม่ใช่อย่างที่ตั้งใจไว้

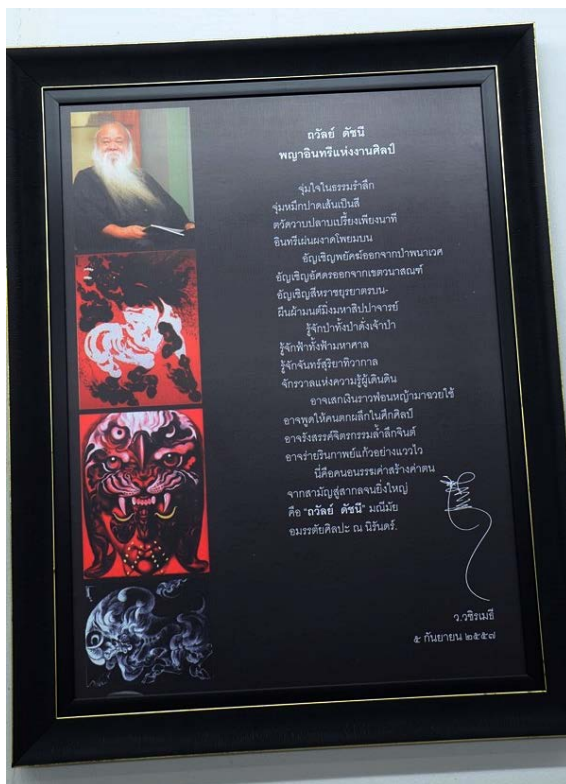
พอเจ้าของไร่ลิ้นจี่ถวายที่ดินให้ ท่านจึงเข้ามาใช้เป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรม และปลีกวิเวก ก่อนที่จะปรับปรุงและพัฒนาให้กลายเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม ด้วยความคิดว่า เมื่อที่นี่มีความสงบเหมาะสมจะปฏิบัติธรรมดีแล้ว จึงน่าจะเปิดให้ผู้คนทั่วไปได้เข้ามาเยี่ยมชม และสามารถมาปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรมะไปในคราวเดียวกัน และให้ชื่อว่า “ไร่เจริญตะวัน” หมายถึง “เจริญธรรมมาเป็นแสงสว่างนำทางชีวิต” ธรรมะเป็นดวงตะวัน เมื่อดวงตะวันอุทัยขึ้นมาความมืดก็อันตรธานไปฉับใด เมื่อธรรมะอุบัติขึ้นมาในใจของผู้ใด ความหลงก็ปลาสนาการไปฉับนั้น ไร่เจริญตะวันจึงเป็นดั่งรมณีสถานในการฝึกตน เพื่อก้าวพ้นจากความมืดมนของชีวิตและบรรลู่สู่ภาวะ “โชติช่วงดั่งดวงตะวัน”

ส่วนของพื้นที่ปลูกลิ้นจี่นี้ ท่าน ว.วชิรเมธีนั่งสมาธิแล้วเห็นว่าอันตราย เพราะมีการใช้สารเคมีเยอะมาก จึงได้ปรับเปลี่ยน ใช้อินทรีย์วัตถุเข้ามาบำบัดดิน จนพอปลูกลำไยได้ ซึ่งผลผลิตที่ได้ก็ให้ญาติโยม และนักท่องเที่ยวได้เก็บกิน

ภาพที่ ๔.๑๒ ภาพปริศนาธรรม ภายในไร่เจริญตะวัน

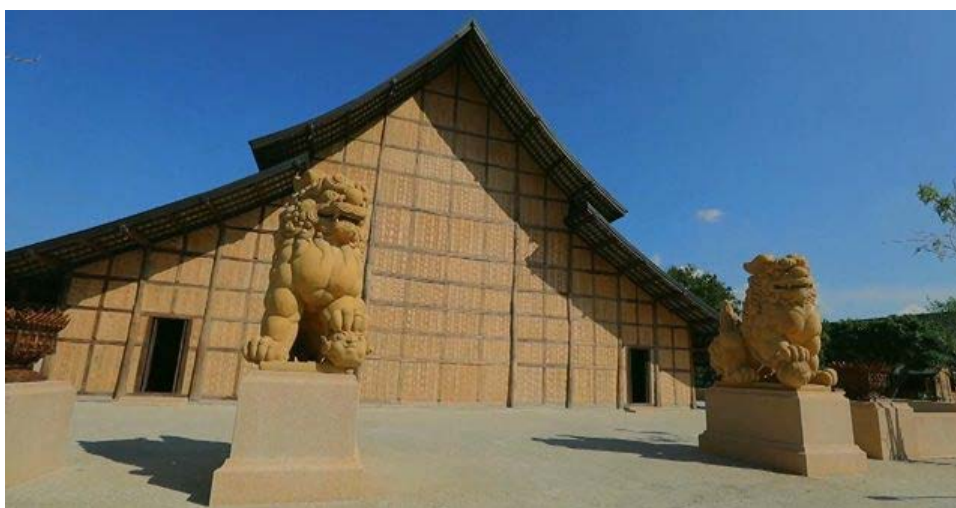
ภายในไร่เจริญตะวัน มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปริศนาธรรม พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ ที่มีปริศนาธรรมแฝงอยู่ แม้แต่ภาพวาดด้านนอกอาคาร หากมองและพิจารณาให้ดี เราก็จะได้ข้อคิดดี ๆ กลับไป อย่างรูปของเด็กที่กอดก้อนทองคำ กำลังจะจมน้ำ ที่ให้ข้อคิดว่า “แค่ปล่อยก็ลอยแล้ว”

ภาพที่ ๔.๑๓ ภาพวาดอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี

ภาพที่ ๔.๑๔ หุ่นขี้ผึ้งอาจารย์พุทธทาสภิกขุ

ด้านในเก็บภาพวาดมูลค่ามหาศาลของ อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ และยังมีหุ่นขี้ผึ้งท่านพุทธทาสภิกขุ รวมถึงภาพวาดของศิลปินเมืองเชียงใหม่อีกหลายคน

ภาพที่ ๔.๑๕ ภาพวิหารดิน

นอกจากนี้ ยังมี วิหารดิน ที่อยู่ในโซนใหม่ เป็นวิหารหลังใหญ่สร้างด้วยดิน กับปริศนาสิงห์คู่ด้านหลังวิหาร (จากถนนจะถึงด้านหลังนี้ก่อน) โดยสิงห์ตัวหนึ่งเหยียบแองกี้เบิร์ดอยู่บนไอแพด ส่วนอีกตัวเหยียบลูกโลกอยู่บนไอโฟน ที่ให้ข้อคิดถึง การปล่อยวาง นั่นเอง

วิหารหลังนี้ ได้ อาจารย์สมลักษณ์ ปันติบุญ ศิลปินนักปั้นดินแห่งดอยดินแดงมาช่วยปั้นดินด้วย โดยใช้ไม้เป็นโครงสร้างเพื่อให้รับน้ำหนักได้ และใช้วิธีตอกลิ้มแบบสมัยก่อน

จากลานธรรม สู่พื้นที่ทำกิน โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งของไร่เชิญตะวัน จัดทำเป็นแปลงเกษตร มีการปลูกพืชผักอินทรีย์ ปลูกผักสลัด โรงไล่เดือน โรงเพาะเห็ดอาร์มดี โรงทำน้ำหมักชีวภาพ และอาคาร ๐ บาท ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน และมีร้านกาแฟ ๆ ไว้ให้บริการด้วย แม้สถานที่นี้จะมีนักท่องเที่ยวมาก หากแต่ยังมีสถานที่สำหรับนักปฏิบัติธรรมเสมอ มีกฎเคร่งครัดใช้เครื่องมือสื่อสารทุกชนิด ระหว่างเข้าคอร์สปฏิบัติธรรม การเดินทางจากตัวเมืองเชียงราย วังไปทาง อำเภอเทิง จะผ่านตำบลห้วยสัก ระยะทางประมาณ ๑๘ กิโลเมตร เลี้ยวตัวตำบลห้วยสักไปประมาณ ๗๐๐ เมตร จะมีทางเลี้ยวขวา จากถนนใหญ่ ทางเข้าไร่เชิญตะวัน อีก ๗ กิโลเมตร

ความจำเป็นการสื่อสาร

ว.วชิรเมธี ผู้ติดปีกให้ธรรม ทั้งผู้สนใจ และไม่สนใจธรรม ไม่มีใครไม่รู้จักพระภิกษุหนุ่มที่อธิบายธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง และชัดเจน ผู้ก่อให้เกิดกระแส “ธรรมะอินเทรนด์” ที่มีนามว่า ว.วชิรเมธี เจ้าของผลงานเขียนระดับ Best Seller หลายต่อหลายเล่ม ที่รู้จักกันดีคงจะได้แก่ หนังสือที่มีชื่อชุดว่าธรรมะประยุกต์ ซึ่งประกอบด้วย ธรรมะติดปีก ธรรมะดับร้อน ธรรมะหลับสบาย ธรรมะบันดาล

ก่อนที่ท่าน ว.วชิรเมธี จะเป็นที่รู้จักของประชาชนคนไทยแทบทั้งประเทศ ท่านเริ่มชีวิตก่อนการเป็นนักเทศน์ด้วยการ “ปักกลดกลางป่ากระต๊าก” เป็นคอลัมน์นิสต์ให้กับหนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่าง ๆ มากมาย เพื่อต้องการหาคำตอบให้กับตัวท่านเองว่า ธรรมะเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก หรือธรรมะเป็นสิ่งที่ง่ายแต่ถูกทำให้เข้าใจยาก พร้อมลงมือพิสูจน์ด้วยการเขียนงาน ธรรมะติดปีก และพบคำตอบว่า ธรรมะเป็นสิ่งที่ง่ายมาตั้งแต่ต้น แต่ถูกทำให้ยากด้วยกระบวนการเผยแพร่ธรรมะที่ขาดทักษะหรือความชำนาญของพระธรรมทูตทั้งหลายนั่นเอง

“ที่แรกก็กลัวอยู่ว่าเราจะตีฝ่าวงล้อมนำธรรมะออกนอกกำแพงได้อย่างไร ก็คิดหาวิธีอยู่ อาตมาคิดว่า สิ่งสำคัญที่ทำให้คนเข้าถึงธรรมะยาก คือ กำแพงแห่งภาษา และกำแพงแห่งท่าทีในการเสนอธรรมะ เพราะพระมักจะแสดงธรรมด้วย อารามิกโวหาร คือภาษาพระที่ใช้เฉพาะกันในแวดวงของคนที่อยู่วัด และคนใกล้ชิดเท่านั้น ซึ่งเมื่อนำเสนอออกสู่ชาวโลกแล้ว มันกลายเป็นภาษาที่ไม่สามารถสื่อสารอะไรได้มากนัก”

เมื่อภาษาที่ใช้ในการนำเสนอธรรมะแทนที่จะเป็นเครื่องมือกลับกลายเป็นกำแพงเสียเอง ท่านว.วชิรเมธีจึงคิดว่าก่อนอื่น ประการแรก ต้องทำลายกำแพงแห่งภาษา ด้วยการเริ่มงานทดลองรับเป็นคอลัมน์นิสต์ที่หนังสือพิมพ์เนชั่นสุดสัปดาห์ ปรากฏว่ามีคนนิยมชมชอบมาก เขียนอยู่หลายปีไม่มีใครรู้ว่าเป็นพระเขียน ท่านจึงค้นพบความจริงประการหนึ่งว่า การนำเสนอธรรมะถ้าหากจับประเด็นได้แล้วว่า ธรรมะที่แท้จริงคืออะไร ผู้นำเสนอไม่จำเป็นต้องเป็นพระ เป็นใครก็ได้ ธรรมะจะออกจากปากพระ หรือออกจากปากแม่ค้าข้างถนน หากเป็นธรรมะที่แท้จริงมันก็คือ ความจริงที่เป็นสากล ให้ดับทุกข์ได้ พอค้นพบอย่างนี้ท่านจึงคิดว่า ขณะนี้ท่านได้ทำลายกำแพงแห่งภาษาลงได้แล้ว

ประการที่สอง กำแพงแห่งท่าที ท่าทีของพระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่เดิมนั้น พระจะแสดงธรรมเฉพาะก็ต่อเมื่อได้รับการอาราธนา และบริบทในการนำเสนอธรรมะส่วนมากก็เป็นวัด แต่ท่าน ว.วชิรเมธี มองแล้วว่าถ้าอยู่ในวัดให้คนมานิมนต์แล้วจึงแสดงธรรม นั้นเป็นการเผยแผ่ธรรมะในเชิงรับล้วน ๆ ท่านคิดว่าจะมาเผยแผ่ธรรมะในเชิงรับแบบเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องรุก และการรุกรานจำเป็นต้องสร้างคติขึ้นมาใหม่ว่า ต้องทำลายกำแพงแห่งท่าทีเดิม คือนั่นต้องสร้าง Active Buddhism คือพระพุทธศาสนาเชิงรุก

ท่าน ว.วชิรเมธี อธิบายว่า การจะเป็น Active Buddhism ได้พระต้องปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่นั้นต้องเป็น active Buddhist monk หรือ active Buddhist missionary โดยเรียกท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตนเองว่าเป็น “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” active Buddhism and active Buddhist missionary คือแทนที่จะนั่งอยู่กับวัด ต้องบุกไปทำงานทุกหนทุกแห่งท่าทีโอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา ด้วยท่าทีแบบนี้เองคนจึงรู้จักท่านในอีกชื่อหนึ่งว่า “ธรรมะติดปีก” ^๒

ถามว่าทำไมหนังสือชุดธรรมะประยุกต์เล่มแรกจึงชื่อว่าธรรมะติดปีก เพราะต้องการขยายแนวคิด พุทธต้องก้าวหน้า พระต้องก้าวหน้า พุทธก้าวหน้าหมายความว่าศาสนาต้องถูกนำไปเครื่องมือในการพัฒนา ไม่ใช่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการจับผิดคน ทุกวันนี้เราใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการจับผิดคน ฉะนั้น เมื่อพูดถึงศาสนาจึงกลายเป็นเรื่องที่เกิดความขัดแย้ง น่าเบื่อ ไม่อยากเข้าไปยุ่ง แท้จริงพุทธศาสนาควรถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์พัฒนาสังคม พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเสรีภาพแต่ชาวพุทธจำนวนหนึ่งกำลังทำให้พระพุทธศาสนาเป็น Untouchable Region เป็นศาสนาที่ใครแตะไม่ได้ ซึ่งหากสภาพอย่างนี้ยังดำเนินต่อไป ต่อไปพุทธศาสนาจะถูกจำกัดตัวให้แคบเข้าแล้วกลายเป็นศาสนาที่น่าเบื่อ ไม่มีใครอยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ นี่คือท่าทีของชาวพุทธที่ปฏิเสธสัมพันธต่อพุทธศาสนาในทางที่ผิด และก่อให้เกิดพุทธศาสนาเชิงรับ หรือ Negative Buddhism คือ ศาสนาที่ไม่เพียงแต่ไม่แก้ปัญหา แต่ยังกลายเป็นตัวปัญหาเสียเอง อาตมาต้องการตีฝ่าวงล้อมนี้ออกไป การทำเช่นนี้ได้ต้องทำ ๒ อย่าง

๑. ต้องทำลายกำแพงแห่งภาษา ใช้ภาษาในการเผยแผ่ที่เข้าใจ เข้าใจ เข้าถึง ได้อย่างง่ายดายที่สุด แต่มีความลึกซึ้งในความง่ายและความงดงามนั้น

๒. ตัวพระองค์ต้องประยุกต์แทนที่จะนั่งอยู่ที่วัด ต้องรุกคืบไปข้างหน้าไปทำงาน ที่ใดมีคน ที่นั่นมีธรรม อาตมาถือหลักอย่างนี้ ก็เดินออกไปทำงาน วิธีการทำงานทั้งหมดก็เรียกว่าเป็นวิธีการทำงานในแบบธรรมะติดปีก ซึ่งตอนนี้ก็มีคนนำออกมาแปลให้ร่วมสมัยมากขึ้นว่า ธรรมะเดลิเวอรี่ ซึ่งที่จริงก็คือชุดความคิดเดียวกัน

อาตมาเริ่มทำงานในลักษณะนี้มาตั้งแต่หนังสือได้รับการตีพิมพ์ ดังนั้นธรรมะติดปีกไม่ได้หมายความว่าแคบ ๆ แค่ว่าติดปีกออกจากวัดไปหาคนนั้น คนนี้ไม่ใช่ หมายความว่าธรรมะควรได้รับการเผยแผ่ออกไปให้กว้างขวางทั่วทั้งโลก เผยแผ่ออกไปให้ครองโลก ทำได้อย่างนี้เมื่อไรนั่นคือธรรมะติดปีก และการที่จะทำได้เช่นนี้พระก็ต้องทำงานในเชิงรุกตลอดไป

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาภูติชัย วชิรเมธี, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

จากสภาพแวดล้อมทางสังคม และเศรษฐกิจของเมืองไทยที่ตกอยู่ท่ามกลางภาวะวิกฤตซ้ำแล้วซ้ำเล่าต่อเนื่องยาวนาน ท่านพุทธทาสเคยพูดไว้ว่า เมื่อไหร่ก็ตามที่สังคมประสบวิกฤตเมื่อนั้นเป็นยุคทองของฝ่ายธรรมะ ฉะนั้น ถ้าหนังสือธรรมะได้รับความนิยมก็สะท้อนความจริงอยู่อย่างหนึ่งว่าสังคมกำลังวิกฤต เพราะหากไม่วิกฤตคนก็ไม่แสวงหาธรรม เมื่อคนแสวงหาธรรม และพระรู้ธรรม นั่นคือยุคทองของพระที่จะนำธรรมะออกมาเป็นเข็มทิศนำทางให้กับสังคม แต่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งว่าในเวลาที่คุณกำลังเรียกร้องต้องการธรรมะอย่างที่สุด บุคลากรด้านการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนากลับมีไม่พอ อาตมาเชื่อว่าธรรมะในพุทธศาสนาเป็นธรรมะที่ประเสริฐมาก แต่ที่เราขาดคือพระธรรมทูตที่มีความสามารถ เราไม่ค่อยมีธรรมะ แอมบาสซาเดอร์ หรือพระธรรมทูต แต่เรามีอริชา แอมบาสเดอร์ เต็มไปหมดในประเทศไทย^๓

ปัจจุบันพุทธบริษัท หรือ บริษัทที่พระพุทธเจ้าตั้งขึ้นขาดหน่วยงานที่สำคัญที่สุดคือ ขาดธรรมะ แอมบาสเดอร์ เพราะทุกวันนี้มีแต่ อริชา แอมบาสเดอร์ ไปปลุกเสกเลขยันต์ รดน้ำมันรดพ่นน้ำหมาก สร้างจุดศุภคม ทั้งที่สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่กิจของสงฆ์ ไม่ใช่การส่งเสริมพระพุทธศาสนา แต่เป็นการการดิศเครดิตรูปพระพุทธเจ้า เป็นการกระทำที่สร้างความงมงายในนามพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าเวลานี้วัดจำนวนมากในไทยได้เคลื่อนย้ายสถานะตัวเองจาก วัดคือศูนย์กลางทางปัญญาของชุมชน กลายเป็นศูนย์กลางทางความเสื่อม วัดในไทยเกินกว่าร้อยละหนึ่งในเวลานี้ได้เปลี่ยนสถานภาพจากวัดไปเป็นเทวาลัย คือที่สิ่งสถิตของเทพ โดยที่พระสงฆ์ไม่น้อยก็ได้เปลี่ยนสถานภาพของตนเองจากพระซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน กลายเป็นพราหมณ์ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับเทพ รอรับเครื่องเซ่น ผลประโยชน์ สิ่งที่เคยเผยแผ่คือคุณวิเศษเวทย์ไสย เหล่านี้เป็นมิฉชาติวินอกพุทธศาสนา แต่กำลังได้รับการนำเสนอในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา^๔

๕ ปัจจัยพระธรรมทูตที่ดี

พระที่จะทำหน้าที่เป็นธรรมะ แอมบาสซาเดอร์ หรือทูตแห่งธรรมนี้ จะต้องมีความสมบูรณ์อย่างน้อย ๓-๔ ประการ ๑. มีความรู้ดี หมายความว่ามีความรู้ทางธรรมแม่นยำ ลึกซึ้ง ถูกต้อง ถ่องแท้ และมีความรู้ทางโลก คือมีความรู้ในศาสตร์ร่วมสมัย หรือ Modern Science เช่น เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พอสมควรแก่การจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายธรรม ๒. มีความประพฤติดี ความรู้ดีทำให้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต แต่ความประพฤติดีจะทำให้เป็นประจักษ์พยานว่า ความรู้ที่รู้ดีนั้น ทำให้ชีวิตดีงามขึ้นจริง ๆ หากมีความรู้ดี แต่ความประพฤติทราม คนก็จะไม่ยกย่องนับถือ หากมีความรู้ดีด้วย มีความประพฤติดีด้วย คนจะยอมรับนับถือ เพราะจะเป็นประจักษ์พยานว่าความรู้ที่รู้ดีนั้นทำให้มีชีวิตที่ดีจริง ๆ ๓. ต้องมีความกตัญญู หมายความว่าเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา พระอยู่ได้เพราะข้าวปลาอาหารจากชาวบ้านตักบาตรทุกเช้า พระได้กินอิ่มนอนอุ่นเพราะชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ ดังนั้น จึงต้องมีความกตัญญูรู้คุณชาวบ้าน แต่ไม่ได้หมายความว่าทำตัวเป็นข้าช่วงใช้ของชาวบ้าน แต่เราต้องเอาธรรมะไปแจกจ่ายชาวบ้านเป็นการ

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ จตุพร หนักป้อ, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ตอบแทนพระคุณชาวบ้าน หลักการอย่างนี้เราเรียกว่า บ้านให้ทาน พระให้ธรรม หรือบ้านอวยทาน พระอวยธรรม นี่เป็นหลักแห่งการปฏิสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างบ้านกับวัด แต่ทุกวันนี้หลักการนี้มันเปลี่ยนไป กลายเป็นว่าบ้านให้เงิน พระให้เครื่องรางของขลัง ความสัมพันธ์ในระดับที่เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบบุญกุศล เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ที่เรียกว่าผลประโยชน์ ถ้าพระกตัญญูต่อชาวบ้าน พระต้องสอนสิ่งที่ถูกต้องให้ชาวบ้าน แต่ทุกวันนี้พระจำนวนไม่น้อยยกตัญญูต่อชาวบ้าน สิ่งที่ควรสอนไม่สอน สิ่งที่ไม่ควรสอนเอามาสอน เราต้องสอนธรรมะที่แท้จริงให้กับชาวบ้าน ทำได้อย่างนี้จึงเรียกว่าเป็นพระดีที่น่ากราบไหว้ ๔.จะต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ พระอยู่ในสังคมต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่ใช่สังคมให้พระกิน ให้พระใช้ ให้อยู่อย่างสุขสบาย เวลาสังคมมีทุกข์กลับแยกตัวออกมาต่างหาก แล้วบอกว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ พระต้องบอกตัวเองเสมอว่าเราอยู่ในสังคม เป็นองคาพยพหนึ่งของสังคม ถ้าสังคมมีความทุกข์นั้นก็คือทุกข์สังของสังคม ทำอย่างไรพระจะช่วยสังคมแสวงหาทางดับทุกข์ พระต้องมี Public mind หรือจิตสาธารณะ ถ้าสังคมประสบทุกข์ พระจะต้องร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแสวงหาทางดับทุกข์ให้สังคมด้วย ๕. ตัวนี้สำคัญที่สุด ต้องมีความกล้าหาญทางจริยธรรม สิ่งใดที่ผิดสิ่งใดที่ไม่ชอบ สิ่งใดที่สวนทางกับธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ พระต้องกล้าหาญหยัดยืนออกมาชี้ผิดชี้ถูกเป็นเข็มทิศนำทางให้กับสังคมได้เห็นว่า สิ่งนี้คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน สิ่งนี้ขัดแย้งกับคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าเห็นแก่คนแล้วทอดทิ้งธรรมก็ยังเป็นพระที่ดีไม่ได้ ฉะนั้น เมื่อไรก็ตามที่คนขัดแย้งกับธรรม พระต้องเลือกธรรมแล้วทิ้งคน การทำเช่นนี้จะต้องใช้ความกล้าหาญทางจริยธรรมอย่างยิ่งยวด

ฉะนั้น พระที่จะเป็นธรรมะ แอมบาสเดอร์หรือเป็นพระธรรมทูตที่แท้จริงจะต้องมีคุณสมบัติเหล่านี้ ถ้ามีก็เป็นพระที่ดีได้ พระจะต้องหลีกเลี่ยงจากการเป็นอวิชชา แอมบาสเดอร์ มาเป็นธรรมะ แอมบาสเดอร์ ให้ได้ ถ้าทำสำเร็จพระพุทธศาสนาในเมืองไทยก็จะมีอนาคต ถ้าทำไม่สำเร็จพระพุทธศาสนาในไทยจะเหลือไว้แต่โครงสร้างภายนอก แต่เนื้อในเป็นไสยศาสตร์มากเท่านั้น

ยุทธศาสตร์จัดการพุทธศาสนาแบบใหม่

การที่พุทธศาสนาของเราไม่สามารถเผยแพร่ในเมืองไทยได้อย่างมีพลัง มีน้ำหนัก มีความหมายต่อสังคมก็เพราะเราขาดการจัดการ ทั้งที่มีวัดอยู่ทุกแห่งในหมู่บ้านในประเทศไทย มีพระสงฆ์กว่า ๓ แสนรูป ถ้ามองในแง่องค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นองค์กรที่มีสำนักงานเยอะที่สุดในประเทศ เพราะมีวัดอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน แล้วถามว่าทำไมวัดทุกวัดไม่ทำหน้าที่เป็นอุทยานแห่งการศึกษาก็เพราะขาดการจัดการ^๕

พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของอวิชชา หรืออวิชชา แอมบาสเดอร์ มีพระจำนวนมากตกเป็นข่าวหน้าหนึ่งทางหนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชน โดยเฉลี่ยเดือนละครั้งสองครั้งเป็นประจำทั้งปี นี่คือการทำลายภาพลักษณ์เชิงบวกของพระพุทธศาสนาให้สูญหายไป เห็นหรือไม่ว่าเรามีวัดตุดิบอยู่ มีเครื่องมืออยู่ มีองค์กรอยู่ แต่เราขาดการบริหารการจัดการที่ดี พยายามการบริหารจัดการที่ดี องค์กรหรือเครื่องมือที่เรา มีอยู่ทั้งหมด แทนที่จะเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา ก็กลายเป็น

^๕ สัมภาษณ์ สุธรรม เทียบทองญาติ, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

เครื่องมือในการสร้างปัญหาเสียเอง ฉะนั้น หากคณะสงฆ์ไทยหวังจะก้าวไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหมาย มีคุณค่า ถึงขั้นเป็นทางออกหนึ่งในการปฏิวัติสังคมไทยให้รุ่งโรจน์ในอนาคต สมควรอย่างยิ่งต้องมีการบริหารที่ดีงาม และถูกต้อง และร่วมสมัย^๖

แต่ถ้ามองถึงวิธีการจัดการส่วนตนแล้ว ท่าน ว.วชิรเมธี กล่าวว่า วางตนเองเหมือนเป็น ซีอีโอขององค์กร จากนั้นก็มีคนอื่นเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการ เช่น ลูกศิษย์ของท่านที่เป็นพระรูปคนหนึ่งดูแลเรื่องสุขภาพ ลูกศิษย์อีกคนหนึ่งดูแล บริหารจัดการเรื่องคิวงานทั้งหมด โดยท่านไม่ต้องมานั่งรับโทรศัพท์เอง เนื่องจากในแต่ละวันมีญาติโยมโทรศัพท์ถามนิมนต์ไม่ไหวแคว้นละ ๑๐ งานบางวันเป็น ๒๐๐-๓๐๐ งาน จะต้องใช้คนรับโทรศัพท์ถึง ๓ คน ซึ่งเป็นอย่างนี้มา ๔-๕ ปีแล้ว

ลูกศิษย์อีกคนหนึ่งดูแลเรื่องเทคโนโลยี การบรรยายของท่าน ว.วชิรเมธี แต่ละครั้งมีการบันทึกภาพ บันทึกเสียงเอาไว้ทั้งหมด อีกคนหนึ่งทำหน้าที่ดูแลงานเอกสารทั้งหมด แฟ้มข้อมูลที่ส่งเข้ามางานล่วงหน้าที่จะต้องไปสอน ไปบรรยาย ถ้าเป็นงานธรรมดาต้องแจ้งล่วงหน้า ๓ วัน ถ้าเป็นงานวิชาการต้องทำหลักสูตรต้องแจ้งล่วงหน้า ๑ อาทิตย์

“เห็นไหมว่างานในสำนักงานของอาตมาซึ่งเป็นการจัดองค์กรแบบหลวม ๆ ก็สามารถดำเนินไปได้ บ่อยครั้งที่มีคนมาคุยกับอาตมาคิดว่ามีคนทำงานกับเป็นสิบ แต่เอาเข้าจริงใช้คนแค่ ๓-๔ คนเท่านั้น แต่เราทำงานได้ เพราะเราใช้การบริหารจัดการ”^๗

SWOT พุทธศาสนา

ตัวแรก STRENGTH ประชาชนคนไทย ๙๕% เป็นชาวพุทธนี่คือจุดแข็งทุกหมู่บ้านมีวัด ต่อมา WEAKNESS ทุกหมู่บ้านมีวัด แต่ว่าแต่ละวัดหาพระธรรมทูต หรือ ธรรมะ แอมบาสเดอร์ ยากมาก โดยมากมีแต่พระที่มีการศึกษากระพร่องกระแพร่งศักยภาพไม่พอที่จะเป็นผู้นำทางปัญญา และจุดอ่อนอันที่สองคือ การบริหารการคณะสงฆ์นั้นเป็นการบริหารเชิงรับไม่ใช่เชิงรุก แทนที่คณะสงฆ์จะผลิตพระธรรมทูตออกมาเยอะ แต่กลับปล่อยให้พระธรรมทูตเกิดขึ้นเองตามยถากรรม ในขณะที่สังคมต้องการธรรมะแต่ไม่มีพระธรรมทูตออกมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีแต่พระเกจิอาจารย์ออกมาดิสเครดิตพระพุทธศาสนาอยู่ทุกวัน และใช้ศักยภาพทั้งหมดซื้อสื่อโฆษณากว่า ๔ พันล้าน นั่นคือศักยภาพเชิงลบทั้งหมดซึ่งทำโดยพระเกจิอาจารย์ เห็นหรือไม่ว่าเป็นจุดแข็งด้านการตลาด แต่เป็นจุดอ่อนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะทำให้พุทธศาสนาได้รับการดูหมิ่นจากปัญญาชน แล้วคนเหล่านั้นมองเห็นว่าพระไม่เห็นดีกว่าเราตรงไหน ดีแต่ทำมาค้าขาย ดีแต่รดน้ำมนต์พ่นน้ำหมาก ดีแต่ปลุกเสกเลขยันต์

แล้วจุดอ่อนต่อมาก็คือ ทุกครั้งที่มิชชันนารีเสื่อมเสียไม่มีหน่วยงานไหนออกมาบริการทางวิชาการให้ชาวพุทธเห็นเลยว่า ที่เสื่อมเสียนั้นเป็นเพราะอะไร ที่ถูกคืออะไร เราก็ปล่อยให้ถูกโจมตีสื่อมวลชนแทนที่เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กลายเป็นเครื่องมืออัดพระรายวันนี่คือจุดอ่อน ต่อไป OPPORTUNITY หรือโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีไม่น้อยแค่ไหน

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิระเมธี), ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาสันทัศน์ โสทธิวงศ์, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ท่านว.วชิรเมธี เชื่อว่าเมื่อไรที่สังคมวิกฤต นั่นคือโอกาสที่สังคมเรียกร้องต้องการธรรมะในอัตราที่เข้มข้นและสูงมาก โอกาสของเรามาถึงแล้วนับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ แต่โอกาสนั้นมีพระสงฆ์ที่รูปที่มองเห็นแล้วลุกออกมาทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ที่เรียกกันว่า ACTIVE BUDDHISM ACTIVE BUDDIST MISSIONARY มีพระสงฆ์ไม่กี่รูปเท่านั้นที่มองเห็นโอกาส

“สำหรับอาตมาเวลาสังคมไทยตกอยู่ท่ามกลางวิกฤต อาตมามองเห็นมันนี่แหละคือโอกาสที่คนเรียกร้องต้องการธรรมะ ฉะนั้น เราต้องลุกออก กระโดดออกมาใช้สื่อมวลชนทุกรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยไม่ได้คิดแบบอาตมา คิดว่าพอสังคมค่อยเปลี่ยนมองว่านี่คือโอกาสที่จะขายเครื่องรางของขลัง ต่างฝ่ายต่างมองเห็นโอกาส แต่ใช้โอกาสนั้นประหนึ่งใช้เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกเพื่อพยุ่งพระพุทธศาสนา แต่อีกฝ่ายใช้เพื่อทำมาหากิน” ^๘

สุดท้าย TREAT คือสิ่งที่คุกคามพระพุทธศาสนาอยู่ทุกวันในทุกวันนี้ อะไรคือสิ่งที่คุกคามปัจจัยภายในคือ ภาวะด้อยการศึกษาคณะสงฆ์เอง ซึ่งเป็นสิ่งที่คุกคามพระพุทธศาสนาทำให้ไม่มีผู้นำทางจิตวิญญาณออกมาทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เท่าทันยุคสมัย ในขณะที่ประชาคมโลกเรียกร้องต้องการผู้นำทางจิตวิญญาณที่รู้เท่าทันทั้งโลกฝ่ายธรรม และโลกฝ่ายคฤหัสถ์ แต่เรากลับผลิตได้แค่พระเกจิอาจารย์มาส่งต่อให้กับชาวโลก มันไม่สอดคล้องกัน เราขาดพระธรรมทูตที่มีความสามารถให้กับโลก ขาดการบริหารจัดการที่ดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสาหัสหนักหน่วงแค่ไหนก็ตามองค์กรบริหารคณะสงฆ์ก็ไม่เคยมีการปรับตัวทำอะไรเลย ปลอ่ยให้ทุกอย่างเป็นไปตามยถากรรม

ปัจจัยภายนอกที่คุกคามพระพุทธศาสนาก็คือ ๑. ลัทธินิยมต่าง ๆ ที่ไหลบ่าเข้ามาสู่ประเทศไทย ตอนนี้ไทยเปรียบเสมือนหนึ่งเรือนแพะชำทางศาสนา ลัทธิภายในต่าง ๆ ที่นิยมในทั่วโลกหาได้ในเมืองไทยแทบทั้งหมด ๒. ศาสนาต่าง ๆ ที่พยายามแย่งศาสนิกชนจากพุทธศาสนาไปเป็นศาสนิกชนของศาสนาเขาเอง ๓. ลัทธิประชาธิปไตยที่มาพร้อมกับเสรีภาพพื้นฐานทางศาสนา เสรีภาพพื้นฐานทางเพศ เหล่านี้กำลังคุกคามการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ฉะนั้น พระสงฆ์ที่สอนพุทธศาสนาในลักษณะว่าหากคนมีศีลแล้วสังคมไทยจะดีเอง นี่เป็นฐานคิดชุดเดียวกับที่เราเคยใช้ได้ผลในยุคพันปีที่แล้ว คือยุคกรุงสุโขทัย ทุกวันนี้ศีลธรรมในระบบไตรภูมิพระร่วงซึ่งง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเป็นศีลธรรมชุดเดียวกับทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่เพียงพอที่จะพยุ่งสังคมไทยให้เป็นสังคมที่ศีลธรรมและจริยธรรมได้ เพราะสังคมไทยถูกรุกรานไปด้วยชุดความเชื่อที่หลั่งไหลมาจากสารทิศทุกแห่งทั่วโลก หากพระสงฆ์ไม่ตระหนักรู้สิ่งเหล่านี้สิ่งที่คุกคามสถาบันสงฆ์ไทยให้ง่อยเปลี้ยเสียขาลงไป

เท่านั้นยังไม่พอ สื่อมวลชนจำนวนมากได้ยึดพื้นที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปเป็นพื้นที่ในการเผยแผ่กิเลส แล้วมีพระที่รูปที่กล้าเข้าไปใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อเครื่องมือเหล่านี้ไม่ถูกใช้ มันก็ถูกใช้ไปเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ความมั่งงาย เป็นช่องทางในการกระตุ้นคนให้มีกิเลสยั่วให้อยาก หลอกให้ซื้อ ยั่วให้อยาก และหลอกให้บริโภค พอพระรู้ไม่เท่าทันตรงนี้ สื่อมวลชนก็กลายเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่คุกคามความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของสังคมไทยเสียเอง

^๘ สัมภาษณ์ พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

พอทำ SWOT อาตมาก็เห็นว่าพุทธศาสนามีทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และสิ่งคุกคาม พอเราเห็นอย่างนี้แล้วอาตมาก็มาตั้งปณิธานในการทำงานของอาตมาว่า เอาละ เราต้องทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก นั่นคือธรรมะต้องติดปีก อยู่หนึ่ง ๆ ไม่ได้ ต้องเป็นไดนามิก ธรรมะ หรือพุทธศาสนาจะทำงานในลักษณะตั้งรับอีกต่อไปไม่ได้ มันต้องเป็น Active Buddhism พระอยู่ในวัดต่อไปไม่ได้ เพราะคนไม่มีเวลาเข้าวัด โลกยุคอุตสาหกรรมคนต้องออกจากบ้านไปทำงาน พระต้องเป็น Active Buddhist Missionary นี่คือที่มาของธรรมะติดปีกทั้งหมด

สรุปว่า เราต้องกลับไปหาพระพุทธเจ้าเหมือนใบไม้ในกำมือ เราจะนำธรรมะไปแก้ปัญหาสังคม ถ้ามัวเราจะแก้ปัญหาให้ใคร พระสงฆ์ต้องไม่มีแค่ยาพาราเท่นั่น ต้องเลือกยาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสาร นักสื่อสารธรรมต้องคิดวิเคราะห์เลือกธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ใช้ธรรมะไปแก้ปัญหาให้ใคร ต้องแก้ให้ถูกเรื่อง อย่าคิดว่าธรรมะเป็นยาครอบจักรวาล นักสื่อสารธรรมต้องวิเคราะห์ต้องมีการวางแผน สังคมมีปัญหาอะไรก็นำธรรมะให้เหมาะสม อย่าจ่ายแค่ยาพาราเท่นั่น

ทำ ๔ ข้อก็สุขได้^๙

๑. อย่าเป็นนักจับผิด คนที่คอยจับผิดคนอื่น แสดงว่า หลงตัวเองว่าเป็นคนดีกว่าคนอื่น ไม่เห็นข้อบกพร่องของตนเอง ‘กิเลสพุ่มพวงหัว ยังไม่รู้จักตัวอีก’ คนที่ชอบจับผิด จิตใจจะหม่นหมอง ไม่มีโอกาส ‘จิตประภัสสร’ ฉะนั้น จงมองคน มองโลกในแง่ดี ‘แม้ในสิ่งที่เห็นทุกข์ ถ้ามองเป็น ก็เป็นสุข’

๒. อย่ามัวแต่คิดริษยา ‘แข่งกันดี ไม่ดีสักคน ผลัดกันดี ได้ดีทุกคน’ คนเราต้องมี พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา คนที่เราริษยาเป็นการส่วนตัว มีชื่อว่า ‘เจ้ากรรมนายเวร’ ถ้าเขาสุข เราจะทุกข์ ฉะนั้น เราต้องถอดถอนความริษยาออกจากใจเรา เพราะไฟริษยา เป็น ‘ไฟสุ่มขอน’ (ไฟเย็น) เราริษยา ๑ คน เราก็มีทุกข์ ๑ ก้อน เราสามารถถอดถอนความริษยาออกจากใจเราโดยใช้วิธี ‘แผ่เมตตา’ หรือ ชื้อโคลอมมา แล้วเขียนชื่อคนที่เราริษยา แล้วปล่อยให้ลอยไป

๓. อย่าเสียเวลากับความหลัง ๙๐% ของคนที่ทุกข์ เกิดจากการย้ำคิดย้ำทำ ‘ปล่อยไม่ลง ปลงไม่เป็น’ มนุษย์ที่สลัดความหลังไม่ออก เหมือนมนุษย์ที่เดินขึ้นเขาพร้อมแบกเครื่องภาระต่าง ๆ ไว้ที่หลังขึ้นไปด้วยความทุกข์ที่เกิดขึ้นแล้ว จงปล่อยมันซะ ‘อย่าปล่อยให้คมมีดแห่งอดีตมารัดปัจจุบัน’ ‘อยู่กับปัจจุบันให้เป็น’ ให้กายอยู่กับจิต จิตอยู่กับกาย คือมี ‘สติ’ กำกับตลอดเวลา

๔. อย่าฟุ้งเพราะไม่รู้จักพอ ‘ตัณหา’ ที่มีปัญหา คือ ความโลภ ความอยากที่เกินพอดี เหมือนทะเลไม่เคยอิ่มด้วยน้ำ ไฟไม่เคยอิ่มด้วยเชื้อ ธรรมชาติของตัณหา คือ ‘ยิ่งเติมยิ่งไม่เต็ม’ ทุกอย่างต้องดู ‘คุณค่าที่แท้จริง’ ไม่ใช่ คุณค่าเทียม เช่น คุณค่าที่แท้ของนาฬิกาคืออะไร ? คือไว้ดูเวลา ไม่ใช่ใส่เพื่อความโก้หรู คุณค่าที่แท้ของโทรศัพท์มือถือคืออะไร ? คือไว้สื่อสาร แต่ต้องประกอบอื่น ๆ ที่เสริมมาไม่ใช่คุณค่าที่แท้จริงของโทรศัพท์ เราต้องถามตัวเองว่า ‘เกิดมาทำไม’ คุณค่าที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่ตรงไหน ตามหา ‘แก่น’ ของชีวิตให้เจอ คำว่า ‘พอดี’ คือ ถ้า ‘พอ’ แล้วจะ ‘ดี’ รู้จัก ‘พอ’ จะมีชีวิตอย่างมีความสุข

^๙ สัมภาษณ์ พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม

สรุปได้ว่า พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีมีจุดแข็งทั้งภูมิรู้และภูมิธรรมโดยท่านสำเร็จการศึกษาระดับสูงทั้งทางโลกและทางธรรม ได้รับการถวายปริญญาคุณวุฒิปดกิตติมศักดิ์ในสาขาต่างๆ ทั้งยังเป็นพระสงฆ์ที่มีอายุน้อย มีเทคนิคและกลวิธีการสื่อสารที่ดี ใช้ภาษาในการสื่อสารร่วมสมัย เข้าใจง่าย เป็นตัวอย่างที่ดี มีโอกาสเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมไทยและสังคมโลก กำหนดวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่ธรรมะ คือ มุ่งมั่นเป็นผู้นำด้านภavanaทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ และตั้งใจทำงานพัฒนาชุมชนเพื่อแสวงหาการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงรายเป็นฐาน ส่วนบทบาทหน้าที่ด้านพระสงฆ์ของท่าน คือ หน้าที่ในการศึกษาธรรม หน้าที่ในการรักษาธรรม หน้าที่ในการปฏิบัติธรรมและหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ จำนวน ๓ ข้อ คือ ๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ๒) ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ทุกเมื่อ และ ๓) การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึงโดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น ๓ กลุ่ม คือ

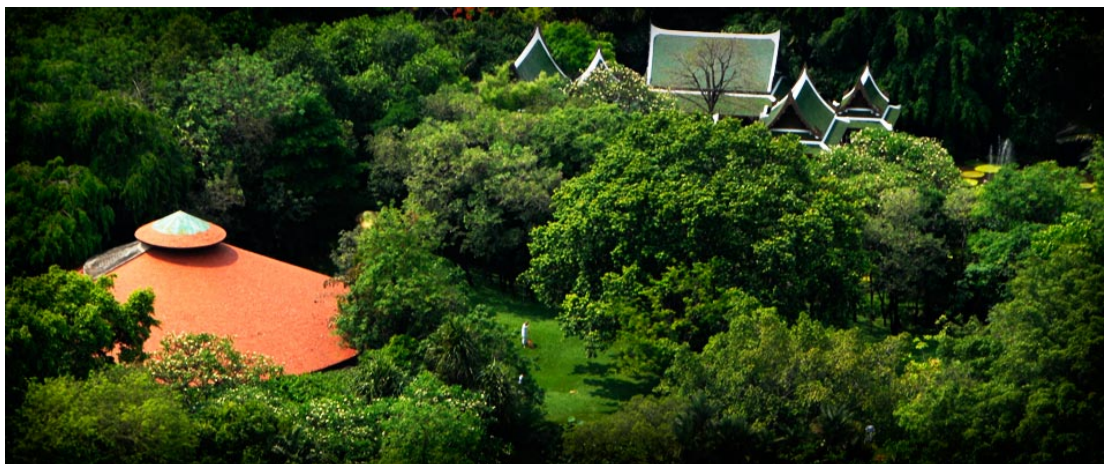
กลุ่มที่ ๑ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยใช้ธรรมะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจในการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เข้าใจพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ใช้สื่อเฟสบุ๊กส์ กิจกรรมการบรรยายธรรมะ กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าใจ โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ด้วยการทำให้ธรรมะเป็นเรื่องง่าย ไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลที่กลุ่มเด็กและเยาวชนรู้จักสนใจ เรื่องราวอ้างอิงนิทานชาดกหรือพุทธประวัติ เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำเสนอ นำการบรรยายด้วยตนเอง

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มคนทำงาน กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนธรรมะให้ทันสมัยเพื่อให้แนวทางการดำเนินชีวิต การทำงาน การสร้างความสมดุลชีวิต การครองตน ครองคน ครองงาน ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ ทวิตเตอร์ ยูทูบ และซีดีธรรมะ เข้าใจ โดยนำเสนอธรรมะเป็นหลัก อ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้วิธีการอุปมาอุปไมยและประสบการณ์สลับหนึ่งของชีวิตบุคคลต่าง ๆ ด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม เข้าใจง่ายไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลสำคัญและพุทธวจนะและเร่งเร้าให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตน เข้าถึง โดยการทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีและอ้างอิงตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนความคิดว่า นิพพานสามารถทำได้ในชาตินี้ สร้างกำลังใจให้ปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนได้อย่างลึกซึ้ง ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ สื่อเครือข่ายกิจกรรมอบรมภavanaและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าใจ โดยใช้ธรรมะเป็นหลัก การอ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้อุปมาอุปไมยที่ลึกซึ้ง มีผู้ที่มีชื่อเสียงร่วมและนำการสาธิตด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม อ้างอิงจากพระไตรปิฎก เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำการปฏิบัติภavana ณ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จังหวัดเชียงราย พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีเป็นหนึ่งในพระสงฆ์ผู้จุดประกายให้คนไทยสนใจไฝ่ธรรมะมากขึ้น นำธรรมะเข้าสู่จิตใจของผู้คนในทุกระดับได้อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน หากแต่ภัยจากลัทธิความเชื่อ และอำนาจทุน

ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคม เช่น การบิดเบือนคำสอนทางศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นดังแรงลมที่พัดเปลวเทียนเล่มน้อยที่โชติช่วงท่ามกลางความมืดบอดของสังคมให้ไหววาบแทบจะดับลง นี่เป็นความท้าทายหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ วชิรเมธีจะต้องเผชิญเดินต่อไปท่ามกลางอริขาในสังคมไทย

๔.๑.๑.๔ เสถียรธรรมสถาน

ภาพที่ ๔.๑๖ เสถียรธรรมสถาน งามอินทรา ๕๕ แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

เสถียรธรรมสถาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต ภายใต้ความอนุเคราะห์จาก “กองทุนเสถียรธรรม” คือ ส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ ได้เริ่มต้นงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะเด็ก สตรี และนักบวช ตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๓๑ เพื่อแบ่งปันความสุข สงบเย็นต่อเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม เมื่อแรกก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่ปัญญาันทภิกขุ) ได้เมตตาตามอบธรรมพร แต่เสถียรธรรมสถาน ใจความตอนหนึ่งว่า “... สถานที่นี้ ผู้จัดสร้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ แก่คนที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือคนที่รู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ยังไม่ก้าวหน้า ก็มาพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะการมีธรรมะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตที่มีธรรมเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่ขาดธรรมเป็นชีวิตที่บกพร่อง ...”^๑

แนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคมของเสถียรธรรมสถาน ซึ่งเป็นสำนักชีและสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติดีที่ประดิษฐ์คำท้าทายว่า “ธรรมสวัสดิ์” ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า นำธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการละวางความยึดมั่นถือมั่น เพื่อเข้าใจกระแสของปัจจุสมุปบาท ด้วยเทคนิคอานาปานสติ ก่อให้เกิดสังขะที่เป็นกัลยาณมิตร แนวคิดและงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมของเสถียรธรรมสถานก็นำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาด้วยความตระหนักรู้ การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก การลงมือกระทำ ก็คือโครงการบ้านสายสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก โครงการธรรมยาตรา พระพุทธยันตีองค์ดำ นาลันทาเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์เนื่องจากการเจ็บป่วย โครงการค่ายเยาวชนเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญามุ่งแก้ปัญหาเยาวชน เป็นต้น

เสถียรธรรมสถานก่อตั้งเมื่อประมาณสามสิบกว่าปีที่ผ่านมาเป็นสำนักชีและสถานปฏิบัติธรรม โดยแม่ชีคันสนีย์ ใช้ประสบการณ์และหลักการธรรมนิเทศ สื่อสารทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และสื่อต่าง ๆ ด้วยธรรมที่มีความลึกซึ้ง ด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีสาระโดนใจผู้ฟัง พร้อมกับศัพท์

^๑ สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ประดิษฐ์คำว่า “ธรรมสวัสดิ” จนทำให้เสถียรธรรมสถานเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในบทบาทที่เด่นชัดของสถานปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งที่เริ่มใหม่และต่อเนื่อง กิจกรรมเพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตในสังคมยุคที่พัฒนาแต่มิติในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ นอกจากนี้หลังจากการเฉลิมฉลองพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ พ.ศ. ๒๕๕๕ เสถียรธรรมสถานจัดเคลื่อนขบวนธรรมยาตรา พระพุทธชยันตีองค์ดำ นาลันทา ออกไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วย ๗๗ จังหวัดทั่วประเทศ ด้วยเจตนารมณ์ที่ว่า ผู้ป่วยทุกคนเป็นครูที่ยิ่งใหญ่ เป็นโอกาสที่จะเข้าไปพัฒนาการเป็นผู้รับใช้ด้วยจิตวิญญาณตามพุทธประสงค์ที่ว่า “การดูแลผู้ป่วยคือการดูแลเราทุกคน” และ “จาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของมหาชน” เพื่อตอบสนองวิถีชีวิต “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า” ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีปัจจุบันขณะ ที่รู้ตัวทั่วพร้อม กินอยู่หลับนอนอย่างเป็นมิตรและใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นมิติใหม่ของสังคมแบบเชิงรุกที่มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่สีดำเคลื่อนเข้าไปสู่ชุมชน โรงพยาบาล มีการแสดงธรรมโดยแม่ชีคันสนีย์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท การเยี่ยมเยียนให้กำลังใจผู้ป่วย การให้ความรู้และความเข้าใจ การดูแลจิตใจผู้ป่วย บุคลากรด้านการแพทย์ พยาบาล ญาติผู้ป่วย ด้วยการภาวนาด้วยความรัก ความเมตตา ความกรุณา แนวคิดของเสถียรธรรมสถานมุ่งเน้นเพื่อให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ และการดำเนินงานมาเป็นเวลากว่าสามทศวรรษ อันได้แก่ งานสื่อสารธรรม ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา อย่างคำที่ว่า “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า”

แนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถาน^๒

ด้วยวิสัยทัศน์ของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชน งานเป็นฐานแห่งการภาวนา เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นฐานแห่งการลดละการเห็นแก่ตัว งานของแม่ชีคันสนีย์จึงเป็นงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน ให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ ภายใต้พันธกิจ การที่โลกยังมีทุกข์ แต่เราอยู่กับโลกอย่างในโลกเป็นแล้วไม่เป็นทุกข์ได้ นั่นคือ เข้าใจเหตุแห่งความทุกข์ หรือกระแสของปัจจุสมุพบาท โดยให้พิจารณาเรื่องอุปกิเลส ๑๖ การได้ตระหนักรู้ว่าโลกในใจมีหนทางแห่งการพ้นทุกข์ คือการเดินอยู่บนหนทางแห่งมรรคมงคล ๘ เพื่อการตื่นรู้ โดยใช้ลมหายใจ เป็นเครื่องมือ มีเทคนิคคือ อาณาปานสติ มีมรรคเป็นหนทาง ขอให้โลกนี้มีธรรมเป็นมารดา สร้างสังฆะที่เป็นกัลยาณมิตร ฝึกในเรื่องของการเจริญเมตตาและกรุณา เพราะเป็นการเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญต่อผู้อื่นมากกว่าการให้ความสำคัญกับตัวเอง จะมีเพื่อนร่วมเดินทาง โดยมีเป้าหมายคือช่วยให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสพ้นทุกข์มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ร่วมกัน แล้วนิพพานก็เป็นเป้าหมาย

การสื่อสารธรรมผ่านสิ่งแวดล้อม^๓

^๒ สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ แม่ชีณภัทร มานนท์, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

เสถียรธรรมสถานสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจมิติแห่งสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วย ๓ มิติหลัก คือ มิติที่ ๑ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ประมวลสิ่งแวดล้อมทั้งบนโลกนี้และปรโลก ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มิติที่ ๒ สิ่งแวดล้อมมนุษย์ หมายถึงมวลมนุษย์ทุกชาติพันธุ์ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ รวมถึงสังคมมนุษย์ที่มวลมนุษย์อยู่รวมกันและร่วมกัน ประจักษ์สร้างสรรคขึ้นมา ในโครงสร้างรูปแบบ สถานภาพและบทบาทหน้าที่หลากหลาย ที่แตกต่างจากมวลหมู่สัตว์อื่น ภายใต้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศเดียวกัน มิติที่ ๓ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม หมายถึงสภาพแวดล้อมทั้งทางรูปธรรมหรือวัตถุธรรม และสิ่งแวดล้อมทางนามธรรมหรือจิตธรรม อันเป็นแนววิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมที่มนุษย์บัญญัติขึ้น สิ่งแวดล้อมมิติที่ ๒ และมิติที่ ๓ เป็นผลเนื่องมาจากมิติที่ ๑ สิ่งแวดล้อมทั้งสามมิติสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน อิงอาศัยกัน กระทบถึงกันในการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินไป พื้นที่ในเสถียรธรรมสถานได้ถูกแบ่งสรรตามวิถีความเป็นอยู่และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเกื้อกูล สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่ธรรมชาติสร้างและสิ่งที่มนุษย์สร้างสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเคารพต่อธรรมชาติเดิมที่มีอยู่ก่อน สิ่งปลูกสร้างที่สะท้อนคติธรรมในการดำเนินชีวิต ได้แก่

- สะพานแห่งสติ ไม่แต่สะพานถูกวางพาดเรียงกันเป็นแนวยาวสูงต่ำต่างกัน แผงคติธรรมว่า “ถ้าการเดินทางเรามีสติเป็นเครื่องมือก็จะทำให้ก้าวย่างของเราไม่เป็ดเปียนใคร แต่ถ้าเราปล่อยสติเมื่อไหร่ เราก็จะเจ็บตัวทันที”

- ลานโพธิ์ ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ใหญ่ต้นที่สองที่มาทดแทนต้นก้ามปูใหญ่ที่ตายเพราะรากขาดอากาศหายใจ เป็นผลจากการปรับระดับพื้นที่สูงขึ้นสองเมตรตามระดับถนน แม่ชีคันสนีย์กล่าวว่า “ความตายของต้นก้ามปูเป็นครูที่ยิ่งใหญ่ที่ทำให้ตระหนักว่า ก่อนที่จะไปช่วยเหลือหรือพัฒนา เราควรศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติเดิมให้ดีเสียก่อน”

- ธรรมศาลา เป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรสิ่งแรกของเสถียรธรรมสถาน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ฝีมือการออกแบบของจิตอาสา ตามแนวคิดของแม่ชีคันสนีย์ที่ว่า “ศาลาต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ขโมยธรรมชาติ และที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดต้องติดดิน”

- ต้นไม้ในสวนธรรม แม่ชีคันสนีย์ถือว่าต้นไม้เป็นครู เช่น ต้นไม้พยายามที่จะยืนต้น แต่ว่าจะคงามหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของราก เช่นเดียวกับมนุษย์ถ้าสติปัญญาแข็งแรง ชีวิตก็จะคงาม เพราะสติคือรากของชีวิต ถ้าเจริญสติอารักขาจิต ทำงานด้วยทุนของชีวิตคือจิตที่ไม่ขุ่นมัว ปัญญาก็เกิด

งานสงเคราะห์^๔

การดำเนินงานของเสถียรธรรมสถาน เป็นปฐมเหตุของงานสงเคราะห์และงานจิตอาสา จากธรรมพรของหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุที่ว่า “สถานที่นี้ (เสถียรธรรมสถาน) ผู้จัดสร้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะแก่คนที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือคนที่รู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ยังไม่ก้าวหน้าก็มาพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะการมีธรรมะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตที่มีธรรมะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่ขาดธรรมะเป็นชีวิตที่บกพร่อง”

^๔ สัมภาษณ์ วชิร สุขศรี, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๔.๑๗ การฝึกสมาธิ เดินเล่นอย่างมีสติ
ภายใต้โครงการบ้านสายสัมพันธ์ ในเสถียรธรรมสถาน

โครงการบ้านสายสัมพันธ์

สืบเนื่องจากที่กรมพัฒนาสวัสดิการและสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารกจำนวนมาก เรื่องพ่อแม่ไม่พร้อมรับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็กทารก เรื่องการทำแท้ง มาปรึกษาแม่ชีคันสนีย์เพื่อเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เรื้อรัง และทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ แม่ชีคันสนีย์ตอบรับและสร้างบ้านสายสัมพันธ์ขึ้นในเสถียรธรรมสถาน โดยเริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ วิถีชีวิตประจำวันของแม่ชีในบ้านสายสัมพันธ์มีพุทธธรรมนำชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสมาธิ เดินเล่นอย่างมีสติ ภาวนากับการทำงาน สวดมนต์ ฟังธรรมเพื่อช่วยบ่มเพาะจิตใจที่ขาดวันให้ค่อย ๆ ดีดังเดิม แม่ชีคันสนีย์กล่าวว่า “การได้ช่วยผู้หญิง ๑ คนกับเด็ก ๑ คน ก็เท่ากับเราได้ช่วยโลก ที่บ้านสายสัมพันธ์จะไม่พูดถึงวันวาน ผู้หญิงทุกคนมีความเป็นแม่ได้เหมือนและเท่ากันทุกคน เมื่อผิดพลาดแล้วก็ต้องตั้งหลักให้ได้ มีสติในทุกย่างก้าวของการใช้ชีวิตในปัจจุบันขณะ ถ้าเราขาดสติจะได้ชื่อว่าตายแล้ว เพราะมันคือความประมาท ชีวิตที่ประมาทและขาดสติเป็นชีวิตที่ตายแล้วทั้งเป็น”^๕ กิจกรรมของเสถียรธรรมสถานก็เติบโตตามหลานในบ้านสายสัมพันธ์ได้แก่ “อนุบาลฝีมือพ่อแม่” “บ้านวันอาทิตย์” “ครอบครัวแห่งสติ” รวมถึงการจัดการศึกษาวิถีพุทธระดับปฐมวัยในบ้านเรียนแห่งรักและศานติ (ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต) เป็นการทำงานร่วมกันด้วยจิตวิญญาณของบ้าน วัด โรงเรียน ที่ไม่มีรั้ว โดยการนำความอบอุ่นของบ้าน ความมีวินัยของวัด คือการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามวัยของโรงเรียนมาบูรณาการเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ของคนทุกวัยในครอบครัว”

^๕ สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ภาพที่ ๔.๑๘ การเตรียมตัวและเตรียมจิตของตนเองให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ
ตลอดจนการภาวนากับลูกในครรภ์
ภายใต้โครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์

โครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์

จากการที่เสถียรธรรมสถานทำงานเกี่ยวกับสตรีและเด็กอย่างต่อเนื่อง ก็พบว่าปัญหาของสังคมเป็นผลที่เกิดจากทฤษฎีของคนในสังคมที่ใช้ชีวิตอย่างไม่ตระหนักรู้เท่าทันกับวิถีแห่งชีวิต จึงพัฒนาโครงการเพื่อผู้ที่กำลังจะเป็นพ่อแม่มีคุณธรรม มีความตั้งใจที่จะเตรียมตัวและเตรียมจิตของตนเองให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตลอดจนการภาวนากับลูกในครรภ์ตลอดระยะเวลา ๙ เดือน ภายใต้ชื่อโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์ เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เน้นกิจกรรมในวิถีแห่งสติ เช่น สนทนาธรรมกับแม่ซี การเดินเล่นอย่างมีสติ กิจกรรมที่มีพื้นฐานจากภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือการดูแลกายให้พร้อมและแข็งแรงด้วยการออกกำลังกายที่เหมาะสม เอาใจใส่ในการกินอยู่หลับนอนของแม่ ๒) ศิลภาวนา คือการใช้ชีวิตแบบไม่เบียดเบียนของแม่ ด้วยการเคารพหัวใจของลูก ไม่ทำให้จิตเกิดความทุกข์ ๓) จิตตภาวนาคือ การพัฒนาของจิตแม่ การรักษาให้จิตของแม่ไม่ขุ่นมัว ๔) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกให้แม่เกิดกระบวนการจัดการเพื่อก่อให้เกิดปัญญา ด้วยการคิดให้ถูกต้องโดยธรรมตลอด ๙ เดือนที่ลูกอยู่ในท้อง กิจกรรมที่สานต่อเนื่องคือ ดูแลเรื่องการกินนมแม่ และประเพณีไทยเรื่องการโกนผมไฟ โดยแม่ซีค้นสนียจะขลิบผมให้เด็กๆทุกคนเมื่ออายุครบ ๑ เดือน นอกจากนี้แล้วสมาชิกในโครงการก็จะก่อสานชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างครอบครัวแห่งสติปัญญาที่แท้จริงและยั่งยืน

ภาพที่ ๔.๑๙ กิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ ณ เสถียรธรรมสถาน

โครงการโรงเรียนพ่อแม่

งานต่อยอดจากโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์ ก็คือ โครงการโรงเรียนพ่อแม่ เป็นกระบวนการฝึกให้พ่อแม่มีสัมมาทิฐิที่จะทำให้ลูกคุ้นเคย โดยถือว่าพ่อแม่เป็นครูคนแรก บ้านเป็นห้องเรียนห้องแรกสำหรับลูกพร้อมทั้งสอนเรื่องการกินอาหารภายใต้หลักคิด “อาหารอร่อยกินกันหลายคน” ปลูกฝังการกินอาหาร ร่วมกันพิจารณาอาหารก่อนกิน กินอย่างไม่มีัดทนหาเพราะความชอบ ความอยาก แต่กินเพื่อให้มีชีวิตอยู่ มีพลังที่จะทำสิ่งดี ๆ ทั้งเพื่อตนเองและคนอื่น มองเห็นที่มาของอาหาร กินอย่างสำนึกคุณค่า ขอบคุณธรรมชาติที่มอบความอุดมสมบูรณ์แก่โลกใบนี้ การระลึกเช่นนี้เสมอจะทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงของตนเองกับคนอื่นและธรรมชาติ เป็นการนำมาสู่การกตัญญูตลอดโครงการนี้พ่อแม่จะได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมลูกให้เป็น “คนสุขง่าย ทุกข์ยาก” สนใจสมัครร่วมกิจกรรม โรงเรียนพ่อแม่ ทุกวันอาทิตย์ที่ ๓ ของทุกเดือน สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม และสมัครล่วงหน้าได้ที่เสถียรธรรมสถาน มาทางอีเมล family.sds@gmail.com

งานธรรมนิเทศ^๖

หลักการทำงานด้านธรรมนิเทศของเสถียรธรรมสถานคือ “การแสดงให้เห็นสมมติเพื่อไปสู่วิมุตติ” คือการที่รู้จักใช้สมมติสัจจะ ความจริงตามที่อยากให้เป็น หรือตามที่ควรเป็น เพื่อหลุดพ้นเข้าสู่ปรมาตมสัจจะ ความจริงตามสภาวะ เข้าใจโลก รู้เท่าทันโลก อยู่กับโลกอย่างคนที่มีพัฒนาการในจิตใจ มองเห็นสิ่งที่เป็นสมมติบัญญัติ ตามความจริงว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น เพื่อการเป็นอิสระจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่ใช่เพื่อการยึดมั่นถือมั่นอันนำมาซึ่งความทุกข์ กลยุทธ์การใช้สื่อคือ “ทำให้คนพ้นทุกข์” รูปแบบที่สนุกสนานทางปัญญาทุกแขนง ให้กายเคลื่อนไหวใจตั้งมั่น ด้วยความรู้ตื่นและเบิกบานอยู่ในทุกการกระทำ ทั้งรูปแบบการสนทนาระหว่างคนสองคน รายการวิทยุ การสนทนาผ่านกล้องทีวี การสื่อสารผ่านรายการทีวี เช่น รายการธรรมสวัสดี ปลูกให้คนตื่นในตอนเช้าผ่านบทภาพยนตร์ ผ่านสปอตโฆษณา ผ่านหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก บทเพลงและอนิเมชัน ผ่านอินเทอร์เน็ต ใช้เว็บไซต์ (<http://www.sds.org>) เฟซบุ๊ก (Sathira Dhammasathan)

^๖ สัมภาษณ์ ชนกนันท์ เดชอนันตวิทยา, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ค่ายพุทธบุตรและโครงการนักรู้คู่คุณธรรม^๗

ครั้งหนึ่งวัตรปฏิบัติของแม่ชีคันสนีย์ทำให้เด็กหญิงคนหนึ่งที่เป็นลูกศิษย์ครูแม่ชีที่สอนในชั่วโมงจริยธรรมศรัทธาที่จะบวช แต่ในทัศนะของแม่ชีคันสนีย์นั้น การบวชไม่ใช่แค่การโกนหัว นุ่งขาวห่มขาวเท่านั้น แต่ยังหมายถึง ข้อวัตรปฏิบัติมากมาย แม่ชีจึงจัดค่ายพุทธบุตรครั้งที่ ๑ ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๓๒ เพื่อให้เด็กอยู่อย่างเรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ช่วยเหลือพึ่งพิงกัน อาหารอร่อย เพราะกินกันหลายคน จัดกิจกรรมให้พัฒนาจิตใจเยาวชนให้กล้าแข็ง รู้เท่าทันเกี่ยวกับค่านิยมและสภาพแวดล้อมของสังคม หลังจากเห็นธรรมชาติของเด็กในค่ายพุทธบุตร แม่ชีคันสนีย์จัดโครงการนักรู้คู่คุณธรรม นำเด็กนักเรียนชายแห่งสำนัก ส.เพลินจิต มาร่วมกิจกรรมกับน้องเด็กตาบอดและพิการซ้ำซ้อน บ่มเพาะความอ่อนโยนและความเมตตาในจิตใจฝึกอานาปานสติ ทำให้มีสมาธิ มีความมั่นคง มีจิตใจที่แข็งแรงในการดำเนินชีวิตตามความถูกต้อง ถ้าไม่รู้เรื่องชีวิต เด็กเหล่านี้อาจใช้ความแข็งแรงเพื่อเบียดเบียนคนอื่น ง่ายที่สุดคือ การลั้มนวด ข่มขืน แก๊งลักทรัพย์ เป็นต้น

โครงการศิลปะพัฒนาชีวิตด้วยอานาปานสติภาวนา-สาวิกาสิกขาลัย-โครงการบวชพุทธสาวิกา

แม่ชีคันสนีย์ได้พิจารณาตัวเป็นศิษย์ท่านพุทธทาสภิกขุ ที่สวนโมกขพลาราม เมื่อเสถียรธรรมสถานได้ร่วมทุกข์กับผู้ประสบภัยพายุเฮอร์มัย ในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ท่านพุทธทาสภิกขุแนะนำว่า “สิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำงานกับเด็กคือ ทำให้เขามีตัวเองเป็นเพื่อน ซึ่งหลักการอยู่ที่การใช้ลมหายใจแห่งสติเป็นเครื่องมือ” แม่ชีคันสนีย์สืบสานต่อด้วยการจัดทำโครงการศิลปะการพัฒนาชีวิตด้วยอานาปานสติภาวนา โดยมีศาสตราจารย์อุบาสิกาคณธัญวณ อินทรคำแหง เป็นผู้นำปฏิบัติใช้ลมหายใจเป็นเครื่องมือให้เกิดความสงบภายใน จนสามารถใคร่ครวญธรรมและเข้าถึงสภาวะของธรรมสัจจะได้ คือ เห็นชัดในสภาวะของความเป็นอนิจจังของสิ่งทั้งปวง สืบเนื่องต่อยอดด้วยโครงการเพื่อการศึกษาทางธรรมสำหรับสตรี ด้วยการจัดตั้งสาวิกาสิกขาลัย มหาวิทยาลัยธรรมะเพื่อเยียวยาสังคม เปิดรับสมัครนิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต เน้นการนำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน หน่วยวิทยบริการสาวิกาสิกขาลัย ณ เสถียรธรรมสถาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียนวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา ๙.๐๐-๑๖.๐๐ น. เพื่อส่งเสริมการบรรลุมรรค และสร้างอริยะสู่สังคม เปิดการสอนรุ่นแรกในปีการศึกษา ๒๕๕๒ และในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ เกิดโครงการบวชพุทธสาวิกาน้อย (พุทธสาวิกาศีล ๑๐ ภาคฤดูร้อน) เป็นการบวชที่ทำให้เด็กหญิงได้มีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ในพระธรรมวินัย ณ สวนธรรมที่ร่มรื่น เปิดโอกาสให้เด็กผู้หญิงสตรีที่สนใจปฏิบัติตนได้ฝึก “ตน” สู่การเป็น “คน” ของพระพุทธศาสนา

งานจิตอาสา^๘

เสถียรธรรมสถานสร้างขึ้นจากที่ดินว่างเปล่า ดำเนินภารกิจมากมายที่ละอย่าง เป็นโอกาสให้เพื่อนและคนรู้จักแม่ชีคันสนีย์ได้มาร่วมช่วยกันทำในสิ่งที่ตนทำได้ โดยมีได้มุ่งหวังผลตอบแทน

^๗ สัมภาษณ์ สลิลทิพย์ ทาเครือ, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ สลิลทิพย์ ทาเครือ, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

พร้อมทั้งชักชวนเพื่อนมาถือศีล ฟังธรรม ใช้แรงงาน ความรู้ความสามารถ สติปัญญาเป็นทานช่วยงานด้านต่าง ๆ อยู่ร่วมกันด้วยสัมมาวาจา ปิยวาจาสาราณียธรรม เป็นที่มาของ “จิตอาสา” การกระทำที่เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยมีหลักธรรมเพื่อความเจริญคือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่อยู่ร่วมกันอย่างศานติ ประกอบด้วย ๘ หลักการแห่งการแบ่งปันคือ ๑) ทุกข์มีไว้ให้เห็น ไม่มีไว้ให้เป็น ๒) ทำงานให้เป็นสุข สนุกขณะทำงาน ๓) คนข้างหน้าเป็นคนพิเศษสำหรับเรา ๔) สุขง่าย ใช้น้อย ๕) สุขเมื่อสร้าง ๖) สุขเมื่อให้ ๗) ปัจจุบันขณะ เป็นเวลาประเสริฐสุด ๘) สร้างไม่ผลัดรุ่นใหม่ ให้สังคม ดำเนินการขยายผล พัฒนาจิตอาสาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในเยาวชน ภายใต้ความเชื่อ “เด็กเป็นอย่างไร โลกเป็นอย่างนั้น และ การลงทุนกับเด็ก คือการลงทุนให้โลก” จึงร่วมมือกับภาคีที่เข้มแข็ง เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนทั่วประเทศ สร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา ในโครงการค่ายเยาวชน “บ่มเพาะ แดกหน่อ ต่อยอด เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา” โดยเริ่มจากการเข้าใจตนเองไปสู่การรับใช้ผู้อื่น เป็นผู้มีความสุขกับจิตที่คิดจะให้ การรับใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ โดยมีคุณสมบัติ ยอมตนให้คนใช้ ผูกตนเพื่อใช้คน ไม่ร้อให้ใครใช้ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะมีจิตอาสาและกล้าออกไปรับใช้สังคม เป็นที่พึ่งให้กับคนอื่นในสังคมได้

แม่ชีคันสนีย์^๙ ท่านพูดถึงการมีอยู่ของชีวิต แนวทางการทำงาน สิ่งหนึ่งที่ท่านกล่าวถึงคือ อย่าลืมรากของตัวเอง ในการทำอะไรก็ตามต้องไม่ลืมหลักการ เหตุผล และ ความรู้สึก ของการทำสิ่งนั้น ๆ ยกตัวอย่างในชุมชนเสถียรธรรมสถาน มีอาสาสมัครมากหน้าหลายตา ทั้งเก่าและใหม่ คุณแม่ท่านยกตัวอย่างงาน จิตประภัสสรตั้งแต่ตอนอยู่ในครรภ์ และ โรงเรียนพ่อแม่ เป็นกุศลของอาสาสมัครที่ได้ทำงานเป็นอย่างมาก วันเวลาผ่านไปเรามากประมาณ โดยไม่ลงรายละเอียดในกิจกรรมนั้น เพราะเราลืมรากของงานเหล่านี้ ถ้าเราลืมราก งานเราจะไม่แน่น ประโยชน์ก็เกิดน้อย รากต้องแข็งแรง เปรียบดั่งต้นไม้... ถ้ารากแข็งแรง ก็จะเติบโตมีร่มเงาให้คนอาศัย ถึงจะมีกาฝากมาเกาะบ้างก็ไม่เป็นไร ขอเพียงรากเราต้องแข็งแรง เพราะฉะนั้นรากจึงมีความสำคัญ ถ้าทุกคนมีรากที่แข็งแรง ไม่ว่าจะมียาอาสาสมัครเก่าใหม่อย่างไรก็ไม่ทำให้งานไม่สมบูรณ์ ในการใช้ชีวิตของเราก็เหมือนกัน เรามักจะมุ่งไปแต่ข้างหน้าเพื่อบ่มหวังความสำเร็จความก้าวหน้า แต่เรามักลืมรากที่งดงาม คือบุคคลที่อยู่เบื้องหลังบุคคลที่อยู่เคียงข้างเรา เรามักมองไม่เห็น เช่นเดียวกับที่เรามักลืมรากของที่นี่เราอยู่ ว่าที่นั่นเขามีเป้าประสงค์อะไร เรามักลืมก้มลงมองเท้าของเราว่าเรายืนอยู่ ณ ที่ใด แผ่นดินที่เรายืนอยู่นั้นเป็นไปเพื่ออะไร ที่เราอาสาสมัครมาร่วมกันก็เพื่อสร้างสังคมให้น่าอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมของเด็กหรือของผู้ใหญ่ให้มีรากที่มั่นคง และรากของชุมชนอีกรากหนึ่งในหลาย ๆ ราก ก็คือลูกหลานในชุมชน

แนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถานทั้งที่เป็นสื่อธรรมะผ่านสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงแนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถาน

แนวคิด	โครงการ	เป้าหมาย	ผลลัพธ์

^๙ สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สิ่งแวดล้อมทั้งสามมิติ สัมพันธ์ (ธรรมชาติมนุษย์ และวัฒนธรรม) เป็นเหตุ เป็นผลของกันและกัน อิง อาศัยกันกระทบถึงกันใน การเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และ ดำเนินไป	-การสื่อสารผ่าน สิ่งแวดล้อม	-ทุกคนที่มีโอกาสเข้าไปใน เสถียรธรรมสถาน	-ตระหนักถึงการอิง อาศัยซึ่งกันและกัน
เชื่อมโยงพระพุทธศาสนา เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการ แก้ไขปัญหาสังคมที่เรื้อรัง และทวีความรุนแรงมาก ขึ้นเรื่อยๆ	๑. บ้านสายสัมพันธ์ ๒. จิตประภัสสรตั้งแต่ นอนอยู่ในครรภ์ ๓. โรงเรียนพ่อแม่ ๔. เพื่อนร่วมทุกข์ ๕. ธรรมยาตรา	-แม่ที่ไม่พร้อมจะดูแลลูก -พ่อและแม่ที่กำลัง ตั้งครรภ์ -ครอบครัว (พ่อแม่ลูก) และ/หรือปู่ ย่า ตา ยาย -ผู้ได้รับทุกข์ -ผู้ป่วยและพยาบาล	-ลดการทำแท้ง ลดการ ทอดทิ้งเด็กทารก -การพัฒนาจิตใจอารมณ์ และสังคมตามแบบภavana ๔ -การพัฒนาสัมมาทิฐิ -การเยียวยาผู้ได้รับทุกข์ และการเยียวยาตนเอง ด้วยความกรุณา -การเยียวยาด้วยพรหม วิหารธรรม (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)
แปดหลักการแห่งการ แบ่งปัน	๑. เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา	-เป้าหมายหลักคือเยาวชน เป้าหมายรองคือ คนทั่วไป	-ธรรมะบำบัด ธรรมชาติบำบัด ชุมชนบำบัดเพื่อ ประโยชน์สุขของตน และประโยชน์สุขของผู้อื่น

สรุปงานการสื่อสารทางสังคมของเสถียรธรรมสถานที่เป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

เสถียรธรรมสถานจัดได้ว่ามีคุณลักษณะพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เพราะเป็นชุมชนเพื่อ
การเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ เริ่มจากโครงการเพื่อการสงเคราะห์ และปัจจุบันมี
พันธกิจ “สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธ
ธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและความตาย สร้างจิตวิญญาณของ
จิตอาสา สร้างสังคมของสตรี สร้างสถาบันที่เป็นศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับชาติและระดับ
นานาชาติ รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม และเผยแผ่
พระพุทธศาสนา” กล่าวได้ว่าแนวคิด และกิจกรรมของเสถียรธรรมสถานไม่อาจแบ่งแยกได้ระหว่าง
ปัจเจก คือต้องที่นี่และเดี๋ยวนี้ทุกขณะของการกระทบที่ใจ ไม่กระเทือนปรุงแต่งอย่างหลง ชีวิตที่
กระทบแล้วไม่กระเทือนก็จะไม่กระแทกออกไป ทำให้ทั้งตัวเราและคนอื่นเจ็บปวด นำชีวิตก้าวไปสู่
ความสงบเย็น กับสังคมส่วนรวม ภายใต้อหังคารคิด “คนข้างหน้าคือคนพิเศษสำหรับเรา” เราจะไม่ทำให้

คนข้างหน้าทุกซ์เพราะเรา เพราะฉะนั้น การเรียนรู้ที่จะทำให้เรามีชีวิตที่เข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ข้างหน้า มันเป็นบทเรียนที่จะพิสูจน์ว่าธรรมะที่เราได้เรียนรู้มา ทำให้เราพบกับความสงบเย็นและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ประกอบไปด้วย ๑) การตระหนักรู้ ๒) การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก ๓) การลงมือกระทำเพื่อจัดทุกซ์ทันที

แนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถานที่ครอบคลุมชัดเจนตามความหมายพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่มีความหมายถึงการนำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาโลกยุคใหม่ บนฐานของการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและบนโลกนั้นได้แก่

๑) โครงการบ้านสายสัมพันธ์ที่มุ่งแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก ด้วยการต้อนรับเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยที่วิถีชีวิตประจำวันของแม่ในบ้านสายสัมพันธ์ประกอบด้วยการตระหนักรู้ด้วยการมีพุทธธรรมนำชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสมาธิ เดินเล่นอย่างมีสติ ภาวนากับการทำงาน สวดมนต์ ฟังธรรมเพื่อช่วยบ่มเพาะจิตใจที่ขาดวินัย ให้อ่อน ๆ ดีดังเดิม

แม่ชีคันสนีย์กล่าวว่า การได้ช่วยผู้หญิง ๑ คนกับเด็ก ๑ คน ก็เท่ากับเราได้ช่วยโลก ที่บ้านสายสัมพันธ์จะไม่พูดถึงวันวาน ผู้หญิงทุกคนมีความเป็นแม่ได้เหมือนและเท่ากันทุกคน เมื่อผิดพลาดแล้วก็ต้องตั้งหลักให้ได้ มีสติในทุกย่างก้าวของการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ไม่มีใครควรค่าแก่การเกลียดชัง^{๑๐}

๒) โครงการธรรมยาตรา พระพุทธชนต้องค์ดำ นาลันทา ที่มุ่งแก้ปัญหาความทุกข์ เนื่องจากการเจ็บป่วย เพื่อตอบสนองวิถีชีวิต “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า” คนในชุมชนเสถียรธรรมสถานได้โอกาสเข้าไปเรียนรู้กับผู้ป่วย เคารพหัวใจของผู้ป่วย และปรารถนาที่จะเข้าไปถ่ายถอนความทุกข์ของผองเพื่อนที่อยู่ข้างหน้าในฐานะของเพื่อนร่วมทุกข์ ใช้ธรรมะในการทำให้คนป่วยที่ทุกข์กายแต่ไม่เป็นทุกข์ใจ การดูแลคนป่วยเป็นโอกาสที่จะพัฒนาจิตวิญญาณของตนเองตามพุทธประสงค์ที่กล่าวว่า การดูแลผู้ป่วยคือการดูแลเราตถาคต

๓) โครงการค่ายเยาวชน “บ่มเพาะ แดกหน่อ ต่อยอด เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา” ที่มุ่งแก้ปัญหาเยาวชน และเตรียมความพร้อมทางจิตวิญญาณและความมั่นคงภายในเพื่อสานติ ด้วยบ่มเพาะ คือเกะเทาะตัวตน ให้ตระหนักรู้ความจริง แดกหน่อ คือ จากเข้าใจตัวเองสู่การรับใช้คนอื่น ต่อยอดคือ การขยายผลความดี ความงาม ความจริงในระดับมหภาค

เสถียรธรรมสถานเป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มุ่งเน้นเพื่อนำธรรมกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งที่เป็นไปเพื่อป้องกันปัญหา เช่นจิตประภัสสรตั้งแต่ตอนในครรภ์ การแก้ปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้น เช่น บ้านสายสัมพันธ์ และการแก้ปัญหาพร้อมกับการป้องกันปัญหาที่ตามมา เช่นโรงเรียนพ่อแม่ หลายโครงการเป็นไปตามความหมายของคำว่าพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่ไม่อาจแบ่งแยกระหว่างปัจเจกกับสังคมส่วนรวม ที่ประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะคือ ความมีสติตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเองและสิ่งแวดล้อม ทำตนเป็นหนึ่งเดียวกับโลก และเมื่อเห็นทุกข์ ต้องมีการกระทำ ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนากระแสหลักในประเทศไทยยังคงเป็นแบบที่มีวัด พระภิกษุเป็นศูนย์กลาง แต่ในขณะเดียวกันก็มีกระแสของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่นำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาโลกยุคใหม่ บนฐานของการมีสติระลึกรู้มีผลเข้ามาทำให้ผู้คนสนใจน้อมนำหลักพุทธธรรม

^{๑๐} สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

มาปรับใช้ในวิถีชีวิต (Way of Living) ดังเช่น เสถียรธรรมสถานที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตื่นและเบิกบาน วิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันอย่างเรียบง่ายเพื่อสร้างบารมีตามหลักสาราณียธรรม ประกอบด้วยความเมตตาทั้งทางกาย วาจา และใจ สาธารณโภคี (แบ่งปันสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม) สีสสามัญญตา (มีความประพฤติดีเสมอเหมือนกัน ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น) ทิฏฐิสามัญญตา (ปรับความคิดเห็นเข้าหากันได้ รู้จักประนีประนอม) โดยที่แม่ชีคັນสนีย์ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถานมักจะกล่าวเสมอว่า “ทุกขมีไว้ให้เห็น ไม่ได้มีไว้ให้เป็น” ซึ่งเป็นไปตามหลักปฏิจกสมุปปาต เป็นไปเพื่อสังคมโดยตระหนักว่า “คนข้างหน้า คือคนพิเศษสำหรับเรา” ทำให้ประกอบกุศลกรรมเพิ่มมากขึ้นเพื่อความสงบทั้งของตนเองและสังคม ในสภาพสังคมบริโภคนิยมที่ผู้คนมีการเสพข่าวสารอย่างมากมาย แม่ชีคັນสนีย์เลือกสอนธรรมะผ่านสื่อมวลชนหลายรูปแบบ ทำให้ผู้สนใจเข้าถึงพุทธธรรมได้อย่างรวดเร็วทุกเวลาที่ต้องการ พร้อมกันนี้ยังมีกิจกรรมจิตอาสาสำหรับออกแบบชีวิตเองแสดงเอกลักษณ์ สะท้อนตัวตนและคุณค่าของตนเอง เสถียรธรรมสถานได้นำฐานคิดทางพระพุทธศาสนาทั้ง สัจจธรรม จริยธรรม และบัญญัติธรรม มาบูรณาการก่อตั้งเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตื่น และเบิกบาน ชุมชนเล็ก ๆ ที่ดำเนินกิจการพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต เจริญสติในการดำเนินชีวิต เพื่อสันติสุขในสังคม เป็นรากฐานของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

เป้าหมายการสื่อสารสู่สมาชิกและดึงดูดให้ผู้สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกองค์กร ๑. เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรมะแก่เพื่อนมนุษย์ สามารถนำธรรมะไปใช้ดับทุกข์ในชีวิตประจำวัน ให้มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ ๒. เพื่อสาธิตการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม ๓. เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาทำแบบฝึกหัดร่วมกัน ในการให้และ การรับ ผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ภายในเสถียรธรรมมีดอกไม้สวยสดในพันธุ์ไม้ การแสดงออกของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเสถียรธรรมสถานมีแววตา ไร้มายาพาสับสน การทำกิจกรรมการเป็นสมาชิกจะแสดงออกถึงการให้ความรัก อบอุ่นนักรัก ยามมีดมน การเพิ่มสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ไม่อับจน เพราะมากล้นคนเข้าใจ การนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ มีแสงธรรม ส่องนำทางชีวิตได้ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในองค์กรสื่อสารโดยอาศัยความมีน้ำใจ หล่อเลี้ยงไว้ให้ทุกคน

ความจำเป็นการสื่อสาร^{๑๑}

การสื่อสารขององค์กรเสถียรธรรมสถานมุ่งพัฒนาชีวิตของสมาชิกในสังคมโลก เพื่อให้ชีวิตของคน ๆ หนึ่ง เมื่อเกิดมายุ่งต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงเวลา ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น ต้องมีความแก่ชรามาเยือน ต้องอยู่กับความเจ็บไข้ได้ป่วยและในที่สุดก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ต้องยอมรับความตาย อีกทั้งในระหว่างที่มีชีวิตผู้คนมากมายก็ต้องเผชิญกับความทุกข์ทางใจครั้งแล้วครั้งเล่า ด้วยความตระหนักในคุณค่าของชีวิตและจากองค์ความรู้ในการทำงานที่ใช้ธรรมช่วยเหลือผู้คนอย่างต่อเนื่องมายาวนานในทศวรรษที่ ๔ ของการทำงาน ท่านแม่ชีคັນสนีย์ เสถียรสุต ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน จึงมีแนวคิดที่จะนำแคลปสูตรธรรมซึ่งสกัดได้จากห้องแล็บที่มีชีวิตในศูนย์วิจัยทางธรรม มา

^{๑๑} สัมภาษณ์ แม่ชีคັນสนีย์ เสถียรสุต, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

แนะนำให้ผู้คนได้ปฏิบัติในวิถีชีวิตที่มีธรรมะเป็นแนวทาง ด้วยการสร้าง “ธรรมาศรม” ขึ้น ให้มีลักษณะเป็นเสมือนชุมชนสาธิตของวิถีชีวิตที่เข้าใจธรรมะ ธรรมชาติและการพึ่งพาตนเอง เช่น การรู้จักทานอาหารที่ปลอดภัย มีจิตใจที่ไม่เบียดเบียนตนเองไม่ทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์ ให้ทุกการกระทำอยู่ในการภาวนาที่รู้กายรู้ใจตนเอง ให้เป็นอาศรม (ที่อยู่) ของผู้ปฏิบัติธรรมในระยะยาวรองรับชีวิตในทุกช่วงวัยทั้งเกิดแก่เจ็บและตาย

การสื่อสารแสดงทัศนคติของท่านแม่ชีคันสนีย์ กล่าวถึงความตั้งใจของท่านว่า “ธรรมา ศรมคือมรดกที่เราจะให้กับโลก ที่จะได้ช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์ต่อไป ไม่ใช่โครงการฯ แต่เป็นการร้อยเรียงงานทั้งหมดในการทำงาน ๓ ทศวรรษของเสถียรธรรมสถาน ให้เป็นศูนย์วิจัยทางธรรมเพื่อสาธิตการนำธรรมะออกไปเยียวยาสังคมด้วยองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาตลอดสาย ตั้งแต่ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ” ซึ่งท่านบอกว่าคนที่มาอยู่ในธรรมาศรมจะได้รู้จักใช้ชีวิตที่เหลื้อยู่อย่างมีความหมายและตายอย่างมีคุณค่า ได้เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างไรมิตายทั้งเป็น นั่นคือเพราะได้นำแก่นธรรมตั้งแต่ในครั้งพุทธกาลมาใช้ในการดำเนินชีวิต ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงสอน ได้รู้จักทำของที่ยากให้เป็นของง่ายสามารถปฏิบัติธรรมได้ด้วยความเข้าใจและธรรมจะได้เข้าไปถึงทุกครัวเรือน ทั้งนี้ท่านได้เมตตาอธิบายให้เข้าใจเพิ่มเติมว่า “ธรรมาศรมไม่ใช่โรงพยาบาล ไม่ใช่เป็นสถานที่รักษาโรคด้วยการแพทย์ หากแต่ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาและที่จะนำการปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมาใช้ก็เพื่อช่วยให้คนกลับมาสัมผัสรู้ทันกาย รู้ทันใจเป็นหลัก”

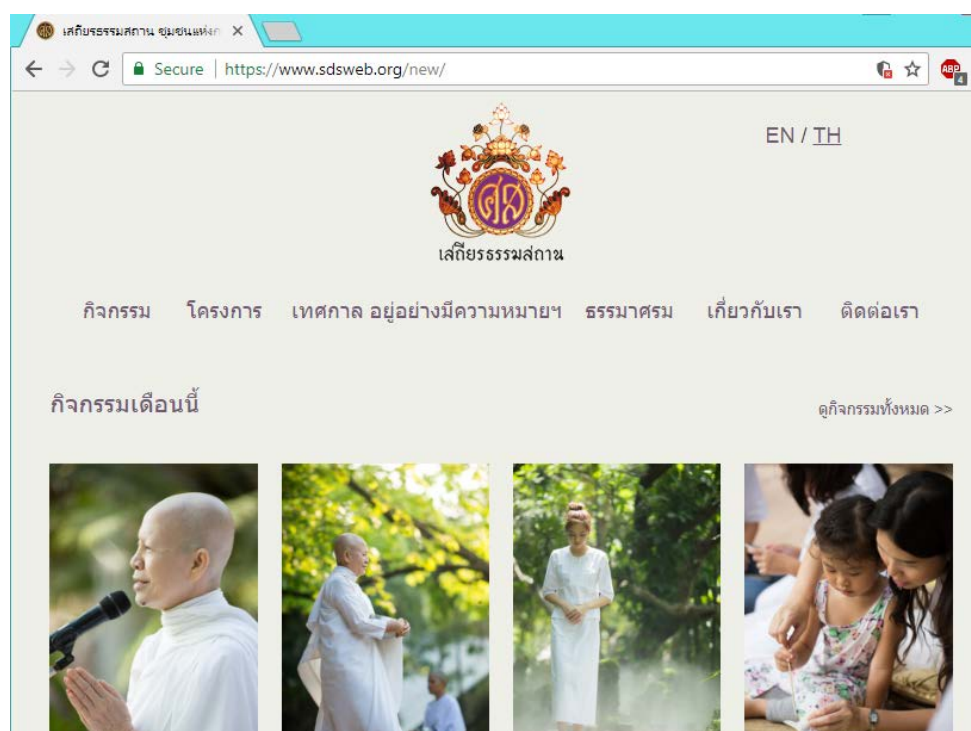
วิธีการสื่อสารให้มีความสำคัญกับคณะทำงาน การปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันของทีมงานภายในองค์กร ท่านย้ำด้วยว่า “แม่และคณะทำงานตั้งใจจะจุดช่วยทุกคนที่กำลังป่วยให้หลุดพ้นจากความป่วยไข้ ยิ่งแม่ป่วยคราวนี้ทำให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องมามีธรรมาศรมเพื่อช่วยคนที่เจ็บป่วยและไม่เจ็บป่วยที่สำคัญคือการช่วยให้คนพ้นทุกข์” โดยอาคารธรรมาศรมจะตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ ๒.๕ ไร่ทางด้านในสุดของเสถียรธรรมสถาน มีแนวคิดในการออกแบบที่เรียกว่า “ธรรมนิเวศ” คือ เน้นสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีความสปปายะในทุกด้าน มีความสงบและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติเหมาะสำหรับทั้งผู้ปฏิบัติธรรมและผู้ใช้หลักธรรมชาติดำเนินชีวิต

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์กรเสถียรธรรมสถานและกับบุคคลภายนอกองค์กร การถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรสู่บุคคลภายนอกเพื่อให้เห็นภาพลักษณ์ขององค์กร บทบาทขององค์กร เชื่อมความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกภายในองค์กร มีเป้าหมายการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการปฏิบัติธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม เน้นการปฏิบัติตนสู่ความเป็นอริยะ รองรับการพัฒนาสังคมในภาพรวม รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ^{๑๒} กระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคลากรท่านหนึ่งไปยังอีกท่านหนึ่งโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ จนเกิดการเรียนรู้การสื่อสารการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร

^{๑๒} สัมภาษณ์ แม่ชีณภัทร มานนท์, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร^{๑๓}

วิธีการสื่อสารในองค์กรของเสถียรธรรมสถาน ใช้การสื่อสารผ่านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และขยายผลสื่อสารไปยังผู้สนใจ

ภาพที่ ๔.๒๐ เว็บไซต์เสถียรธรรมสถาน

การสื่อสารกับการบริหารจัดการองค์กร

การสื่อสารภายในองค์กรอย่างเป็นทางการ เป็นการติดต่อเชื่อมโยงกับสมาชิกในองค์กร ซึ่งรับผิดชอบดูแลแต่ละส่วนงานในองค์กร เชิญชวน ให้เข้าร่วมกิจกรรมขององค์กร และผู้รับสาร เบื้องต้นจะมีการเซ็นแนวปฏิบัติไปยังผู้รับสารย่อยในองค์กร เป็นขั้นสิ้นสุดของการรับสารในองค์กร การสื่อสารภายในองค์กรเสถียรธรรมสถาน มีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ระบบช่องทางที่มีการรับยอมรับผ่านเว็บไซต์ <http://www.sdsweb.org/new/event> และทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือ เป็นสื่อแนวทาง ซึ่งช่องทางการสื่อสารมีการนำเสนอข้อมูลขององค์กรและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมในองค์กร พร้อมกับการติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติมตาม

กระบวนการสื่อสารในองค์กร

^{๑๓} สัมภาษณ์ สลิลทิพย์ ทาเครือ, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

การสื่อสารในเสถียรธรรมสถาน มีลักษณะเป็นกระบวนการขององค์กร ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่นั่นสายงานการบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร ประกอบด้วย จิตประภัสสร โรงเรียนพ่อแม่ งานเยาวชน ธรรมชาติบำบัด ปฏิบัติธรรม พุทธสาวิกา ธรรมนิเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ มีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนส่งสาร เป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารนำความประสงค์ของตนเองหรือองค์กรส่งไปยังผู้รับสารเพื่อให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมตามที่องค์กรจัดไว้ หรือเข้ามามีส่วนในการดำเนินการต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้จัดทำโครงการ เพื่อให้การสนับสนุนและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น

๒. ขั้นตอนรับสาร ผู้รับสารจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการ และขยายแนวคิดกิจกรรมของโครงการ ที่องค์กรเสถียรธรรมสถานจัดขึ้น

๓. ขั้นตอนใช้ช่องทางการสื่อสาร ผ่าน <http://www.sdsweb.org/new/event> การจัดรายการทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือ เขียนบทความ และดำเนินงานตามขั้นตอน ระเบียบปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ พร้อมกับการสื่อสาร เรียนรู้แนวปฏิบัติของสมาชิกภายในองค์กร

๔. ขั้นตอนใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ภายในองค์กร เป็นการใช้สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีอยู่ภายในเสถียรธรรมสถาน

การสื่อสารภายในองค์กรเสถียรธรรมสถาน เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร ความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในและภายนอกองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญต่อเสถียรธรรมสถานในการบริหารที่จะทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อไปและช่วยในการประสานงานของหน่วยงาน ในแง่ของการบริหารองค์กรการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ ทำให้คนคาดคะเนความคิดซึ่งกันและกันได้และทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานขององค์กร การสื่อสารนำไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรอาจพิจารณาในฐานที่เป็นระบบรวม คือ การใช้การสื่อสารติดตามรายงานและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งการติดต่อกับองค์กรอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นระบบย่อยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ใน จัดทำข้อมูลนำเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ การจัดรายการทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือบทความ การฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ

เสถียรธรรมสถานเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นในรูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีลักษณะร่วมกัน คือ มีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เป็นผู้รับใช้ปวงชนแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภ้ยโดยธรรมที่สังคมพึงได้ด้วยเราไม่มีคำสอนที่ผิด อีกทั้งมีชุมชนที่อยู่กันอย่างเรียบง่าย

และมีหัวใจแบ่งบานที่จะอาสาออกไปรับใช้ผู้คนอยู่เนืองนิตย์ อาศัยความงดงามโดยธรรมที่เรามีโอกาสได้ทำกุศลร่วมกัน มีการแบ่งงานกันทำ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและจำเป็นต้องรู้ข้อมูล การสื่อสารในองค์กรจึงต้องกระทำเพื่อหาข้อมูลที่จะสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ โดยต้องเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร และใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในองค์กรและกับบุคคลและสถาบันอื่นที่อยู่นอกองค์กรด้วย ดังนั้น การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้หน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรดำเนินการต่อเนื่องกันและเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กร

๔.๑.๒ ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และบุคลากรทั้ง ๔ องค์กร รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสื่อสาร มีรายละเอียดประเด็น ดังนี้

๔.๑.๒.๑ วิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลข่าวสารในองค์กรมีความสำคัญ เพราะช่วยในการตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ หากทราบว่าข้อมูลและข่าวสารในองค์กรดำรงอยู่อย่างไร เริ่มต้นจากส่วนใดและไหลไปยังส่วนใด การไหลของข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร องค์กรแต่ละประเภทให้ความสำคัญต่อข้อมูลข่าวสารมากน้อยต่างกันอย่างไร ก็ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการบริหาร การสื่อสารขององค์กร^๑ การสื่อสารจะมีลักษณะเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารประกอบด้วย ผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร ผู้รับข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร หรือสื่อที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร เครื่องมือหรือตัวกลางที่ข่าวสารสามารถเดินทางจากแหล่งที่กำเนิด อาจเป็นสัญญาณเสียงจากเครื่องขยายเสียง สัญญาณวิทยุ สัญญาณโทรทัศน์ Internet ทาง Website และทาง E-mail หรือโดยสัญลักษณ์ต่าง ๆ

การสื่อสารทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างมาก เพราะว่าเมื่อการสื่อสารมีประสิทธิภาพ หรือ เปลี่ยนแปลงรวดเร็วทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างรวดเร็ว ปัญหาสังคมจะถูกแก้ไขหรือเป็นปัญหาทางสังคมต่อไปเพราะการสื่อสาร ถ้าใช้การสื่อสารในทางการเป็นไปในทางบวก ปัญหาทางสังคมก็จะได้รับการแก้ไข ในทางกลับกันถ้าใช้ไปในทางลบ เท่ากับเป็นการเพิ่มปัญหาทางสังคมให้มากขึ้น^๒

การบริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนา ควรมีทักษะในการสื่อสารทางสังคม ที่ประกอบด้วยหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ คือ ธรรมครองใจ ๔ ประการ ที่ทำให้บุคคลในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติในทางอันประเสริฐทั้งต่อตน และผู้อื่น ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ คือ ๑. เมตตา หมายถึง ความประสงค์ที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข ๒. กรุณา หมายถึง ความประสงค์ที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดีสรรเสริญในความสุขที่ผู้อื่นได้รับ ๔. อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลางต่อความสุข และความทุกข์ที่มีต่อตนเอง และผู้อื่นได้รับ และควรมีทักษะที่ปราศจากอคติ หรือความลำเอียง ๔ ประการ คือ ๑. ลำเอียงเพราะรัก ๒. ลำเอียงเพราะหลง ๓. ลำเอียงเพราะกลัว ๔. ลำเอียงเพราะโกรธ

^๑ สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ชาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชนชำนาญการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมอาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

มุมมองทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการสื่อสารที่มีประโยชน์ คือ สัมมาวาจา หรือการเจรจาชอบ และเป็นวาจาที่อยู่บนพื้นฐานแห่งวจีสุจริตหรือวาจาที่เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก^๓ ผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรใช้การสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น และจะต้องเป็นการสื่อสารที่เป็นไปตามหลักสัมมาวาจา^๔ ฉะนั้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาในการสื่อสาร เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารที่ต้องไม่บิดเบือนไม่เป็นเท็จ การใช้ภาษาในการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดี แก่ผู้ร่วมงาน การสร้างเนื้อหาการสื่อสารที่ไม่ละเมิดต่อศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี การรับผิดชอบต่อผลของการสื่อสาร มารยาทของการสื่อสารมีประโยชน์ สามารถให้ประโยชน์ทุกเรื่อง ทุกเงื่อนไขเพิ่มขึ้น^๕ จึงทำให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างองค์กรกับชุมชนเป็นการสื่อสารที่มีประโยชน์และส่งเสริมให้เกิดสัมมาทิวาทิต่อกันมากขึ้น^๖ ในมุมมองทางพระพุทธศาสนาได้มีการส่งเสริมการสื่อสารที่มีประโยชน์เพิ่มขึ้น เงื่อนไขการสื่อสารจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ผลกระทบต่อชีวิตตนเองและผู้อื่น ผลกระทบต่อสังคมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม^๗ และไม่ส่งผลกระทบต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีด้วย^๘ ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนายังมีหลักธรรมให้กับคนปฏิบัติได้ ทำให้มีจิตใจที่ดี คนที่จิตใจดีซึ่งจะก่อให้เกิดการสื่อสารกับผู้อื่นดีตามไปด้วย^๙

กระบวนการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ของส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร ผู้รับข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสารและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับช่องทางการสื่อสารเสริม ได้แก่ รายการโทรทัศน์ วิทยุ

^๓ สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรุद्धิ, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ พระเมธาวิณัยรส,ผศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรุद्धิ, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาอรุณ ปญญารุโณ ป.ธ. ๙, คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๓ เมษายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสถียร วิพรหมหา, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

หนังสือพิมพ์ สังคมออนไลน์ หรือทุกช่องทาง^{๑๐} โดยการสื่อสารในองค์กรจะมีลักษณะเป็นกระบวนการ หรือสื่อในการติดต่อสื่อสารกระบวนการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพ^{๑๑}

หลักการสื่อสารในองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีการสื่อสาร ๒ ลักษณะ คือ การสื่อสารที่เป็นทางการ และการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งการสื่อสารที่เป็นทางการนั้น เป็นการติดต่อสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน โดยผ่านระเบียบ ข้อบังคับ โครงสร้างการบริหารขององค์กร โดยอาจจะเป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง หรือล่างขึ้นบน หรือในระดับเดียวกันก็ได้ การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการนี้จะมีเงื่อนไขที่สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของผู้ส่ง และผู้รับข่าวสาร เช่น การติดต่อสื่อสารนั้นต้องสร้างความเข้าใจที่ดี และถูกต้องแก่ผู้รับข่าวสาร ข่าวสารที่ส่งออกไปต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร การติดต่อสื่อสารนั้นต้องสอดคล้องกับความสนใจของผู้รับข่าวสาร และผู้รับข่าวสารต้องสามารถที่จะปฏิบัติ หรือยอมรับข่าวสารนั้นได้ทั้งทางจิตใจ และร่างกาย

การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการจะประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพได้ ต่อเมื่อผู้บริหารหรือผู้ส่งสารมีความรอบรู้ และชำนาญในการติดต่อสื่อสาร และระบบการบริหารองค์กรที่แตกต่างกันก็ย่อมมีผลต่อการติดต่อสื่อสารด้วย ตัวอย่างการติดต่อสื่อสารลักษณะนี้ เช่น การติดต่อราชการ หรือการกระทำที่ต้องมีลายลักษณ์อักษรตามระเบียบบริหารองค์กร ช่องทางการสื่อสารจะมีการประกาศให้รู้อย่างชัดเจนและแน่นอน อำนาจหน้าที่ปรากฏอยู่ในช่องทางของการสื่อสารอย่างเป็นทางการ เส้นทางของการสื่อสารต้องสั้นและตรงประเด็น ผู้ที่มีหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการสื่อสาร ได้แก่ เจ้าหน้าที่ หัวหน้างาน โดยระบบการสื่อสารทุกระบบต้องเชื่อถือได้

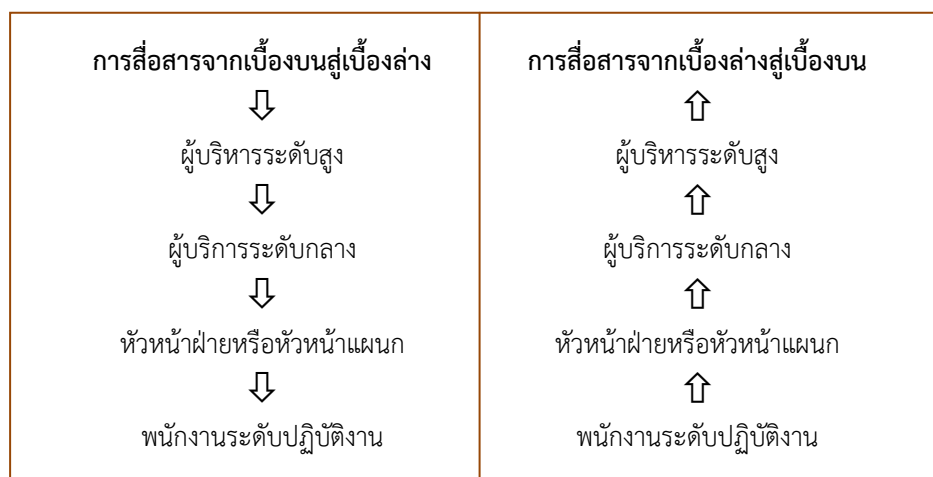
การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในองค์กรตามกลุ่มสังคม หรือความชอบพอโดยตรง อาศัยความสนิทสนม คั่นเคย การแนะนำจากเพื่อนฝูง การรู้จักเป็นการส่วนตัว โดยไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของการบริหารองค์กร เป็นลักษณะของการพบปะพูดคุยสนทนากัน การระบายความทุกข์ หรือการขอคำปรึกษากันในงานเลี้ยง ซึ่งจะเป็นลักษณะแบบปากต่อปาก ประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสารจะมีมากหรือน้อยขึ้นกับการยอมรับความเข้าใจ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มที่ไม่เป็นทางการด้วยกัน การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ มีลักษณะการกระจายข่าวแบบเถาวัลย์ ซึ่งอาจเป็นบ่อเกิดของข่าวลืออันเป็นการทำลายขวัญ ชื่อเสียง และทำลายอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ในองค์กรได้ อย่างไรก็ตามถ้ามีการติดต่อสื่อสารลักษณะนี้มาใช้เสริมการติดต่อสื่อสารในลักษณะที่เป็นทางการได้นั้น ก็อาจจะช่วยส่งผลให้งานสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้ กฎเกณฑ์สำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้าใจของระบบการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการขององค์กรทางพระพุทธศาสนา คือ ให้ความสำคัญกับกลุ่ม เอาใจใส่กับผู้นำกลุ่ม ให้ความสนใจกลุ่ม

^{๑๐} สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ขาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ชำนาญการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑ มกราคม ๒๕๖๑.

รูปแบบทิศทางการไหลเวียนของการสื่อสารในองค์กรมี ๓ ลักษณะ คือ การสื่อสารแนวดิ่ง การสื่อสารแนวนอน และการสื่อสารแนวไขว้

๑. การสื่อสารแนวดิ่ง คือ การสื่อสารที่ไหลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง การไหลมีระดับและลำดับ ไม่ไหลไปตามแนวนอนแบบเสมอกัน การไหลลักษณะนี้แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ การไหลจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง และการไหลจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน

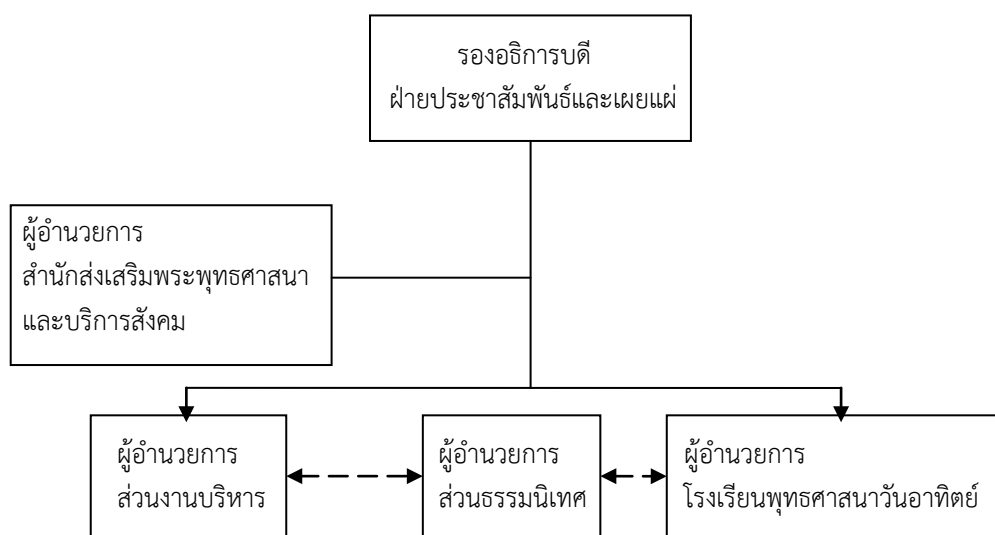
แผนภาพที่ ๔.๔ การสื่อสารแนวดิ่ง

การสื่อสารจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง เป็นการติดต่อสื่อสารจากผู้บังคับบัญชาไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ที่อำนาจสูงในองค์กรไปสู่ระดับที่ต่ำกว่า ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการจัดการและการควบคุมการทำงานภายในองค์กร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติรู้ถึงนโยบาย แผนงานขั้นตอนเป้าหมาย เช่น ผู้บริหารส่งข่าวสารมาสู่บุคลากรหรือพนักงานในระดับรองลงไป สื่อที่ใช้กันมากในการติดต่อสื่อสารแบบนี้ ได้แก่ การประชุม ประกาศ บันทึก การติดต่อสื่อสารลักษณะนี้ ไม่เกิดผลดีในบางโอกาส เช่น ในกรณีที่มีการขัดแย้งขึ้นภายในองค์กร ข่าวสารมีโอกาสบิดเบือนได้มาก โดยเฉพาะเวลาที่ต้องส่งข่าวสารหลายทอด และเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ผู้รับข่าวสารอาจจะไม่สนใจอ่าน และทำความเข้าใจข่าวสาร หรืออาจจะให้ความสนใจเพียงเล็กน้อย รวมทั้งไม่สนใจปฏิบัติตาม ถ้าข่าวสารที่ให้ ไม่มีการจูงใจที่ดีพอ

การสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เป็นการสื่อสารจากระดับต่ำไปยังระดับสูง เป็นลักษณะการติดต่อสื่อสารที่ส่งข่าวสารจากผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาไปสู่ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า ไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า โดยส่วนใหญ่เป็นการสนองการสื่อสารจากบนลงล่าง เช่น ลักษณะการย้อนกลับของรายงานความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติงาน การเสนอแนะ การร้องทุกข์ ข้อคิดเห็น หรือการขออนุมัติ เป็นต้น ปกติการติดต่อสื่อสารแบบนี้ ไม่ค่อยปรากฏชัดเจนมากนัก เพราะผู้ใต้บังคับบัญชามักจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น และส่วนใหญ่มักมีความรู้สึกกลัวผู้บังคับบัญชา ไม่ค่อยให้ความสนใจต่อปัญหา หรือรายงานของเขา ผู้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารควรส่งเสริมให้บุคลากรในที่ทำงานของตนมีโอกาสสื่อสารแบบนี้ให้มาก โดยอาจจะส่งเสริมโดยการให้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการมาช่วย เช่น การพบปะแบบไม่มีทางการ การรื่นเริงประจำปี การสำรวจทัศนคติ

และปัญหาของลูกจ้าง หรือการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย หรือการปฏิบัติงานในบางด้าน เพราะจะทำให้การบริหารงานมีคุณภาพยิ่งขึ้น

๒. การสื่อสารตามแนวนอน หรือ การติดต่อสื่อสารระดับเดียวกัน หรือตามแนวนอน เป็นการสื่อสารข้ามสายงาน เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับเดียวกันในแนวนอน หรือระหว่างคนต่างระดับกันที่ไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะสื่อสารระหว่างแผนก หรือหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะของการปรึกษาหารือ การทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การติดต่อกับเพื่อนในตำแหน่งเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน ความร่วมมือกับแผนกอื่น การแก้ไขปัญหาภายในแผนก คำแนะนำต่อแผนกอื่น เป็นต้น

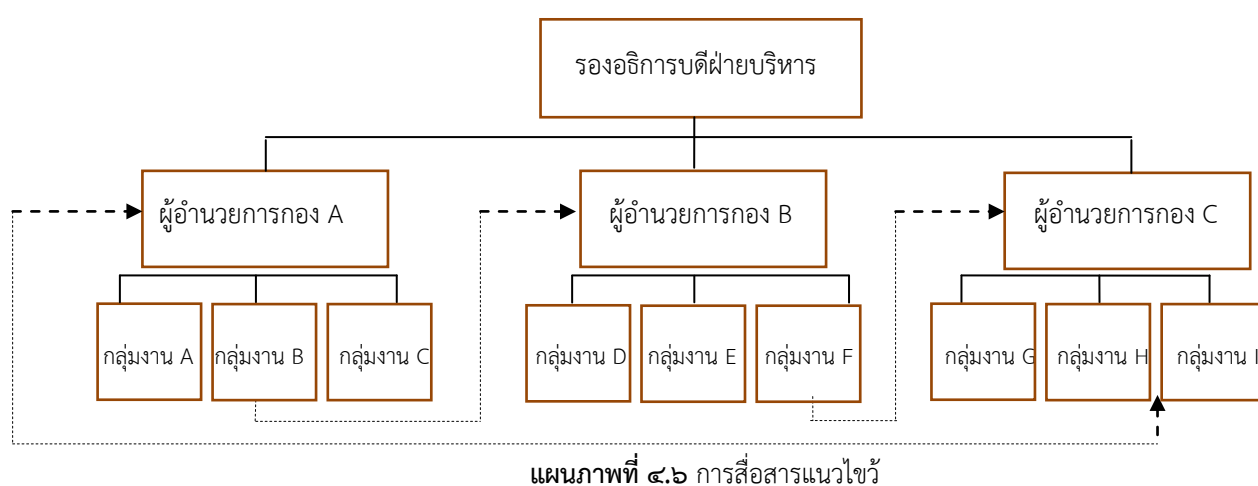
แผนภาพที่ ๔.๕ การสื่อสารแนวนอน

การสื่อสารลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ซึ่งจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการประสานงาน และการร่วมกันแก้ไขปัญหา เพื่อให้การดำเนินการ หรือการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร เช่น การให้ข้อมูลจากผู้อำนวยการส่วนงานหนึ่งไปยังอีกส่วนงานหนึ่ง หรือการร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาการทำงานระหว่างแผนก การสร้างความสัมพันธ์อันดีและการทำงานด้วยกันของส่วนงานบริหารกับส่วนธรรมนิเทศเพื่อให้การประชาสัมพันธ์ขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์

วิธีการของการสื่อสารตามแนวนอน มักใช้การประชุมกลุ่มร่วมกัน การเขียนและส่งหนังสือเวียนและการส่งบันทึกโต้ตอบ การสื่อสารตามแนวนอนซึ่งจัดว่าธรรมดาและเกิดขึ้นง่ายที่สุดคือการสื่อสารระหว่างบุคคล เพราะการสื่อสารนี้อาจเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยในระหว่างเวลาพักรับประทานอาหารกลางวันหรือคุยเมื่อบังเอิญเดินมาพบ ณ จุดใดจุดหนึ่งในองค์กร

๓. การสื่อสารแนวไขว้ เป็นการสื่อสารข้ามสายงาน เช่น พนักงานของแผนกหนึ่งสื่อสารกับพนักงานอีกแผนกหนึ่ง หรือหัวหน้างานของแผนกหนึ่งสื่อสารไปยังพนักงานระดับ

ปฏิบัติการของอีกแผนกหนึ่ง การสื่อสารตามแนวไขว้เกิดขึ้นเพราะพนักงานในส่วนต่าง ๆ จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น เมื่อองค์กรมีนโยบายให้พนักงานทุกคนเข้าใจเรื่องการประกันคุณภาพและการเตรียมตัวเป็นผู้ตรวจสอบภายในองค์กร ผู้บริหารจึงมอบหมายให้สำนักตรวจสอบภายในจัดฝึกอบรมส่วนงาน และเจ้าหน้าที่ส่วนงานอื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใดและสถานที่ใด บางครั้งการสื่อสารแนวไขว้เป็นการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการและเจ้าหน้าที่ที่สื่อสารข้ามสายงานกันมักคุ้นเคยกัน ซึ่งการใช้วิธีการสื่อสารตามแนวไขว้เป็นการใช้วิธีการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกในองค์กรติดต่อกันด้วยวาจา เช่น การแจ้งการฝึกอบรมองค์กรเชิญวิทยากรมาจากหน่วยงานรัฐบาล การส่งบันทึกประจำวัน เวลา และสถานที่ของการจัดอบรม การเตรียมตัวเป็นผู้ตรวจสอบภายในองค์กร

แผนภาพที่ ๔.๖ การสื่อสารแนวไขว้

สรุปได้ว่า การสื่อสารที่ใช้ในองค์กร คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม และการสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นกลไกอย่างหนึ่งซึ่งทำให้เกิดทิศทางการไหลของข่าวสารในองค์กร ซึ่งมี ๓ ลักษณะ คือ การสื่อสารแนวดิ่ง ซึ่งเป็นการสื่อสารจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง เช่น ผู้บังคับบัญชาสั่งงานมายังผู้ใต้บังคับบัญชา และการสื่อสารเบื้องล่างสู่เบื้องบน เช่น พนักงานส่งรายงานการปฏิบัติงานไปยังผู้บังคับบัญชา การสื่อสารแนวนอน เป็นการสื่อสารในระนาบเดียวกัน คู่สื่อสารมักมีตำแหน่งและหน้าที่การงานไม่ต่างกัน เช่น พนักงานระดับปฏิบัติการสื่อสารกัน และการสื่อสารแนวไขว้ เป็นการสื่อสารระหว่างผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานหนึ่งและพนักงานของอีกหน่วยงานหนึ่ง เช่น ผู้บังคับบัญชาของฝ่ายบุคคลติดต่อกับพนักงานระดับปฏิบัติการของฝ่ายอื่น เพื่อแจ้งเรื่องการอบรม เป็นต้น พื้นฐานที่สำคัญของการบริหารจัดการภายในองค์กรขึ้นอยู่กับ “การสื่อสารที่ดี” อันจะมีผลให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และการประสานงานที่ดี ด้วยแผนงานต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และตรงตามเป้าหมาย การสื่อสารที่ดีจึงเป็นกลยุทธ์ที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จแก่องค์กร การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ การสื่อสารที่เข้าใจง่าย ใช้วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการกระตุ้นพลังในการทำงาน

และเพิ่มประสิทธิผลของบุคลากรในองค์กรเพื่อให้สามารถร่วมกันนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างสูงสุด

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการสื่อสารจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กร หากผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำและไม่สามารถนำกลยุทธ์การสื่อสารมาใช้อย่างชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมจะนำพาองค์กรไปสู่ความล้มเหลวได้ ไม่ว่าองค์กรจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรและผู้บริหารขององค์กรจะใช้กลยุทธ์ใดในการบริหารจัดการก็ตาม ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จนั้นยังคงเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีความสำคัญอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง

การสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในการติดต่อและการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมาย แต่หากไม่เรียนรู้และเข้าใจความต้องการของตนเอง และไม่เข้าใจผู้อื่นแล้วไม่ว่าจะมีกระบวนการสื่อสารที่ดีและมีอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยเพียงใดก็ไร้คุณค่า^{๑๒} นอกจากนี้การสื่อสารจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เมื่อบุคคลมีความแตกต่างกันการสื่อสารที่ดีจะต้องใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จ^{๑๓} ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารความต้องการข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วและการติดต่อสื่อสารอย่างรวดเร็ว การควบคุมการสื่อสารของสังคมไทยและสังคมโลก ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งถือความจำเป็นในการปรับตัวของผู้บริหารเพื่อคงสภาพภาวะผู้นำอยู่เสมอ^{๑๔}

การสื่อสารอาจเกิดขึ้นกับหน่วยงานหรือองค์กร และชุมชน ทุกประเด็นข้อมูลของบุคคลที่มีความรู้ได้มีการส่งเสริมการสื่อสารที่มีประโยชน์เพิ่มขึ้น^{๑๕} เงื่อนไขการสื่อสารจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ ทั้งผลกระทบต่อนิเวศตนเองและผู้อื่น ผลกระทบต่อสังคมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม^{๑๖} การสื่อสารเพื่อการพัฒนานคนหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นฐานการทำงานที่มีคุณภาพผลงานออกมาดีขึ้น เกิดการพัฒนาตนเองของการสื่อสารให้ทันสมัยขึ้น เกิดการพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการบริหารงาน เกิดการพัฒนาสร้างพื้นฐานจัดตั้งองค์กรสถาบัน

^{๑๒} สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ชาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ชำนาญการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ขวัญเรือน แก้วพิจิตร, นายกสมาคมเหยี่ยวข่าวภูมิภาคแห่งประเทศไทย, ผู้สื่อข่าว สถานีวิทยุโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, ประธานบริหารสำนักงานข่าว ONBNEWS, ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ สายสวรรค์ ขยันยิ่ง, ผู้ประกาศข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ชัชวาล แก้วกระจ่าย, ผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, สัมภาษณ์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ชาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ชำนาญการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

เฉพาะทางเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาและเกิดการพัฒนาสร้างความมั่นคงขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จนเกิดพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพิ่มพูนศักยภาพในการเรียนรู้^{๑๗}

การเข้าถึงชุมชนและการร่วมมือกันการสื่อสารที่จำเป็นต้องใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีผู้บริหาร ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา บุคลากรในหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนสนับสนุนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพิ่มพูนศักยภาพในการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร^{๑๘} การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าในศตวรรษที่ ๒๑ สิ่ง que ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญคือ Man บุคลากร Money เงิน Materials วัสดุอุปกรณ์ Management การจัดการที่จะเกิดขึ้นในองค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งงานการพัฒนาสื่อสารของผู้บริหารจะต้องสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจในความรับผิดชอบในฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งบุคลากรทั่วไปเห็นวัตถุประสงค์เป้าหมาย รวมถึงค่านิยมร่วมอันเดียวกัน^{๑๙}

สำหรับบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของผู้บริหารในฐานะผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร (Sender) และยังเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Receiver) สะท้อนย้อนกลับคืนมาด้วย^{๒๐} สิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงทางการสื่อสารในระบบการติดต่อทางราชการ อาจจะได้โดยใช้หนังสือราชการ โทรศัพท์ ข้อความจดหมายอิเล็กทรอนิกส์^{๒๑} หรือบางครั้งอาจใช้เวทีการประชุมในการแสดงบทบาททางการสื่อสารในเรื่องที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ในทางการบริหารกระจายไปสู่บุคลากรที่รับผิดชอบ^{๒๒} ขณะเดียวกันข้อมูลสารสนเทศขององค์กรเกี่ยวข้องในด้านของการประสานงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรร่วมกันและกำหนดการจัดกิจกรรมร่วมกันก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ผู้บริหารจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายได้^{๒๓}

การสื่อสารที่ผู้บริหารในฐานะผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร (Sender) และในฐานะผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Receiver) จะเกิดกระบวนการสื่อสารขึ้นได้ง่ายขึ้นในการบริหารที่ใช้เทคโนโลยีมาประกอบ เนื่องจากมีวัสดุอุปกรณ์ที่ดีและทันสมัยเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก^{๒๔} บทบาทผู้บริหาร

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระมหาสันทัศน์ โสถถิวงโส, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ สายสวรรค์ ขยันยิ่ง, ผู้ประกาศข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ สมหมาย สุภชาติ, นักประชาสัมพันธ์และรองผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ แม่ชีณภัทร มานนท์, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ขวัญเรือน แก้วพิจิตร, นายกสมาคมเหยี่ยวข่าวภูมิภาคแห่งประเทศไทย, ผู้สื่อข่าว สถานีวิทยุโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, ประธานบริหารสำนักงานข่าว ONBNEWS, ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๒} สัมภาษณ์ ชัชวาล แก้วกระจาย, ผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, สัมภาษณ์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ขาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ข้าราชการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, สัมภาษณ์ วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาชำนาญ มหาชาโน,ดร. ผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑.

ในการบริหารให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม การเกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้บริหารต้องเป็นผู้ชำนาญการทางการสื่อสารที่จะสะท้อนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงจากการเกิดความเจริญก้าวหน้าและจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องในบริบทต่าง ๆ ด้วย^{๒๕}

การสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในการติดต่อและการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์กรเพื่อบรรลุเป้าหมาย แต่หากไม่เรียนรู้และเข้าใจความต้องการของตนเอง ไม่เข้าใจผู้อื่นแล้วไม่ว่าจะมีกระบวนการสื่อสารที่ดีส่วนงานต้องมีความชัดเจนแนวปฏิบัติให้เป็นไปตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด^{๒๖} และมีอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยเพียงใดก็ไร้คุณค่า นอกจากนี้การสื่อสารจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เมื่อบุคคลมีความแตกต่างกันการสื่อสารที่ดีจะต้องใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จ

การเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร

การสื่อสารที่ผิดพลาดลูกน้องฟังคำสั่งที่ไม่ชัดเจน ก็เอาไปขยายความผลการปฏิบัติงานก็ไม่เกิดประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้ มีผลกระทบต่อการบริหารประสิทธิภาพขององค์กรเสมอ การสร้างระบบการสื่อสารภายในองค์กรที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารทุกองค์กร คือ การจัดระบบการสื่อสารตลอดจนการไหลของข้อมูลข่าวสารในองค์กรและลดความผิดพลาดหรืออุปสรรคในการสื่อสาร ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การติดตามผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลที่ส่งไปว่าผู้รับเข้าใจตรงกับผู้ส่งเพียงไร วิธีการนี้จะทำให้กระบวนการสื่อสารเป็นแบบ two-way ซึ่งอาจเกิดขึ้นในการพบปะกันหรือหากเป็นการใช้เอกสารติดตามผลและข้อมูลย้อนกลับอาจตรวจสอบได้จากการโต้ตอบ การแสดงออกของผู้รับสารจะทำให้เราทราบว่า การสื่อสารมีความถูกต้องเพียงไร การใช้การสื่อสารหลายวิธี การใช้วิธีการสื่อสารและช่องทางการสื่อสารหลายวิธีทำให้การติดต่อสื่อสารมีความถูกต้องยิ่งขึ้น เช่น มีการสั่งการด้วยเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว และยังมีการประชุมและสั่งการด้วยวาจาและใช้โอกาสพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการด้วย ก็จะทำให้การสื่อสารถูกต้องมากยิ่งขึ้น ระยะเวลา ปัญหาด้านระยะเวลาเป็นสาเหตุหนึ่งของการสื่อสารที่เปี่ยงเบนไปทั้งในแง่ของความกดดันด้านเวลาและความไม่เหมาะสม ในการสื่อสารเวลาหนึ่ง ๆ องค์กรและกลุ่มอาจกำหนด มาตรฐานด้านเวลาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เช่น ระบุไว้ล่วงหน้าว่าจะทำงานหนึ่งให้เสร็จเมื่อใดเพื่อเป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งเวลาและติดต่อระหว่างกัน ในการรายงานและสั่งการในองค์กร นอกจากนี้ยังต้องแยกระหว่างงานประจำกับงานจรซึ่งจะช่วยลดแรงกดดันด้านเวลาอันจะทำให้การสื่อสารมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ให้ความสนใจกับภาษา ในการสื่อสารนั้น การเลือกใช้ศัพท์ ระดับของคำ และความหมายของคำ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะลดความผิดพลาด

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ สมหมาย สุภชาติ, รองผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๖๐.

พลาดในการสื่อสารได้ การเลือกใช้คำและระดับของภาษานี้จะเกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจกับผู้ที่เราจะสื่อสารด้วยว่าควรจะใช้ภาษาในระดับใด ศูนย์กลางข้อมูล การสื่อสารโดยวิธีการนี้จะเป็นการสื่อสารที่รวดเร็วและยืดหยุ่น และมีความถูกต้องของข้อมูลมาก ซึ่งองค์กรอาจใช้ศูนย์กลางข้อมูลเป็นแหล่งกระจายข่าวโดยไม่ผ่านช่องทางที่เป็นทางการขององค์กรก็อาจจะทำให้การสื่อสารมีความถูกต้องและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น การให้รู้เท่าที่จำเป็น เป็นการวางระบบในการสื่อสารในองค์กรให้มีการสื่อสารในกรณีพิเศษและให้มีการรับข้อมูลเฉพาะที่จำเป็น โดยการเสนอข้อมูลไปยังฝ่ายบริหารเฉพาะที่ฝ่ายบริหารต้องการ ในขณะที่เดียวกันฝ่ายบริหารก็ให้ข้อมูลหรือสื่อสารกับบุคลากรเฉพาะสิ่งที่บุคลากรจำเป็นต้องรู้เท่านั้น ซึ่งจะทำให้การสื่อสารไม่มีข้อมูลมากเกินไป วิธีการนี้จะเหมาะกับองค์กรที่มีสายการบังคับบัญชาสูง การใช้ธรรมเนียมปฏิบัติในการสื่อสาร เป็นความพยายามที่จะวางระบบในการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เช่น โทรสาร ให้ใช้สื่อสารเฉพาะในเรื่องที่จำเป็นและเร่งด่วน ซึ่งการใช้เครื่องมือโดยไม่จำเป็นอาจจะทำให้การสื่อสารผิดพลาดหรือมีมากเกินไปจนความจำเป็น การสร้างธรรมเนียมปฏิบัติที่เหมาะสมจึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสื่อสารได้ การฟังอย่างตั้งใจ เป็นการลดความผิดพลาดจากการสื่อสาร การตั้งใจฟังจะทำให้ข้อมูลจากผู้ส่งสารต้องการจะส่งถึงผู้รับสารครบถ้วน ในขณะที่เดียวกันการฟังอย่างตั้งใจนั้นผู้รับสารสามารถคิดต่อและไตร่ตรองสิ่งที่ได้ฟังและอาจมีการสอบถามหรือทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น นอกจากนี้การฟังอย่างตั้งใจจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีระหว่างผู้ที่สื่อสารและเกิดการยอมรับกัน ซึ่งจะเป็นการพัฒนา ระบบความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรภายในองค์กรตามมาด้วย

การสื่อสารที่ดี การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรนับเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการบริหารจัดการภายในองค์กรขึ้นอยู่กับ “การสื่อสารที่ดี” อันจะมีผลให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือ และการประสานงานที่ดี ด้วยแผนงานต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และตรงตามเป้าหมาย การสื่อสารที่ดีจึงเป็นกลยุทธ์ที่จะสามารถกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จแก่องค์กร การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ การสื่อสารที่เข้าใจง่าย ใช้วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการกระตุ้นพลังในการทำงานและเพิ่มประสิทธิผลของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้สามารถร่วมกันนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างสูงสุด

การสื่อสารจะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กร หากผู้บริหารไม่มีภาวะผู้นำและไม่สามารถนำกลยุทธ์การสื่อสารมาใช้อย่างชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมจะนำพาองค์กรไปสู่ความล้มเหลวได้ ไม่ว่าองค์กรจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรและผู้บริหารขององค์กรจะใช้กลยุทธ์ใดในการบริหารจัดการก็ตาม ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จนั้นยังคงเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีความสำคัญอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง

สรุปว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีการนำเสนอแนวคิดสำหรับการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยสามารถอธิบายสรุปได้ว่า ส่วนประกอบสำคัญของการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนาควรมีหรือควรใช้ ประกอบด้วย เครื่องมือหรือตัวกลาง อาจเป็นสัญญาณเสียงจากเครื่องขยายเสียง สัญญาณวิทยุ สัญญาณโทรศัพท์ Internet Website และ ทาง E-mail ต่าง ๆ สำหรับกระบวนการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้น

ย่อมขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ของส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร ผู้รับข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นช่องทางในการประสานงานกับบุคลากร ชุมชน ท้องถิ่น โดยบทบาทของผู้บริหารจะต้องหาแนวทางในการสื่อสารในแต่ละครั้ง หรือแต่ละเรื่องโดยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ผู้บริหารองค์กรต้องเป็นผู้ชำนาญการทางการสื่อสารและสามารถเปลี่ยนแปลงช่องทางการสื่อสารได้ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเนื้อหาของสารที่ดีนั้นจะต้องไม่ละเมิดต่อศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ประเพณี การรับผิดชอบต่อผลของการสื่อสาร มารยาทของการสื่อสารมีประโยชน์ สามารถให้ประโยชน์ทุกเรื่อง ทุกเงื่อนไขเพิ่มขึ้น เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และจะต้องมีการปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนา จึงทำให้ง่ายต่อการติดต่อสื่อสารกันระหว่างองค์กรกับชุมชน ในทางพระพุทธศาสนามีการส่งเสริมการสื่อสารที่มีประโยชน์ สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาได้มีการส่งเสริมการสื่อสารที่มีประโยชน์เพิ่มขึ้น โดยที่ผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรมีหลัก คุณธรรม และจริยธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถที่จะนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ ถ้าหากนำมาสร้างสื่อในการส่งเสริม และถ่ายทอดให้สังคมได้รับรู้ และส่งเสริมให้คนในสังคมได้เห็นคุณค่าในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้แล้ว ก็จะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งความสุขขึ้น เช่น การสร้างสื่อโฆษณาที่ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม การสร้างละครอิงธรรมะ ที่แสดงให้เห็นถึงหลักคุณงามความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ เช่นหลักเบญจศีลและเบญจธรรม อันได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหากคนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปผลวิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๕ ด้าน ประกอบด้วย ๑. รูปแบบการสื่อสาร ๒. ช่องทางการสื่อสาร ๓. สารสำคัญของการสื่อสาร ๔. การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร ๕. การจัดการสื่อสารขององค์กร ขององค์กรทั้ง ๔ องค์กร คือ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิจัยศาสนาสาธิตไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านที่ ๑ รูปแบบการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสาร คือ ๑. การสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) เป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมีการตอบสนองในทันที (immediate response) ให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมีการปฏิกิริยาสนองกลับ (feedback) ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที จึงมักเป็นการสื่อสารโดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์ เหล่านี้เป็นต้น

๒. การสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในเวลาเดียวกัน เช่น การพูดโทรศัพท์ การประชุม เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีจุดเด่นในด้านการเผยแผ่ธรรมะ มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยที่มหาวิทยาลัยมีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการและห้องเรียนกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก นอกจากนั้นยังมีการกิจหลักในด้าน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมีการบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน มีแผนยุทธศาสตร์ นโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด ทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต มีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งมหาวิทยาลัยมีอิสระและความคล่องตัว ในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาระบบการบริหารได้อย่างอิสระ มีเสรีภาพทางวิชาการโดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภามหาวิทยาลัย เป็นการติดต่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์ การถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายในเป้าหมายการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ประชาชนทั่วไป รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ^{๒๗} กระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคลากรท่านหนึ่งไปยังอีกท่านหนึ่งโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ จนเกิดการเรียนรู้การสื่อสารการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร สรุปได้ว่ารูปแบบการสื่อสารในองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) และ การสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication)

ด้านที่ ๒ ช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสาร หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเหมือนทางหรือพาหะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ๑. ช่องทางที่เป็นตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ช่องทางเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องสื่อทางเทคโนโลยี ๒. ช่องทางที่เป็นพาหนะของสิ่งที่นำสาร เช่น อากาศ ซึ่งเป็นตัวนำคลื่นเสียงไปสู่ประสาทรับความรู้สึกต่างๆ หรือประสาททั้งห้า (ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้มรส) ช่องทางประเภทนี้พบในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ๓. วิธีในการเข้ารหัสและถอดรหัสสาร เช่น การใช้วิธีพูด การใช้วิธีเขียน เป็นต้น

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

จากการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ถ้าเป็นการสื่อสารภายในองค์กร ในเรื่องของระเบียบสารบรรณ ก็จะส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ (MCU TV) ขึ้นเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกลไปยังวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของมหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้เป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับนิสิต และญาติธรรมทั้งหลายได้อีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังตระหนักถึงความสำคัญของช่องทางการสื่อสารทางสังคม ภายในมหาวิทยาลัย จึงได้จัดตั้งกองสื่อสารองค์กร ขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสื่อสารองค์กร และทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์งานของมหาวิทยาลัยแก่บุคลากรและบุคคลภายนอก โดยให้มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังมีช่องทางในการสื่อสารโดยใช้ตัวบุคคลเป็นผู้สื่อสาร เช่น อธิการบดี เป็นต้น

ด้านที่ ๓ สารสำคัญของสื่อสาร

มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทยมีจุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาคือพัฒนาคนให้รับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๔ ประการ คือ นวลักษณ์ : วัฒนธรรมองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ (๑) ปฏิปทาหน้าเลื่อมใส (๒) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (๓) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (๔) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (๕) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (๖) มีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม (๗) มีโลกทัศน์กว้างไกล (๘) ความเป็นผู้มีผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (๙) มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ในฐานะสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยตระหนักถึงความสำคัญของแผนพัฒนาและภารกิจหลักดังกล่าว จึงได้พยายามจัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศไว้ โดยที่องค์กรมีการพัฒนาการของการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิต

บัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งผ่านมาแล้ว ๓ ยุค มาถึงยุคปัจจุบัน คือ ยุคที่ ๔ หรือ เรียกว่า มจร ๔.๐/MCU 4.0 ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงต้อง สร้างนวัตกรรม ทั้ง ๔ ด้าน เช่น ๑. นวัตกรรมด้านผลผลิต เช่น การนำเอาองค์ความรู้ในอภิธรรมปิฎก และวิธีปฏิบัติกรรมฐานมาบูรณาการเข้ากับจิตวิทยาตะวันตกจนเกิดสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา ๒. นวัตกรรมด้านการบริการ เกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งวิทยุ โทรศัพท์และสื่อออนไลน์ มาใช้ในการเรียนการสอนและการเผยแพร่ธรรม ๓. นวัตกรรมด้านกระบวนการ คือการแสวงหาวิธีการ ใหม่ ๆ เพื่อลดขั้นตอนในการผลิต เช่น วิธีการสอนภาษาอังกฤษแก้หาเปรียญโดยเทียบเคียงกับ ภาษาบาลี ๔. นวัตกรรมด้านการบริหาร เช่น การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการจนได้ผล

ด้านที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร

ปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารที่มนุษย์สามารถรับรู้ เรียนรู้ และเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อองค์กรและ บุคลากรในองค์กรอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มหาจุฬา ฯ จึงต้องมีการปรับตัวและพัฒนาการสื่อสาร อย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรให้สามารถดำเนินต่อไปได้และเกิด ความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อความเป็นผู้นำที่ก้าวนำองค์กรอื่น ๆ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะการสื่อสารทางสังคม เพราะ การสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่การรับรู้ เรียนรู้ ให้เกิดความเข้าใจที่ ถูกต้องตรงกันของบุคลากรทั่วทั้งองค์กรตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับปฏิบัติการ ทำให้สามารถ กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ร่วมกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและนำพาองค์กรไปสู่ เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องนำมาใช้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานขององค์กรทั้งในด้าน โครงสร้าง ระบบการบริหาร ทัศนคติ และค่านิยม รวมทั้งวัฒนธรรมของบุคลากรในองค์กรจึงจะทำให้ องค์กรไปสู่ความสำเร็จได้

มหาวิทยาลัยใช้การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการรับรู้ หรือ เปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความนึกคิดและ ความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้ง เป็นการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยเพื่อให้เกิดความรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจก บุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร

ด้านที่ ๕ การจัดการสื่อสารขององค์กร

การสื่อสารภายในองค์กร เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานของมหาวิทยาลัย โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในมหาวิทยาลัยให้เกิดการปฏิบัติงานตาม วัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มหาจุฬา ฯ ได้นำการสื่อสารทางสังคมไปใช้ใน

กิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ ในฐานะที่เป็นระบบเฉพาะบุคคลอาจพิจารณาการสื่อสารในแง่ของพฤติกรรมทางการสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ เช่น การร่วมประชุม การเขียนคู่มือ การร่างจดหมาย การทำสัญญา การพูดคุยในกลุ่มคนที่ทำงานด้วยกัน และการโต้แย้ง เป็นต้น

๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้านที่ ๑ รูปแบบการสื่อสาร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัย คล้ายคลึงกับ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร คือ เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาด้านการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ธรรมะเป็นหลัก แต่เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ซึ่งมีรูปแบบการสื่อสารทั้งทางเดียวและสองทาง เช่น มีพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่ชุมชน และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสารในเรื่องของการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และทุกระดับชนชั้น ทั้งในและนอกสถาบันโดยเน้นประชาชนภายนอกเป็นส่วนใหญ่ มีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการให้คำปรึกษาผู้ที่ต้องการทราบรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยทางโทรศัพท์ อีกด้วย

ด้านที่ ๒ ช่องทางการสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยได้ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น โครงการอบรมประชาชน จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี โดยร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนจัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ตามโอกาสต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแผ่ธรรมของมหาวิทยาลัย โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือเอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนาออกจำหน่าย หรือแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพละคร ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมะออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ทั้งภายในมหาวิทยาลัย และนอกสถานที่

ด้านที่ ๓ สารสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารภายในองค์กรของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะโครงสร้างการบริหารงาน และกฎระเบียบต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมีความยืดหยุ่นไม่ซ้ำซ้อน มีความเป็นสากล ให้เน้นการกระจายอำนาจการบริหารงานแก่วิทยาเขตต่าง ๆ โดยให้ผู้บริหารและคณะกรรมการแต่ละวิทยาเขตมีอำนาจและอิสระในการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารมีความคล่องตัว มีการพัฒนาระบบการ

ประสานงานและการติดตามงานระหว่างหน่วยงาน ทั้งภายในและภายนอกให้มีความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน เน้นการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเชิงรุกทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ด้านที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร

มหาวิทยาลัยมีระบบการทำงาน ผู้บริหารจัดการระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา

ด้านที่ ๕ การจัดการสื่อสารขององค์กร

มหาวิทยาลัยมีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่พึงตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา

๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน

ด้านที่ ๑ รูปแบบการสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวันเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก (International Meditation Center) เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม ที่ท่านพระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจที่จะหาที่ปลีกวิเวกส่วนตัวสงบ ๆ กลายมาเป็นที่ส่วนรวมเพื่อทุกคนไปแล้วในปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบการสื่อสารของศูนย์จะเป็นทั้งแบบทางเดียวและสองทาง นอกจากเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ยังเป็นที่ตั้งของ สำนักงานมูลนิธิวิมุตตยาลัย สถาบันวิมุตตยาลัย มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบัน การศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ อีกด้วย

ด้านที่ ๒ ช่องทางการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า ตัวกลางที่ช่วยในการสื่อสารของศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวันที่เห็นชัดมาก คือ การใช้ตัวบุคคล คือตัวท่านเองเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญที่สุด เพราะท่านเป็นผู้ออกแบบสื่อต่าง ๆ ด้วยแนวคิดของท่านเอง ไม่ว่าจะเป็นการจัดคอร์สการมานั่งสมาธิในวันหยุดสุดสัปดาห์ของคนทำงาน หรือแม้กระทั่ง คอร์สสั้น ๆ สำหรับคนทำงาน Office ซึ่งไม่ต้องเอาเวลาทำงานไปเสียเลย เลิกงานตอนเย็น วันศุกร์ก็บินขึ้นมาเลย มาอยู่ที่นี้เสาร์ อาทิตย์ ปฏิบัติสมาธิ คั้นสูรธรรมชาติ หรือ มีคอร์สสำหรับผู้ที่ต้องการปฏิบัติศาสนาเชิงลึก คือ คอร์ส ๕ วัน ลึกกว่านั้นก็มี ๗ วัน เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารจะใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะต่าง ๆ เป้าหมายคือ ๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ๒) ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ทุกเมื่อ และ ๓) การ

ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนา ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง โดยที่ช่องทางการสื่อสารของศูนย์ ฯ มีรูปแบบ ๔ ประเภท คือ ๑) สื่อสิ่งพิมพ์ ๒) สื่อโทรทัศน์ ๓) สื่อวิทยุ และ ๔) สื่อใหม่ หรือโซเซียลมีเดีย

สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ บทความ และ หนังสือธรรมะ โดยเฉพาะหนังสือธรรมะ เป็นหนังสือธรรมะยุคใหม่ที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย สอดแทรกเรื่องราวดี ๆ ในเล่ม

สื่อโทรทัศน์ เป็นการผลิตรายการธรรมะรูปแบบใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างไปจากรายการธรรมะรูปแบบเดิม มีวิธีการเผยแผ่ธรรมะที่เป็นลักษณะเฉพาะสื่อสารมวลชน ประเภทสื่อโทรทัศน์ เช่น เปิดประเด็นด้วยคำถาม อธิบายขยายความโดยจำแนกเป็นหัวข้อ ปิดเรื่องคติธรรมด้วยคำคม

สื่อวิทยุ การเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุ จะมีความเป็นกันเองระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง มากกว่าสื่อสารธรรมะด้วยสื่อสารมวลชนชนิดอื่น ๆ ด้วยน้ำเสียงที่มีจังหวะจะโคน มีความสนุกสนาน มีรูปแบบการนำเสนอที่เป็นระบบแบบแผน คือนำเข้าสู่เรื่องที่เน้นความสนุกสนานใช้อารมณ์ขันเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าธรรมะเป็นเรื่องสนุก ไม่น่าเบื่อ น่าติดตามฟัง

สื่อใหม่หรือโซเซียลมีเดีย คือ สื่อในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ต (Internet) เฟสบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) และทวิตเตอร์ (Twitter) ที่ ว. วชิรเมธี ใช้เรื่องใกล้ตัว เป็นหลัก ธรรมะที่คนทั่วไปรู้จักคุ้นเคยอยู่แล้ว เน้นการนำธรรมะไปใช้ได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านการตีความมาก การเผยแผ่ธรรมะของศูนย์วิปัสสนาสากลผ่านสื่อโซเซียลมีเดีย แบ่งได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) ส่วนของเนื้อหา สั้น กระชับสะดุดใจ ๒) ส่วนของเทคนิควิธี คือ การเลือกช่วงเวลาในการเผยแผ่ธรรมะ และไม่โพสต์ที่เป็นลิงค์บอ่ยหรือถ่เกินไป นอกจากนี้ ว. วชิรเมธี ยังได้สร้างเว็บไซต์ธรรมะทุเดย์ดอทคอม เพื่อเป็นแหล่งรวบรวม สืบค้นข้อมูล และใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อช่วยในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็ว

สำหรับกระบวนการสื่อสารทางสังคมในการเผยแผ่ธรรมของศูนย์วิปัสสนาสากล โดยท่าน ว. วชิรเมธี ด้วยกระบวนการจัดทำหนังสือธรรมะ มีลักษณะการสื่อสารธรรมะทั้งเฉพาะคนหรือกลุ่ม โดยมีกระบวนการเผยแผ่ธรรมผ่านช่องทางการสื่อสารทางหนังสือธรรมะใน ๒ ส่วน คือ ๑) เทคนิควิธีทางภาษา และ ๒) เทคนิควิธีกรนำเสนอ

ด้านที่ ๓ สารสำคัญของาสาร

การปรับเปลี่ยนลักษณะของตัวเองใหม่ให้เป็น active Buddhist monk หรือ active Buddhist missionary โดยเรียกทำที่ใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตนเองว่าเป็น “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” active Buddhism and active Buddhist missionary คือแทนที่จะนั่งอยู่กับวัด ต้องบุกไปทำงานทุกหน ทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา มีการปรับภูมิทัศน์ภายในศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปริศนาธรรม พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ ที่มีปริศนาธรรมแฝงอยู่ แม้แต่ภาพวาดด้านนอกอาคาร หากมองและพินิจพิเคราะห์ให้ดี เราก็จะได้ข้อคิดดี ๆ กลับไป อย่างรูปของเด็กที่กอดก้อนทองคำ กำลังจะจมน้ำ ที่ให้ข้อคิดว่า “แค่ปล่อยก็ลอยแล้ว” เป็นต้น นอกจากนี้ ศูนย์ ฯ ยังจัดทำเป็นแปลงเกษตร มีการปลูกพืชผักอินทรีย์ ปลูกผักสลัด ไร่ไส้เดือน ไร่เพาะเห็ดอารมณดี ไร่ทำนํ้าผักชีวภาพ และอาคาร ๐

บาท ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน และมีร้านค้าแฟเก๋ ๆ ไว้ให้บริการด้วย ซึ่งถือว่าการสื่อสารทางสังคมอีกแบบหนึ่งเช่นกัน

ด้านที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวันกำหนดวิสัยทัศน์ในการสื่อสารขององค์กร คือ มุ่งมั่นเป็นผู้นำด้านภavanaทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศ และตั้งใจทำงานพัฒนาชุมชนเพื่อแสวงหาการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จังหวัดเชียงรายเป็นฐาน ส่วนบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ จำนวน ๓ ข้อ คือ ๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ๒) ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ทุกเมื่อ และ ๓) การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง โดยวิธีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มเด็กและเยาวชน กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยใช้ธรรมะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจในการทำ ความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เข้าใจพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ใช้สื่อเฟสบุ๊กส์ กิจกรรมการบรรยายธรรมะ กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าใจ โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ด้วยการทำให้ธรรมะเป็นเรื่องง่าย ไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลที่กลุ่มเด็กและเยาวชนรู้จักสนใจ เรื่องราวอ้างอิงนิทานชาดกหรือพุทธประวัติ เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำเสนอ นำการบรรยายด้วยตนเอง

กลุ่มคนทำงาน กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนธรรมะให้ทันสมัยเพื่อให้แนวทางการดำเนินชีวิต การทำงาน การสร้างความสมดุลชีวิต การครองตน ครองคน ครองงาน ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ ทวิตเตอร์ ยูทูบ และซีดีธรรมะ เข้าใจ โดยนำเสนอธรรมะเป็นหลัก อ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้วิธีการอุปมาอุปไมยและประสบการณ์เสียวนึงของชีวิตบุคคลต่าง ๆ ด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม เข้าใจง่ายไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลสำคัญ และพุทธวจนะและเร่งเร้าให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตน เข้าถึง โดยการทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี และอ้างอิงตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จ

กลุ่มผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนความคิดว่า นิพพานสามารถทำได้ในชาตินี้ สร้างกำลังใจให้ปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนได้อย่างลึกซึ้ง ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ สื่อเครือข่ายกิจกรรมอบรมภavanaและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าใจ โดยใช้ธรรมะเป็นหลัก การอ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้อุปมาอุปไมยที่ลึกซึ้ง มีผู้ที่มีชื่อเสียงร่วมและนำการสาธิตด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เฉียบคม อ้างอิงจากพระไตรปิฎก เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำการปฏิบัติภavana

ด้านที่ ๕ การจัดการสื่อสารขององค์กร

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน มีวิธีการจัดการสื่อสารขององค์กร คือ ใช้กลวิธีทางภาษา และ กลวิธีการนำเสนออันเป็นสาร (Message) ซึ่งสะท้อนมาจาก

คุณลักษณะของตัวอาจารย์ ว.วชิรเมธี ได้ดังนี้ ๑) ท่านเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะที่ดี เป็นผู้ที่มีสติปัญญา ลึกซึ้ง มีไหวพริบไหวพริบปัญญา มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง ตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ของผู้ฟัง และ เป็นผู้ที่มีวัตรปฏิบัติดี มั่นคงในศีลธรรม ๒) เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือจากการศึกษาประวัติและผลงานของท่านพบว่า ท่านมีประวัติชีวิต ประสบการณ์และการศึกษาที่ดีพร้อม ทั้งทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ด้วยสถานภาพความเป็นพระสงฆ์ของท่าน ซึ่งถือว่าเป็นสถานะที่มีอิทธิพลต่อสังคม และ ความรู้สึกของผู้คน ๓) ท่านมีมุมมองแง่คิดร่วมสมัย เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วยอายุที่ไม่มาก ยิ่ง สะท้อนภาพการเป็นบุคคลร่วมสมัย เป็นตัวแทนความคิดความรู้สึกของคนยุคปัจจุบัน มีจุดร่วม เดียวกับผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารเปิดใจรับฟัง เปลี่ยนมุมมองความคิดและความรู้สึกต่อธรรมะและ ศาสนาว่าธรรมะสามารถควบคู่กับการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ได้ กลายเป็นจุดเด่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ อีกประการหนึ่ง ในการทำให้เรื่องราวธรรมะมาอยู่ในกระแสหลัก เป็นธรรมะอินเทรนด์ได้ ๔) ท่านมี ทักษะที่ดี ท่านมองว่าธรรมะเป็นเรื่องง่าย เข้าใจง่าย นำไปใช้ง่ายส่งผลให้การสร้างสรรค์งานของ ท่านออกมาในลักษณะที่ต่างจากการนำเสนอธรรมะในอดีต ๕) ท่านเป็น พหูสูต ท่านมีความเป็น พหูสูตอย่างเต็มตัว ท่านรู้มาก เพราะท่านอ่านมาก อ่านหนังสือทุกประเภท เพื่อเก็บเป็นคลังข้อมูลไว้ ส่งผลให้งานของท่าน นอกจากจะมีประโยชน์ในแง่การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นวัตถุดิบการเขียน แล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผลงานของท่านมีคุณภาพ มีความโดดเด่นแตกต่างจากผลงานอื่น ๆ เพราะท่านสามารถดึงคลังความรู้ที่หลากหลายครอบคลุมมุมมองทุกด้านมาใช้ในการเขียนธรรมะของ ท่านจึงผ่านการนำเสนอในมิติใหม่ ๆ ทันสมัย มีความหลากหลาย ตรงใจผู้รับสาร ครอบคลุม กลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานแตกต่างกันได้มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีพื้นฐานรู้ความสนใจ แตกต่างกันไป ๖) ท่านรู้ใจผู้รับสาร ท่านสามารถวิเคราะห์ผู้รับสารและความต้องการของผู้รับสารได้ อย่างตรงจุด สามารถเข้าถึงความรู้สึกของผู้ฟัง และสะท้อนความเข้าใจที่มีต่อผู้ฟังซึ่งปรากฏในหนังสือ อยู่เป็นระยะ

นอกจากนี้ ยังพบว่า วิธีการและรูปแบบในการถ่ายทอดพุทธธรรมผ่านสื่อของ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน สอดคล้องกับบริบทของสังคม คือ เป็นการยกตัวอย่างประเภท เหตุการณ์ ซึ่งจำแนกได้เป็นกลุ่ม คือ ๑) บริบทภาพรวมของสังคม โดยหยิบยกปัญหาของสังคมใน ภาพรวมที่ผู้คนกำลังประสบมาชี้ให้เห็นธรรมะในการดำรงชีวิตอย่างมีสติ การแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา ตามแนวพุทธ เช่น ปัญหาที่มากับสังคมทุนนิยม การทุจริตคอร์รัปชัน ภาวะคลังคลังวัตถุเพื่อเป็นที่พึ่ง ทางใจ ปัญหาของครอบครัวสมัยใหม่ เป็นต้น ๒) บริบทเหตุการณ์รายวัน ซึ่งปรากฏเป็นข่าวตามหน้า หนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์และวิทยุ นำมาเป็นอย่าง หรือเป็นต้นเรื่องในการสอนธรรมะ ที่จะนำไปสู่ การป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ๓) บริบทเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยมีทั้งเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ เหตุการณ์การเมืองในยุคอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ภัยพิบัติ ทางธรรมชาติครั้งยิ่งใหญ่ เป็นต้น โดยที่รูปแบบการถ่ายทอดพุทธธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของ สังคม พบว่า ศูนย์วิปัสสนาสากลนั้น ให้ความสำคัญกับรูปแบบที่ใช้ในการถ่ายทอดพุทธธรรมะ โดย สอดคล้องกับบริบทสังคม โดยเน้นไปที่ “การถ่ายทอดให้ร่วมสมัย” เช่น การใช้ภาษา ต้องเป็นภาษา ของคนร่วมสมัย มีคำศัพท์ตามสมัยนิยม ใช้ภาษาปาก สำนวนการเขียนเข้าใจง่าย ไม่รุงรังด้วยศัพท์

วิชาการ การยกตัวอย่าง เป็นการยกตัวอย่างที่สมจริง ชัดเจน เหมาะกับเรื่องที่ต้องการสอน เป็นเหตุการณ์ใกล้ตัว โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดในยุคสมัยของผู้รับสาร ๓) ตัวตนของผู้ส่งสาร เป็นคนร่วมสมัย มิใช่เป็นผู้ส่งสารร่วมสมัยเพียงวิทยุเทศน์เท่านั้น แต่ผู้ส่งสารยังสัมผัสเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองทำให้การนำเสนอสอดคล้องกับบริบทของสังคมชัดเจนในประเด็นปัญหา รวมถึงทางแก้ไขตามแนวพุทธเนื่องจากผู้ส่งสารได้เก็บข้อมูล และใช้ประสบการณ์ตรงเพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมอย่างถึงแก่น ตรงกับความรู้สึกของผู้ร่วมเหตุการณ์ได้เป็นอย่างดี

๔. เสถียรธรรมสถาน

ด้านที่ ๑ รูปแบบการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า เสถียรธรรมสถาน ดำเนินกิจกรรมขององค์กร โดยมีแนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคมของเสถียรธรรมสถาน ซึ่งเป็นสำนักชีและสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาตินี้ประดิษฐ์คำท้าทายว่า “ธรรมสวัสดิ” ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า นำธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละวางความยึดมั่นถือมั่น เป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น นอกจากนี้ยังมีแนวคิดและงานพระพุทธรูปศาสนาเพื่อสังคมของเสถียรธรรมสถานที่น่าพระพุทธรูปศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาด้วยความตระหนักรู้ การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก เช่น โครงการบ้านสายสัมพันธ์ เพื่อแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก โครงการธรรมยาตรา พระพุทธชยันตีองค์ดำ นาลันทา เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์เนื่องจากการเจ็บป่วย โครงการค่ายเยาวชนเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญามุ่งแก้ปัญหาเยาวชน เป็นต้น จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารในองค์กรของเสถียรธรรมสถาน เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) และ การสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication)

ด้านที่ ๒ ช่องทางการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า เสถียรธรรมสถาน ใช้ประสบการณ์และหลักการธรรมนิเทศ สื่อสารทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และสื่อต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีสาระโดนใจผู้ฟังพร้อมกับศัพท์ประดิษฐ์คำว่า “ธรรมสวัสดิ” ในบทบาทที่เด่นชัดของสถานปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติทั้งที่เริ่มใหม่และต่อเนื่อง กิจกรรมเพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตในสังคมยุคที่พัฒนาแต่มีจิตใจด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ สื่อที่สำคัญที่สุดคือการสื่อสารใน community เป็น community learning ถือเป็นสื่อที่มั่นคงที่สุด การสื่อสารกันในชุมชนเล็กๆ เรียกว่าวิถีของชุมชน ระฆังตั้งแต่ตีสี่ ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ทำวัตรสวดมนต์ การออกบิณฑบาต กินข้าวด้วยกัน ทำงานรับใช้ชุมชน เข้าสู่เวทีแห่งการแบ่งปันที่ต้องฝึกอบรมคนอื่น ไปจนถึงการทำวัตรแล้วเข้านอน สื่ออันนี้ก็คือวิถีอันมั่นคงของเสถียร เป็นสื่อที่เป็นวิถีชีวิต

เสถียรธรรมสถาน ใช้เครื่องมือสื่อสารทั้งหมด เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไลน์ รายการวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร อาสาสมัครเข้ามาทำงานด้วย ซึ่งสื่อสารเป็นภาพยนตร์ ซึ่งก็เป็นอะไรที่เหมาะสมกับคนอีกกลุ่มหนึ่ง คือใช้ทุกสื่อเพื่อให้เกิดการเข้าถึง เอาธรรมะเข้าถึงหัวใจของคนหลากหลายวัยให้ได้ โดยไม่ต้องบอกว่าสื่อไหนดีกว่าสื่อไหน มั่นใจอยู่กับที่ว่าสื่อไหนมันเหมาะกับการที่จะเอาธรรมะไปให้ถึงหัวใจของคนที่มีความแตกต่างหลากหลาย เพราะบางคนก็ชอบดูบ้านนี้มีจริยะ

บางคนก็ชอบดูสารคดี บางคนก็ชอบอ่านหนังสือธรรมสวัสดิ์ ในขณะที่วัยรุ่นเขาก็มีเฟซบุ๊ค มีไลน์ของเขา บางทีก็มีคอมมิวนิตีที่จะสื่อสารกันในตรงนั้นอย่างนั้น ก็แล้วแต่ ความสนุกสนานทางปัญญา ลมหายใจคือเครื่องมือ อานาปานสติ เป็นเทคนิค

ด้านที่ ๓ สารสำคัญของสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า เสถียรธรรมสถานเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสารในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล และสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยดำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ แนวคิดของเสถียรธรรมสถานมุ่งเน้นเพื่อทำให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ และการดำเนินงานมาเป็นเวลากว่าสามทศวรรษ อันได้แก่ งานสื่อสารธรรม ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา อย่างคำที่ว่า “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า”

นอกจากนี้ เสถียรธรรมสถานยังมีวิสัยทัศน์ของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ร่วมกันทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชน งานเป็นฐานแห่งการภาวนา เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นฐานแห่งการลดละการเห็นแก่ตัว งานของแม่ชี ศันสนีย์จึงเป็นงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน ให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ ภายใต้พันธกิจ การที่โลกยังมีทุกข์ แต่เราอยู่กับโลกอย่างในโลกเป็น แล้วไม่เป็นทุกข์ได้ นั่นคือ เข้าใจเหตุแห่งความทุกข์ หรือกระแสของปัจจุสมุปบาท โดยให้พิจารณาเรื่องอุปกิเลส ๑๖ การได้ตระหนักรู้ว่าโลกในใจมีหนทางแห่งการพ้นทุกข์ คือการเดินอยู่บนหนทางแห่งมรรคมีองค์ ๘ เพื่อการตื่นรู้ โดยใช้ลมหายใจ เป็นเครื่องมือ มีเทคนิคคือ อานาปานสติ มีมรรคเป็นหนทาง ขอให้โลกนี้มีธรรมเป็นมารดา สร้างสังฆะที่เป็นกัลยาณมิตร ผูกในเรื่องของการเจริญเมตตาและกรุณา เพราะเป็นการเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญต่อผู้อื่นมากกว่าการให้ความสำคัญกับตัวเอง จะมีเพื่อนผู้ร่วมเดินทาง โดยมีเป้าหมายคือช่วยให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสพ้นทุกข์มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ร่วมกัน แล้วนิพพานก็เป็นเป้าหมาย

ด้านที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร

เสถียรธรรมสถานจัดได้ว่ามีคุณลักษณะพระพุทธานุภาพเพื่อสังคม เพราะเป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ เริ่มจากโครงการเพื่อการสงเคราะห์ และ

ปัจจุบันมีพันธกิจ “สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและความตาย สร้างจิตวิญญาณของจิตอาสา สร้างสังคมของสตรี สร้างสถาบันที่เป็นศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา” กล่าวได้ว่าแนวคิด และกิจกรรมของเสถียรธรรมสถานไม่อาจแบ่งแยกได้ระหว่างปัจเจก คือต้องที่นี้และเดี๋ยวนี้ทุกขณะของการกระทบที่ใจ ไม่กระเทือนปรุงแต่งอย่างหลง ชีวิตที่กระทบแล้วไม่กระเทือนก็จะไม่กระทบแก้ออกไป ทำให้ทั้งตัวเราและคนอื่นเจ็บปวด นำชีวิตก้าวไปสู่ความสงบเย็น กับสังคมส่วนรวม ภายใต้หลักคิด “คนข้างหน้าคือคนพิเศษสำหรับเรา” เราจะไม่ทำให้คนข้างหน้าทุกข์เพราะเรา เพราะฉะนั้น การเรียนรู้ที่จะทำให้เรามีชีวิตที่เข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ข้างหน้า มันเป็นบทเรียนที่จะพิสูจน์ว่าธรรมะที่เราได้เรียนรู้มา ทำให้เราพบกับความสงบเย็น และเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ประกอบไปด้วย ๑) การตระหนักรู้ ๒) การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก ๓) การลงมือกระทำเพื่อขจัดทุกข์ทั้งปวง

เสถียรธรรมสถานมีเป้าหมายการสื่อสารสู่สมาชิกและดึงดูดให้ผู้สนใจเข้ามาเป็นสมาชิกองค์กร เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เผยแผ่ธรรมะแก่เพื่อนมนุษย์ สามารถนำธรรมะไปใช้ดับทุกข์ในชีวิตประจำวัน ให้มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ เพื่อสานิตการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาทำแบบฝึกหัดร่วมกัน ในการให้และ การรับ ผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ภายในเสถียรธรรมสถานมีดอกไม้สวยสดใสในพื้นที่หญ้า การแสดงออกของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเสถียรธรรมสถานมีแววตา ไร้มายาพาสับสน การทำกิจกรรมการเป็นสมาชิกจะแสดงออกถึงการให้ ความรัก อบอุ่นน่ายามมีดมน การเพิ่มสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ไม่อับจน เพราะมีคนสนใจ การนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ มีแสงธรรม ส่องนำทางชีวิตได้ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในองค์กรสื่อสารโดยอาศัยความมีน้ำใจ หล่อเลี้ยงไว้ให้ทุกคน

ด้านที่ ๕ การจัดการสื่อสารขององค์กร

การจัดการสื่อสารในเสถียรธรรมสถาน มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่เน้นสายงาน การบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร ประกอบด้วย โครงการต่าง ๆ เช่น โครงการจิตประภัสสร โครงการโรงเรียนพ่อแม่ งานเยาวชน ธรรมชาติบำบัด ปฏิบัติธรรม พุทธสาวิกา ธรรมนิเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ประกอบไปด้วย ๑. ขั้นตอนส่งสาร โดยที่ตัวแม่ชีเองเป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารนำความประสงค์ของตนเองหรือองค์กรส่งไปยังผู้รับสารเพื่อให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมตามที่องค์กรจัดไว้ หรือเข้ามามีส่วนในการดำเนินการต่าง ๆ ตามความต้องการของผู้จัดทำโครงการ เพื่อให้การสนับสนุนและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น ๒. ขั้นตอนรับสาร ซึ่งผู้รับสารจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการ และขยายแนวคิดกิจกรรมของโครงการ ที่องค์กรเสถียรธรรมสถานจัดขึ้น ๓. ขั้นตอนใช้ช่องทางการสื่อสาร ผ่าน <http://www.sdsweb.org/new/> event การจัดรายการทาง

วิทยุโทรทัศน์ หนังสือ เขียนบทความ และดำเนินงานตามขั้นตอน ระเบียบปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ พร้อมกับการสื่อสาร เรียนรู้แนวปฏิบัติของสมาชิกภายในองค์กร ๔. ขั้นตอนการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ภายในองค์กร ซึ่งใช้สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีอยู่ภายในเสถียรธรรมสถาน เช่น ภาพถ่าย ภาพวิดีโอ คลิปสั้น ๆ

การสื่อสารภายในองค์กรเสถียรธรรมสถาน เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร ความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในและภายนอกองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญต่อเสถียรธรรมสถานในการบริหารที่จะทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อไปและช่วยในการประสานงานของหน่วยงาน ในแง่ของการบริหารองค์กรการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ ทำให้คนคาดคะเนความคิดซึ่งกันและกันได้และทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานขององค์กร การสื่อสารนำไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรอาจพิจารณาในฐานะที่เป็นระบบรวม คือ การใช้การสื่อสารติดตามรายงานและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งการติดต่อกับองค์กรอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นระบบย่อยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ จัดทำข้อมูลนำเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ การจัดรายการทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือ บทความ การฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ เป็นต้น

๔.๑.๒.๒ วิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของการสื่อสารทางสังคม ทั้ง ๔ องค์กร

ผู้วิจัยได้นำโมเดลของการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบร์โล ที่อธิบายกระบวนการสื่อสารไว้ว่า กระบวนการสื่อสารประกอบด้วยส่วนประกอบพื้นฐานสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ผู้ส่ง (Source) ๒. ข่าวสาร (Message) ๓. ช่องทางในการส่ง (Channel) ๔. ผู้รับ (Receiver) มาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างทั้ง ๕ ด้าน ของการสื่อสารทางสังคมของ ๔ องค์กร ประกอบด้วย :-

๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

จากการศึกษาพบว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีรูปแบบการสื่อสารที่เหมือนกัน คือ มีรูปแบบการสื่อสารทั้งการสื่อสารแบบทางเดียว (One - Way Communication) และการสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) มีทักษะในการสื่อสารเป็นอย่างดี มีความชำนาญ มีความสามารถในการ

การสื่อสารทั้งทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์ ก่อนที่จะส่งสารผ่านช่องทางสารไปยังผู้รับ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีจุดเด่นในด้านการเผยแผ่ธรรมะ คือ มีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรม รวมทั้งมีบทบาทในด้านการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา เป็นหลัก ในขณะที่อีก ๒ องค์กร คือ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะกอน นั้น องค์กรได้มีการปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่ให้เป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตนเอง ว่าเป็น “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” คือ แทนที่จะนั่งอยู่กับวัด ต้องบุกไปทำงานทุกหน ทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา มีการปรับภูมิทัศน์ภายในองค์กร มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปริศนาธรรม พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ที่มีปริศนาธรรมแฝงอยู่ แม้แต่ภาพวาดด้านนอกอาคาร หากมองและพินิจพิเคราะห์ให้ดี เราก็จะได้ข้อคิดดี ๆ กลับไปยกตัวอย่างเช่น การสร้างรูปของเด็กที่กอดก้อนทองคำ กำลังจะจมน้ำ ที่ให้ข้อคิดว่า “แค่ปล่อยก็ลอยแล้ว” เป็นต้น นอกจากนี้ ยังจัดทำเป็นแปลงเกษตร มีการปลูกพืชผักอินทรีย์ ปลูกผักสลัด ไร่ไส้เดือน ไร่เพาะเห็ดอารมณดี ไร่ทำนํ้าผักชีวภาพ และอาคาร ๐ บาท ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ส่งสารในการสื่อสารทางสังคมอีกแบบหนึ่งเช่นกัน และ องค์กรสุดท้าย คือ เสถียรธรรมสถาน นั้น มีแนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคม ที่ประดิษฐ์คำทักทายว่า “ธรรมสวัสดี” ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า นำธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละวางความยึดมั่นถือมั่น เป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดและงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ที่นำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาด้วยความตระหนักรู้ การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก เช่น โครงการบ้านสายสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก โครงการธรรมยาตรา เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์เนื่องจากการเจ็บป่วย โครงการค่ายเยาวชนเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญามุ่งแก้ปัญหาเยาวชน เป็นต้น

สรุปว่า ทั้ง ๔ องค์กรในฐานะผู้ส่งสารนั้น มีรูปแบบในการสื่อสารที่เหมือนกัน คือ มีรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทั้งการสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) ซึ่งเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมีการตอบสนองในทันทีให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมีการป้อนกลับ (feedback) ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์เหล่านี้ เป็นต้น และ เป็นการสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อกันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในเวลาเดียวกัน

๒) ข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

จากการศึกษาทั้ง ๔ องค์กร พบว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความเหมือนกันในเรื่องของตัวสาร คือ เป็นองค์กรทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญของคณะสงฆ์ไทย มีจุดมุ่งหมายสำคัญของ

การจัดการศึกษาคือพัฒนาคนให้รับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๔ ประการ คือ นวลักษณะ : คือ (๑) ปฏิปทาหน้าเลื่อมใส (๒) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม (๓) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (๔) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (๕) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (๖) มีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม (๗) มีโลกทัศน์กว้างไกล (๘) ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม โดย มีการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างกับศูนย์วิปัสสนาสากล ที่เน้นตัวสารในเรื่องการศึกษา เรื่องการเผยแผ่ เรื่องการพัฒนาสังคม และ เรื่องสันติภาพ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะกวัน หันมาเน้นการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งหมายถึง พระภิกษุหนุ่ม สามเณรน้อยเนื่องจากมองเห็นวิกฤตทุกวันนี้ พระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่จะทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตมีน้อยเหลือเกิน ทำอย่างจริงจังจะสร้างพระที่เป็น นักเทศน์นักสอนที่มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ สำหรับงานเผยแผ่ พูดง่าย ๆ ว่ามีเครื่องมือไหนบ้างที่ทำให้คนเข้าถึงธรรมะ พระอาจารย์ว.วิชระเมธีใช้ทุกรูปแบบ มีเฟซบุ๊กไลน์ หรือแอปพลิเคชันตัวไหนใช้ได้ก็ใช้ แต่ใช้อย่างเป็นนายไม่ใช่เป็นทาส นอกจากนี้ แม้แต่งานศิลปะก็หยิบมาใช้ ที่นี้จึงมีหอศิลป์ที่แสดงงานของศิลปินระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับโลกมากกว่า ๕๐ ชิ้น และผาผนังก็วาดภาพแฝงปริศนาธรรมไว้อย่างสวยงาม เปิดให้ญาติโยมและนักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้ดูงานทุกวัน พระอาจารย์เชื่อมั่นว่า พุทธศิลป์เป็นเครื่องมือสื่อสารพุทธธรรมได้ และ องค์การสุดท้าย เสถียรธรรมสถาน เป็นองค์กรที่ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกคนจะดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสาร ในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยที่เสถียรธรรมสถาน ใช้การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นเพื่อทำให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา อย่างคำที่ว่า “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า” การจัดการสื่อสารขององค์กร มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่เน้นสายงานการบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร ประกอบด้วย โครงการจิตประภัสสร โครงการโรงเรียนพ่อแม่ งานเยาวชน ธรรมชาติดำบัด ปฏิบัติธรรม พุทธสาวิกา ธรรมนิเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

สรุปว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีการใช้สาร (Message) ที่เหมือนกัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใช้สารในการจัดการศึกษา

การเผยแพร่ธรรมะ การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนอีก ๒ องค์การที่แตกต่างกัน คือ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จะเน้นการใช้สาร ไปในเรื่องการพัฒนาสังคม และเรื่องสันติภาพ สำหรับในส่วนของเสถียรธรรมสถานนั้น จะใช้ สาร เป็นตัวก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และช่วยเยียวยาผู้ป่วยทางใจของคนในสังคม

๓) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) คือ ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเหมือนทางหรือพาหะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร และจากการศึกษาทั้ง ๔ องค์การ พบว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีความเหมือนกันในเรื่องช่องทางการสื่อสารที่มีหลากหลายช่องทาง ถ้าเป็นการสื่อสารภายในองค์กรในเรื่องของระเบียบสารบรรณ ก็จะส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้ง ระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะ (MCU TV) ขึ้นเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกลไปยังวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของมหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้เป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับนิสิต และญาติธรรมทั้งหลายได้อีกทางหนึ่งด้วย สำหรับศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ช่องทางการสื่อสารมีรูปแบบ ๔ ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อใหม่ หรือโซเชียลมีเดีย สำหรับองค์กรสุดท้าย เสถียรธรรมสถาน จากการศึกษพบว่า องค์กรใช้เครื่องมือสื่อสารทั้งหมด เช่น เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ไลน์ รายการวิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร อาสาสมัครเข้ามาทำงานด้วย

สรุปว่า ทั้ง ๔ องค์การ มีช่องทางการสื่อสาร (Channel) ที่เหมือนกัน คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อใหม่ หรือโซเชียลมีเดีย

๔) ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล

ซึ่งผลของการสื่อสารจึงอาจเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความนึกคิดหรือปัญญา ด้านอารมณ์และความรู้สึก และด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ ซึ่งการสื่อสารหนึ่ง ๆ จะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ขึ้น ก็ต่อเมื่อการตีความหมายสารที่ได้รับของผู้รับสารสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร หรืออีกนัยหนึ่ง คือ จุดมุ่งหมายของผู้ส่งสารตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารมีมากมายต่างกัน จึงทำให้ผลของการสื่อสารที่คาดหวังก็ย่อมต่างกันไป

จึงสรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมขององค์กร ทั้ง ๔ พบว่า ผลของการสื่อสารทำให้ผู้รับสารมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง เช่น ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งจากการวิเคราะห์เบื้องต้นจะเห็นว่า มีการนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น มีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวัน มีการนำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร และการตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวกับทัศนคติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า ผู้รับบริการมีทัศนคติต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมทั้งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทางกาย วาจา ใจ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ หลักธรรมทางพุทธศาสนายังส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทยอีกด้วย

ประเด็นเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติ หรือ พฤติกรรมที่พุทธศาสนิกชนแสดงออกต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ มักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส การไปทำบุญทุกวันพระ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ เป็นต้น

๔.๑.๒.๓ วิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้การสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การเสริมสร้างการเรียนรู้ทางด้านการสื่อสารขององค์กร หมายถึง การที่องค์กรสนับสนุนและส่งเสริมให้คนในองค์กรได้เรียนรู้ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอก เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อให้บุคลากรมีการใช้ความรู้ในการพัฒนาตนเองและการดำเนินงานด้านการสื่อสารขององค์กร หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง เป็นองค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนและค้นหาวิธีทางใหม่ ๆ ในการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการในด้านการสื่อสาร อันจะนำมาซึ่งการเพิ่มประสิทธิผลในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กร ทั้งนี้การที่องค์กรจะสามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีการจัดการความรู้ควบคู่ไปด้วยเสมอ^{๒๘}

การจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือเรียกสั้นๆ ว่า KM หมายถึง การจัดการที่เอื้อให้เกิดความรู้ใหม่โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง^{๒๙} ดังนั้น การจัดการความรู้ด้านการสื่อสาร คือกระบวนการที่เป็นระบบในการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน ใช้ความรู้/แนวทางปฏิบัติที่ดีในการทำงานเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรและมีการจัดเก็บเป็นคลังความรู้ด้านการสื่อสารขององค์กร

^{๒๘} สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : จีรวัดน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๘.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน.

การจัดการความรู้ด้านการสื่อสารยังเป็นการยกระดับความรู้ขององค์กร^{๓๐} เพื่อสร้างผลประโยชน์จากต้นทุนทางปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้องค์กรจัดเก็บความรู้ทางการสื่อสารจากทั้งภายในและภายนอกองค์กร สร้างและถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งสามารถนำมาเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรให้ทำงานตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อองค์กร เมื่อองค์กรมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบจะส่งผลให้เป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ “Learning Organization” ซึ่งก็คือ องค์กรที่ยกระดับคุณภาพด้วยการจัดการความรู้ (KM) โดยการพัฒนา ปรับปรุงให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ทั้งด้านผลิตภัณฑ์ บริการงานด้านการสื่อสาร กระบวนการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านการสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การจัดการความรู้ทางการสื่อสาร เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทางการสื่อสารที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี ๒ ประเภท คือ

๑. ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

๒. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

เครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายสำหรับการจัดการความรู้ทางการสื่อสารทางสังคม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนานคน เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และบรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในการทำงาน

การจัดการความรู้เป็นการดำเนินการอย่างน้อย ๖ ประการต่อความรู้ ได้แก่ (๑) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่องาน หรือกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กร (๒) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ (๓) การปรับปรุง ดัดแปลง หรือสร้างความรู้บางส่วนให้เหมาะต่อการใช้งานของตน (๔) การประยุกต์ใช้ความรู้ในกิจการงานของตน (๕) การนำประสบการณ์จากการทำงาน และการประยุกต์ใช้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสกัด “ขุมความรู้” ออกมาบันทึกไว้ (๖) การจัดบันทึก “ขุมความรู้” และ “แก่นความรู้” สำหรับไว้ใช้งาน และปรับปรุงเป็นชุดความรู้ที่ครบถ้วน ลุ่มลึกและเชื่อมโยงมากขึ้น เหมาะต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

^{๓๐} บดินทร์ วิจารณ์. การจัดการความรู้สู่องค์กรยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : ไพนอล การพิมพ์, ๒๕๕๗.

โดยที่การดำเนินการ ๖ ประการนี้บูรณาการเป็นเนื้อเดียวกัน ความรู้ที่เกี่ยวข้องเป็นทั้งความรู้ที่ชัดแจ้ง อยู่ในรูปของตัวหนังสือหรือรหัสอย่างอื่นที่เข้าใจได้ทั่วไป (Explicit Knowledge) และความรู้ฝังลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน ทั้งที่อยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) และอยู่ในมือ และส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะในการปฏิบัติ)

การจัดการความรู้ด้านการสื่อสารทางสังคมเป็นกิจกรรมที่คนจำนวนหนึ่งทำร่วมกัน ไม่ใช่กิจกรรมที่ทำโดยคนคนเดียว การจัดการความรู้ที่ถูกต้องจะต้องเริ่มที่งานหรือเป้าหมายของงาน เป้าหมายของงานที่สำคัญ คือ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ เช่น การสนองตอบ ซึ่งรวมทั้งการสนองตอบความต้องการของผู้รับสาร เช่น สนองตอบความต้องการของพนักงาน และสนองตอบความต้องการของสังคมส่วนรวม การมีนวัตกรรม ทั้งที่เป็นนวัตกรรมในการทำงาน และนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ ชีตความสามารถขององค์กร และของบุคลากรที่พัฒนาขึ้น ซึ่งสะท้อนสภาพการเรียนรู้ขององค์กร และ ประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงสัดส่วนระหว่างผลลัพธ์ กับต้นทุนที่ลงไป การทำงานที่ประสิทธิภาพสูง หมายถึง การทำงานที่ลงทุนลงแรงน้อย แต่ได้ผลมากหรือคุณภาพสูง เป้าหมายสุดท้ายของการจัดการความรู้ด้านการสื่อสารทางสังคม คือ การที่กลุ่มคนที่ดำเนินการจัดการความรู้ร่วมกัน มีชุดความรู้ของตนเอง ที่ร่วมกันสร้างเอง สำหรับใช้งานของตน คนเหล่านี้จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองอยู่ตลอดเวลา โดยที่การสร้างนั้นเป็นการสร้างเพียงบางส่วน เป็นการสร้างผ่านการทดลองเอาความรู้จากภายนอกมาปรับปรุงให้เหมาะสมต่อสภาพของตน และทดลองใช้งาน จัดการความรู้ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการเฉพาะหรือเกี่ยวกับเรื่องความรู้ แต่เป็นกิจกรรมที่แทรก/แฝง หรือในภาษาวิชาการเรียกว่า บูรณาการอยู่กับทุกกิจกรรมของการทำงาน และที่สำคัญตัวการจัดการความรู้เองก็ต้องการการจัดการด้วย

ตั้งเป้าหมายการจัดการความรู้เพื่อพัฒนา โดยที่งาน พัฒนางาน คน พัฒนาคน องค์กร เป็นองค์กรการเรียนรู้ ความเป็นชุมชนในที่ทำงาน การจัดการความรู้จึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวของมันเอง นี่คือ หลุมพรางของการจัดการความรู้ เมื่อไรก็ตามที่มีการเข้าใจผิด เอาการจัดการความรู้เป็นเป้าหมาย ความผิดพลาดก็เริ่มเดินเข้ามา อันตรายที่จะเกิดตามมาคือ การจัดการความรู้เทียมหรือปลอม เป็นการดำเนินการเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าการจัดการความรู้ การริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้แรงจูงใจการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้เป็นก้าวแรก ถ้าก้าวถูกทิศทาง ถูกวิธี ก็มีโอกาสำเร็จสูง แต่ถ้าก้าวผิดก็จะเดินไปสู่ความล้มเหลว ตัวกำหนดที่สำคัญคือแรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ทางด้านการสื่อสารทางสังคมที่ดีเริ่มด้วยสัมมาทิฐิ คือการใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุความสำเร็จ และความมั่นคงในระยะยาว การจัดทีมริเริ่มดำเนินการ การฝึกอบรมโดยการปฏิบัติจริง และดำเนินการต่อเนื่อง การจัดการระบบการจัดการความรู้ แรงจูงใจในการริเริ่มดำเนินการจัดการความรู้ คือ เป้าหมายที่ งาน คน องค์กร และความเป็นชุมชนในที่ทำงานดังกล่าวแล้ว เป็นเงื่อนไขสำคัญในระดับที่เป็นหัวใจสู่ความสำเร็จในการจัดการความรู้ แรงจูงใจเทียมจะนำไปสู่การดำเนินการจัดการความรู้แบบเทียม และไปสู่ความล้มเหลวของการจัดการความรู้ในที่สุด แรงจูงใจเทียมต่อการดำเนินการจัดการความรู้ในสังคมไทย มีมากมายหลาย

แบบ ที่พบบ่อยที่สุด คือ ทำเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าทำ ทำเพราะถูกบังคับตามข้อกำหนด ทำตามแฟชั่น แต่ไม่เข้าใจความหมาย และวิธีการดำเนินการจัดการความรู้อย่างแท้จริง

องค์ประกอบของการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

๑. คน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๒. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น

๓. กระบวนการความรู้ นั้น เป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม

ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้มองเห็นหัวใจของ KM เป็นลำดับขึ้นมา เริ่มแต่ข้อความแรกที่ว่า ความรู้คือพลังหรือความรู้คืออำนาจ ซึ่งเป็นข้อความที่เป็นที่ยอมรับที่เป็นสากล ทั้งภาคธุรกิจ เอกชน และภาครัฐราชการ จากการยอมรับดังกล่าวมาสู่การเน้นที่ปฏิสัมพันธ์ของคน ว่ามีความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้มากกว่าเครื่องมือหรือเอกสารใด และมักกล่าวถึงว่า แม้ความรู้จะถูกจัดระบบและง่ายต่อการเข้าถึงของบุคคลต่าง ๆ ดีเพียงใดก็ตาม ถ้ามีความรู้ เกิดความรู้ขึ้นแล้ว หากไม่นำไปใช้ประโยชน์ ก็ไม่ใช่จุดหมายปลายทางของความรู้ และที่ชัดเจนก็คือ ประโยคสุดท้ายที่เน้นการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ให้เกิดมรรคผล มีคุณค่าประโยชน์เป็นรูปธรรม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าหัวใจของ KM อยู่ที่การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

การจัดการความรู้ด้านการสื่อสารทางสังคม สิ่งสำคัญอยู่ที่การลงมือปฏิบัติให้ได้ ใช้ภาษาเดียวกัน สื่อความหมายกันให้ได้ การเรียนรู้ของบุคคลหัวใจสำคัญอยู่ที่ เราจะได้เรียนรู้จากการสอนคนอื่น และ สิ่งที่สำคัญของการจัดการความรู้ก็คือ เรื่องของคน การพัฒนาคน คนพัฒนาตนเอง การวางแผนทำงาน การจัดลำดับความสำคัญของงานขององค์กร การจัดการความรู้ เกิดจากการที่องค์กรต้องสูญเสียความรู้ อันเนื่องมาจากการที่บุคลากรลาออกหรือเกษียณอายุ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง แต่ละองค์กรจึงพยายามรักษาองค์ความรู้ขึ้น โดยการขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จากแนวคิดเดิมที่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้มาก ๆ เพียงอย่างเดียวจึงเปลี่ยนไป ในปัจจุบันจะมุ่งเน้นการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยใช้การจัดการความรู้เป็นกลไกสำคัญในการผลักดัน หรืออาจกล่าวได้ว่าการจัดการความรู้จะมีความสัมพันธ์กับองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นอย่างยิ่ง หากองค์กรจะพัฒนาดตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องบริหารจัดการความรู้ภายในองค์กรให้เป็นระบบ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ได้จริงและต่อเนื่อง หากองค์กรใดมีการจัดการความรู้โดยไม่มีการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ก็นับเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร

การจัดการความรู้ด้านการสื่อสารทางสังคมเป็นกิจกรรมที่มีความซับซ้อน และใช้กันอย่างกว้างขวาง การให้ความหมายการจัดการความรู้จึงครอบคลุมความหมายหลายด้าน รวมถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ การจัดการ

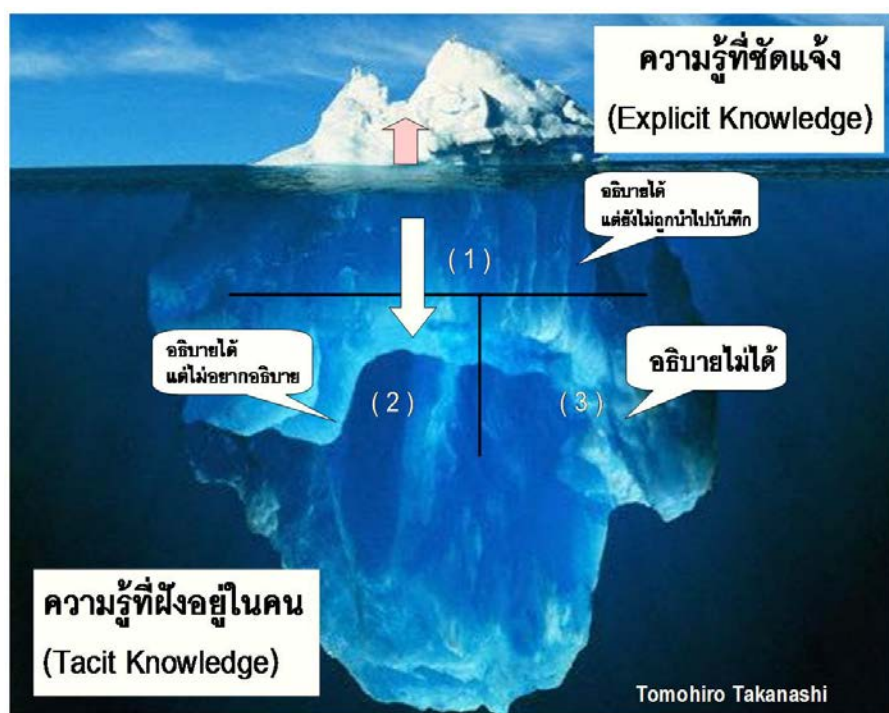
ความรู้จะเกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ การจัดการความรู้ต้องการผู้ทรงความรู้ความสามารถในการตีความและประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรม และเป็นผู้นำในองค์กร การจัดการความรู้เป็นเรื่องการเพิ่มประสิทธิผลขององค์กร การจัดการความรู้เกิดขึ้นเพราะมีความเชื่อว่า จะช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาและความสำเร็จให้แก่องค์กร การประเมิน “ต้นทุนทางปัญญา” และผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้เป็นดัชนีบอกว่า องค์กรมีการจัดการความรู้อย่างได้ผลหรือ

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ทางด้านการสื่อสารทางสังคมในองค์กร หมายถึง การจัดการที่มีกระบวนการและเป็นระบบตั้งแต่การประมวลผลข้อมูล สารสนเทศ ความคิดตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อเสริมสร้างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องมีการจัดเก็บในลักษณะที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ โดยอาศัยช่องทางที่สะดวก เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้งานทำให้เกิดการโอนถ่ายความรู้ และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั่วองค์กร จุดหมายปลายทางของการจัดการความรู้ทางด้านการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการ ผลักดันให้เกิดการสร้างนวัตกรรม เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากร เรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้ดีขึ้นและเร็วขึ้น เป้าหมายของการจัดการความรู้ เพื่อเป็นการพัฒนาคน ทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหาร ให้มีสมรรถนะซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ สูงขึ้น ปฏิบัติงานได้ดีขึ้น โดยที่บุคลากรระดับต้นระดับกลางจะได้ประโยชน์มากที่สุด เป็นการพัฒนางาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ผิดพลาดน้อยลง รวดเร็วขึ้น มีประสิทธิผล เช่น ลดต้นทุน ผลผลิตสูงขึ้น เกิดนวัตกรรม เป็นการพัฒนาองค์กร ทำให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์/ยุทธศาสตร์ มีศักยภาพใน การแข่งขันสูง สามารถเติบโตก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

ประเภทของความรู้

ความรู้ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใด โดยเฉพาะ สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสารและรายงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เป็นความรู้ที่ไม่ค่อยสำคัญต่อความได้เปรียบในการแข่งขันเพราะใคร ๆ ก็เข้าถึงได้

๒. ความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่ง โดยเฉพาะ สื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ความรู้ในองค์กรส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ฝังในตัวคน เปรียบเทียบเป็นอัตราส่วนกับความรู้ที่ชัดแจ้งอาจได้เป็น ๘๐:๒๐ ซึ่งเปรียบเทียบได้กับภูเขาน้ำแข็ง ส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาเปรียบเสมือนความรู้ที่ชัดแจ้ง เป็นส่วนที่น้อยมาก ประมาณ ๒๐ % ของทั้งหมด ในขณะที่ส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งเปรียบเสมือนความรู้ที่ฝังในตัวคน เป็นส่วนที่ใหญ่มาก ประมาณ ๘๐ % ของทั้งหมด

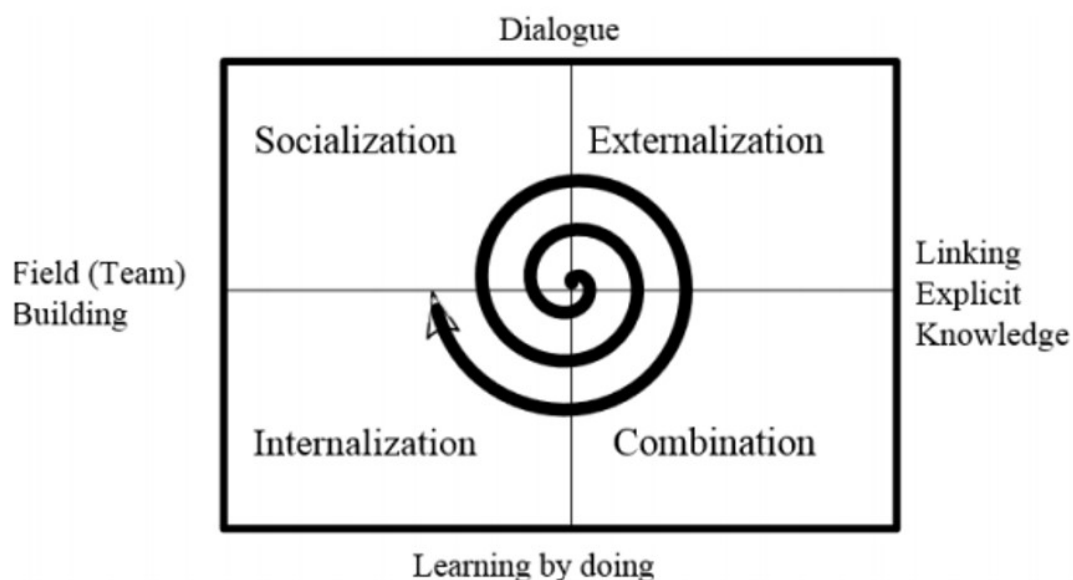
แผนภาพที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความรู้ที่ชัดเจน กับความรู้ที่ฝังอยู่ในคน ^{๓๑}

การปรับเปลี่ยนและการสร้างความรู้ทั้งสองประเภทนี้เกิดขึ้นได้ ๔ รูปแบบ ดังนี้

๑. Socialization (S) การแบ่งปันและสร้าง Tacit Knowledge จาก Tacit Knowledge ของผู้ที่สื่อสารระหว่างกันโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง เช่น หัวหน้างานสอนงานให้ลูกน้อง ด้วยการพูดคุย ทำให้ดู อาจให้ลูกน้องลองทำด้วย ลูกน้องก็ได้รับความรู้จากหัวหน้างาน บางทีความรู้ใหม่ก็เกิดขึ้นจากการสอนงานนี้ด้วย
๒. Externalization (E) การแปลง Tacit Knowledge ให้กลายเป็น Explicit Knowledge เช่น ลูกน้องเมื่อเรียนรู้วิธีทำงานจากหัวหน้าแล้ว จดบันทึกความรู้หรือเขียนเป็นรายงานความรู้ คนอื่น ๆ ก็สามารถใช้เป็นแหล่งความรู้ต่อไป
๓. Combination (C) การสร้าง Explicit Knowledge จาก Explicit Knowledge ด้วยการรวบรวมความรู้ประเภท Explicit Knowledge จากแหล่งต่าง ๆ มาสร้างเป็น Explicit Knowledge ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน เช่น หัวหน้างานทำการรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งนอกและในองค์กร รวมทั้งความรู้ที่มีอยู่เดิมมาสรุปเป็นความรู้ใหม่และเผยแพร่ หรือทำการเรียบเรียงความรู้จากภาษาต่างประเทศ
๔. Internalization (I) การแปลง Explicit Knowledge มาเป็น Tacit Knowledge โดยการนำความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความรู้เพิ่ม เช่น หัวหน้างานค้นคว้าศึกษาวิธีทำงานจากเอกสารต่าง ๆ นำมาปรับใช้กับงานของตนเองจนเกิดทักษะและความชำนาญในเรื่องนั้น เกิดเป็น Tacit Knowledge ของตน ซึ่งสามารถจะบันทึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร (Externalization) หรือแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ (Socialization) ต่อไป

^{๓๑} สำนักจัดการความรู้. คู่มือการจัดการความรู้ กรมควบคุมโรค, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๗, หน้า ๗.

เมื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้สองประเภทนี้ไปจนครบรอบ Socialization – Externalization – Combination – Internalization ความรู้จะสูงขึ้นอีกระดับหนึ่ง สี่กระบวนการนี้สามารถเกิดต่อไปได้เรื่อย ๆ ทำให้ความรู้ในองค์กรสูงขึ้นอย่างไม่สิ้นสุด มีลักษณะเป็นเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) นิยมเรียกว่า SECI model

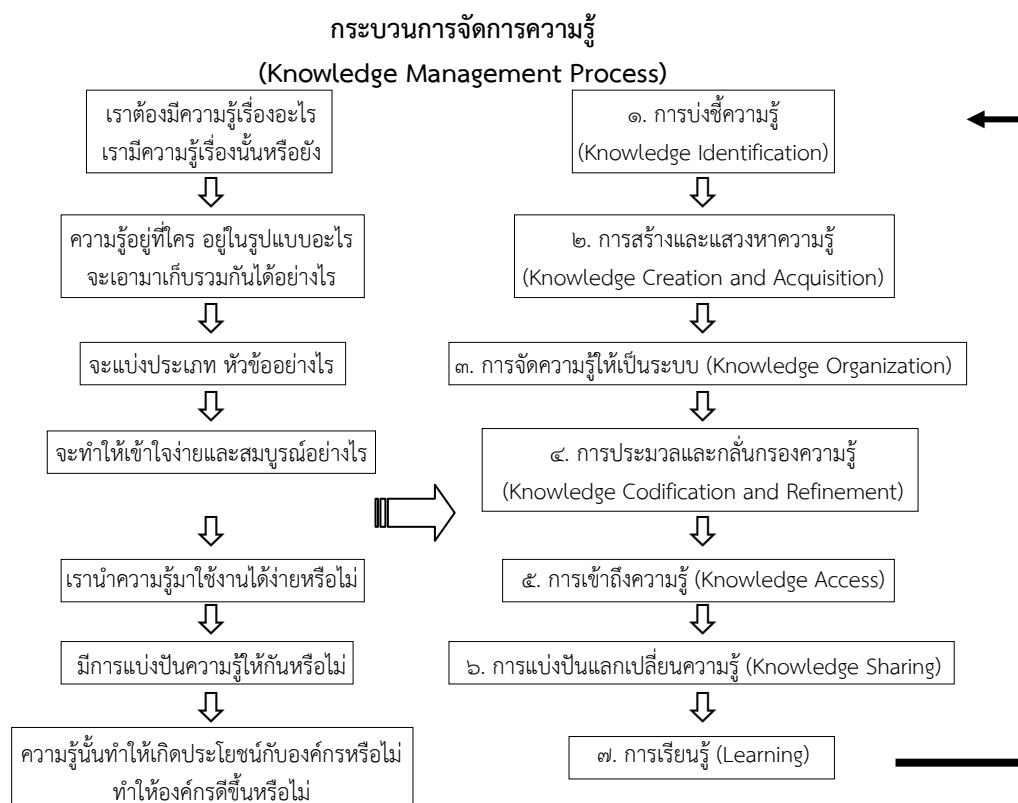

แผนภาพที่ ๔.๘ ลักษณะเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI model

การสำรวจองค์กรในต่างประเทศพบว่า ความรู้ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในบุคลากร คือ ๔๒ % รองลงมาอยู่ในเอกสาร (กระดาษ) ๒๖ % อยู่ในเอกสาร (อิเล็กทรอนิกส์) ๒๐ % และอยู่ในระบบฐานข้อมูล ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อินเทอร์เน็ต ๑๒ % ส่วนในประเทศไทยคาดว่า ความรู้จะอยู่ในบุคลากรถึง ๗๐-๘๐ % เพราะการบันทึกในเอกสารและระบบสารสนเทศยังไม่แพร่หลายเท่ากับต่างประเทศ การจัดการความรู้จึงให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit knowledge) มากที่สุด รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ องค์ประกอบหลักของกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การสร้างและถ่ายโอนความรู้ ดังเช่น SECI Model หรือ Knowledge Spiral ดังที่กล่าวมาแล้ว และได้มีการกล่าวถึง ทาเกชิ (Takeuchi) และ นาโนกะ (Nanoka) ซึ่งได้พัฒนาการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และการจัดเก็บความรู้ขึ้น อีกท่านหนึ่ง คือ อลัน ฟรอสต์ (Alan Frost. ๒๐๑๐) ได้กำหนดขั้นตอนกรอบการจัดการความรู้ (KM Framework) ประกอบด้วย การระบุความต้องการ การกำหนดแหล่งความรู้ การแสวงหาและสร้างความรู้ การดึงความรู้มาใช้และแบ่งปัน และการจัดเก็บความรู้

การกำหนดรูปแบบของการทำ KM โดยใช้ framework และ model ได้จัดทำรายละเอียดและขั้นตอนให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

๑. กระบวนการจัดการความรู้ ๗ ขั้นตอน มีรายละเอียดต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๙ กระบวนการจัดการความรู้ ๗ ขั้นตอน

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการแบบหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ภายในองค์กร ๗ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการระบุเกี่ยวกับความรู้ที่องค์กรจำเป็นต้องมี ต้องใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร ได้แก่ ความรู้ อะไรบ้าง ความรู้อะไรที่มีอยู่แล้ว อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

๒) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เดิม แยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป มีหลายแนวทาง เช่น ใช้ SECI model นำบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกันมาประชุม/ทำงานร่วมกัน จ้างคนที่มีความรู้มาทำงานในองค์กร จ้างที่ปรึกษา

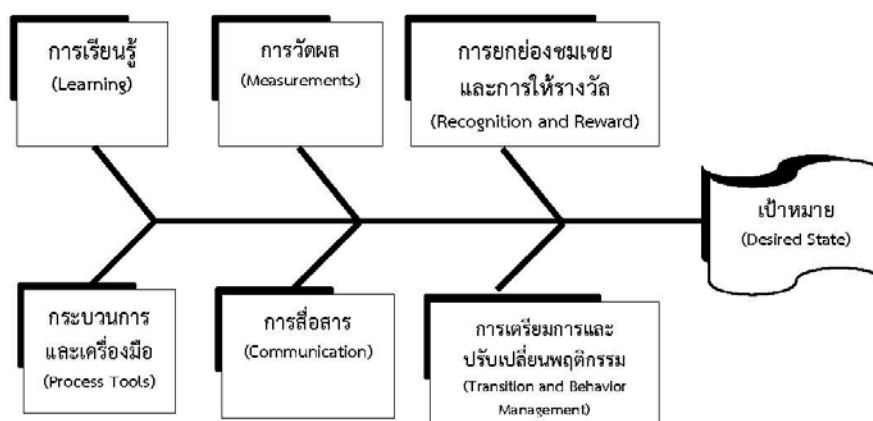
๓) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการวางโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เช่น กฎ ระเบียบ ขั้นตอนการทำงาน ฯลฯ กำหนดวิธีการจัดเก็บและค้นคืน เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และนำไปใช้ได้สะดวก

๔) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการกลั่นกรองความถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย ใช้งานได้ของความรู้ ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

๕) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๖) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนเคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับความรู้ที่ชัดเจน Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็น เอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนความรู้ที่ฝังในตัวคน Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนนักปฏิบัติ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว ผู้เชี่ยวชาญจากที่หนึ่งไปปฏิบัติงานในที่หนึ่ง เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗) การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือสืบค้นไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน แล้วเกิดความรู้ใหม่นำมาเข้าระบบจัดเก็บหรือแบ่งปันแลกเปลี่ยน ก็จะได้องค์ความรู้ใหม่ให้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้เรื่อย ๆ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากวงจร “สร้างองค์ความรู้>นำความรู้ไปใช้>เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่” และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

Robert Osterhoff

แผนภาพที่ ๔.๑๐ กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง ๖ องค์ประกอบ

๒. กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง ๖ องค์ประกอบ

กระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง เป็นการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนให้เกิดการปรับตัวและการยอมรับ พร้อมทั้งสร้างศักยภาพใหม่ ๆ เพื่อรองรับให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเป็นผลตามเป้าหมายที่วางไว้ มุ่งเน้นถึง

ปัจจัยแวดล้อมภายในองค์กรที่จะมีผลกระทบต่อการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยม พฤติกรรมของผู้บริหารและปฏิบัติงาน ให้ยึดแนวการทำงานที่เปิดรับและพร้อมจะสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ พร้อมทั้งจะแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน มีมุมมองผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานในเชิงบวก ปลุกฝังแนวคิดที่เอื้อต่อการทำงาน เช่น ความตั้งใจจริง การเอาชนะอุปสรรค การทำงานให้ผลออกมาดีที่สุด ฯลฯ โดยใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วม การเป็นแบบอย่างและการสนับสนุนจากผู้บริหาร การให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย การเตรียมโครงสร้างพื้นฐานขององค์กร การกำหนดทีม/หน่วยงานที่รับผิดชอบ มีระบบการติดตามและประเมินผล กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จชัดเจน

๒) การสื่อสาร เป็นการทำให้ทุกคนในองค์กรเกิดความเข้าใจร่วมกันถึง โครงการจัดการความรู้ว่าจะดำเนินการไปเพื่ออะไร ได้ประโยชน์อะไร ทำเมื่อใด ทำอย่างไร แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างไร ฯลฯ โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) เนื้อหาที่จะสื่อสาร ๒) กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสาร ๓) ช่องทางการสื่อสาร การสื่อสารที่บกพร่องผิดพลาดอาจทำให้การจัดการความรู้ล้มเหลว เพราะบุคลากรเข้าใจว่าการจัดการความรู้เป็นงานที่ต้องทำเพิ่มจากงานประจำของตน จึงไม่ให้ความร่วมมือหรือต่อต้าน การสื่อสารในช่องทางที่หลากหลายจะช่วยให้บุคลากรได้รับสารอย่างทั่วถึง เช่น การประชุม หนังสือเวียน บอร์ดประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย intranet, web board, social media ฯลฯ เน้นการสื่อสารสองทาง

๓) กระบวนการและเครื่องมือในการจัดการความรู้ เป็นการช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้สะดวกเร็วขึ้น การเลือกใช้กระบวนการและเครื่องมือขึ้นกับชนิดของความรู้ ลักษณะขององค์กร (ขนาด สถานที่ตั้ง ฯลฯ) ลักษณะการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร ทรัพยากร ฯลฯ สำหรับเครื่องมือการจัดการความรู้ มีรายละเอียดดังนี้

- ฐานข้อมูล (Knowledge Bases) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานขององค์กรให้เป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรที่ต้องการใช้ข้อมูลความรู้ นั้นสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกเร็ว การรวบรวมจัดเก็บฐานข้อมูลความรู้สามารถทำได้ ๒ วิธี คือ จัดเก็บในรูปแบบเอกสาร และจัดเก็บในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

- การจัดเก็บความรู้และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในรูปแบบของเอกสาร เป็นการจัดเก็บความรู้หรือข้อมูลขององค์กรในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหาและนำไปใช้ เช่น คู่มือ การจัดฝึกอบรม คู่มือการตรวจประเมิน ๕ ส. คู่มือการจัดการความรู้

- การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) การใช้เทคนิคการเล่าเรื่องนี้เป็นวิธีการเผยแพร่สิ่งที่เราได้เรียนรู้มาให้แก่ผู้สนใจหรือคนในกลุ่มงานเดียวกัน โดยต้องสร้างความสมดุลระหว่างความน่าสนใจในการบรรยายเรื่องและเนื้อหาที่ต้องการสื่อ เช่น การใช้เทคนิคการเล่าเรื่องในประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จหรือล้มเหลวมาผูกเป็นเรื่องราวให้น่าสนใจ ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ที่มีระหว่างกัน จนได้องค์ความรู้ที่ดีไว้ใช้ประโยชน์

- การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR: After Action Reviews) คือ การอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการทำงาน โดยให้สมาชิกแต่ละคนได้พูดสะท้อนความคิดเห็น หรือความรู้สึกที่มีต่อการทำงานที่ผ่านมา มีจุดเด่น จุดด้อย และข้อควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ถ้าจะมีการทำงานนี้อีกในครั้งต่อไป ซึ่งจะทำให้สมาชิกในทีมได้เรียนรู้ความสำเร็จ ความผิดพลาด และสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป

- ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) ระบบพี่เลี้ยงเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัว จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าไปยังบุคลากรรุ่นใหม่หรือผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์น้อยกว่า ซึ่งระบบพี่เลี้ยงเป็นวิธีการหนึ่งในการสอนงานและคำแนะนำอย่างใกล้ชิด ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงมักจะมีตำแหน่งและอาวุโสกว่าซึ่งอาจอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงานก็ได้โดยทั่วไประบบพี่เลี้ยงจะใช้เวลาค่อนข้างนาน เพราะทั้งสองฝ่ายจะต้องสร้างความคุ้นเคยความสัมพันธ์และความเข้าใจกัน ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงนอกจากจะให้คำปรึกษาในด้านการงานแล้วยังเป็นที่ปรึกษาในเวลามีปัญหาหรือสับสน ที่สำคัญพี่เลี้ยงจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องพฤติกรรมจริยธรรมและการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรด้วย

- การจัดตั้งทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team) เป็นการ จัดตั้งทีมเพื่อมาทำงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนดขึ้น ภายใต้ความเชื่อที่ว่าการทำงานในแต่ละเรื่องต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญจากหลาย ๆ ด้านมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และทำงานร่วมกันจึงจะประสบความสำเร็จ

- การประชุมระดมสมอง (Workshop/Brainstorming) เป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาหรือตัดสินใจดำเนินการ ปฏิบัติงานที่ผ่านประสบการณ์และมุมมองจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

- ชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice : CoP) เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานทั้งในส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ซึ่งเป็นประสบการณ์ความสำเร็จและการสรุปบทเรียน (Lessons Learned) ซึ่งเป็นความผิดพลาดล้มเหลวและข้อควรระวังต่าง ๆ ในการทำงาน เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มนำไปใช้แก้ปัญหา และพัฒนางานในหน้าที่ของตนให้ดีขึ้น CoP สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งที่เป็นรูปแบบทางกายภาพ (มีสถานที่การพบปะ) หรือแบบเสมือนจริง (Virtual) เช่น ทางออนไลน์

จากที่กล่าวมา สรุปข้อเสนอแนะการใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ดังตาราง
ตารางที่ ๔.๒ สรุปข้อเสนอแนะการใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ เครื่องมือ ประเภทความรู้ ขั้นตอน

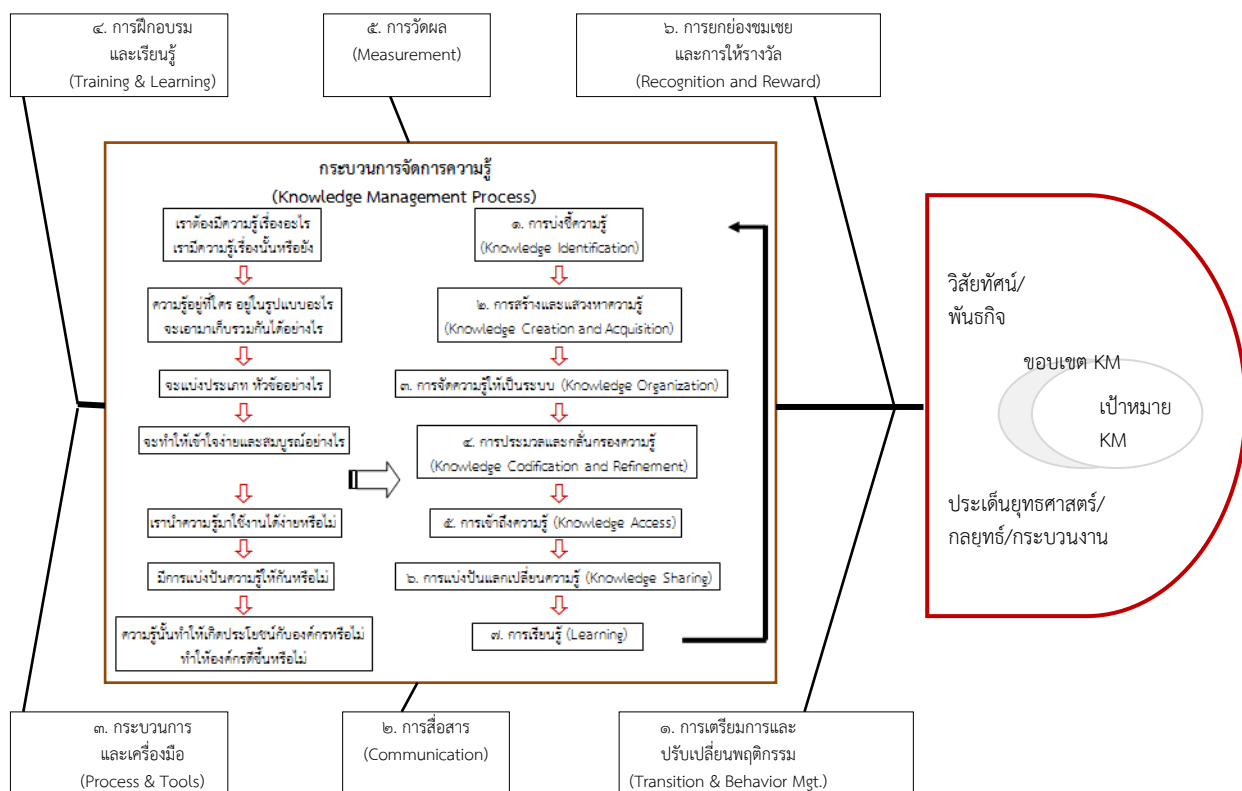
เครื่องมือ	ประเภทความรู้	ขั้นตอน
๑. ฐานข้อมูล (Knowledge Bases)	ความรู้ที่ชัดเจน (explicit)	การจัดเก็บความรู้/การเข้าถึงความรู้
๒. การจัดเก็บความรู้และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในรูปของเอกสาร	ความรู้ที่ชัดเจน (explicit)	การจัดเก็บความรู้/การเข้าถึงความรู้
๓. การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story telling)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การสร้างความรู้
๔. การทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR : After Action Reviews)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การสร้างความรู้
๕. ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การถ่ายทอดความรู้/การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๖. การจัดตั้งทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๗. การประชุมระดมสมอง (Workshop/Brainstorming)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๘. ชุมชนนักปฏิบัติ (Communities of Practice : CoP)	ความรู้ในตัวตน (Tacit Knowledge)	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๔) การเรียนรู้ เป็นการสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ และหลักการของการจัดการความรู้ให้แก่บุคลากร การฝึกอบรมต้องพิจารณาถึงเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการ การประเมินผลและปรับปรุง เช่น เนื้อหาง่าย เชื่อมโยงกับการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (e-learning, KM website) ช่วยให้เรียนรู้ได้ตามเวลาที่ผู้เรียนสะดวก

๕) การวัดผล เป็นการดำเนินการเพื่อให้ทราบว่าผลการจัดการความรู้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ แล้วนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนและการดำเนินการให้ดีขึ้น รวมทั้งใช้ในการสื่อสารกับบุคลากรทุกระดับให้เห็นประโยชน์และความสำเร็จของการจัดการความรู้ การวัดผลต้องพิจารณาด้วยว่าจะวัดผลที่ขั้นตอนไหน เช่น วัดระบบหรือกิจกรรมการจัดการความรู้ (ความถี่ของการใช้ฐานข้อมูล จำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรม ฯลฯ) วัดผลผลิต (Output เช่น ความพึงพอใจของผู้ใช้ฐานข้อมูล จำนวนปัญหาที่ได้รับการแก้ไข ฯลฯ) หรือผลลัพธ์ (Outcome เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า ฯลฯ)

๖) การยกย่องชมเชยและให้รางวัล เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ แต่การให้รางวัลจะมีผลในระยะสั้นเท่านั้น จึงต้องค้นหาความต้องการของบุคลากร ส่วนมากจะไม่เน้นสิ่งของ แต่เน้นการสร้างสภาพภูมิใจในความสำเร็จ การยกย่องและให้รางวัลควรมีการกำหนดกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับรางวัล กำหนดเกณฑ์การให้รางวัลและทำการสื่อสารให้ชัดเจนทั่วถึง การมอบรางวัลควรเข้ากับกิจกรรมที่ทำในแต่ละช่วงเวลา เช่น รางวัลมีส่วนร่วมในกิจกรรม KM Day, Quality Fair ฯลฯ

องค์กรจะต้องมองภาพรวมของปัจจัยแวดล้อมภายในที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการความรู้ แล้วนำกระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงมาเชื่อมโยง เพื่อจะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างสภาพแวดล้อม ที่จะทำให้กระบวนการจัดการความรู้มีประสิทธิผล ดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

แผนภาพที่ ๔.๑๑ การบูรณาการกระบวนการจัดการความรู้ (KMP) และกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลง (CMP)

๒. รูปแบบการจัดการความรู้ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) การจัดการความรู้ในแนว สคส. นั้น เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ นำผลสำเร็จจากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เสริมพลังของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการชื่นชม ทำให้เป็นกระบวนการแห่งความสุข ความภูมิใจ และการเคารพเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ทักษะเหล่านี้นำไปสู่การสร้างนิสัยคิดบวกทำบวก มองโลกในแง่ดี และสร้างวัฒนธรรมในองค์กร ที่ผู้คนสัมพันธ์กันด้วยเรื่องราวดี ๆ ด้วยการแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน โดยที่กิจกรรมเหล่านี้สอดแทรกอยู่ในการทำงานประจำทุกเรื่อง ทุกเวลา รายละเอียดดัง โมเดลปลาหู ต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๑๒ โมเดลปลา

“โมเดลปลา” เป็นโมเดลอย่างง่ายที่เปรียบการจัดการความรู้เหมือนกับปลาหนึ่งตัวที่มี ๓ ส่วน คือ

๑. ส่วน “หัวปลา” (Knowledge Vision - KV) คือ วิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ เป็นการกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ว่าดำเนินการไปเพื่อวัตถุประสงค์อะไร เช่น เพื่อพัฒนาสมรรถนะของพนักงานสู่ความเป็นเลิศ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้า OTOP ระดับ ๕ ดาว เป็นต้น ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ในแต่ละประเด็น ก็เปรียบเสมือนหัวปลาที่บอกทิศทางในการว่ายว่าจะเคลื่อนที่ไปทางใด โดยเป้าหมายสำคัญที่กำหนดขึ้นต้องสอดคล้อง และสนับสนุนกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กร

๒. ส่วน “ตัวปลา” (Knowledge Sharing - KS) คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจ และยากที่สุดสำหรับการจัดการความรู้ เพราะโดยทั่วไปคนมักคิดว่า ผู้มีความรู้คือผู้ที่มีอำนาจ ถ้าต้องถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นก็จะรู้สึกไม่มั่นคง ไม่มีอำนาจ อาจโดนคนอื่นแย่งตำแหน่งแย่งหน้าที่การทำงาน ดังนั้น ในการจัดการความรู้ในส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมุ่งหวังจัดการให้เกิดเหตุปัจจัย และสิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมให้คนตระหนัก และพร้อมที่จะแบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน

๓. ส่วน “หางปลา” (Knowledge Assets - KA) คือ ความรู้ที่ถูกจัดเก็บอยู่ในคลังความรู้ โดยความรู้ที่ถูกจัดเก็บต้องเป็นความรู้ที่จำเป็น มีความสำคัญ และสอดคล้องกับเป้าหมายในการจัดการความรู้ จะไม่จัดเก็บความรู้ที่นอกเหนือจากนั้นในคลังความรู้นี้ โดยจะต้องมีการวางระบบในการจัดเก็บ มีการจัดหมวดหมู่ รวมถึงมีระบบที่ทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้น และค้นคืนได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงความรู้ที่จัดเก็บไว้ได้ทุกที่ ทุกเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ต ที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่เสมือนให้คนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ง่ายขึ้น รวมถึงต้องมีการตรวจสอบ ปรับปรุงให้ความรู้ที่ถูกจัดเก็บในคลังความรู้มีความถูกต้อง ทันสมัยอยู่เสมอ และที่สำคัญความรู้ที่ถูกจัดเก็บต้องถูกกำกับด้วยบริบทของเรื่องทุกครั้ง พร้อมกันนี้ควรมีการระบุถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งได้แก่ ผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลสำหรับการติดต่อ เป็นต้น

การจัดการความรู้ตาม “โมเดลปลา” เริ่มต้นด้วยการกำหนดส่วนหัวของปลานั้นคือ วิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ที่สอดคล้อง สนับสนุน หรือไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กร โดยต้องมีผู้บริหารมาทำหน้าที่เป็นตาของปลา เพื่อกำกับ เป้าหมาย และทิศทางของการว่ายน้ำสำหรับหัวปลาเพื่อให้ว่ายไปในทิศทางเดียวกันกับองค์กร เรียกผู้บริหารนี้ว่า CKO (Chief Knowledge Officer) หรือ “คุณเอื้อ” ซึ่งนอกจากการกำกับทิศทางการ ว่ายน้ำแล้ว ยังช่วยทำหน้าที่ในการเอื้อให้เกิดความสะดวกในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การบริหารงานแบบเอื้ออำนาจ (Empowerment) การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ การเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ แสดงความชื่นชม ยกย่องการปฏิบัติงานที่ประสบผลสำเร็จ ที่สำคัญต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และมีส่วนร่วมกับการจัดการความรู้ที่ดำเนินการอยู่ โดยมีทีมการจัดการความรู้ เรียกว่า “คุณอำนวย” ทำหน้าที่สอดประสานระหว่าง “คุณเอื้อ” กับ ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเรียกว่า “คุณกิจ” “คุณอำนวย” หรือทีมงานการจัดการความรู้ จะเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ อำนวยทุก ๆ อย่าง สำหรับการจัดการความรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง “คุณกิจ” กับ “คุณเอื้อ” และ “คุณกิจ” กับโครงการการจัดการความรู้โครงการต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกองค์กรเข้าหากัน สร้าง กระบวนการหรือบรรยากาศเพื่อให้ “คุณกิจ” ได้เล่าประสบการณ์ความประทับใจในความสำเร็จของ งานที่ได้ปฏิบัติ และกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมกันนั้นก็รวบรวมองค์ ความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางปฏิบัติที่ดี เก็บไว้ในฐานความรู้ (หางปลา) จัดการ จัดระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึง ใช้ ปรับปรุง เพิ่มเติม และต่อยอดองค์ความรู้เหล่านั้นให้ถูกต้องและ ทันสมัยอยู่เสมอ และที่สำคัญ คือ การทำหน้าที่ในการกระตุ้นและสร้างบรรยากาศ ให้กระบวนการใน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเป็นกันเอง และเป็นธรรมชาติ ให้ทุกคนเกิดความรู้สึกของความเป็น กัลยาณมิตรต่อกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เล่ายินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ ให้แก่ผู้อื่น และผู้รับก็จะเปิดใจรับฟัง เรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงต้องคอยซักไซ้ประเด็นสำคัญของเรื่อง ที่ผู้เล่าเล่าไม่ละเอียด หรือยังไม่ถึง แก่นของความรู้อีกด้วย ทั้งนี้ต้องกำหนดให้มี “คุณลิขิต” ทำหน้าที่จดบันทึกข้อมูล รายละเอียดต่าง ๆ และประเด็นสำคัญๆ ที่ได้จากการเล่า

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๑) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นในการทำงาน ๒) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ ๓) การปรับปรุงดัดแปลงสร้างความรู้ให้ เหมาะกับตนเอง ๔) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงาน ๕) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัดขุมความรู้ ๖) การจดบันทึกขุมความรู้/แก่นความรู้ และ ๗) การปรับปรุงและจัดเก็บความรู้

ความสำเร็จในการจัดการความรู้ขององค์กรขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เรียกว่า ปัจจัยความสำเร็จ (Critical Success Factor : CSF) ปัจจัยเหล่านี้เปรียบเสมือนตัวช่วยของ “การ จัดการความรู้” ถ้าตัวช่วยได้รับการบริหารจัดการที่ดีก็จะมีพลังส่งเสริมให้การจัดการความรู้ได้ผลดี ด้วย ตัวช่วยเหล่านี้ ได้แก่

๑. บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น การเชิดชูความรู้และผู้รู้ การมีอิสระในการคิดและทำงาน (เชิงสร้างสรรค์) การเป็นกัลยาณมิตร โปร่งใส ไว้วางใจ ให้เกียรติกัน เป็นต้น บรรยากาศและวัฒนธรรมแบบ “กัลยาณมิตร” จะนำ

ความสำเร็จ ความสุขมาสู่ทุกคนในองค์กร จึงสมควรที่ทุกคนจะร่วมมือร่วมใจกันสร้างและรักษาบรรยากาศและวัฒนธรรมดี ๆ นี้ตลอดไป

๒. ผู้บริหารระดับสูง (Chief of Executive Officer : CEO) และผู้บริหารจัดการความรู้ (Chief of Knowledge Officer : CKO) แสดงบทบาทหน้าที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญ ให้ความสนับสนุนอย่างจริงจัง สม่่าเสมอและต่อเนื่อง

๓. ทีมงานจัดการความรู้ (Knowledge Management Team : KM Team) จัดตั้งขึ้นเป็นเอกเทศ อาจคัดเลือกบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อมาทำงานจัดการความรู้เพียงงานเดียว ได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะการจัดการความรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากร และมีการสื่อสารกับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอผ่านหลายช่องทาง

๔. บุคลากร เป็นทั้งผู้เรียน ผู้รู้ ผู้สร้าง ผู้แลกเปลี่ยนและผู้ใช้ความรู้ ควรได้รับทราบวัตถุประสงค์ แผนปฏิบัติการประจำปี และอื่น ๆ ของการจัดการความรู้ โดยเฉพาะรู้ในส่วนของตนว่า จะต้องทำอะไร ทำอย่างไร ทำแล้วจะได้อะไร ประเมินผลอย่างไร และจะปรับปรุงอย่างไร มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยอำนวยความสะดวก ลดภาระ และเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานประจำวัน มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการความรู้

๕. แผนและและการปฏิบัติตามแผน ควรให้บุคลากรมีส่วนร่วมการจัดทำแผน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับในวงกว้าง แผนแม่บทจะช่วยให้มองภาพในอนาคตของการจัดการความรู้ในองค์กรได้ชัดเจน แผนปฏิบัติการประจำปีก็ทำให้เกิดความชัดเจนร่วมกันว่าในแต่ละปีจะต้องทำอะไร ทำอย่างไร เพื่ออะไร และวัดผลอย่างไร ความเข้าใจและการยอมรับนี้จะส่งเสริมให้มีการดำเนินการตามแผนได้อย่างราบรื่นและครบถ้วน

๖. เทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ในการรวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ความรู้ รวมทั้งเพิ่มแรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงควรมีเทคโนโลยีการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับองค์กร เทคโนโลยีนี้ต้องสอดคล้องกับความสามารถใช้ของบุคลากรด้วย แต่ส่วนมากเทคโนโลยีจะล้ำหน้าความสามารถนี้ ดังนั้นควรพัฒนาบุคลากรในด้านความรู้และทักษะจนสามารถใช้เทคโนโลยีที่มีในองค์กรได้เต็มที่

๔.๑.๒.๔ สรุปผลกระทบของการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การจัดการความรู้ทางด้านการสื่อสาร เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านการสื่อสารที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็น

ความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ผู้วิจัยได้นำความรู้ทางการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทั้ง ๔ มาวิเคราะห์ทั้ง ๕ ด้าน ๕ ด้าน คือ ๑) รูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร ๓) สารระสำคัญของการสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กร โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ทั้ง ๗ ขั้นตอน พบว่า

ขั้นตอนที่ ๑ การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ซึ่งเป็นการระบุเกี่ยวกับความรู้ที่องค์กรจำเป็นต้องมี ต้องใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร ได้แก่ ความรู้อะไรบ้าง ความรู้อะไรที่มีอยู่แล้ว อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร นั้น

จากการศึกษา พบว่า องค์กรมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยมีวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการและห้องเรียนกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เปิดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก นอกจากนี้ยังมีพันธกิจในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มีแผนยุทธศาสตร์ และนโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด ทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต มีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก มีอิสระและความคล่องตัว มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรภายใน และบุคคลภายนอก เพื่อการจัดการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ประชาชนทั่วไป รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เช่น ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร และตัวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคลากรท่านหนึ่งไปยังอีกท่านหนึ่งโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ในสภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ จนเกิดการเรียนรู้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย มีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสารในเรื่องของการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในและนอกสถาบัน มีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์

นอกจากนี้ ยังถือได้ว่าองค์กรยังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นที่ส่วนรวมเพื่อทุกคน นอกจากเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์อีกด้วย นอกจากนี้ องค์กรมีแนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคม ซึ่งเป็นสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติ ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า นำธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละวางความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น นอกจากนั้นยังมีแนวคิดและงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่นำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาด้วยความตระหนักรู้ การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก เช่น โครงการบ้านสายสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก โครงการธรรมยาตรา พระพุทธชยันตีองค์ดำ เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์เนื่องจากการเจ็บป่วย โครงการค่ายเยาวชนเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญามุ่งแก้ปัญหาเยาวชน เป็นต้น

โดยสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษารั้วนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ในด้านรูปแบบการสื่อสารขององค์กรทั้ง ๔ องค์กร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๗๙ เปอร์เซ็น (อยู่ในระดับมาก) โดยที่ผู้รับบริการมีความสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อประชาสัมพันธ์มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๐๙ เปอร์เซ็น มีความสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อนมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๓๗ เปอร์เซ็น มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๘๑ เปอร์เซ็น สนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๘๐ เปอร์เซ็น

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ การแสวงหาความรู้จากภายนอก การรักษาความรู้เดิม การแยกความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้วออกไป ซึ่งมีหลายแนวทาง เช่น การนำบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกันมาประชุม และทำงานร่วมกัน การจ้างคนที่มีความรู้มาทำงานในองค์กร การจ้างที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ ๓ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เป็นการวางโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เช่น กฎ ระเบียบ ขั้นตอนการทำงาน ฯลฯ กำหนดวิธีการจัดเก็บและค้นคืน เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และนำไปใช้ได้สะดวก นั้น

จากการศึกษา พบว่า องค์กรมีการสร้างและแสวงหาความรู้ และการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ โดยที่องค์กรมีการสื่อสารทางสังคมที่เป็นองค์กรทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ พัฒนาคณะในทางพระพุทธศาสนาและสังคม เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศไว้ มีการพัฒนาการของการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งยุคปัจจุบัน คือ ยุค ๔.๐

องค์กรมีการปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่โดยปรับเปลี่ยนเป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตนเองว่าเป็น “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” คือ แทนที่จะนั่งอยู่กับวัด ก็ต้องมีเชิงรุกไปทำงานทุกหน ทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา มีการปฏิวัติทัศนภายในองค์กร มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปริศนาธรรม พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ ที่มีปริศนาธรรมแฝงอยู่ แม้แต่ภาพวาดด้านนอกอาคาร

นอกจากนี้ ยังพบว่า องค์กรได้ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสารในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร ใช้การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นเพื่อทำให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา อย่างคำที่ว่า “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า”

จากการศึกษาครั้งนี้ ยังพบอีกว่า องค์กรได้มีการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การสร้างและแสวงหาความรู้ สามารถทำให้องค์กรเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชน งานเป็นฐานแห่งการภาวนา เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นฐานแห่งการลดละการเห็นแก่ตัว เป็นงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน ให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ ภายใต้อันตริคุณ การที่โลกยังมีทุกข์ แต่เราอยู่กับโลกอย่างที่เป็น แล้วไม่เป็นทุกข์ได้ นั่นคือเข้าใจเหตุแห่งความทุกข์

ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า สารสำคัญของการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ที่ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยจากการพิจารณารายข้อ พบว่าการเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๔.๓๘ เปอร์เซ็น รองลงมาคือองค์กรต้องเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๔.๓๓ เปอร์เซ็น และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ เท่ากับ ๔.๓๒ เปอร์เซ็น การแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น ๔.๓๒ เปอร์เซ็น นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม เท่ากับ ๔.๑๕ เปอร์เซ็น

ขั้นตอนที่ ๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการกลั่นกรองความถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย ใช้งานได้ของความรู้ ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

จากการศึกษา พบว่า ทั้ง ๔ องค์กรมีการจัดการสื่อสารขององค์กร ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในมหาวิทยาลัย

ให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้นำการสื่อสารทางสังคมไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ ในฐานะที่เป็นระบบเฉพาะบุคคลอาจพิจารณาการสื่อสารในแง่ของพฤติกรรมทางการสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ มีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่พึงงามตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา การจัดการสื่อสารขององค์กร มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่นั่นสายงานการบังคับขาดแต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร ประกอบด้วย โครงการจิตอาสา โครงการโรงเรียนพ่อแม่ งานเยาวชน ธรรมชาติบำบัด ปฏิบัติธรรม พุทธสาวิกา ธรรมนิเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

อนึ่ง การจัดการสื่อสารภายในองค์กรเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในและภายนอกองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญต่อเสถียรธรรมสถานในการบริหารที่จะทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อไปและช่วยในการประสานงานของหน่วยงาน ในแง่ของการบริหารองค์กรการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ ทำให้คนคาดคะเนความคิดซึ่งกันและกันได้และทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานขององค์กร การสื่อสารนำไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรอาจพิจารณาในฐานะที่เป็นระบบรวม คือ การใช้การสื่อสารติดตามรายงานและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งการติดต่อกับองค์กรอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นระบบย่อยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ใน จัดทำข้อมูลนำเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ การจัดรายการทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือ บทความ การฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ

ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ด้านการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ที่ ๔.๒๐ ในระดับมาก พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน เท่ากับ ๔.๓๓ เปอร์เซ็น องค์กรทาง

พระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ เท่ากับ ๔.๔๒ เปอร์เซ็นต์ บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร เท่ากับ ๔.๒๕ เปอร์เซ็นต์ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการทำงานได้ เท่ากับ ๔.๐๐ เปอร์เซ็นต์ และ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการเดินทางประจำวัน เท่ากับ ๓.๙๘ เปอร์เซ็นต์

ขั้นตอนที่ ๕ การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

จากการศึกษา พบว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ถ้าเป็นการสื่อสารภายในองค์กร จะสื่อสารในเรื่องของระบบสารบรรณ โดยจะส่งผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการ รับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ธรรมะขึ้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรและคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกลไปยังวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้เป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับพระนิสิต และญาติธรรมทั้งหลายได้อีกทางหนึ่งด้วย จัดตั้งกองสื่อสารองค์กรขึ้น โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสื่อสารองค์กร และทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์งานขององค์กรแก่บุคลากร โดยให้มีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย

นอกจากนั้น ยังมีช่องทางในการสื่อสารโดยใช้ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารขององค์กรเป็นผู้สื่อสาร นอกจากนี้ยังพบว่า องค์กรได้ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น โครงการอบรมประชาชน จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปี โดยร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนจัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ตามโอกาสต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแพร่ธรรม โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนาออกจำหน่าย หรือแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพละคร ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมะ ออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ซึ่งการสื่อสารจะใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ทุกเมื่อ และการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะ ได้แก่ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง การสื่อสารทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และสื่อต่าง ๆ ด้วยธรรมที่มีความลึกซึ้ง ด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีสาระโดนใจผู้ฟัง พร้อมกับศัพท์ประดิษฐ์คำว่า “ธรรมสวัสดี” จนทำให้เป็นที่รู้จัก

โดยทั่วไปในบทบาทที่เด่นชัดของสถานปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งที่เริ่มใหม่และต่อเนื่อง กิจกรรมเพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตในสังคมยุคที่พัฒนาแต่มีมิติในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ

โดยสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๖๐ ในระดับมาก โดยมักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี เท่ากับ ๓.๙๗ เปอร์เซ็น มีการรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ เท่ากับ ๓.๓๗๕ เปอร์เซ็น มีการเข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถิพุทธ เท่ากับ ๓.๖๐ เปอร์เซ็น ในขณะเดียวกัน มักจะเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๓.๓๗ เปอร์เซ็น และ เข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์ เท่ากับ ๓.๓๐ เปอร์เซ็น ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ ๖ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนเคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับความรู้ที่ชัดเจน Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็น เอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนความรู้ที่ฝังในตัวคน Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนนักปฏิบัติ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว ผู้เชี่ยวชาญจากที่หนึ่งไปปฏิบัติงานในที่อีกที่หนึ่ง เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๗ การเรียนรู้ (Learning) เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนหรือสืบทอดไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน แล้วเกิดความรู้ใหม่นำมาเข้าระบบจัดเก็บหรือแบ่งปันแลกเปลี่ยน ก็จะได้องค์ความรู้ใหม่ให้ใช้ประโยชน์ต่อไปได้เรื่อย ๆ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากวงจร “สร้างองค์ความรู้>นำความรู้ไปใช้>เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่” และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง นั้น

จากการศึกษา ทั้ง ๔ องค์กร ในเรื่องของการเรียนรู้โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนาใช้การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกองค์กรเพื่อให้เกิดความรู้แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร ได้มีระบบการทำงาน โดยที่ผู้บริหารจัดระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา

แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา องค์การมี การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสารโดยวิธีการแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มเด็กและเยาวชน มีกลยุทธ์ในการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยใช้ธรรมะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ สร้างกำลังใจในการทำ ความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ บริสุทธิ์ เข้าใจพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ใช้สื่อเฟสบุ๊กส์ กิจกรรมการบรรยายธรรมะ กิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน เข้าใจ โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบอุปมาอุปไมย ใช้สัญลักษณ์สื่อ ความหมาย ด้วยการทำให้ธรรมะเป็นเรื่องง่าย ไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลที่กลุ่มเด็กและเยาวชน รู้จักสนใจ เรื่องราวอ้างอิงนิทานชาดกหรือพุทธประวัติ เข้าถึง โดยการเป็นผู้นำเสนอ นำการบรรยาย ด้วยตนเอง

กลุ่มคนทำงาน กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดย ปรับเปลี่ยนธรรมะให้ทันสมัยเพื่อให้แนวทางการดำเนินชีวิต การทำงาน การสร้างความสมดุลชีวิต การครองตน ครองคน ครองงาน ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ ทวิตเตอร์ ยูทูบ และซีดีธรรมะ เข้าใจ โดยนำเสนอธรรมะเป็นหลัก อ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้วิธีการอุปมาอุปไมยและประสบการณ์เสี้ยว หนึ่งของชีวิตบุคคลต่าง ๆ ด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เนียบคม เข้าใจง่ายไม่ใช้ภาษาบาลี อ้างอิงบุคคลสำคัญ และพุทธวจนะและเร่งเร้าให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตน เข้าถึง โดยการทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดี และอ้างอิงตัวอย่างของบุคคลที่ประสบความสำเร็จ

กลุ่มผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม กลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ธรรมะ คือ เข้าใกล้ โดยปรับเปลี่ยนความคิดว่า นิพพานสามารถทำได้ในชาตินี้ สร้างกำลังใจให้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำ สอนได้อย่างลึกซึ้ง ใช้สื่อดิจิทัล คือ สื่อเฟสบุ๊กส์ สื่อเครือข่ายกิจกรรมอบรมภาวนาและกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา เข้าใจ โดยใช้ธรรมะเป็นหลัก การอ้างอิงบุคคลที่เชื่อถือได้ ใช้อุปมาอุปไมยที่ลึกซึ้ง มี ผู้ที่มีชื่อเสียงร่วมและนำการสาธิตด้วยเนื้อหาที่ชัดเจน เนียบคม อ้างอิงจากพระไตรปิฎก เข้าถึง โดย การเป็นผู้นำการปฏิบัติภาวนา

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า องค์การใช้การสื่อสารทางสังคมโดยมีคุณลักษณะทาง พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ เริ่มจาก โครงการเพื่อการสงเคราะห์ สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลัก ไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและ ความตาย สร้างจิตวิญญาณของจิตอาสา สร้างสังฆะของสตรี สร้างองค์การให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ พระพุทธศาสนาระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนา กับการเยียวยาสังคม และเผยแพร่พระพุทธศาสนา

โดยสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ ที่มารับบริการขององค์การทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์การ จึงทำให้ทราบว่า การสร้างการมีส่วนร่วม ของการสื่อสาร ในภาพรวมอยู่ที่ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น อยู่ในระดับมาก เช่น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการ พบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา เท่ากับ ๔.๔๗ ควรให้ข้อมูลที่ มี ประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์การมีประสิทธิภาพ

เท่ากับ ๔.๒๙ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว เท่ากับ ๔.๒๘ องค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงานตามหน้าที่ เท่ากับ ๔.๒๖ ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร เท่ากับ ๔.๒๑

๔.๑.๒.๕ วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของทั้ง ๔ องค์กร คือ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ๔. เสถียรธรรมสถาน ทั้ง ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑. ความรู้ ๒. ทศนคติ ๓. วิถีปฏิบัติ ดังนี้

ด้านที่ ๑ ความรู้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษาพบว่า สถานะและบทบาทของมหาวิทยาลัยคือผลิตบัณฑิตและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยจึงมีความโดดเด่นในด้านนี้ ได้จัดทำกิจกรรม/โครงการพัฒนาสังคมที่สำคัญคือ การบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ทั้งในและต่างประเทศ โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา การจัดค่ายพุทธบุตร-ค่ายคุณธรรม การจัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น โดยครอบคลุมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตอบสนองความต้องการของชุมชน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางด้านศาสนาซึ่งเน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านความรู้และความประพฤติ

ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จากการศึกษา พบว่า เป็นองค์กรเฉพาะทางด้านศาสนาซึ่งเน้นเป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีจุดเด่นในการเป็นต้นแบบการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในศาสนสถานโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวชี้นำ ยกตัวอย่างเช่น วิธีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการเปลี่ยนสิ่งเหลือใช้ให้เกิดเป็นมูลค่าขึ้น ผ่านทางรูปแบบการดำเนินงานของ ร้าน ๐ บาท (นำวัสดุรีไซเคิลมาใช้ซื้อสินค้าแทนเงินสด) การแปรรูปบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้เป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อจำหน่าย การนำขยะอินทรีย์ทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์ และก๊าซชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน รวมถึงการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อนำมูลกลับมาเป็นปุ๋ยอินทรีย์ (ธนาคารไส้เดือน) ภายใต้แนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

เสถียรธรรมสถาน จากการศึกษาพบว่า เสถียรธรรมสถานเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นในรูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีลักษณะร่วมกัน คือ มีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เป็นผู้ใช้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภัยโดยธรรมที่สังคมพึงได้ด้วยเราไม่มีคำสอนที่ผิด อีกทั้งมีชุมชนที่อยู่กันอย่างเรียบง่ายและมีหัวใจแบ่งปันที่จะอาสาออกไปรับใช้ผู้คนอยู่เนืองนิตย์ อาศัยความงดงามโดยธรรมที่เรามีโอกาสได้ทำกุศลร่วมกัน มีการแบ่งงานกันทำ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและจำเป็นต้องรู้ข้อมูล การสื่อสารในองค์กรจึงต้องกระทำเพื่อหาข้อมูลที่จะสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ โดยต้องเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร และใช้เป็นแนวทางใน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในองค์กรและกับบุคคลและสถาบันอื่นที่อยู่นอกองค์กรด้วย ดังนั้น การสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญที่ทำให้หน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรดำเนินการต่อเนื่องกันและเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ ภายในองค์กร

ด้านที่ ๒ ทักษะคน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยได้ดำเนินงานบริหารจัดการองค์กรตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะที่ ๑๒ โดยมีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ ฝึกอบรมบุคลากร และบุคคลภายนอกเพื่อปรับทัศนคติในการทำงานที่เน้นประสิทธิภาพ ความถูกต้องรวดเร็ว กิจกรรม จิตตภาวนา โดยดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติธรรม เป็นต้น เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยเน้นการประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเชิงรุกทั้งภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งมีการปรับปรุงกระบวนการบริหารงานใหม่โดยให้มีระบบแผนงาน แผนพัฒนา เป้าหมาย กลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน ซึ่งการที่ระบบแผนงานดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย มีการพัฒนาระบบบุคคลในองค์กรให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง มีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับบุคลากรได้มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ และเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจน มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมขององค์กร และมีความผูกพันต่อองค์กร

ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จากการศึกษา พบว่า ได้ดำเนินงานบริหารจัดการองค์กร โดยมีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ ฝึกอบรมบุคลากร และบุคคลภายนอกเพื่อปรับทัศนคติในการทำงานที่เน้นประสิทธิภาพ ความถูกต้องรวดเร็ว กิจกรรมจิตตภาวนา โดยดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติธรรม เป็นต้น เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เน้นการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการปรับปรุงกระบวนการบริหารงานใหม่โดยให้มีระบบแผนงาน แผนพัฒนา เป้าหมาย กลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน

เสถียรธรรมสถาน จากการศึกษา พบว่า เป็นองค์กรที่เป็นศูนย์วิจัยทางธรรม เพื่อสาธิตการนำธรรมะออกไปเยียวยาสังคมด้วยองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาตลอดสาย ตั้งแต่ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ คนจะได้รู้จักใช้ชีวิตที่เหลื่ออยู่อย่างมีความหมายและตายอย่างมีคุณค่า ได้เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างไรไม่ตายทั้งเป็น สามารถนำแก่นธรรมะมาใช้ในการดำเนินชีวิต ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงสอน ได้รู้จักทำของที่ยากให้เป็นของง่าย สามารถปฏิบัติธรรมได้ด้วยใจ โดยสื่อสารหลักธรรมให้เข้าไปถึงทุกครัวเรือน โดยการนำการปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมาใช้เพื่อช่วยให้คนกลับมาสัมผัสรู้ทันกาย รู้ทันใจเป็นหลัก โดยที่วิธีการสื่อสารจะให้ความสำคัญกับคณะทำงาน การปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันของทีมงานภายในองค์กร เน้นสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีความสบายในทุกด้าน มีความสงบและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติเหมาะสำหรับทั้งผู้ปฏิบัติธรรมและผู้ใช้หลักธรรมชาติบำบัด

ด้านที่ ๓ วิถีปฏิบัติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมองค์กรของมหาวิทยาลัยมีวัฒนธรรมการสื่อสารบนพื้นฐานการปรับตัวจากองค์กรของพระสงฆ์ วัฒนธรรมการปฏิบัติงานมีลักษณะของการยืดหยุ่นและยืดถือข้อบังคับกับข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ นำไปสู่การสื่อสารขององค์กร คุณลักษณะวัฒนธรรมองค์กรเป็นวิถีชีวิตบุคลากรยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา กลายเป็นนิสัยและความเคยชิน และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประเพณีปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ยกตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การทำบุญตักบาตร เป็นต้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษา พบว่า มหาวิทยาลัยตระหนักในภาระกิจการปลูกฝังหลักศีลธรรมและจริยธรรม และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน จึงร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมและนิทรรศการงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก เป็นประจำทุกปี จึงทำให้ผู้รับบริการนั้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นต้น

ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จากการศึกษา พบว่า มีการสื่อสารทางสังคมบนพื้นฐานการปรับตัวจากองค์กรของพระสงฆ์ วัฒนธรรมการปฏิบัติงานมีลักษณะของการยืดหยุ่นและยืดถือข้อบังคับกับข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ นำไปสู่การสื่อสารขององค์กร คุณลักษณะวัฒนธรรมองค์กรเป็นวิถีชีวิตบุคลากรยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา กลายเป็นนิสัยและความเคยชิน และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประเพณีปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ยกตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การทำบุญตักบาตร เป็นต้น การปลูกฝังหลักศีลธรรมและจริยธรรม และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน โดยร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมและนิทรรศการงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลกเป็นประจำทุกปี

เสถียรธรรมสถาน จากการศึกษา พบว่า แนวคิดและงานของเสถียรธรรมสถาน ที่ครอบคลุมชัดเจนตามความหมายพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่มีความหมายถึงการนำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาโลกยุคใหม่ บนฐานของการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและบนโลกนั้นได้แก่ โครงการบ้านสายสัมพันธ์ที่มุ่งแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก ด้วยการต้อนรับเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยที่วิถีชีวิตประจำวันของแม่ในบ้านสายสัมพันธ์ประกอบด้วยภาระหนักด้วยการมีพุทธธรรมนำชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสมาธิ เดินเล่นอย่างมีสติ ภาวนากับการทำงาน สวดมนต์ ฟังธรรมเพื่อช่วยบ่มเพาะจิตใจที่ขาดวินัย ให้อภัย ๆ ดีดังเดิม แม่ชีคันสนียกกล่าวว่า การได้ช่วยผู้หญิง ๑ คนกับเด็ก ๑ คน ก็เท่ากับเราได้ช่วยโลก ที่บ้านสายสัมพันธ์จะไม่พูดถึงวันวาน ผู้หญิงทุกคนมีความเป็นแม่ได้เหมือนและเท่ากันทุกคน เมื่อผิดพลาดแล้วก็ต้องตั้งหลักให้ได้ มีสติในทุกย่างก้าวของการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ไม่มีใครควรค่าแก่การเกลียดชัง โครงการค่าย

เยาวชน “บ่มเพาะ แดกหน่อ ต่อยอด เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา” ที่มุ่งแก้ปัญหาเยาวชน และเตรียมความพร้อมทางจิตวิญญาณและความมั่นคงภายในเพื่อศานติ ด้วยบ่มเพาะ คือเกะเทาะตัวตน ให้ตระหนักรู้ความจริง แดกหน่อ คือ จากเข้าใจตัวเองสู่การรับใช้คนอื่น ต่อยอดคือ การขยายผลความดี ความงาม ความจริงในระดับมหัพภาค

๔.๑.๓ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๑.๓.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งสาเหตุที่สนใจ วิเคราะห์โดยการแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๔๐๐)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
พระภิกษุ	๙๙	๒๔.๗๕
คฤหัสถ์ชาย	๑๓๑	๓๒.๗๕
คฤหัสถ์หญิง	๑๗๐	๔๒.๕๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๕๐	๑๒.๕๐
๒๑-๓๐ ปี	๖๐	๑๕
๓๑-๔๐ ปี	๑๒๐	๓๐
๔๑-๕๐ ปี	๙๐	๒๒.๕๐
๕๑ ปีขึ้นไป	๘๐	๒๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐

จากตารางพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นคฤหัสถ์หญิงจำนวน ๑๗๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕) รองลงมาเป็นคฤหัสถ์ชายจำนวน ๑๓๑ คน (คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗๕) เป็นพระภิกษุจำนวน ๙๙ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗๕) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๒๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๓๐) รองลงมาอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๙๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕) และอายุมากกว่า ๕๑ ปี จำนวน ๘๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๐) และ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๕๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๙๙	๒๔.๗๕
ปริญญาตรี	๒๑๑	๕๒.๗๕
ปริญญาโท	๖๐	๑๕
ปริญญาเอก	๓๐	๗.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐

ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ๒๑๑ คน (คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗๕) รองลงมาคือระดับต่ำกว่าปริญญาตรีมีจำนวน ๙๙ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๗๕) ระดับปริญญาโท จำนวน ๖๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๑๕) และระดับปริญญาเอกมีจำนวน ๓๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๗.๕)

เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา

เคย	๔๐๐	๑๐๐
ไม่เคย	๐	๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐

องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๑๕	๒๘.๗๕
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	๑๑๒	๒๘
ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน	๑๒๐	๓๐
เสถียรธรรมสถาน	๑๓๐	๓๒.๕
อื่น ๆ	๓๓	๘.๒๕
รวม	๕๑๔	๑๒๘.๕

ผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๔๐๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐) องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถาม ตอบมากกว่า ๑ ข้อ โดยที่องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ เสถียรธรรมสถาน จำนวน ๑๓๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕) รองลงมา คือ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน จำนวน ๑๒๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๓๐) เคยเข้าร่วมกิจกรรมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๑๕ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๕) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๑๑๒ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๘)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ช่องทางที่รับรู้ข้อมูลขององค์กรทางพระพุทธศาสนา		
โทรทัศน์	๑๐๐	๒๕
วิทยุกระจายเสียง	๑๗๐	๔๒.๕
หนังสือพิมพ์	๘๐	๒๐
สื่อสังคมออนไลน์	๓๕๐	๘๗.๕
อื่น ๆ	๓๘	๙.๕
รวม	๗๓๘	๒๐๙.๕

ช่องทางที่รับรู้ข้อมูลขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถาม ตอบมากกว่า ๑ ข้อ โดยที่ช่องทางที่รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือ สื่อสังคมออนไลน์ จำนวน ๓๕๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕) รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ จำนวน ๑๐๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๒๕) ทางวิทยุกระจายเสียง จำนวน ๑๗๐ คน (คิดเป็น ร้อยละ ๔๒.๕) ทางสื่อหนังสือพิมพ์ จำนวน ๘๐ (คิดเป็นร้อยละ ๒๐)

สาเหตุที่สนใจกิจกรรมองค์กรทางพระพุทธศาสนา		
สนใจการเรียนรู้พระพุทธศาสนา	๑๙๙	๔๙.๗๕
สนใจการปฏิบัติธรรม	๓๕๐	๘๗.๕
สนใจทำกิจกรรมเพื่อสังคม	๒๔๙	๖๒.๒๕
อื่น ๆ	๕	๑.๒๕
รวม	๘๐๓	๒๐๐.๗๕

ทั้งนี้ สาเหตุที่ผู้ตอบแบบสอบถามสนใจกิจกรรมองค์กรทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถาม ตอบมากกว่า ๑ ข้อ โดยที่กิจกรรมที่น่าสนใจมากที่สุด คือ สนใจการปฏิบัติธรรม จำนวน ๓๕๐ คน (คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕) รองลงมาสนใจทำกิจกรรมเพื่อสังคม จำนวน ๒๔๙ คน (คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๒๕) สนใจการเรียนรู้พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๙๙ คน (คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๗๕)

๔.๑.๓.๒ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับรูปแบบ ช่องทาง สาระสำคัญ การสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปเกี่ยวกับรูปแบบ ช่องทาง สาระสำคัญ การสร้างการมีส่วนร่วม และการจัดการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

รายละเอียดดังแสดงในตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อรูปแบบการสื่อสาร (n = ๔๐๐)

ข้อที่	รูปแบบการสื่อสาร	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	มีสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อประชาสัมพันธ์	๔.๐๙	๐.๖๘	มาก
๒.	ได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อน	๓.๓๗	๐.๘๘	มาก
๓.	มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๓.๘๑	๐.๘๔	มาก
๔.	สนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา	๓.๘๘	๐.๖๐	มาก
๕.	สนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธ	๓.๘๐	๐.๘๒	มาก
รวม		๓.๗๙	๐.๑๒	มาก

จากตาราง พบว่า สภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๙) เช่น ผู้รับบริการมีความสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อประชาสัมพันธ์ (ข้อ ๑) มีความสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา (ข้อ ๓) ได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อน (ข้อ ๒) มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (ข้อ ๔) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธ (ข้อ ๕) ดังนั้น วิเคราะห์ได้ว่าสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่วนใหญ่จะปรากฏชัดว่ามีความสนใจจากสื่อประชาสัมพันธ์ โดยสนใจในการเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน หลังจากเมื่อได้รับความรู้แล้วก็มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมด้วย ทั้งนี้ ถือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร ทั้ง

สองฝ่าย คือ ตัวองค์กรเอง และผู้เข้ารับบริการได้รับรู้ถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อช่องทางการสื่อสาร (n = ๔๐๐)

ข้อที่	ช่องทางการสื่อสาร	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	มักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี	๓.๙๗	๐.๖๙	มาก
๒.	รับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์	๓.๗๕	๐.๕๓	มาก
๓.	เข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์	๓.๓๐	๐.๙๔	ปานกลาง
๔.	เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ	๓.๖๐	๐.๙๖	มาก
๕.	มักเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๓.๓๗	๐.๘๗	ปานกลาง
รวม		๓.๖๐	๐.๑๙	มาก

จากตาราง พบว่า ประเด็นเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๖๐) โดยมักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี (ข้อ ๑) มีการรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ (ข้อ ๒) เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ (ข้อ ๔) ในขณะเดียวกัน มักจะเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในระดับปานกลาง (ข้อ ๕) และ เข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์ (ข้อ ๓) ตามลำดับ จึงทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา นั้น ผู้รับบริการสามารถรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ และเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม และจะติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก นอกจากนั้น รองลงมา จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อสาระสำคัญของการสื่อสาร (n = ๔๐๐)

ข้อที่	สาระสำคัญของการสื่อสาร	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	การพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่	๔.๑๕	๐.๖๔	มาก
๒.	การเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา	๔.๓๓	๐.๕๗	มาก
๓.	แสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น	๔.๓๒	๐.๕๖	มาก
๔.	การเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา	๔.๓๘	๐.๗๓	มาก
๕.	การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ	๔.๓๒	๐.๖๕	มาก
รวม		๔.๓๐	๐.๐๗	มาก

จากตาราง พบว่า การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประเด็นเกี่ยวกับสาระสำคัญของการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๐$) โดยจากการพิจารณารายข้อ พบว่าการเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา (ข้อ ๔) มีความสำคัญที่สุด รองลงมา องค์กรต้องเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา (ข้อ ๒) และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ (ข้อ ๕) การแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น (ข้อ ๓) นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ (ข้อ ๑) เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร (n = ๔๐๐)

ข้อที่	การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	ควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ	๔.๒๙	๐.๗๗	มาก
๒.	ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กร ด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร	๔.๒๑	๐.๖๒	มาก
๓.	องค์กรต้องมีการประสานงาน และการมอบหมายงานตามหน้าที่	๔.๒๖	๐.๖๓	มาก
๔.	การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงาน และกิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว	๔.๒๘	๐.๗๑	มาก
๕.	การแก้ปัญหา จำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา	๔.๔๗	๐.๕๐	มาก
รวม		๔.๓๐	๐.๑๐	มาก

จากตาราง พบว่า ประเด็นสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๐$) เช่น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา (ข้อ ๕) ควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ (ข้อ ๑) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและ กิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว (ข้อ ๔) องค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงานตามหน้าที่ (ข้อ ๓) ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร (ข้อ ๒)

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อการจัดการสื่อสารขององค์กร (n = ๔๐๐)

ข้อที่	การจัดการสื่อสารขององค์กร	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร	๔.๒๕	๐.๙๕	มาก
๒.	การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน	๓.๙๘	๐.๗๔	มาก
๓.	การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้ตัดสินใจเรื่องการทำงานได้	๔.๐๐	๐.๗๕	มาก
๔.	องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน	๔.๓๓	๐.๔๗	มาก
๕.	องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ	๔.๔๒	๐.๕๙	มาก
รวม		๔.๒๐	๐.๑๘	มาก

จากตาราง พบว่า ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน (ข้อ ๕) องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ (ข้อ ๔) บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร (ข้อ ๑) การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการทำงานได้ (ข้อ ๑) การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน (ข้อ ๒)

๔.๑.๓.๓ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา รายละเอียดดังแสดงในตารางค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ($n = ๔๐๐$) ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อความรู้ ($n = ๔๐๐$)

ข้อที่	ความรู้	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น	๔.๐๕	๐.๕๗	มาก
๒.	การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๔.๑๙	๐.๕๙	มาก
๓.	การนำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร	๔.๑๕	๐.๕๕	มาก
๔.	การนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ	๔.๓๙	๐.๖๕	มาก
๕.	การตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา	๔.๑๖	๐.๗๒	มาก
รวม		๔.๑๙	๐.๐๗	มาก

จากตาราง พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ประเด็นเกี่ยวกับความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจะเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา นั้น การนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (ข้อ ๔) เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น (ข้อ ๑) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (ข้อ ๒) การนำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร (ข้อ ๓) การตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา (ข้อ ๕)

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อทัศนคติ (n = ๔๐๐)

ข้อที่	ทัศนคติ	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ	๔.๗๒	๐.๔๕	มากที่สุด
๒.	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์	๔.๕๗	๐.๕๙	มากที่สุด
๓.	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ	๔.๖๗	๐.๔๗	มากที่สุด
๔.	สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี	๔.๕๓	๐.๕๐	มากที่สุด
๕.	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทย	๔.๕๒	๐.๕๐	มากที่สุด
รวม		๔.๖๐	๐.๐๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๖๐) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นเห็นว่า ผู้รับบริการมีทัศนคติต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ (ข้อ ๑) รวมทั้งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ (ข้อ ๓) สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์ (ข้อ ๒) สามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (ข้อ ๔) นอกจากนี้ หลักธรรมทางพุทธศาสนายังส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทย (ข้อ ๕)

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อวิถีปฏิบัติ (n = ๔๐๐)

ข้อที่	วิถีปฏิบัติ	การแปลผลสภาพทั่วไป		ระดับการแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑.	เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ	๔.๐๔	๐.๙๐	มาก
๒.	ไปทำบุญทุกวันพระ	๓.๖๓	๑.๑๙	มาก
๓.	ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ	๓.๕๓	๑.๒๘	มาก
๔.	ร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๔.๒๔	๐.๗๕	มาก
๕.	มักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส	๔.๐๔	๐.๗๓	มาก
รวม		๓.๘๙	๐.๒๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า สภาพทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ประเด็นเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติ หรือ พฤติกรรมที่พุทธศาสนิกชนแสดงออกต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๘๙) พบว่า ร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ (ข้อ ๔) เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ (ข้อ ๑) มักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส (ข้อ ๕) ไปทำบุญทุกวันพระ (ข้อ ๒) ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ (ข้อ ๓)

๔.๒ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การสื่อสารทางสังคม คือ กระบวนการเพื่อให้บุคคลอื่นได้รับรู้ความหมาย หรือ ความเข้าใจที่ถูกต้องที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ก็คือการสื่อสารที่เป็นระบบการสื่อสารที่มีกระบวนการเช่น ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร และก็สาร การสื่อสารที่จะประสบผลสำเร็จคือสื่อที่มุ่งเน้นให้ผู้รับสารได้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด พฤติกรรม หรือด้านใดด้านหนึ่ง ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

การสื่อสารทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างมาก เพราะว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพหรือเปลี่ยนแปลงรวดเร็วจะทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน องค์กรทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องนำเอากระบวนการสื่อสารที่ทันสมัยมาช่วยในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านธรรมะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยการพัฒนาสื่อธรรมะ นำเอาเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย และเข้าถึงประชาชนในทุกระดับชั้น ให้ทันตามยุคสมัย ตามสภาพของสังคมนั้น ๆ ซึ่งปัญหาทางสังคมจะถูกแก้ไข หรือเป็น

ปัญหาทางสังคมต่อไปเพราะการสื่อสาร ถ้าใช้การสื่อสารในทางที่เป็นไปในทางบวก ปัญหาทางสังคมก็จะได้รับการแก้ไข ในทางกลับกันถ้าใช้ไปในทางลบก็เท่ากับเป็นการเพิ่มปัญหาทางสังคมให้มากขึ้น

การสื่อสารเป็นกลยุทธ์หรือกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในการติดต่อและการทำงานร่วมกันของบุคคลในสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมาย แต่หากไม่เรียนรู้และเข้าใจความต้องการของตนเอง ไม่เข้าใจผู้อื่นแล้วไม่ว่าจะมีกระบวนการสื่อสารที่ดีและมีอุปกรณ์สื่อสารที่ทันสมัยเพียงใดก็ไร้คุณค่า นอกจากนี้การสื่อสารจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เมื่อบุคคลมีความแตกต่างกันการสื่อสารที่ดีจะต้องใช้ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีควบคู่กันไปด้วยจึงจะทำให้การสื่อสารนั้นประสบผลสำเร็จ

ปัจจุบันนี้ การสื่อสารมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หรือสังคมใด หรือองค์กรใด มีระบบการสื่อสารที่ดี และรวดเร็ว ย่อมก่อให้เกิดการได้เปรียบกับคู่แข่งหลาย ๆ ด้าน เพราะโลกปัจจุบันนี้ เป็นโลกแห่งการแข่งขันกันทางด้านเทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสาร

การสื่อสารที่ดีก็จะช่วยให้คนในสังคมเกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ร่วมกัน และมีแนวปฏิบัติที่ตรงกัน ไม่เกิดความขัดแย้ง เพราะการรับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกัน ประโยชน์ของการสื่อสารที่มีต่อองค์กรและสังคม เช่น

ด้านการทำงาน ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมที่ได้จากการสื่อสารจะทำให้รู้ว่าการทำงานนั้นเป็นไปได้ดีหรือไม่ ข้อมูลจากการสื่อสารช่วยในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการทำงานได้ การให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการทำงานจะทำให้สามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันก่อนเกิดผลเสียหายร้ายแรง กลุ่มงานที่มีการติดต่ออย่างเปิดเผยสามารถแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ ความถูกต้องของข้อมูลและการสื่อสารอย่างเปิดเผยจะช่วยให้การทำงานของกลุ่มและขององค์การมีประสิทธิภาพ

ด้านความพอใจในงาน บุคคลที่มีส่วนอยู่ในเครือข่ายของการสื่อสารจะมีความพอใจในการทำงานมากกว่าบุคคลที่อยู่โดดเดี่ยวลำพัง บุคคลที่มีโอกาสติดต่อสื่อสารโดยตรงแบบเผชิญหน้าจะมีความพอใจมากยิ่งขึ้นเพราะการได้ข้อมูลย้อนกลับทันทีทำให้รู้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งหากการสื่อสารล้มเหลวก็สามารถที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดและปรับความเข้าใจได้ทันเวลา ความถูกต้องของข้อมูลและการสื่อสารอย่างเปิดเผยทำให้เกิดความพึงพอใจในงานและหัวหน้างาน

ด้านความสัมพันธ์ในสังคม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ยิ่งทำให้เกิดความสามัคคีในสังคมมากขึ้น การปรับปรุงการสื่อสารให้ดีขึ้นจะช่วยลดผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้งในสังคมได้

การบริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ด้านการสื่อสาร การสื่อสารแบบเป็นทางการจะประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพได้ ต่อเมื่อผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนามีความรู้ และชำนาญในการติดต่อสื่อสาร และระบบการบริหารองค์กรที่แตกต่างกันก็ย่อมมีผลต่อการติดต่อสื่อสารด้วย เพราะสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ออกไป ควรจะเผยแพร่แก่ใคร หรือบุคคลใด ควรจะใช้สื่อใด ประเภทใดในการถ่ายทอด หรือนำเสนอ เพื่อให้ตรงตาม

วัตถุประสงค์ และกลุ่มบุคคลนั้นๆ หรือในบริบทนั้นๆ และควรยึดพื้นฐานด้าน ด้านอายุ การศึกษา เพศ และลักษณะของแต่ละบุคคลด้วย

การสื่อสารนั้นต้องสร้างความเข้าใจที่ดีแก่สังคม และถูกต้องแก่ผู้รับสาร สารที่ส่งออกไป ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร การสื่อสารนั้นควรสอดคล้องกับความสนใจของผู้รับสาร ผู้รับสารต้องสามารถที่จะปฏิบัติ หรือยอมรับสารนั้นได้

รูปแบบการสื่อสารทางสังคมปัจจุบันควรมีความรวดเร็ว ฉับไว ชัดเจน เพียงตรง และทันสมัย เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง มีการพัฒนารูปแบบการสื่อสารที่มีความหลากหลาย เพื่อดึงดูดความสนใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับองค์กร และสังคมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

ผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรมีหลัก คุณธรรม และจริยธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถที่จะนำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้ ถ้าหากนำมาสร้างสื่อในการส่งเสริม และถ่ายทอดให้สังคมได้รับรู้ และส่งเสริมให้คนในสังคมได้เห็นคุณค่าในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้แล้ว ก็จะก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งความสุขขึ้น เช่น การสร้างสื่อโฆษณาที่ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การสร้างละครอิงธรรมะ ที่แสดงให้เห็นถึงหลักคุณงามความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ เช่นหลักเบญจศีลและเบญจธรรม อันได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหากคนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เบญจศีล หมายถึง ศีล ๕ ข้อ เป็นการรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น ๕ ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักขโมย ละเว้นจากการประพฤติดินในกาม ละเว้นจากการพูดปด ละเว้นจากการเสพสุรา เบญจศีล เป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น ๕ ประการ คือ ๑. ปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนสัตว์ ๒. อทินนาทาน คือ ละเว้นจากการลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิง วังราว เป็นต้น ๓. กาเมสุมิฉฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤติดินล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น ๔. มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด ๕. สุราเมรัย คือ ละเว้นจากการเสพสุรา เพราะเป็นสาเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่น เป็นต้น

เบญจธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี ๕ ประการ ได้แก่ ๑. เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาอย่าอโมฆะ หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ว่าทุกชีวิตย่อมมี ความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ ๑ ๒. สัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโอตตปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ ๒ ๓. ความสำรวมอินทรี คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในกามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ ๓ ๔. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ ๔ ๕. สติ คือ การรู้สีกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว

ทำให้ไม่เกลือกกลั้วกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดื่มกินก็ทำให้มีเมมาและขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ ๕ อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ยังมีหลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ๑. เมตตา ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ๒. กรุณา ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์ ๓. มุทิตา มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยาเจือปน มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา ๔. อุเบกขา แปลว่า ความวางเฉย นั่นคือ มีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบ และทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นต้น

สุดท้าย หลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นหรือธรรมเพื่อให้คน เป็นที่รักของคนทั่วไป อันได้แก่ ๑. ทาน คือการให้ เสียสละ แบ่งปันแก่ผู้อื่น ๒. ปิยวาจา คือ พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ นุ่มนวล เหมาะแก่ บุคคล เวลา สถานที่ พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ พูดในทางสร้างสรรค์ พูดให้เกิดเกิดพลังใจ ๓. อตถจริยา ทำตนให้เป็นประโยชน์ ตามกำลังสติปัญญา ความรู้ ความ สามารถ กำลังทรัพย์ และเวลาที่มี อย่างไม่เป็นที่เดือดร้อนแก่ตนหรือผู้อื่น ๔. สมานัตตตา คือวางตนให้เสมอดัน เสมอปลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุข สม่่าเสมอ คือ เราควรจะเป็นคนที่ “โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ปวงชน วางตนได้เหมาะสม”

หลักธรรมเหล่านี้ เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นสื่อสร้างสรรค์และส่งเสริมในการพัฒนาการเรียนรู้ และการพัฒนาสังคมได้ และเพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างสงบ เรียบร้อย และจรรโลงคุณธรรมจริยธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป

วิธีที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา คือ สร้างสำนึก ความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตอาสา พร้อมที่จะสร้างสรรค์งาน หรือการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในส่วนงาน ให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิตสื่อ เพื่อจะได้นำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างสื่อต่างๆ ให้มีความหลากหลาย และทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้นั้น ต้องใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า หลัก “อิทธิบาท ๔” เป็นแนวทางการเรียน การทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง ๔ ข้อ อันเป็น ๔ ขั้นตอนที่ต้องเฝ้าหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง ๔ ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังต่อไปนี้

๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร เราคงเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันตามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเหมือนสัญญาะหว่างกันว่าเราจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ซึ่งความเข้าใจในข้อนี้คิดว่าถูกเพียงครั้งเดียว เพราะความหมายของ “ฉันทะ” นั้น

ไม่ใช่แปลว่าเป็นสัญญาภาษากระดากหรือสัญญาที่ให้ไว้กับมวลหมู่สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา

๒) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวต่างๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง

วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่มุทะลุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าวต่ออุปสรรคใดๆทั้งมวล

๓) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามคำนี้ยิ่งใหญ่มากปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน เวลาอ่านหนังสือก็คิดถึงงานที่รับผิดชอบ เวลาอ่านทำงานก็คิดว่าต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือ ทำอะไรก็ไม่มีสักอย่างทำผิดๆ ถูกๆ อยู่อย่างนั้น

แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการทำงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีมารอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย

๔) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมามีเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

รูปแบบการสื่อสารทางสังคมควรจะมีการวางแผนในการเผยแพร่พุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น แผนแม่บทในการเผยแพร่ธรรม มีการให้การอบรมความรู้แก่ผู้นำองค์กรทางศาสนา มีการวางแผนการติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง สื่อสารทำความเข้าใจในทุกรูปแบบ เช่น การพัฒนาสื่อ วิทยุ ทีวี สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมัลติมีเดีย สื่อโซเชียลต่าง ๆ ให้เข้าถึงบุคคลทุกกลุ่ม

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมในปัจจุบัน ควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป ไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หลักธรรมที่ถูกนำเสนอจากสื่อต่างๆ จึงเป็นธรรมะสำหรับผู้รับแต่ละคนที่จะเลือกรับตามโอกาสและความพอใจ ใครพร้อมที่จะฟังธรรมะทางวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์ หรือรับสื่อทางโซเชียลอื่นๆ เพราะสื่อเหล่านี้ สามารถที่จะสอดแทรกหลักธรรม หรือนำเสนอหลักธรรมต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม และทั่วถึง สามารถรับรู้ รับฟัง

หรือดูได้ในทุกๆ ที่ ดังนั้น รูปแบบในการเผยแพร่ธรรมในสมัยปัจจุบันนี้ ต้องมีรูปแบบการสื่อสารจากหลายๆ รูปแบบ ให้ประชาชนได้เลือกที่จะรับได้ตามความสะดวกของแต่ละบุคคล

ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารทางสังคม เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของผู้สื่อสาร และผู้รับสาร อุปสรรคในการสื่อสารอาจเกิดขึ้นได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการสื่อสาร ดังนั้นอุปสรรค ในการสื่อสารจากองค์ประกอบต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของบุคคลทุกฝ่ายในองค์กร การทำงานจะประสบความสำเร็จได้นั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่ความเข้าใจ โดยอาศัยการติดต่อสื่อสาร หากการติดต่อสื่อสารเกิดปัญหา และอุปสรรคขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดการเข้าใจผิด และส่งผลให้เกิดการทำงานผิดพลาดได้

จากความสำคัญขององค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ ๓ ประการอันได้แก่ ผู้ส่งสาร ข่าวสาร และผู้รับสาร

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างคือ การไม่เปิดใจรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หรือการมีอคติต่อการสื่อสาร คำว่า “อคติ” ตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง วิธีในทางที่ผิดหรือการดำเนินไปในทางที่ผิด ทั้งนี้ อันเกิดจากทัศนคติหรือความคิดเห็นในทางที่ผิด ซึ่งต่อมาจึงใช้คำให้เข้าใจง่ายเป็น ความลำเอียง หรือ ความไม่เที่ยงธรรม ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ คือ ความลำเอียงเพราะชอบพอ
๒. โทสาคติ คือ ความลำเอียงเพราะโกรธหรือชิงชัง
๓. โมหาคติ คือ ความลำเอียงเพราะหลง หรือ ความลำเอียงเพราะความเขลา
๔. ภยากติ คือ ความลำเอียงเพราะกลัว

อคติ ๔ เป็นธรรมสำหรับปวงชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่ผู้นำ เป็นหัวหน้า ผู้ที่ทำหน้าที่ฝ่ายปกครอง หรือเป็นข้าราชการ เพราะธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งจะความจริงที่มักเกิดขึ้นกับบุคคลเหล่านี้ และมีผลอย่างมากต่อการบริหารงาน ต่อการปกครอง และความสงบสุขของสังคม ผู้นำ หัวหน้างาน หรือฝ่ายปกครองที่ละเว้นจากอคติ ๔ ประการนี้ได้ ย่อมทำให้ลูกน้อง ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกิดความสุข อันส่งผลต่อความเจริญของสังคม และความสงบสุขของสังคมตามมา

ถ้าหากผู้นำ เปิดใจกว้าง รับฟังผู้ใต้บังคับบัญชา ปราศจากเสียซึ่งอคติ ย่อมจะทำให้การทำงาน หรือการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

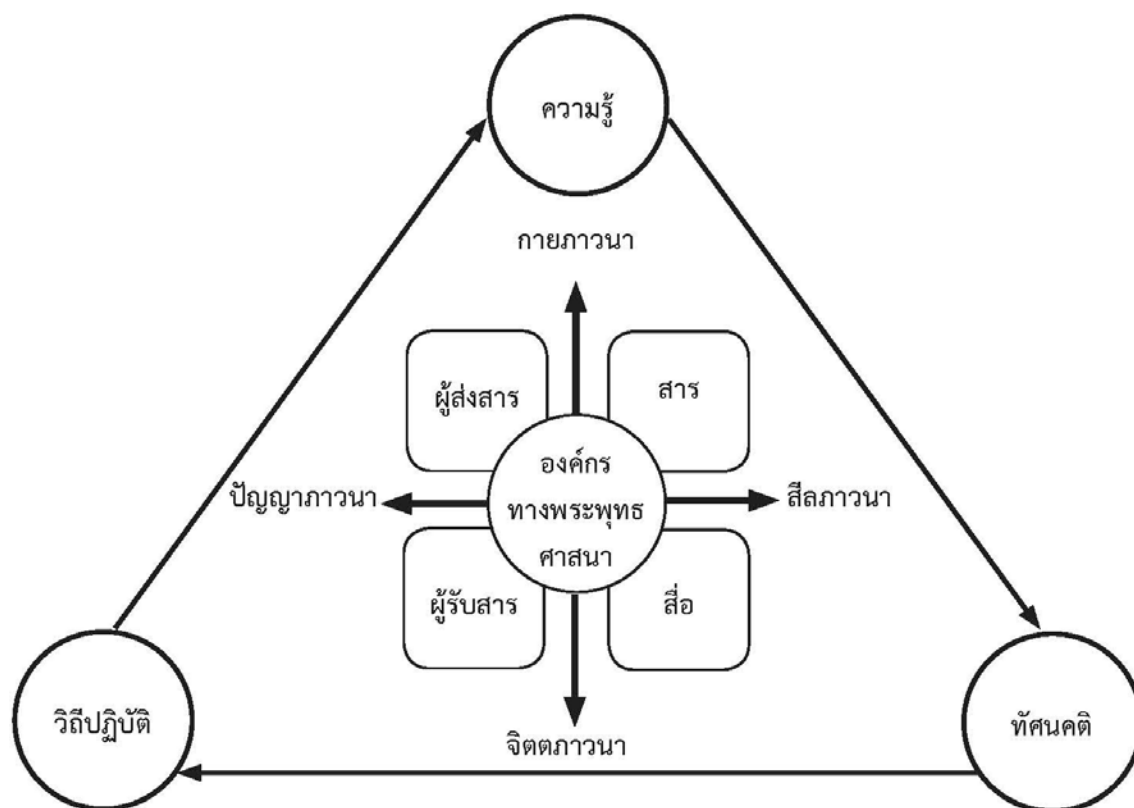
องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา กระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา นั้น สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมในปัจจุบัน ควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสารจากแบบจำลองการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล ประกอบด้วยส่วนประกอบพื้นฐานสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญใน

การสื่อสารมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย ๒) ข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร ๓) ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึง วิธีการที่จะส่งข่าวสาร โดยการให้ผู้รับข่าวสารข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น การฟัง การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น ๔) ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สาร เป็นผู้มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล โดยผ่านการจัดการความรู้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ (Knowledge Process) ก็คือ ๑. คน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ๒. เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น ๓. กระบวนการความรู้ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการ เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ใช้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการสื่อสาร ประกอบด้วยหลักภาวะ ๔ ซึ่งหมายถึง การเจริญ, การทำให้เป็นใหม่ขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ประกอบด้วย ๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย) ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณมิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒. สีสภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล) ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ) ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น สุดท้าย ๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา) ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

ซึ่งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรม นี้จะอยู่ภายในกรอบของ ความรู้ ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ทัศนคติ ซึ่งเป็นการนำพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์ โดยสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะทำให้ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทยในสังคม วิถีปฏิบัติ อาทิ เช่น การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การเข้าร่วมกิจกรรมทาง

พระพุทธศาสนาที่วัดไถ่บ้าน การท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส การไปทำบุญทุกวันพระ รวมทั้งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ เป็นต้น

แผนภาพที่ ๔.๑๓ แสดงการพัฒนาระบบการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๒) ศึกษากระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา และ ๓) นำเสนอแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มุ่งหวังหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผ่านความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยนำผลที่ได้มาออกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสาร ช่องทางการสื่อสาร สารสำคัญของ การสื่อสาร การมีส่วนร่วมของการสื่อสาร การจัดการสื่อสาร ความรู้ ทักษะ และวิถีปฏิบัติ จากนั้น นำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางเบื้องต้น ก่อนจะนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้คำชี้แนะในการพัฒนาแนวทาง เพื่อหาข้อสรุปของรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลและทำการวิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา จากผลการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอยู่ในกรอบของประเด็น ดังนี้ ๑) การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๒) กระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๓) กระบวนการเรียนรู้การสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ๔) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๕.๑.๑ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์ประเด็นของการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้กำหนดการวิเคราะห์ออกเป็น ๕ ด้าน คือ ๑) รูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร

๓) สารสำคัญของการสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กร ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านรูปแบบการสื่อสาร พบว่า องค์กรมีรูปแบบการสื่อสารทางสังคม เป็นทั้งแบบทางเดียว (One-Way communication) และแบบสองทาง (Two-Way communication) มีจุดเด่นในด้านการเผยแพร่ธรรมะ การจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก นอกจากนั้นยังมีพันธกิจในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม ซึ่งองค์กรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ และนโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด ทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการ มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรภายใน รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร เช่น ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร และตัวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ จากองค์กรไปยังผู้รับบริการ จนสามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้ มีทัศนคติ และวิถีปฏิบัติที่ดี รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกภายในองค์กร สิ่งที่ถ่ายทอดร่วมกันและตอบสนองต่อกันได้ตรงตามเจตนาของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในเรื่องของการเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในและนอกสถาบัน โดยมีการจัดเทศน์ บรรยาย อภิปราย สนทนา การปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ด้านรูปแบบการสื่อสารยังพบอีกว่าองค์กรดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก เป็นศูนย์ปฏิบัติการ เป็นที่ส่วนรวมเพื่อพุทธศาสนิกทุกเพศ ทุกวัย นอกจากเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ อีกด้วย องค์กรมีแนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคม ซึ่งเป็นสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติ ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า การนำธรรมะมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละวาง ความยึดมั่น ถือมั่น องค์กรมีแนวคิดและงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่นำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาด้วยความตระหนักรู้ เช่น การจัดโครงการบ้านสายสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาคาถาเด็กทารก การจัดโครงการธรรมยาตรา การเยียวยาและแก้ปัญหาความทุกข์เนื่องจากการเจ็บป่วยทางใจ โครงการค่ายเยาวชนเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาเยาวชน เป็นต้น

ซึ่งผลการวิเคราะห์จะสอดคล้องกับผลการประเมินจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยใช้สอบถามโดยครอบคลุมไปถึงความรู้ ทัศนคติ และวิถีปฏิบัติ ของการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ในด้านรูปแบบการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ๓.๗๙ เปอร์เซ็น เช่น ผู้รับบริการมีความสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อประชาสัมพันธ์ มีความสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา การที่ได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อน มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า องค์กรมีการสื่อสารที่เป็นแบบ ทั้งทางเดียว ซึ่งเป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมีบทตอบสนองในทันที ให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมีการปฏิกิริยาสนองกลับ ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที จึงมักเป็นการสื่อสารโดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น การฟังวิทยุ หรือ

การชมโทรทัศน์ เหล่านี้เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันองค์กรก็มีการสื่อสารที่เป็นแบบสองทาง คือเป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในเวลาเดียวกัน เช่น การพูดโทรศัพท์ การประชุม เป็นต้น สภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่วนใหญ่จะปรากฏชัดว่ามีความสนใจจากสื่อประชาสัมพันธ์ โดยสนใจในการเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน หลังจากเมื่อได้รับความรู้แล้วก็มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมด้วย ทั้งนี้ ถือเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร ทั้งสองฝ่าย คือ ตัวองค์กรเอง และผู้เข้ารับบริการได้รับรู้ถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กร

๒) ด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่า องค์กรมีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ในกรณีที่เป็นสื่อสารภายในองค์กร จะสื่อสารในเรื่องของงานสารบรรณ จะส่งผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแผ่ธรรมะ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรและคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกลไปยังวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับพระนิสิต และญาติธรรมทั้งหลายได้อีกทางหนึ่งด้วย จัดตั้งกองสื่อสารองค์กรขึ้น โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสื่อสารองค์กร และทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์งานขององค์กรแก่บุคลากร โดยจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย นอกจากนี้ องค์กรยังมีช่องทางในการสื่อสารโดยใช้ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารเป็นผู้สื่อสาร นอกจากนี้ยังพบว่า องค์กรได้ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น โครงการอบรมประชาชน จัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดอบรม บรรยาย อภิปราย ปาฐกถา สนทนา สัมมนาเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ตามโอกาสต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแผ่ธรรม โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ตำรา หนังสือ เอกสาร แผ่นพับ ทางพระพุทธศาสนา ออกจำหน่าย และแจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งจัดทำเทปบันทึกเสียง บันทึกภาพละคร ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมะออกเผยแพร่ การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ซึ่งการสื่อสารจะใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวโลก ส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ และการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ โดยใช้นโยบายว่า เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง โดยเฉพาะการสื่อสารทางโทรทัศน์ ทาง

วิทยุ และสื่อต่าง ๆ ด้วยธรรมะ ด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย และมีสาระโดนใจผู้ฟัง จนทำให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตในสังคมยุคที่พัฒนาแต่มิติในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ

ซึ่งสอดคล้องกับการผลการประเมินจากแบบสอบถามของผู้มาใช้บริการขององค์กรในด้านช่องทางการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่ ๓.๖๐ เปอร์เซ็น โดยมักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี มีการรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ ในขณะเดียวกัน มักจะเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในระดับปานกลาง และ เข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์ ตามลำดับ สรุปว่า ช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา นั้น ผู้รับบริการสามารถรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ และเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม และจะติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยีเป็นหลัก นอกจากนั้น รองลงมา จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน

๓) ด้านสาระสำคัญของการสื่อสาร จากการศึกษาทั้ง ๔ องค์กร พบว่า การสื่อสารทางสังคม เป็นองค์กรทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ พัฒนาคนในทางพระพุทธศาสนาและสังคม เน้นความเป็นเลิศทางด้านพระพุทธศาสนา การผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จัดการเรียนการสอนให้สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพและการประกันคุณภาพการศึกษา มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศไว้ มีการพัฒนาการของการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังพบอีกว่า องค์กรได้มีการปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่ให้เป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของตนเองว่าเป็น “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” คือ แทนที่จะนั่งอยู่กับวัด ต้องบุกไปทำงานทุกหน ทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา มีการปรับภูมิทัศน์ภายในองค์กร มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปรีชาธรรม พิพิธภัณฑสถาน หอศิลป์ ที่มีปรีชาธรรมแฝงอยู่ แม้แต่ภาพวาดด้านนอกอาคาร หากมองและพินิจพิเคราะห์ให้ดี เราก็จะได้ข้อคิดดี ๆ กลับไป ยกตัวอย่างเช่น การสร้างรูปของเด็กที่กอดก้อนทองคำ กำลังจะจมน้ำ ที่ให้ข้อคิดว่า “แค่ปล่อยก็ลอยแล้ว” เป็นต้น นอกจากนี้ ยังจัดทำเป็นแปลงเกษตร มีการปลูกพืชผักอินทรีย์ ปลูกผักสลัด โรงไล่เดือน โรงเพาะเห็ดอาร์มณดี โรงทำน้ำหมักชีวภาพ และ

อาคาร ๐ บาท ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน และมีร้านค้าแฟเก๋ ๆ ไว้ให้บริการด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการสื่อสารทางสังคมอีกแบบหนึ่งเช่นกัน

องค์กรได้ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสาร ในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร ใช้การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยดำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นเพื่อทำให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา อย่างคำที่ว่า “อยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า”

การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชน งานเป็นฐานแห่งการภาวนา เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นฐานแห่งการลดละการเห็นแก่ตัว เป็นงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน ให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ ภายใต้พันธกิจ การที่โลกยังมีทุกข์ แต่เราอยู่กับโลกอย่างที่เป็น แล้วไม่เป็นทุกข์ได้ นั่นคือ เข้าใจเหตุแห่งความทุกข์ หรือกระแสของปฏิจจสมุปบาท โดยให้พิจารณาเรื่องอุปกิเลส ๑๖ การได้ตระหนักรู้ว่าโลกในใจมีหนทางแห่งการพ้นทุกข์ คือการเดินอยู่บนหนทางแห่งมรรคมีองค์ ๘ เพื่อการตื่นรู้ โดยใช้ลมหายใจ เป็นเครื่องมือ มีเทคนิคคือ อานาปานสติ มีมรรคเป็นหนทาง ขอให้โลกนี้มีธรรมเป็นมารดา สร้างสังฆะที่เป็นกัลยาณมิตร ฝึกในเรื่องของการเจริญเมตตาและกรุณา เพราะเป็นการเน้นในเรื่องของการให้ความสำคัญต่อผู้อื่นมากกว่าการให้ความสำคัญกับตัวเอง จะมีเพื่อนผู้ร่วมเดินทาง โดยมีเป้าหมายคือช่วยให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสพ้นทุกข์มีชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ร่วมกัน แล้วนิพพานก็เป็นเป้าหมาย

ซึ่งสอดคล้องผลการประเมินจากแบบสอบถามของผู้มาใช้บริการขององค์กรในด้านสาระสำคัญของการสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น พบว่าการเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญที่สุด รองลงมาคือองค์กรต้องเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ การแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจน

ขึ้น นอกจากนี้ องค์การควรพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม

๔) ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร พบว่า องค์การทางพระพุทธศาสนาใช้การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการรับรู้ หรือเปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกองค์กรเพื่อให้เกิดความรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร ได้มีระบบการทำงาน โดยที่ผู้บริหารจัดระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีภารกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา เป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ เริ่มจากโครงการเพื่อการสงเคราะห์ สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและความตาย สร้างจิตวิญญาณของจิตอาสา สร้างสังคมของสตรี สร้างองค์กรให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับการผลการประเมินจากแบบสอบถามของผู้มาใช้บริการขององค์กรในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น เช่น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว องค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงานตามหน้าที่ ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถามและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร

๕) ด้านการจัดการสื่อสารขององค์กร พบว่า การสื่อสารภายในองค์กร เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในมหาวิทยาลัยให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้นำการสื่อสารทางสังคมไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน เป็น

เครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงาน และการสร้างความพอใจ ในฐานะที่เป็นระบบเฉพาะบุคคลอาจพิจารณาการสื่อสารในแง่ของ พฤติกรรมทางการสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ มีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยใช้เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่อิงตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา การจัดการสื่อสารขององค์กร มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่นั่นสายงานการบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร ประกอบด้วย โครงการจิตประภัสสร โครงการโรงเรียนพ่อแม่ งานเยาวชน ธรรมชาติ บำบัด ปฏิบัติธรรม พุทธสาวิกา ธรรมนิเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

การสื่อสารภายในองค์กรเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารงานขององค์กร ความเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในและภายนอกองค์กรให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ถ้าหากไม่มีการสื่อสารก็ไม่สามารถที่จะบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญต่อเสถียรธรรมสถานในการบริหารที่จะทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อไปและช่วยในการประสานงานของหน่วยงาน ในแง่ของการบริหารองค์กรการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจ ทำให้คนคาดคะเนความคิดซึ่งกันและกันได้และทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานขององค์กร การสื่อสารนำไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน ลักษณะของการสื่อสารในองค์กรอาจพิจารณาในฐานะที่เป็นระบบรวม คือ การใช้การสื่อสารติดตามรายงานและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กร รวมทั้งการติดต่อกับองค์กรอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นระบบย่อยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ใน จัดทำข้อมูลนำเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ การจัดรายการทางวิทยุโทรทัศน์ หนังสือ บทความ การฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงานและการสร้างความพอใจ

ซึ่งสอดคล้องกับการผลการประเมินจากแบบสอบถามของผู้มาใช้บริการขององค์กรในด้านการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ๔.๒๐ เปอร์เซ็น พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการทำงานได้ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากการวิเคราะห์การสื่อสารทางสังคมขององค์กร สรุปว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีการใช้สาร (Message) ที่เหมือนกัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ใช้สารในการจัดการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ส่วนอีก ๒ องค์กรที่แตกต่างกัน คือ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน จะเน้นการใช้สาร ไปในเรื่องการพัฒนาสังคม และเรื่องสันติภาพ สำหรับ เสถียรธรรมสถานนั้น จะใช้สารเป็นตัวก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี และช่วยเยียวยาผู้ป่วยทางใจของคนในสังคม มีช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ที่เหมือนกัน คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่อใหม่ หรือโซเชียลมีเดีย

๕.๑.๒ การจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การจัดการความรู้ทางด้านการสื่อสาร เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านการสื่อสารที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด โดยที่ความรู้มี ๒ ประเภท คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ผู้วิจัยได้นำความรู้ทางการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทั้ง ๔ มาวิเคราะห์ทั้ง ๕ ด้าน ๕ ด้าน คือ ๑) รูปแบบการสื่อสาร ๒) ช่องทางการสื่อสาร ๓) สาระสำคัญของการสื่อสาร ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร และ ๕) การจัดการสื่อสารขององค์กร โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) ทั้ง ๗ ขั้นตอน พบว่า

ขั้นตอนที่ ๑ การบ่งชี้ความรู้ จากการศึกษา พบว่า องค์กรมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังมีพันธกิจในด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม โดยมีการจัดแผนยุทธศาสตร์ และนโยบายการบริหารเป็นไปในทางเดียวกัน มีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก มีอิสระและความคล่องตัว มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กรภายในและบุคคลภายนอก เพื่อการจัดการเรียนการสอนแก่พระภิกษุสงฆ์ประชาชนทั่วไป รวมถึงการสื่อสารเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้สนใจ โดยมีกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร จน

เกิดการเรียนรู้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกในองค์กร มีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสารในเรื่องของการเผยแผ่ธรรมะแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทั้งในและนอกองค์กร นอกจากนี้ องค์กรยังเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลก เป็นศูนย์ปฏิบัติการ เป็นที่ส่วนรวมเพื่อทุกคน นอกจากเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ อีกด้วย องค์กรมีแนวคิดและงานการสื่อสารเพื่อสังคม ซึ่งเป็นสถานปฏิบัติธรรมแบบธรรมชาติ ที่มุ่งเน้นการมีชีวิตรอยู่อย่างมีความหมาย ตายอย่างมีคุณค่า นำธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และการละวางความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน องค์กรยังมีแนวคิดในการสื่อสารทางสังคมในงานด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสังคมที่นำหลักธรรมไปแก้ไขปัญหาคด้วยความตระหนักรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ในด้านรูปแบบการสื่อสารขององค์กรทั้ง ๔ องค์กร โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๗๙ เปอร์เซ็น (อยู่ในระดับมาก) โดยที่ผู้รับบริการมีความสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อประชาสัมพันธ์มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๐๙ เปอร์เซ็น มีความสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อนมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๓๗ เปอร์เซ็น มักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๘๑ เปอร์เซ็น สนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๘๐ เปอร์เซ็น

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างและแสวงหาความรู้ และ ขั้นตอนที่ ๓ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ จากการศึกษา พบว่า องค์กรมีการสร้างและแสวงหาความรู้ และการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ โดยที่องค์กรมีการสื่อสารทางสังคมที่เป็นองค์กรทางการศึกษาในด้านพระพุทธศาสนา โดยมุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและความเป็นสากล เพื่อให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นเข้ามาศึกษา เรียนรู้ เพื่อยกฐานะทางสังคมให้แก่บุคคลเพิ่มขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายของการบริการทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศไว้ มีการพัฒนาการของการสื่อสารทางสังคมโดยผ่านกรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง ๔ ด้าน คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ องค์กรมีการปรับภาพลักษณ์ของตัวเองใหม่โดยปรับเปลี่ยนเป็นท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือก็ต้องมีเชิงรุกไปทำงานทุกหน ทุกแห่งเท่าที่โอกาสเปิดให้ และเท่าที่ญาติโยมอาราธนา มีการปรับภูมิทัศน์ภายในองค์กร มีทั้งพื้นที่ส่วนที่เป็นลานปฏิบัติธรรม ลานปรีศนาธรรม พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ ที่มีปรีศนาธรรมแฝงอยู่ นอกจากนี้ องค์กรได้ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา ใช้การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและ

อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นเพื่อทำให้ผู้คนแต่ละคนเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจตนเอง เข้าใจการอยู่ร่วมกัน และการช่วยเหลือเพื่อความพ้นทุกข์ ผ่านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม งานสงเคราะห์ งานธรรมนิเทศ งานจิตอาสา

จากการศึกษาครั้งนี้ ยังพบอีกว่า องค์ได้มีการการจัดความรู้ให้เป็นระบบ การสร้างและแสวงหาความรู้ สามารถทำให้องค์กรเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชน งานเป็นฐานแห่งการภาวนา เป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นฐานแห่งการลดละการเห็นแก่ตัว เป็นงานที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คน ให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ ภายใต้อันธกิจ การที่โลกยังมีทุกข์ แต่เราอยู่กับโลกอย่างที่เป็น แล้วไม่เป็นทุกข์ได้นั้นคือ เข้าใจเหตุแห่งความทุกข์

ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า สำคัญของการสื่อสารโดยภาพรวมอยู่ที่ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยจากการพิจารณารายข้อ พบว่าการเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๔.๓๘ เปอร์เซ็น รองลงมาคือองค์กรต้องเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๔.๓๓ เปอร์เซ็น และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ เท่ากับ ๔.๓๒ เปอร์เซ็น การแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น ๔.๓๒ เปอร์เซ็น นอกจากนี้ องค์กรควรพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่ เพื่อให้ผู้เข้ารับบริการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม เท่ากับ ๔.๑๕ เปอร์เซ็น

ขั้นตอนที่ ๔ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ จากการศึกษา พบว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยเชื่อมโยงระหว่างความต้องการของบุคคลภายในให้เกิดการปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ เป็นทั้งปัจจัยและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการองค์กร โดยการนำสื่อสารทางสังคมไปใช้ในกิจกรรมขององค์กรหลายอย่าง เช่น การตัดสินใจ การสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การสร้างความเจริญและพัฒนาองค์กร การควบคุมและประสานงาน เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มการฝึกอบรม การสร้างบรรยากาศการทำงาน การควบคุมสั่งงาน และการสร้างความพอใจ ในฐานะที่เป็นระบบเฉพาะบุคคลอาจพิจารณาการสื่อสารในแง่ของพฤติกรรมทางการสื่อสารในเรื่องต่าง ๆ มีการศึกษาวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านวิชาการพระพุทธศาสนาใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้องค์กรเป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมและการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมวันสำคัญทาง

พระพุทธศาสนา โดยใช้เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นเวทีเรียนรู้ อบรม บ่มเพาะและปลูกฝังคุณค่าที่อิงตามหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนา การจัดการสื่อสารขององค์กร มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นการผ่านข้อมูลข่าวสารและความเข้าใจเพื่อที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กร ไม่เน้นสายงานการบังคับบัญชา แต่มีรูปแบบและกระบวนการสื่อสารตามลักษณะกิจกรรมขององค์กร เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ด้านการจัดการสื่อสารขององค์กร โดยภาพรวมอยู่ที่ ๔.๒๐ ในระดับมาก พบว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน เท่ากับ ๔.๓๓ เปอร์เซ็น องค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ เท่ากับ ๔.๔๒ เปอร์เซ็น บุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร เท่ากับ ๔.๒๕ เปอร์เซ็น การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยในการตัดสินใจเรื่องการทำงานได้ เท่ากับ ๔.๐๐ เปอร์เซ็น และ การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยในการตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน เท่ากับ ๓.๙๘ เปอร์เซ็น

ขั้นตอนที่ ๕ การเข้าถึงความรู้ จากการศึกษา พบว่า ทั้ง ๔ องค์กร มีช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทาง ถ้าเป็นการสื่อสารภายในองค์กร จะสื่อสารในเรื่องของงานสารบรรณ โดยจะส่งผ่านระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ และระบบออนไลน์ อีเมล เฟสบุ๊ก และสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ รวมถึงการรับสารจากหน่วยงานภายนอกก็ผ่านช่องทางนี้เช่นกัน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางสังคมในภาพใหญ่นั้น มีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเพื่อการศึกษาและเผยแผ่ธรรมะขึ้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรและคณะสงฆ์ รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนทางไกล มีการจัดรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้เป็นเวทีหรือช่องทางสำหรับผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อสื่อสารกับพระนิสิต และญาติธรรมทั้งหลายได้อีกทางหนึ่งด้วย จัดตั้งกองสื่อสารองค์กร โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับงานสื่อสารองค์กร และทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์งานขององค์กรแก่บุคลากร โดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย และยังใช้ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารขององค์กรเป็นผู้สื่อสาร นอกจากนี้ยังพบว่า องค์กรได้ใช้ช่องทางการสื่อสารทางสังคม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มีการจัดพิมพ์วารสารเผยแผ่ธรรม โดยเผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ ในรูปของบทความ นวนิยาย และสารคดี เป็นต้น การให้บริการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและสังคม ซึ่งการสื่อสารจะใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ และการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ด้วยกลยุทธ์การใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเผยแผ่ธรรมะ ได้แก่ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง การสื่อสารทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และสื่อต่าง ๆ ด้วยธรรมที่มีความลึกซึ้ง ด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย จนทำให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปในบทบาทที่เด่นชัดของสถานปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติทั้งที่เริ่มใหม่และต่อเนื่อง กิจกรรมเพื่อให้ธรรมะกลับไปอยู่ในหัวใจของผู้คนในทุกช่วงวัยตั้งแต่เกิดจนตาย

โดยสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า ช่องทางการสื่อสารขององค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๖๐ ในระดับมาก โดยมักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี เท่ากับ ๓.๙๗ เปอร์เซ็น มีการรับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์ เท่ากับ ๓.๓๗๕ เปอร์เซ็น มีการเข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถิพุทธ เท่ากับ ๓.๖๐ เปอร์เซ็น ในขณะเดียวกัน มักจะเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เท่ากับ ๓.๓๗ เปอร์เซ็น และ เข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์ เท่ากับ ๓.๓๐ เปอร์เซ็น ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ ๖ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ ขั้นตอนที่ ๗ การเรียนรู้ จากการศึกษา ทั้ง ๔ องค์กร ในเรื่องของการเรียนรู้โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร พบว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนาใช้การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยใช้สื่อหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจให้เกิดผลในการให้เกิดการรับรู้ หรือเปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เชื่อมโยงความนึกคิดและความรู้สึกให้ถึงกันเพื่อให้เกิดการตอบสนองในเชิงพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้ง เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากรภายในและบุคคลภายนอกองค์กรเพื่อให้เกิดความรู้ แนวปฏิบัติที่ดีในการขับเคลื่อนในการส่งเสริมให้การปฏิบัติงานขององค์กรบรรลุตามวัตถุประสงค์ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร การสื่อสารขององค์กรมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร ได้มีระบบการทำงาน โดยที่ผู้บริหารจัดระบบการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วม ให้บุคลากรทุกคนในหน่วยงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนวทางปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เน้นการศึกษาทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มีการกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้คู่คุณธรรม ให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา แก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง และเป็นศูนย์กลางแห่งการแสวงหาความรู้วิชาการพระพุทธศาสนา เป็นชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมะ เริ่มจากโครงการเพื่อการสงเคราะห์ สร้างธรรมทูตให้มีความเข้าใจเรื่องทุกข์และการพ้นทุกข์ตามหลักไตรลักษณ์ สามารถนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องชีวิตและความตาย สร้างจิตวิญญาณของจิตอาสา สร้างสังฆะของสตรี สร้างองค์กรให้เป็นศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งงานวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนากับการเยียวยาสังคม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โดยสอดคล้องกับผลจากการสำรวจประชากรที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มารับบริการขององค์กรทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ องค์กร จึงทำให้ทราบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร ในภาพรวมอยู่ที่ ๔.๓๐ เปอร์เซ็น อยู่ในระดับมาก เช่น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา เท่ากับ ๔.๔๗ ควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ เท่ากับ ๔.๒๙ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว เท่ากับ ๔.๒๘ องค์กรต้องมีการประสานงานและ

การมอบหมายงานตามหน้าที่ เท่ากับ ๔.๒๖ ผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร เท่ากับ ๔.๒๑

๕.๑.๓ กระบวนการเรียนรู้การสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการเรียนรู้การสื่อสารในการเสริมสร้างการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้กำหนดการวิเคราะห์ ออกเป็น ๓ ด้าน คือ ๑) ความรู้ ๒) ทักษะ ๓) วิถีปฏิบัติ

จากการศึกษา พบว่า

๑) ด้านความรู้ พบว่า สถานะและบทบาทขององค์กร คือ ผลิตภัณฑ์และพัฒนาสังคม จึงมีความโดดเด่นในด้านนี้ ได้จัดทำกิจกรรม/โครงการพัฒนาสังคมที่สำคัญคือ การบรรพชาและอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน ทั้งในและต่างประเทศ โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา การจัดค่ายพุทธบุตร-ค่ายคุณธรรม การจัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น โดยครอบคลุมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นองค์กรเฉพาะทางด้านศาสนาซึ่งเน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านความรู้และความประพฤติ เป็นแหล่งเรียนรู้การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนมีจุดเด่นในการเป็นต้นแบบการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในศาสนสถานโดยใช้หลักธรรมเป็นตัวชี้้นำในการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการเปลี่ยนสิ่งเหลือใช้ให้เกิดเป็นมูลค่าขึ้น ผ่านทางรูปแบบการดำเนินงานของ ร้าน ๐ บาท (นำวัสดุรีไซเคิลมาใช้ซื้อสินค้าแทนเงินสด) การแปรรูปบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้เป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อจำหน่าย การนำขยะอินทรีย์ทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในแปลงเกษตรอินทรีย์ และก๊าซชีวภาพเพื่อใช้ในครัวเรือน รวมถึงการเลี้ยงไส้เดือนดินเพื่อนำมูลกลับมาเป็นปุ๋ยอินทรีย์ (ธนาคารไส้เดือน) ภายใต้แนวทางการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นในรูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีลักษณะร่วมกัน คือ มีโครงสร้าง มีวัตถุประสงค์เป็นผู้รับใช้ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภัยโดยธรรมที่สังคมพึงได้ด้วยเราไม่มีคำสอนที่ผิด อีกทั้งมีชุมชนที่อยู่กันอย่างเรียบง่ายและมีหัวใจแบ่งปันที่จะอาสาออกไปรับใช้ผู้คนอยู่เบื้องนิตย อาศัยความงดงามโดยธรรมที่เรามีโอกาสได้ทำกุศลร่วมกัน มีการแบ่งงานกันทำ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและจำเป็นต้องรู้ข้อมูล การสื่อสารในองค์กรจึงต้องกระทำเพื่อหาข้อมูลที่จะสามารถแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ โดยต้องเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจของผู้บริหาร และใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในองค์กรและกับบุคคลและสถาบันอื่นที่อยู่นอกองค์กรด้วย

๒) ด้านทักษะ พบว่า ได้ดำเนินงานบริหารจัดการองค์กร โดยมีการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ ฝึกอบรมบุคลากร และบุคคลภายนอกเพื่อปรับทัศนคติในการทำงานที่เน้นประสิทธิภาพ ความถูกต้องรวดเร็ว กิจกรรมจิตตภาวนา โดยดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติธรรม เป็นต้น เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

สามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เน้นการประชาสัมพันธ์ เชิงรุกทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการปรับปรุงกระบวนการบริหารงานใหม่โดยให้มีระบบแผนงาน แผนพัฒนา เป้าหมาย กลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยที่ชัดเจน ซึ่งการที่ระบบแผนงานดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย มีการพัฒนาระบบบุคคลในองค์กรให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง มีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับบุคลากรได้มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ และเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจน มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร เพื่อให้เข้าใจในวัฒนธรรมขององค์กรและมีความผูกพันต่อองค์กร เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มุ่งเน้นการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายท่ามกลางธรรมชาติ ทำให้มีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นประจำ เป็นศูนย์วิจัยทางธรรมเพื่อสาธิตการนำธรรมะออกไปเผยแผ่อย่างมีความรู้ทางพุทธศาสนาตลอดสาย ตั้งแต่ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ คนจะได้รู้จักใช้ชีวิตที่หล่ออยู่อย่างมีความหมายและตายอย่างมีคุณค่า ได้เรียนรู้ที่จะอยู่อย่างไรมิตาย ทั้งเป็น นั่นคือ เพราะได้นำแก่นธรรมตั้งแต่ในครั้งพุทธกาลมาใช้ในการดำเนินชีวิต ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงสอน ได้รู้จักทำของที่ยากให้เป็นของง่าย สามารถปฏิบัติธรรมได้ด้วยความเข้าใจและธรรมจะได้เข้าไปถึงทุกครัวเรือน ทั้งนี้ท่านได้เมตตาอธิบายให้เข้าใจเพิ่มเติมว่า เสถียรธรรมสถาน ไม่ใช่เป็นสถานที่รักษาโรคด้วยการแพทย์ หากแต่ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาและที่จะนำการปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมาใช้ก็เพื่อช่วยให้คนกลับมาสัมผัสรู้ทันกาย รู้ทันใจเป็นหลัก วิธีการสื่อสารให้มีความสำคัญกับคณะทำงาน การปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันของทีมงานภายในองค์กร

๓) ด้านวิถีปฏิบัติ พบว่า มีวัฒนธรรมการสื่อสารบนพื้นฐานการปรับตัวจากองค์กรของพระสงฆ์ วัฒนธรรมการปฏิบัติงานมีลักษณะของการยืดหยุ่นและยืดหยุ่นข้อบังคับกับข้อปฏิบัติของพระสงฆ์นำไปสู่การสื่อสารขององค์กร คุณลักษณะวัฒนธรรมองค์กรเป็นวิถีชีวิตบุคลากร ยึดถือปฏิบัติต่อกันมา กลายเป็นนิสัยและความเคยชิน และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประเพณีปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม ยกตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การทำบุญตักบาตร เป็นต้น การปลูกฝังหลักศีลธรรมและจริยธรรม และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน โดยร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมและนิทรรศการงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก เป็นประจำทุกปี จึงทำให้ผู้รับบริการนั้น มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เป็นต้น แนวคิดและงานที่ครอบคลุมชัดเจนตามความหมายพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่มีความหมายถึงการนำพระพุทธศาสนาไปผูกพันแก้ไขปัญหาโลกยุคใหม่ บนฐานของการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและบนโลก ได้แก่ โครงการบ้านสายสัมพันธ์ที่มุ่งแก้ปัญหาการทอดทิ้งเด็กทารก ด้วยการต้อนรับเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยที่วิถีชีวิตประจำวันของแม่ในบ้านสายสัมพันธ์ประกอบการตระหนักรู้ด้วยการมีพุทธธรรมนำชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสมาธิ เดินเล่นอย่างมีสติ ภาวนากับการทำงาน สวดมนต์ ฟังธรรมเพื่อช่วยบ่มเพาะจิตใจที่ขาดวินัย ให้อภัย ๆ ดิฉันเดิม ดังคำกล่าวว่า การได้ช่วยผู้หญิง ๑ คนกับเด็ก ๑ คน ก็เท่ากับ

เราได้ช่วยโลก ที่บ้านสายสัมพันธ์จะไม่พูดถึงวันวาน ผู้หญิงทุกคนมีความเป็นแม่ได้เหมือนและเท่ากัน ทุกคน เมื่อผิดพลาดแล้วก็ต้องตั้งหลักให้ได้ มีสติในทุกย่างก้าวของการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ไม่มีใครควรค่าแก่การเกลียดชัง โครงการค่ายเยาวชน “บ่มเพาะ แดกหน่อ ต่อยอด เมล็ดพันธุ์แห่งปัญญา” ที่มุ่งแก้ปัญหาเยาวชน และเตรียมความพร้อมทางจิตวิญญาณและความมั่นคงภายในเพื่อสานติ ด้วยการบ่มเพาะ คือกะเพาะตัวตน ให้ตระหนักรู้ความจริง แดกหน่อ คือ จากเข้าใจตัวเองสู่การรับใช้คนอื่น ต่อยอด คือ การขยายผลความดี ความงาม ความจริงในระดับมหัพภาค

ผลจากการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า

๑. ประเด็นเกี่ยวกับความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจะเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น การนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การนำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร การตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๒. ประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พบว่า ผู้รับบริการมีทัศนคติต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมทั้งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์ นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนายังส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทย อีกด้วย

๓. ประเด็นเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติ หรือ พฤติกรรมที่พุทธศาสนิกชนแสดงออกต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ มักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส ไปทำบุญทุกวันพระ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ เป็นต้น

๕.๑.๔ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา กระบวนการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้เกิดแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น สรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้ การเรียนรู้พุทธธรรมในปัจจุบัน ควรมีการถ่ายทอดความรู้ด้านธรรมะสำหรับประชาชนทั่วไป โดยไม่เจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสารจากแบบจำลองของการสื่อสาร S M C R Model ของเดวิด เค. เบอร์โล ประกอบด้วยพื้นฐานสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) ผู้ส่ง (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารมีความสามารถในการเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

๒) ข่าวสาร (Message) เกี่ยวข้องทางด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

๓) ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึง วิธีการที่จะส่งข่าวสาร โดยการให้ผู้รับข่าวสารข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น การฟัง การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

๔) ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการถอดรหัส (Decode) สาร เป็นผู้มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผล

โดยผ่านการจัดการความรู้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ ก็คือ คน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เทคโนโลยี ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อให้คนสามารถค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่ายและรวดเร็วขึ้น และกระบวนการความรู้ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการ

กระบวนการการจัดการความรู้ ประกอบด้วย ๑) การกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นในการทำงาน ๒) การเสาะหาความรู้ที่ต้องการ ๓) การปรับปรุงดัดแปลงสร้างความรู้ให้เหมาะกับตนเอง ๔) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงาน ๕) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสกัดขุมความรู้ ๖) การจัดบันทึกขุมความรู้/แก่นความรู้ และ ๗) การปรับปรุงและจัดเก็บความรู้

ความสำเร็จในการจัดการความรู้ขององค์กรขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เรียกว่า ปัจจัยความสำเร็จ ปัจจัยเหล่านี้เปรียบเสมือนตัวช่วยของการจัดการความรู้ ถ้าตัวช่วยได้รับการบริหารจัดการที่ดีก็จะมีพลังส่งเสริมให้การจัดการความรู้ได้ผลดีด้วย ตัวช่วยเหล่านี้ ได้แก่

๑. บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น การเชิดชูความรู้และผู้รู้ การมีอิสระในการคิดและทำงานเชิงสร้างสรรค์ การเป็นกัลยาณมิตร โปร่งใส ไว้วางใจ ให้เกียรติกัน เป็นต้น บรรยากาศและวัฒนธรรมแบบกัลยาณมิตร จะนำความสำเร็จ ความสุข มาสู่ทุกคนในองค์กร จึงสมควรที่ทุกคนจะร่วมมือร่วมใจกันสร้างและรักษาบรรยากาศและวัฒนธรรมดี ๆ นี้ตลอดไป

๒. ผู้บริหารระดับสูง (Chief of Executive Officer : CEO) และผู้บริหารจัดการความรู้ (Chief of Knowledge Officer : CKO) แสดงบทบาทหน้าที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างที่ดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญ ให้ความสนับสนุนอย่างจริงจัง สม่่าเสมอและต่อเนื่อง

๓. ทีมงานจัดการความรู้ (Knowledge Management Team : KM Team) จัดตั้งขึ้นเป็นเอกเทศ อาจคัดเลือกบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อมาทำงานจัดการความรู้เพียงงานเดียว ได้รับการพัฒนาทั้งความรู้และทักษะการจัดการความรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากร และมีการสื่อสารกับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอผ่านหลายช่องทาง

๔. บุคลากร เป็นทั้งผู้เรียน ผู้รู้ ผู้สร้าง ผู้แลกเปลี่ยนและผู้ใช้ความรู้ ควรได้รับทราบวัตถุประสงค์ แผนปฏิบัติการประจำปี และอื่น ๆ ของการจัดการความรู้ โดยเฉพาะรู้ในส่วนของตนเอง จะต้องทำอะไร ทำอย่างไร ทำแล้วจะได้อะไร ประเมินผลอย่างไร และจะปรับปรุงอย่างไร มีทัศนคติที่

ถูกต้องว่าการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยอำนวยความสะดวก ลดภาระ และเป็นส่วนหนึ่ง ของการทำงานประจำวัน มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการความรู้

๕. แผนและและการปฏิบัติตามแผน ควรให้บุคลากรมีส่วนร่วมการจัดทำแผนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับในวงกว้าง แผนแม่บทจะช่วยให้มองภาพในอนาคตของการจัดการ ความรู้ในองค์กรได้ชัดเจน แผนปฏิบัติการประจำปีก็ทำให้เกิดความชัดเจนร่วมกันว่าในแต่ละปีจะต้อง ทำอะไร ทำอย่างไร เพื่ออะไร และวัดผลอย่างไร ความเข้าใจและการยอมรับนี้จะส่งเสริมให้มีการ ดำเนินการตามแผนได้อย่างราบรื่นและครบถ้วน

๖. เทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ในการรวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ความรู้ รวมทั้งเพิ่มแรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงควรมีเทคโนโลยีการจัดการความรู้ที่ เหมาะสมกับองค์กร เทคโนโลยีนี้ต้องสอดคล้องกับความสามารถใช้ของบุคลากรด้วย แต่ส่วนมาก เทคโนโลยีจะล้ำหน้าความสามารถนี้ ดังนั้นควรพัฒนาบุคลากรในด้านความรู้และทักษะจนสามารถใช้ เทคโนโลยีที่มีในองค์กรได้เต็มที่

เพื่อนำความรู้จากแหล่งความรู้ไปให้ผู้รู้ เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรม โดยใช้หลักทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยในการสื่อสาร ประกอบด้วยหลักอภินิหาร ๔ ซึ่งหมายถึง การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา ประกอบด้วย ๑. กายภาวนา (การเจริญ กาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย) ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้า ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรม เสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒. สติภาวนา (การเจริญสติ, พัฒนา ความประพฤติ, การฝึกอบรมสติ) ให้ตั้งอยู่ในระบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรม จิตใจ) ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น สุตท้าย ๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา , พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา) ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิต ตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา โดยที่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมนี้จะอยู่ภายในกรอบ ของ ความรู้ ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน การตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมถ่ายทอด แก่ญาติมิตร เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ทศนคติ ซึ่งเป็นการนำพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ นำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์ โดยสามารถนำหลักธรรม ทางพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างดี ซึ่งจะทำให้ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทยใน สังคม วิถีปฏิบัติ อาทิ เช่น การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ การเข้าร่วม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้าน การท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส การไปทำบุญทุกวันพระ รวมทั้งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ กล่าวถึงการสื่อสารทางสังคมเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลวิจัยพบว่า องค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนาเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนประกอบสำคัญของกระบวนการสื่อสารประกอบด้วย ๑. ผู้ส่งข้อมูลข่าวสาร (Sender) ๒. ผู้รับข้อมูลข่าวสาร (Receiver) ๓. ช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) สอดคล้องกับทศนิยม เจนวิถีสุข^๑ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม สอดคล้องกับวสิฐพัชร วาฤทธิ และคณะ^๒ ที่ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน พบว่าพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธศาสนาของคนรุ่นใหม่ได้ใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้สื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์บ่อยที่สุด รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในภาพรวม พบว่าใช้ เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นช่องทางการสื่อสารออนไลน์ และนำเสนอด้วยภาพวิดีโอ โดยใช้การสื่อสารผ่านเว็บไซต์แบบไม่พร้อมกันระหว่างบุคคลกับหลายคน ด้านเนื้อหาที่ต้องการเปิดรับคือ ข่าวสารเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการในการสื่อสารเป็นหลัก นอกจากนี้ผลวิจัยยังค้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ติดตามข่าวสารด้านพุทธศาสนาทางสื่อออนไลน์โดยยึดติดกับตัวบุคคล รูปแบบการนำเสนอต้องมีความน่าสนใจเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดเรียงเนื้อหาที่ง่ายต้องทำให้เข้าใจง่าย การคัดประเด็นด้านพุทธศาสนาควรเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประจำวัน การสื่อสารออนไลน์จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการทำงานเป็นกลุ่ม สอดคล้องกับสุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี^๓ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ อยู่ในระดับปานกลาง

^๑ ทศนิยม เจนวิถีสุข “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^๒ วสิฐพัชร วาฤทธิ และ คณะ “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

ปัจจุบันช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ในระดับมาก การสื่อสารของผู้นำเป็นสาเหตุของพัฒนาสถานการศึกษาเหล่านั้น อยู่ในระดับมาก พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสื่อสารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และประเด็นข้ออื่น ๆ เช่น การได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหาร จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนา เมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับจุไรรัตน์ บุญที่สุด^๔ ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาวิจัย พบว่า พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ นั้น เพราะพระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมซึ่งท่านได้พัฒนาในด้านการปกครอง การศึกษา การสงเคราะห์ การสาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อช่วยส่งเสริมให้สังคมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา มีการประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคม พบว่าท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการปกครองได้อย่างเหมาะสมในการได้ปกครองคณะสงฆ์ตามระเบียบของมหาเถรสมาคม โดยถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ด้านการศึกษาได้วางรากฐานโดยส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษาและระดับอุดมศึกษา โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทำการเผยแผ่หลักธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในวาระโอกาสและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการจัดตั้งหน่วยและบุคลากรในการเผยแผ่โดยเฉพาะ เช่นงานพระธรรมทูต ให้การอบรมประชาชนในแต่ละโอกาส ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้ดำเนินการสนับสนุนการก่อสร้างถาวรวัตถุและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่าง ๆ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ให้การสนับสนุนการก่อสร้างแก่หน่วยงานราชการ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล และองค์กรภาคประชาชนตามความเหมาะสม สอดคล้องกับชลวิทย์ เจียรจิตต์^๕ ทำการวิจัย เรื่อง องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ยุคปฏิรูป ผลการศึกษาพบว่า ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ในส่วนขององค์กรทางพระพุทธศาสนาพระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าในด้านการศึกษาคควรพัฒนาการจัดโรงเรียนสงเคราะห์วันอาทิตย์ เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือควรพัฒนาการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการพัฒนาโรงเรียนสาธิต ประจำมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประการที่สอง การดำเนินงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเน้นการทำงานตามหลักพันธกิจคณะสงฆ์ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) การปกครอง (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การสาธารณูปการ (๕) การเผยแผ่ และ(๖) การสาธารณสงเคราะห์ ประการที่สาม องค์กรทาง

^๔ จุไรรัตน์ บุญที่สุด “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินฺธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์.”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชารัฐศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^๕ ชลวิทย์ เจียรจิตต์ “องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๙ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๖๐-๖๑.

พระพุทธศาสนาควรกระจายอำนาจ การปกครองออกสู่ภูมิภาค และให้ความสำคัญกับการพัฒนา หลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยดร.หฤทัย อนุสรราชกิจ^๖ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ในเขต จังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยทำให้ทราบถึง กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการที่บูรณาการแนวคิดการบริการสังคม และการพัฒนาครู มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะวิชาชีพ รวมถึงการให้ผู้เรียนได้มี ประสบการณ์ในสิ่งที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งกับชุมชนของตนเอง คือการรู้จักตนเอง ทั้งความรู้ ความสามารถ ความถนัดของตนเอง การรู้จักสังคม/ชุมชน รู้บริบท ปัญหา และความต้องการของ ชุมชน การบริการสังคมและชุมชน การมีประสบการณ์ตรงโดยนำความรู้ความสามารถของตนเองเข้า ลงปฏิบัติจริงในชุมชน การสะท้อนการเรียนรู้ การวิพากษ์ประสบการณ์เดิม นำสู่การเกิดประสบการณ์ ใหม่ ผลการเรียนรู้จากการบริการสังคมของครูสะท้อนใน ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านองค์ความรู้ ครูได้ เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจองค์ความรู้ทางการศึกษา คือ จิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีการเรียนรู้ การ จัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การประสานสัมพันธ์กับชุมชน ๒) ด้านเจตคติ ครูพัฒนาเจต คติในการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเองและกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และพัฒนาความเมตตาเอื้อ ออาทร ๓) ด้านทักษะวิชาชีพครูพัฒนาทักษะวิชาชีพครูในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดทำสื่อ การเรียนรู้ และการจัดการชั้นเรียน

สอดคล้องกับพระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุววรรณา) และ สมศักดิ์ บุญปุ่^๗ ทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการ พัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” นี้ มีจุดมุ่งหมายในการนำหลัก ไตรสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นองค์ความรู้หรือเครื่องมือ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนของครูหรือสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการศึกษา สามารถทำ ให้ผู้เรียนมีพัฒนาการครบทั้ง ๔ ด้าน อันประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านกาย (กายภาวนา) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) และพัฒนาการทางด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยใช้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อประกอบกิจกรรมการจัดการเรียน การสอน เพื่อพัฒนาและปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณธรรมอยู่ในจิตใจ จนผู้เรียน สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นเยาวชนที่ดีของสังคมไทยได้

^๖ ดร.หฤทัย อนุสรราชกิจ “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครูใน เขตจังหวัดจันทบุรี”, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรำไพพรรณี ๒๐-๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๒, (มหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ

^๗ พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุววรรณา) และ สมศักดิ์ บุญปุ่, “กระบวนการ พัฒนาผู้เรียนตามแนว พระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม- กันยายน ๒๕๕๘) : หน้า ๑๑๔.

สอดคล้องกับนางสาวพรรณปพร โภคัง และคณะ^๔ ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ส่วนใหญ่มีความพอใจต่อประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายของการสื่อสาร มีประสิทธิภาพมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรมีประสิทธิภาพด้านการสื่อสาร และ บุคลากรมีประสิทธิภาพด้านการมอบหมายงานตามบทบาทหน้าที่ บุคลากรรับทราบข่าวสารด้วยรูปแบบวิธีการ อันดับแรกคือจากเพื่อนร่วมงานเดียวกัน รองลงมาคือจาก Facebook และ จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ และพบว่าบุคลากรมีความต้องการรับทราบข่าวสารด้วยรูปแบบวิธีการอันดับแรกจาก Facebook รองลงมาจากข้อความสั้น (SMS) และจากการประชุมในหน่วยงาน บุคลากร ที่มีเพศ อายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา และสถานภาพต่างกัน มีความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กรโดยรวมแตกต่างกัน

สอดคล้องกับพระสุวรรณธีรจารย์ และ พระมหาสังเวช จันทโสภี (ศรีโคตร)^๕ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาสภาพองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของ ไมเคิล มาร์ควอดท์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับองค์ประกอบองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการ มีความคิดเห็นตรงกันอยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน คือ ด้านพลวัตร ของการเรียนรู้ ด้านการปรับเปลี่ยนองค์กร และด้านการเพิ่มอำนาจสมาชิกองค์กร ส่วนที่เหลืออีก ๒ ด้าน คือ ด้านการจัดการความรู้ ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ผู้บริหาร อาจารย์ มีความเห็นอยู่ในระดับมาก แต่เจ้าหน้าที่สายปฏิบัติการมีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง สรุปว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยรวมเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในระดับมาก

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ การบริหารการสื่อสารกับคนต่างรุ่น

แนวปฏิบัติเพื่อให้ผู้สื่อสารมีความเข้าใจและสามารถเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับคนแต่ละรุ่น เพื่อมุ่งไปสู่สัมฤทธิ์ผลของการสื่อสาร สรุปได้ ดังนี้

^๔ นางสาวพรรณปพร โภคัง และคณะ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร”, รายงานการวิจัย (คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๕ พระสุวรรณธีรจารย์ และ พระมหาสังเวช จันทโสภี (ศรีโคตร), “ศึกษาสภาพองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของ ไมเคิล มาร์ควอดท์”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

๑) การสื่อสารกับกลุ่ม Baby Boomer

นอกเหนือจากการใช้สื่อแบบดั้งเดิมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแล้ว ควรเน้นการพูดคุยแบบ Face to Face Communication ด้วย เพื่อเป็นการให้เกียรติและตระหนักในคุณค่าและประสบการณ์ทำงานที่กลุ่มคนกลุ่มนี้ได้สั่งสมมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ ควรเป็นผู้รับฟัง ที่ดี เมื่อกลุ่ม Baby Boomer ถ่ายทอดประสบการณ์ในอดีต ความพากเพียรในการทำงานจนผ่านพ้นความยากลำบากมาได้ เพราะสิ่งนั้นคือ สิ่งที่คนรุ่นหลังไม่มีและไม่รู้จัก การที่พวกเขาทำงานอยู่จนถึงวัยที่เกษียณนั้น เป็นเพราะพวกเขายึดถือวัฒนธรรมองค์กร เห็นคุณค่าต่อการทำงานอย่างทุ่มเท และเชื่อมั่นในคุณค่าของความมั่นคง

๒) การสื่อสารกับกลุ่ม Generation X

ผู้สื่อสารควรบอกเป้าหมายของงานให้ชัดเจน เพราะกลุ่ม Generation X ชอบความตรงไปตรงมา ทั้งนี้ หากเป็นเรื่องที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน หรือเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้สื่อสารสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่กับคนกลุ่มนี้ได้ เช่น โทรศัพท์ โทรสาร การประชุม intranet e-mail หรือสื่อสังคมออนไลน์

๓) การสื่อสารกับกลุ่ม Generation Y

เนื่องจากกลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น คนกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่สามารถใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็น internet intranet e-mail หรือสื่อสังคมออนไลน์ คนกลุ่มนี้มีความพึงพอใจมากกับช่องทางที่เป็นสื่อใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากเป็นช่องทางที่สามารถสื่อสารระหว่างบุคคลถึงบุคคลได้อย่างรวดเร็ว ผู้รับ-ผู้ส่งสารสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิด หรือความรู้สึก ถึงกันได้ง่าย ดังนั้น ผู้ที่ต้องการสื่อสารกับคนกลุ่มนี้ อาจเลือกใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางในการติดต่อประสานงานได้

อนึ่ง สิ่งที่ต้องการทางพระพุทธศาสนาต้องเผชิญในอนาคต อาจไม่ใช่เรื่องของช่องทางการสื่อสารกับการบริหารคนต่างรุ่นในองค์กรแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีเรื่องของสื่อสารในยุคดิจิทัล (Digital) ที่เครื่องมือสื่อสาร ข้อมูลข่าวสาร และผู้รับ-ส่งสาร จะมีความเชื่อมโยงถึงกันมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเชิงนโยบายเพื่อให้องค์กรสามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงคือ

๕.๓.๑.๒ การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร

๑) การเสริมสร้างให้บุคลากรมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมถึงเรียนรู้ เข้าใจในความเหมือนและแตกต่างทั้งต่างวัย ต่างรุ่น (Generation) หรือต่างวัฒนธรรม

๒) ต้องมีการบูรณาการความรู้และมีความเข้าใจในศาสตร์หลายด้าน เนื่องจากความรู้ด้านเดียวไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป

๓) ต้องเติมความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทางเลือกใหม่ ๆ โดยใช้ทรัพยากรน้อยลง ใช้เวลาน้อยลง

๔) ต้องปลูกฝังเรื่องจริยธรรม คุณธรรมให้หนักแน่นและเข้มแข็งในทุกแง่มุมของการทำงาน

๕.๓.๑.๓ การเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมองค์กร

ด้วยเหตุที่องค์กรทางพระพุทธศาสนามีลักษณะงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศาสนาโดยตรง การปฏิบัติงานต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องยึดถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม หากบุคลากรทุกระดับมีความเข้าใจและยอมรับในวัฒนธรรมองค์กรดังกล่าวอย่างถ่องแท้ ก็จะทำให้เกิดความเชื่อว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

๕.๓.๑.๔ การสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการ

เป็นการผนวกเอาการสื่อสารองค์กรทุกประเภททั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นและส่งเสริมประสิทธิผลของการบริหาร เป็นศิลปะของการสื่อสารที่ประสานการใช้สื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย สภาพแวดล้อม สถานที่ และเวลา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ ใช้รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารได้ข้อมูลย้อนกลับจากการปฏิบัติงาน และได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เป็นฐานในการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และทิศทางขององค์กร ในขณะเดียวกันการสื่อสารแบบนี้จะทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน

๕.๓.๒.๒ จัดให้มีการสื่อสารองค์กรแบบเครือข่าย (Communication Network) การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและหน่วยงานที่มีระยะห่างไกลได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ

๕.๓.๒.๓ การนำเทคนิคการบริหารงาน โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในกระบวนการขององค์กรโดยการสอบถามความคิดเห็นและรับฟังความเห็นต่าง ๆ การได้รับปฏิกริยาหรือข้อมูลตอบสนองจากผู้บริหาร นอกจากจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกว่าเขาเองได้รับเกียรติและได้รับความไว้วางใจแล้ว ยังทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกอบอุ่นใจในความจริงใจที่ผู้บริหารได้แสดงออก ที่สำคัญยิ่งคือช่วยให้ผู้บริหารได้รับรู้ถึงสภาพที่แท้จริงขององค์กรด้วยตนเองในบางแง่มุมที่อาจคาดไม่ถึง

๕.๓.๒.๔ มีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

๑) การเป็นผู้ฟังที่ดี สามารถจับประเด็นของข่าวสาร จับความรู้สึกของผู้ให้ข่าวสาร สังเกตปฏิกริยา มีการตอบสนองและแสดงความรู้สึกในการสื่อสารกลับ

๒) การเป็นผู้ตอบสนองที่ดี ผู้ตอบสนองที่ดีจะต้องให้ข้อมูลย้อนกลับบอกคู่สนทนาว่าตนเองรู้สึกอย่างไรและเข้าใจข่าวสารหรือไม่

๓) การพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดี มีหลักสำคัญที่จะสามารถช่วยปรับปรุงการสื่อสารภายในองค์กรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น คือ สร้างความคิดให้ชัดเจนก่อนทำการสื่อสาร กำหนดเป้าหมายในการสื่อสารทุกครั้ง พิจารณาสภาพแวดล้อมของการสื่อสาร การสื่อสารแบบสองทางจะก่อให้เกิดประสิทธิผลของการสื่อสารเพิ่มขึ้น องค์ประกอบของเนื้อหาและน้ำเสียงควรมีความชัดเจน พยายามทำการสื่อสารกับผู้ร่วมงานในทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่

ตรงกัน คอยติดตามผลการสื่อสารอยู่เสมอ รู้จักเลือกใช้ภาษาท่าทางประกอบ ยึดหลักความจริงในการสื่อสาร และควรเป็นผู้ฟังที่ดี

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นการพัฒนาด้านการสื่อสารต่อไป ผู้วิจัยมีความเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นอีกมากที่เกี่ยวข้องกับ กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับในองค์กร ผู้สื่อสารจำเป็นต้องเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย ช่วงเวลา และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ กระแสความนิยมของสื่อสังคมออนไลน์ที่ปัจจุบันกำลังมีอิทธิพลต่อผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้องค์กรต้องตระหนักถึงผลกระทบในเชิงบวกและลบที่มากับสื่อใหม่นี้ ซึ่งข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป เห็นว่าควรศึกษาถึงนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ หรือมีการวิจัยเกี่ยวกับระบบสารสนเทศที่เหมาะสมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การสื่อสารภายในองค์กรเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กัลยา วาณิชย์บัญชา. การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. พิมพ์ครั้งที่ ๘.

กรุงเทพมหานคร : คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

กรรณิการ์ อัครเดชา. สื่อและเครื่องมือเพื่อการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

คูมบส์, ฟิลิป เฮช. วิฤตการณ์ของโลกในทางการศึกษา : ทัศนะในทศวรรษ ๑๙๘๐. แปลจาก The

World Crisis in Education The view from the Eighties โดย ก่อ สวัสดิพานิชย์,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๘.

โฆสิต บั่นเปี่ยมราษฎร์. การพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

จุมพล รอดคำดี. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ขวรัตน์ เชิดชัย. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์

และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

จิตยา สุวรรณชม. “สังคมวิทยา” ในวิทยาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗.

ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. การประยุกต์ใช้ SPSS วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กทม. :

ประสานการพิมพ์, ๒๕๕๑.

ธานีธร ศิลป์จารุ. วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร :

ห้างหุ้นส่วนสามัญบิสซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๕.

ปกรณ ปริยากร. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สามเจริญการพิมพ์,

๒๕๓๘.

ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์,

๒๕๔๐.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. ทัศนคติ : การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา

พานิช), ๒๕๒๐.

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

๒๕๓๕.

ปริยาพรวงศ์ อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๖.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร วัฒนโธ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑.

มิลลิกา คณานุรักษ์. **จิตวิทยาการสื่อสารของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

ยุพา สภากุล. **การสื่อสารมวลชน**, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนารวมและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด, ๒๕๕๖.

วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉับแกระ, ๒๕๕๗.

ศุภรัตน์ ฐิติกุลเจริญ. **ทฤษฎีการสื่อสาร Communication theory**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. **แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติและพฤติกรรม**. ๒๕๓๓.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. **การสื่อสารกับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมิตร สุวรรณ. **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

สุเทพ เชาวลิท. **หลักการพัฒนารวม**. ขอนแก่น : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔.

สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนารวม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนารวม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓.

อมร รักษาสัตย์และชัตติยา กรรณสูต. **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๕.

อรรธรณ ปิลันธน์โอวาท. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

(๒) คุชฌินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

ทัศนีย์ เจนวิธิสุข. **การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฌินิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาศักดิ์พิชิต จานสีโท. **บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธิธำมณี (วีระ ภาทจาโร)**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาสมพร สุวรรณคำ. กระบวนการสื่อสารในการสอนกรรมฐานของพระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณโณ). **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** ภาควิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗.

พระมหาศักดิ์พิชิต จานสีโท. บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระวิสุทธิธำมณี (วีระ ภาทจารี). **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พิทักษ์ ตรุษทิม. ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานเขตยานนาวา. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

พระครูพิมลปัญญาญต (บุญทา อินต๊ะปัญญา) “กระบวนการพัฒนาตนตามหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อการตื่นรู้”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระมหาสุวัฒน์ เพ็ชรรักษา. “กลยุทธ์การสื่อสารธรรมะเพื่อพัฒนาเยาวชน กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมและศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖.

พรสิทธิ์ พัฒนารักษ์. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร : การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเขตรังสิต”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต** คณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๖.

ภรินทร ทองลิ้ม. กลยุทธ์การสื่อสารในโครงการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกยาเสพติดแบบฉับพลัน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

วิชัย เหลืองธรรมชาติ. ความพึงพอใจและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ของประชากรในหมู่บ้านอพยพโครงการเขื่อนรัชชประภา (เขื่อนหาลาน) จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑.

สง่า สู้ณรงค์. ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของศึกษาธิการอำเภอ ตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอและความพึงพอใจของข้าราชการสำนักงานศึกษาธิการอำเภอในเขตการศึกษา ๗. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐.

สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี. “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สุเทพ พานิชพันธุ์. “ความพึงพอใจของเกษตรกรในการเข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต** (ส่งเสริมการเกษตร). เชียงใหม่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๑.

อัญชลี ธีรเนตร. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
 อุกกฤษฎ์ ทรงชัยสงวน. ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโครงการพัฒนาสถานี
 ดำรงเพื่อประชาชนของสถานีตำรวจภูธร อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. **วิทยานิพนธ์**
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

(๓) รายงานวิจัย :

กัลยพัชร ชากร. “การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของสำนักงานเลขาธิการ
 ศึกษาธิการช่องทางการสื่อสาร” **รายงานการศึกษาส่วนบุคคล**. สถาบันการต่างประเทศ
 เทเวศน์ กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗.
 เกษม ศิริสัมพันธ์. **ความคิดเห็นของนิสิตสื่อสารมวลชนระดับปริญญาตรี เกี่ยวกับการปรับปรุง**
รายการโทรทัศน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
 จุไรรัตน์ บุญที่สุด. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์
 ชุตินธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชารัฐศาสตร์คณะ
 มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๖.
 ชาริณี เดชจินดา. **ทฤษฎีการแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำการสิ่งใด ๆ ที่ให้**
ความสุขและจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำในสิ่งที่เขาจะได้รับความสุขหรือความ
ยากลำบาก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕.
 นางสาวพรรณพร โภคัง และคณะ. “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรของ
 คณะเทคโนโลยีการเกษตร”. **รายงานการวิจัย**. คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัย
 เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๔.
 พระสุวรรณธีรอาจารย์ และ พระมหาสังเวช จันทโสภี (ศรีโคตร). “ศึกษาสภาพองค์กรแห่งการเรียนรู้
 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตามทฤษฎีของ ไมเคิล
 มาร์ควอตซ์”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์
 เลย, ๒๕๕๑.
 วสิษฐพัชร วาฤทธิ และ คณะ. “รูปแบบการสื่อสารด้านพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยยุค
 ปัจจุบัน”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗.

(๔) บทความ :

กิตติมา สุรสนธิ. **ความรู้ทางการสื่อสาร = Introduction to communication**. กรุงเทพมหานคร :
 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘ : ๑๐.
 กิตติมา สุรสนธิ. **ความรู้ทางการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และ
 สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘ : ๑๑-๑๒.
 ชลวิทย์ เจียรจิตต์. “องค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยยุคปฏิรูป”. **วารสารสังคมศาสตร์**
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๙ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๖๐-๖๑.

พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ). **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร : การแสวงหาเส้นทางการพัฒนา
ชนบทของพระสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๖ : ๑๕๖.

พระศักดิ์ดา ฉันทโก (สุวรรณหทา) และ สมศักดิ์ บุญปู. “กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนว
พระพุทธศาสนาในสังคมไทย”. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. ปีที่ ๑๗
ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๘) : ๑๑๔.

พระมหาสหัส คำคุ้ม. “การพัฒนารูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มี
ประสิทธิภาพ”. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙) : ๑๘๐-๑๘๑.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ และเอกสารอื่นๆ

กรรณิการ์ กาญจนวัฏศรี. **เอกสารประกอบการเรียน วิชาการบริหารการพัฒนา**, (อัดสำเนา)

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ภาษากับการสื่อสาร (LANGUAGE AND
COMMUNICATION**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.

ดร.หฤทัย อนุสรราชกิจ. “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครูใน
เขตจังหวัดจันทบุรี”. **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรำไพพรรณี ๒๐-๒๑
ธันวาคม ๒๕๕๒**, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๒. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม)

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. **รายงานประจำปี สคส. ฉบับ KM ประเทศไทย, ๒๕๔๘**.
(ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม)

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย. **ทฤษฎีความพึงพอใจ**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.research.doae.
go.th/Textboo](http://www.research.doae.go.th/Textboo). [๓ มีนาคม ๒๕๖๐].

สารจากอธิการบดี. **มจร ๔.๐ ในยุคประเทศไทย ๔.๐**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.
Mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=24](http://www.Mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=24) [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

๒. ภาษาอังกฤษ

R. Constantino. **The Challenge of the Churches**. Paper Presented During the First
Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984.

R.P. Misra and M. Jonjo. (ed.). **The Changing Perspective of Development
Problems In Misra**. Hong Kong : Maruzen Investment (Hong Kong), 1981.

M. Roger, Everette and J. Burdge Rabel. **Social Change In Rural Societies**. New
Jersey : Prentice Hall, 1972.

P. Freire. **Education : The Practice of Freedom**. London : Writers and Readers
Publishing Cooperative, 1972.

W. Riggs, Fred. “Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites” Development Nations : Guest for A Model (Beling and Toten). New York : Van Nostran Reinhold, 1970.

สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์, รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรุद्धิ, ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาชำนาญ มหาชาโน,ดร. ผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวพัชรินทร์ ชาญช่างเหล็ก, นักสื่อสารมวลชน ข้าราชการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเมธาวิญญู,รศ.ดร., รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ ป.ธ. ๙, คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๓ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.แหวนทอง บุญคำ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการสังคม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสถียร วิพรมหา, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ธวัชชัย หอมทวนลม, หัวหน้าวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาอุทัย วชิรเมธี, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ จตุพร หนักป้อ, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุธรรม เทียบทองญาติ, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระมหาสันทัศน์ โสทธิวงศ์, ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน, ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต, ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ แม่ชีณภัทร มานนท์, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ วชิร สุขศรี, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ชนกนันท์ เดชอนันตวิทยา, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สลิลทิพย์ ทาเครือ, เสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ ผู้บริหาร/ผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ในระดับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” โดยมี (๑) พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. เป็นประธานกรรมการ (๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง เป็นกรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัยอนุญาตให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ทรงคุณวุฒิตามสาขาวิชาที่ศึกษา จำนวน ๒๖ รูป/คน ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ โปรดให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อการปฏิบัติงานของท่าน หรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำการให้สัมภาษณ์ของท่านไปใช้วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

๒. แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมของผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนา ว่าเป็นอย่างไร

ตอนที่ ๒ เพื่อประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลในการตอบแบบสัมภาษณ์มา ณ โอกาสนี้

(นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา)

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๓-๑๕๖-๖๕๔๙, ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๗๔๔

อีเมล : woraphans2555@gmail.com

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

.....

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ ผู้บริหาร/ผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมของผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนาระบบการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ชื่อ..... ฉายา/นามสกุล.....
 อายุ.....ปี /พรรษา.....การศึกษา.....
 ที่อยู่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....สถานที่ทำงาน.....ตำแหน่ง.....
 โทรศัพท์.....อีเมล.....

ตอนที่ ๑ สัมภาษณ์เกี่ยวกับองค์ประกอบและสภาพทั่วไปของการสื่อสารทางสังคมของผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนา

๑.๑ อะไรคือการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๑.๒ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงสังคม เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาในสังคมอย่างไร ?

๑.๓ ท่านคิดว่าการบริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรมีทักษะการสื่อสารทางสังคมอย่างไร ?

๑.๔ ท่านคิดว่ารูปแบบการสื่อสารทางสังคมในปัจจุบันควรเป็นอย่างไร ที่จะป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๒ การประยุกต์ใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการสื่อสารทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๒.๑ ท่านคิดว่าผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนา หรือท่านเองใช้หลักธรรมอะไร เพื่อใช้ในการสื่อสารสังคม

๒.๒ ท่านคิดว่าแนวทางใด ที่ทำให้การจัดการการสื่อสารอย่างเป็นรูปธรรม และนำองค์กรสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒.๓ ท่านคิดว่ามีวิธีการอะไรในการจัดการการสื่อสารในองค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๒.๔ ท่านคิดว่าปัจจัยสำคัญอะไรที่จะนำมาสู่ความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ตอนที่ ๓ แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

๓.๑ รูปแบบการสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ควรมีรูปแบบอย่างไร

๓.๒ ท่านคิดว่าแนวทางส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้พุทธธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไร

๓.๓ ปัญหาอุปสรรคของการสื่อสารทางสังคม เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้าง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา

.....

คำชี้แจง :

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริงโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์ เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงและนำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการความรู้และการสื่อสารทางสังคมในการเสริมสร้างการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจที่มีต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการสื่อสารขององค์กร เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-end) เพื่อให้ทราบถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาในการตอบแบบสอบถามนี้เป็นอย่างสูง

(นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา)

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อประสานงาน

มือถือ ๐๘๓-๑๕๖-๖๕๔๔ หรือ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ภายใน ๘๗๔๔

อีเมล : woraphans2555@gmail.com

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ วางตามข้อความให้ตรงกับความเป็นจริง

๑. สถานภาพ

- ☐ ๑. พระภิกษุ ☐ ๒. คฤหัสถ์ชาย ☐ ๓. คฤหัสถ์หญิง

๒. อายุ

- ☐ ๑. ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒. ๒๑-๓๐ ปี ☐ ๓. ๓๑-๔๐ ปี ☐ ๔. ๔๑-๕๐ ปี ☐ ๕. ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษา

- ☐ ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี
☐ ๒. ปริญญาตรี
☐ ๓. ปริญญาโท
☐ ๔. ปริญญาเอก

๔. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาหรือไม่

- ☐ ๑. เคย ☐ ๒. ไม่เคย

๕. องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรม

- ☐ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ☐ ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
☐ ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ☐ ๔. เสถียรธรรมสถาน
☐ ๕. อื่น ๆ.....

๖. ช่องทางที่ท่านรับรู้ข้อมูลขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

- ☐ ๑. โทรศัพท์ ☐ ๒. วิทยูทูป ☐ ๓. หนังสือพิมพ์ ☐ ๔. สื่อสังคมออนไลน์
☐ ๕. อื่น ๆ.....

๗. สาเหตุที่ทำให้ท่านสนใจกิจกรรมองค์กรทางพระพุทธศาสนา

- ☐ ๑. สนใจการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ☐ ๒. สนใจการปฏิบัติธรรม
☐ ๓. สนใจทำกิจกรรมเพื่อสังคม ☐ ๔. อื่น ๆ.....

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจ ต่อรูปแบบการสื่อสาร

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ทัศนคติ/ความพึงพอใจขององค์กรทาง พระพุทธศาสนา	ระดับ				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. รูปแบบการสื่อสาร					
๑. ข้าพเจ้ามีความสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อ					
๒. ข้าพเจ้าได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากเพื่อน					
๓. ข้าพเจ้ามักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔. ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทางพระพุทธศาสนา					
๕. ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธ					
๒. ช่องทางการสื่อสาร					
๑. ข้าพเจ้ามักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี					
๒. ข้าพเจ้ารับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์					
๓. ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์					
๔. ข้าพเจ้าเข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ					
๕. ข้าพเจ้ามักเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา					
๓. สารสำคัญของสื่อสาร					
๑. ข้าพเจ้าพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่					

๒. ข้าพเจ้าเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้อง และเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา					
๓. ข้าพเจ้าจะแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น					
๔. ข้าพเจ้าเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา					
๕. ข้าพเจ้าคิดว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ					
๔. การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร					
๑. ข้าพเจ้าคิดว่าควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
๒. ข้าพเจ้าคิดว่าผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กร ด้วยการให้มีโอกาสถามคำถาม และให้ข้อเสนอแนะทางด้านการดำเนินงานขององค์กรอันจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาการทำงานได้					
๓. ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรต้องมีการประสานงาน และการมอบหมายงาน ซึ่งพวกเขาจะต้องพบกันเพื่อประสานงานว่าใครจะต้องทำอะไร					
๔. ข้าพเจ้าคิดว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงาน และกิจกรรม ความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว					
๕. ข้าพเจ้าคิดว่าการแก้ปัญหา อาจจะได้รับมอบหมายงานให้ทำร่วมกันในหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างของหน่วยงาน					
๕. การจัดการสื่อสารขององค์กร					
๑. ข้าพเจ้าคิดว่าบุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อน					

น้อมมีกัลยาณมิตรให้การจัดการสื่อสาร					
๒. ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยในการตัดสินใจเรื่องการค้าเงินชีวิตประจำวัน					
๓. ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยในการตัดสินใจเรื่องการทำงานได้					
๔. ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน					
๕. ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ					

ตอนที่ ๓ กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา	ระดับ				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. ความรู้					
๑. ข้าพเจ้าเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น					
๒. ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๓. ข้าพเจ้านำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร					
๔. ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ					
๕. ข้าพเจ้าเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา					
๒. ทักษะ					
๑. ข้าพเจ้าคิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ					
๒. ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์					
๓. ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					

เน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ					
๔. ข้าพเจ้าคิดว่าสามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี					
๕. ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา ส่งผลต่อนิสัยของคนไทย					
๓. วิถีปฏิบัติ					
๑. ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ					
๒. ข้าพเจ้าไปทำบุญทุกวันพระ					
๓. ข้าพเจ้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ					
๔. ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ					
๕. ข้าพเจ้ามักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส					

ตอนที่ ๔ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑. ปัญหาอุปสรรคในการรับข้อมูลข่าวสาร

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomiyut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติในการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปการ

เรียน นางขวัญเรือน แก้วพิจิตร ประธานบริหารสำนักข่าว ONBNEWS, นายกสมาคมเหยี่ยวข่าวแห่งประเทศไทย ผสข. ช่อง ๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๗๕๑

(นางทศพร ๗๕๑ แก้วพิจิตร)

นายกสมาคมเหยี่ยวข่าวแห่งประเทศไทย
ผสข. ช่อง ๓
ประธานบริหารสำนักข่าว ONBNEWS

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
E-mail : gomiyut@gmail.com

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomiyut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน คุณ สุวัชรินทร์ ชนุชเชเนลล์ นักร้องเพลงลูกทุ่ง ช่างเพลง NBT.

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
E-mail : gomiyut@gmail.com

(นางสาววิมล วัฒนศิริ)
นักวิจัยอาวุโส
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน นายชัชวาลย์ แก้วกระจาย ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง ๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

C ๕๕๐๕ ๖๕๐๕๐๕๐๕
ผู้ส่ง ๓

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรพร ธีรพนา ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ณ. ๖๖๖.

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิต ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

รับแล้ว
อิมพริมาของมูลนิธิ
อิมพริมาของมูลนิธิ
๒๕๖๑
(๐๙.๖๐๐๐ ๐๖๐๐)
๑๙.๖๐๐๐.๐๕๖๐

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gomyut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูพิศาลธรรมวิจิตร เจ้าอาวาสวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระครูพิศาลสรวิจิตร)

ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร

...../...../.....

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔

E-mail : gomyut@gmail.com

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระเมธีธรรมาจารย์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและเผยแผ่ มจร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

พระเมธีธรรมาจารย์

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
E-mail : gommut@gmail.com

15/03/61

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

นมัสการ พระสุธีวรบัณฑิต, ดร. ผู้เชี่ยวชาญ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนา และบรรพชาวดิฉิมา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ด้วยความจงรักภักดี

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(พระสุธีวรบัณฑิต, ดร.)
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม
พระพุทธศาสนาและบริการสังคม
๒๕๖๑/๓/๑๖/๒๑

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการเก็บข้อมูลเพื่อทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน **นายวิชากร พัฒนาสังคม**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวิชากร พัฒนาสังคม รหัสนักศึกษา ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ว ๔๘

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการในการเก็บข้อมูลเพื่อทำคุณูปการ

นมัสการ พระมหาธีรราชเจ้า มหาเถรสมาคม, ดร. ผู้เชี่ยวชาญ วัฒนธรรมและศิลปกรรมศาสตร์ มจร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นิสิตได้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาคผนวก ข
เครื่องมือแบบสอบถาม

แบบสอบถาม
การสื่อสารทางสังคม
เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

เรียน/นมัสการ ท่านอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เคารพทุกท่าน

ด้วย กระผม นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา เป็นนิสิตระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อยู่ระหว่างดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การสื่อสารทางสังคม เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” โดยมี (๑) พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. เป็นประธาน (๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง เป็นกรรมการ ในการนี้ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของข้อคำถาม โดยได้แบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๒๕ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๕ ข้อ

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการสื่อสารขององค์กร เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-end) เพื่อให้ทราบถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จำนวน ๒ ข้อ

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงสำหรับความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา

นิสิตบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ขอให้ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมและตรงกับความคิดเห็นของท่านที่มีต่อข้อคำถาม

		ความคิดเห็น	
๑.	สถานภาพ ☐ ๑. พระภิกษุ ☐ ๒. ศฤกษ์ชาย ☐ ๓. ศฤกษ์หญิง	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๒.	อายุ ☐ ๑. ต่ำกว่า ๒๐ ปี ☐ ๒. ๒๑-๓๐ ปี ☐ ๓. ๓๑-๔๐ ปี ☐ ๔. ๔๑-๕๐ ปี ☐ ๕. ๕๑ ปีขึ้นไป	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๓.	วุฒิการศึกษา ☐ ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ๒. ปริญญาตรี ☐ ๓. ปริญญาโท ☐ ๔. ปริญญาเอก	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๔.	ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ ☐ ๑. เคย ☐ ๒. ไม่เคย	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๕.	องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรม ☐ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ☐ ๒. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ☐ ๓. ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน ☐ ๔. เสถียรธรรมสถาน ☐ ๕. อื่น ๆ ระบุ.....	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๖.	ช่องทางที่ท่านรับรู้ข้อมูลขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ☐ ๑. โทรศัพท์ ☐ ๒. วิทยูทูป ☐ ๓. หนังสือพิมพ์ ☐ ๔. สื่อสังคมออนไลน์ ☐ ๕. อื่น ๆ ระบุ.....	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม
๗.	สาเหตุที่ทำให้ท่านสนใจกิจกรรมองค์กรทางพระพุทธศาสนา ☐ ๑. สนใจการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ☐ ๒. สนใจการปฏิบัติธรรม ☐ ๓. สนใจทำกิจกรรมเพื่อสังคม ☐ ๔. อื่น ๆ.....	☐ เหมาะสม	☐ ไม่เหมาะสม

ข้อคำถามเพิ่มเติม

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง คำถามในตอนที่ ๒ นี้เป็นข้อคำถามที่มีการให้คะแนนแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ที่มีระดับการให้คะแนนของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น ๕ ระดับ โดยใช้ตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ดังนี้

- ๑ แทน มีความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด
- ๒ แทน มีความคิดเห็น ในระดับน้อย
- ๓ แทน มีความคิดเห็น ในระดับปานกลาง
- ๔ แทน มีความคิดเห็น ในระดับมาก
- ๕ แทน มีความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด

ขอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนความสอดคล้อง (IOC) ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านที่มีต่อข้อคำถาม ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- +๑ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
 - หมายถึง ท่านไม่แน่ใจว่าข้อคำถามดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
 - ๑ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าวไม่สอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
- โดยนิยามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยได้แนบมาพร้อมกับรายละเอียดประกอบการพิจารณาเครื่องมือ

๒.๑ รูปแบบการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสาร แบ่งได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

๑. การสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) เป็นการส่งข่าวสารหรือการสื่อความหมายไปยังผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถมีตอบสนองในทันที (immediate response) ให้ผู้ส่งทราบได้ แต่อาจจะมีปฏิกิริยาสนองกลับ (feedback) ไปยังผู้ส่งภายหลังได้ การสื่อสารในรูปแบบนี้จึงเป็นการที่ผู้รับไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที จึงมักเป็นการสื่อสารโดยอาศัยสื่อมวลชน เช่น การฟังวิทยุ หรือการชมโทรทัศน์ เหล่านี้เป็นต้น

๒. การสื่อสารสองทาง (Two - Way Communication) เป็นการสื่อสารหรือการสื่อความหมายที่ผู้รับมีโอกาสตอบสนองมายังผู้ส่งได้ในทันที โดยที่ผู้ส่งและผู้รับอาจจะอยู่ต่อหน้ากันหรืออาจอยู่คนละสถานที่ก็ได้ แต่ทั้งสองฝ่ายจะสามารถมีการเจรจาหรือการโต้ตอบกันไปมา โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในเวลาเดียวกัน เช่น การพูดโทรศัพท์ การประชุม เป็นต้น

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความคำถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
รูปแบบการสื่อสาร						
	๑	ข้าพเจ้ามีความสนใจองค์การทาง พระพุทธศาสนาจากสื่อ				
	๒	ข้าพเจ้าได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์การทาง พระพุทธศาสนาจากเพื่อน				
	๓	ข้าพเจ้ามักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา				
	๔	ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทาง พระพุทธศาสนา				
	๕	ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้เชิงพุทธ				
ข้อความคำถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

๒.๒ ช่องทางการสื่อสาร

ช่องทางการสื่อสาร หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเหมือนทางหรือพาหนะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ๑. ช่องทางที่เป็นตัวกลางนำสารจากผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง วิทยุ โทรเลข โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ช่องทางเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องสื่อทางเทคโนโลยี ๒. ช่องทางที่เป็นพาหนะของสิ่งที่นำสาร เช่น อากาศ ซึ่งเป็นตัวนำคลื่นเสียงไปสู่ประสาทรับความรู้สึกต่างๆ หรือประสาททั้งห้า (ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส และการลิ้นรส) ช่องทางประเภทนี้พบในกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล ๓. วิธีการในการเข้ารหัสและถอดรหัสสาร เช่น การใช้วิธีพูด การใช้วิธีเขียน เป็นต้น

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
ช่องทางการสื่อสาร						
	๑	ข้าพเจ้ามักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อเทคโนโลยี				
	๒	ข้าพเจ้ารับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อประชาสัมพันธ์				
	๓	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือพระอาจารย์				
	๔	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ				
	๕	ข้าพเจ้ามักเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

๒.๓ สาระสำคัญของการสื่อสาร

สาระสำคัญของการสื่อสาร หมายถึง

๑. การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีใครที่จะดำรงชีวิตได้โดยปราศจากการสื่อสาร ทุกสาขาอาชีพก็ต้องใช้การสื่อสารในการปฏิบัติงาน การทำธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา พัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร

๒. การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๓. การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทั้งตัวบุคคลและสังคม การพัฒนาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสาร จำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
สาระสำคัญของการ สื่อสาร						
	๑	ข้าพเจ้าพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาใน การสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่				
	๒	ข้าพเจ้าเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้อง และเป็นความจริงตามหลักพระพุทธศาสนา				
	๓	ข้าพเจ้าจะแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะ ถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไป เพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น				
	๔	ข้าพเจ้าเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทาง พระพุทธศาสนา				
	๕	ข้าพเจ้าคิดว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความ เข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกต ปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

๒.๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร

การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร มี ๒ นัยยะ

นัยยะแรก หมายความว่า การใช้การสื่อสารประเภทต่าง ๆ เป็นหนทางหรือเป็นเครื่องมือไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ เช่น การเขียนจดหมายเปิดผนึกถึงสื่อมวลชนเพื่อร้องเรียนการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ การร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาในที่ประชุมหมู่บ้าน

นัยยะที่สอง หมายความว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในตัวการสื่อสารเอง โดยรูปแบบของการเข้าถึงการสื่อสารนั้น มีอยู่ ๓ รูปแบบ คือ ๑) การเข้าถึงในฐานะผู้บริโภค หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสใช้สื่อในฐานะ “ผู้รับสาร/ผู้ดู/ผู้ชม/ผู้อ่าน” โดยสามารถที่จะเลือกบริโภคสื่อได้จากรูปแบบของรายการที่หลากหลายและมีช่องทางในการสะท้อนปฏิกิริยาของตนสู่ผู้ผลิต ๒) การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต หมายถึง การที่บุคคลมีโอกาสเข้าร่วมในเชิงกระบวนการผลิต เช่น การเข้าร่วมเป็นแขกรับเชิญในรายการวิทยุ การเข้าร่วมเป็นแหล่งข่าว การมีส่วนร่วมในการเลือกประเด็นนำเสนอ เป็นต้น ๓) การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริหารสื่อ หมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวกับระบบการตัดสินใจต่าง ๆ ในองค์กรสื่อ เช่น การกำหนดเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลา การวางระบบบริหารงาน/ระบบงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงานและนโยบายต่าง ๆ

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความคำถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร						
	๑	ข้าพเจ้าคิดว่าควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ				
	๒	ข้าพเจ้าคิดว่าผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการให้มีโอกาสถามคำถาม และให้ข้อเสนอแนะทางด้านการดำเนินงานขององค์กรอันจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาการทำงานได้				
	๓	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงาน ซึ่งพวกเขาจะต้องพบกันเพื่อประสานงานว่าใครจะต้องทำอะไร				
	๔	ข้าพเจ้าคิดว่า การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรม ความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว				

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
	๕	ข้าพเจ้าคิดว่าการแก้ปัญหา อาจจะได้รับมอบหมายงานให้ทำร่วมกันในหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างของหน่วยงาน				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					

๒.๕ การจัดการสื่อสารขององค์กร

การจัดการสื่อสารขององค์กร หมายถึง การจัดการสื่อสารภายในองค์กรที่ดี ที่จะช่วยสร้างความเข้าใจในนโยบายของผู้บริหาร และเป็นสิ่งเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์กรในทางบวก เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การสื่อสารภายในองค์กร จึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในองค์กร ทั้งนี้หากการสื่อสารภายในองค์กรดีชัดเจน ก็จะส่งผลให้การปฏิบัติงานตามนโยบายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน บุคลากรในองค์กรเกิดความพึงพอใจ และเข้าใจนโยบายได้อย่างชัดเจน และส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
การจัดการสื่อสาร ขององค์กร						
	๑	ข้าพเจ้าคิดว่าบุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อม มีกัลยาณมิตรให้การจัดการสื่อสาร				
	๒	ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจ เรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน				
	๓	ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจ เรื่องการทำงานได้				

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความคำถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
	๔	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามี จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระ ศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน				
	๕	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามี จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ				
ข้อความคำถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

ตอนที่ ๓ กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง คำถามในตอนที่ ๓ นี้เป็นข้อคำถามที่มีการให้คะแนนแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) ที่มีระดับการให้คะแนนของผู้ตอบแบบสอบถามเป็น ๕ ระดับ

โดยใช้ตรวจสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ดังนี้

- ๑ แทน มีความคิดเห็น ในระดับน้อยที่สุด
- ๒ แทน มีความคิดเห็น ในระดับน้อย
- ๓ แทน มีความคิดเห็น ในระดับปานกลาง
- ๔ แทน มีความคิดเห็น ในระดับมาก
- ๕ แทน มีความคิดเห็น ในระดับมากที่สุด

ขอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนความสอดคล้อง (IOC) ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านที่มีต่อข้อคำถาม ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- +๑ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
 - หมายถึง ท่านไม่แน่ใจว่าข้อคำถามดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
 - ๑ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อคำถามดังกล่าวไม่สอดคล้องกับนิยามที่ใช้ในการวิจัย
- โดยนิยามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยได้แนบมาพร้อมกับรายละเอียดประกอบการพิจารณาเครื่องมือ

๓.๑ ความรู้

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติ และทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟังการคิด หรือการปฏิบัติ ที่ได้รับจากองค์กรทางพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
ความรู้						
	๑	ข้าพเจ้าเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มากยิ่งขึ้น				
	๒	ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน				
	๓	ข้าพเจ้านำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร				
	๔	ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจ				
	๕	ข้าพเจ้าเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้าน พระพุทธศาสนา				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

๓.๒ ทศนคติ

ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึกภายในจิตใจของแต่ละคนที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความรู้สึกนี้จะส่งผลต่อไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรม ความรู้สึกหรือทศนคติที่เกิดขึ้นนี้สามารถเป็นไปได้ทั้งความรู้สึกในทางบวก ความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกกลางๆ โดยความรู้สึกนั้นจะคงอยู่เป็นเวลาพอสมควร และสามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้การเรียนรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยมของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวก่อให้เกิดทศนคติต่าง ๆ กันไป

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
ทศนคติ						
	๑	ข้าพเจ้าคิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ				
	๒	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์				
	๓	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ				
	๔	ข้าพเจ้าคิดว่าสามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี				
	๕	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา ส่งผลต่อนิสัยของคนไทย				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	

๓.๓ วิธีปฏิบัติ

วิธีปฏิบัติ หมายถึง พฤติกรรมที่พุทธศาสนิกชนแสดงออกต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

คุณลักษณะ ที่มุ่งวัด	ข้อ	ข้อความถาม	คะแนนความ สอดคล้อง (IOC)			ข้อเสนอแนะ
			+๑	๐	-๑	
วิธีปฏิบัติ						
	๑	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ				
	๒	ข้าพเจ้าไปทำบุญทุกวันพระ				
	๓	ข้าพเจ้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ				
	๔	ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ				
	๕	ข้าพเจ้ามักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส				
ข้อความถามเพิ่มเติม						
	๖					
	๗					
	๘					
	๙					

ตอนที่ ๔ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ข้อ	ข้อความถาม	ความคิดเห็น	
		เหมาะสม	ไม่เหมาะสม
๑	ปัญหาอุปสรรคในการรับข้อมูลข่าวสาร		
๒	ข้อเสนอแนะ		
ข้อความถามเพิ่มเติม			

ข้อ	ข้อความ	ความคิดเห็น	
		เหมาะสม	ไม่เหมาะสม

**ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับ
การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา**

รายการ		ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปล ผล
รูปแบบการสื่อสาร									
๑.	ข้าพเจ้ามีสนใจองค์กรทางพระพุทธศาสนาจากสื่อ ประชาสัมพันธ์	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าได้รับคำแนะนำให้รู้จักองค์กรทางพระพุทธศาสนา จากเพื่อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้ามักจะเชิญชวนให้ผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมรับฟังบรรยายความรู้ทาง พระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าสนใจเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ช่องทางการสื่อสาร									
๑.	ข้าพเจ้ามักติดตามข่าวสารทางพระพุทธศาสนาจากสื่อ เทคโนโลยี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้ารับรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทางสื่อ ประชาสัมพันธ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมจากการพูดเชิญชวนจากเพื่อน หรือ พระอาจารย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อทำกิจกรรมวิถีพุทธ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้ามักเชิญชวนเพื่อน ๆ เข้าร่วมกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อ ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
สาระสำคัญของการสื่อสาร									
๑.	ข้าพเจ้าพิจารณาเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในการสื่อสารให้ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เวลา และสถานที่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ถูกต้องและเป็นความ จริงตามหลักพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๓.	ข้าพเจ้าจะแสวงหาความกระจ่างในเรื่องที่จะถ่ายทอดก่อนที่จะทำการติดต่อสื่อสารออกไปเพื่อช่วยให้การติดต่อสื่อสารชัดเจนขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าเลือกเนื้อหาที่มีประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าคิดว่าการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความเข้าใจ ผู้สื่อสารควรตั้งใจฟังและสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับเป็นสิ่งสำคัญ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
การสร้างการมีส่วนร่วมของการสื่อสาร									
๑.	ข้าพเจ้าคิดว่าควรให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าคิดว่าผู้บริหารควรกระตุ้นให้เกิดความชื่นชมและความจงรักภักดีต่อองค์กรด้วยการเปิดโอกาสให้ซักถาม และให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานขององค์กร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรต้องมีการประสานงานและการมอบหมายงานตามหน้าที่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าคิดว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนงานและกิจกรรมรวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของบุคคลเพียงคนเดียว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าคิดว่าการแก้ปัญหา จำเป็นต้องมีการพบและเกี่ยวข้องกันในการติดต่อสื่อสารเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
การจัดการสื่อสารขององค์กร									
๑.	ข้าพเจ้าคิดว่าบุคลากรในองค์กรทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความสุภาพอ่อนน้อมเป็นกัลยาณมิตรในการจัดการสื่อสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้าคิดว่าการสื่อสารทางสังคมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาจะช่วยให้การตัดสินใจเรื่องการทำงานได้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าคิดว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ความรู้									
๑.	ข้าพเจ้าเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้านำหลักธรรมถ่ายทอดแก่ญาติมิตร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๔.	ข้าพเจ้านำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าตั้งใจเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ทัศนคติ									
๑.	ข้าพเจ้าคิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกฝนทาง กาย วาจา ใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าคิดว่าสามารถนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้าคิดว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
วิถีปฏิบัติ									
๑.	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดใกล้บ้านสม่ำเสมอ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ข้าพเจ้าไปทำบุญทุกวันพระ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	ข้าพเจ้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทุกวันพระ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	ข้าพเจ้ามักจะท่องเที่ยวเชิงพุทธเมื่อมีโอกาส	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙-๒๕๙๗-๑๔๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔ ๖๖๒

วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการทำดัชนีพนธ์

เรียน ดร.เดชา กัมโก

ด้วย นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์ทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำดัชนีพนธ์ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

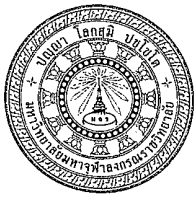
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ได้ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
เรียนมาแล้ว
เดชา กัมโก
(ดร.เดชา กัมโก)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙-๒๕๙๗-๑๔๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔ ๖๖๒

วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการทำดัชนีพนธ์

เรียน ดร.ลำพอง กลมกุล

ด้วย นายวรพันธ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำดัชนีพนธ์ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ดร.ลำพอง

ลำพอง (ดร.ลำพอง กลมกุล)

ผอ.สำนักงานวิจัยฯ

ผอ.ศูนย์วิจัยฯ มจร
๑๘ พ.ค. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙-๒๕๙๗-๑๔๑๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔ / ว ๖๒

วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการทำดัชนีพนธ์

นมัสการ พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ขององค์ทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุมัติคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำดัชนีพนธ์ รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๒/๕๐๐/๖๖

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

๒ ๓-๓-๖๑

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๔/ ๒๑

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
www.mcu.ac.th, E-mail : gommut@gmail.com

๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้นิเทศตรวจสอบเครื่องมือในการทำดุษฎีนิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.บำรุง สุขพรรณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างดุษฎีนิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด
๒. แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายวรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา รหัสประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอกหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทาง
พระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำดุษฎีนิพนธ์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อ
ทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ดร.บำรุง สุขพรรณ
รองศาสตราจารย์ ดร.บำรุง สุขพรรณ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ (มือถือ) ๐๙ ๒๕๙๗ ๑๔๑๔
E-mail : gommut@gmail.com

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๙-๒๕๙๗-๑๔๑๔

ព្រំ ឆ្នាំ ២០០៥.៤ / ១២២

วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการทำดัชนีพันธุ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี

ด้วย นายวรินทร์ แยมหงษ์ภา รหัสนประจำตัวนิสิต ๕๘๐๑๕๐๔๑๑๒ นิสิตปริญญาเอก
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางสังคมเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสนตรุฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนสังคม
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบเครื่องมือเพื่อใช้ในการทำคชฎินิพนธ์ รายละเอียดปรากฏตามเอกสาร
ที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

[illegible]

And over

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกณิฏฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

Ch
ine about 100000

ภาคผนวก ค

ภาพประกอบการ (สัมภาษณ์)

สัมภาษณ์ พระมหาชำนาญ มหาชาโน,ดร.
ผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๔ มีนาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ คุณขวัญเรือน แก้วพิจิตร
 นายกสมาคมเหยี่ยวข่าวภูมิภาคแห่งประเทศไทย,
 ประธานบริหารสำนักงานข่าว ONBNEWS ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ คุณชัชวาล แก้วกระจาย
ผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓, วันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ อาจารย์แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด,
ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน, วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.เสถียร วิพรมหา
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเมธีธรรมาจารย์,ดร.
รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระสุธีวชิรบัณฑิต,ดร.
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุพัชรินทร์ ชาญช่างเหล็ก,
นักสื่อสารมวลชน ข้าราชการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สายสวรรค์ ขยันยิ่ง,
ผู้ประกาศข่าว สถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสี ช่อง ๓,
๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสรุฒิ,
ผู้อำนวยการกองสื่อสารองค์กร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - นามสกุล : วรพันธุ์ แยมหงษ์ปภา
WORAPHAN YEAMHONGPAPHA
- วัน เดือน ปี เกิด : ๑ สิงหาคม ๒๕๑๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๓๙/๑๗ หมู่ ๗ ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๔๐
- ที่ทำงานปัจจุบัน : ส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน : รองผู้อำนวยการ

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๔๗ รปม. (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยสยาม
- พ.ศ. ๒๕๔๑ วทบ. (วิทยาศาสตร์) สถาบันราชภัฏธนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๓๗ อ.วท. (วิทยาศาสตร์) สถาบันราชภัฏธนบุรี
- พ.ศ. ๒๕๖๑ พธ.ด. (การพัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๓๘ ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายคอมพิวเตอร์
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๐ ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์
สำนักงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๑ ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา
สำนักงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๕๙ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป
ส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๖๐ - ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ
ส่วนงานบริหาร สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย